

I. VIII POSIEDZENIE KRAJOWEJ RADY PZD

1. Informacja

W dniu 29 czerwca 2016 r. w Warszawie odbyło się VIII posiedzenie Krajowej Rady PZD, któremu przewodniczył Eugeniusz Kondracki Prezes PZD. W posiedzeniu uczestniczyła Maria Fojt Przewodnicząca Krajowej Komisji Rewizyjnej oraz dyrektorzy i kierownicy biur okręgów.

Prezes PZD poinformował zebranych o aktualnej sytuacji, w tym o kolejnych działaniach podejmowanych przez RPO, a także innych wydarzeniach stanowiących zagrożenie dla ustawy o ROD, działkowców i ogrodów. Przedstawił precedensową decyzję burmistrza Ząbek (woj. mazowieckie), który odmówił realizacji art. 76 w stosunku do ROD „Kaczeniec”, stwierdzając, że ogród nie spełnia wymogów ustawy o ROD, bo przypomina osiedle z zameldowanymi mieszkańcami. W rzeczywistości budownictwo ponadnormatywne w tym ogrodzie to sporadyczne przypadki, a niewielka grupka osób została zameldowana przez burmistrza Ząbek. Prezes przedstawił także wypowiedzi Prezesa NIK podczas komisji sejmowej dotyczącej ustalenia planu kontroli NIK oraz zamierzeń dot. ogrodów działkowych.

Krajowa Rada PZD zatwierdziła, na wniosek Krajowej Komisji Rewizyjnej, sprawozdanie finansowe PZD za 2015 r., po wysłuchaniu pozytywnej opinii Komisji Polityki Finansowej oraz protokołu z badania sprawoz-

dania przedstawionego przez Przewodniczącą Krajowej Komisji Rewizyjnej.

Krajowa Rada wysłuchała oceny okręgów dokonanej przez Prezydium KR PZD na podstawie kryteriów przyjętych przez KR PZD w listopadzie 2015 r. i uznała za konieczne powtórzenie takiej oceny według tych samych kryteriów do końca I półrocza 2017 r.

Krajowa Rada dokonała oceny walnych zebrań sprawozdawczych, które odbyły się w 2016 r. w ROD. W przyjętej w tej sprawie uchwale Krajowa Rada uznała, że walne zebrania w tym roku były dobrze przygotowane i przeprowadzone, co w efekcie przełożyło się na wykonanie obowiązków statutowych przez walne w ROD.

Szczególne zainteresowanie i niepokój wzbudza stosowanie przez gminy zapisów znowelizowanej ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach w stosunku do rodzinnych ogrodów działkowych. Krajowa Rada zapoznała się z informacją obejmującą cały kraj na temat stosowanych przez gminy stawek opłat za wywóz odpadów. Krajowa Rada podjęła uchwałę wskazując organom Związku kierunki dalszego postępowania w tej sprawie.

Ponadto Krajowa Rada nadała dotychczasowemu Okręgowi PZD w Gdańsku nazwę Polski Związek Działkowców Okręg Pomorski w Gdańsku oraz zarejestrowała regulamin OZ PZD w Gorzowie Wlkp.

2. Porządek obrad

1. Otwarcie posiedzenia.
2. Przyjęcie porządku posiedzenia.
3. Wybór komisji uchwał i wniosków.
4. Stwierdzenie prawomocności obrad.
5. Aktualna sytuacja ogrodów i Związku związana z wystąpieniem Rzecznika Praw Obywatelskich do Naczelnego Sądu Administracyjnego. Informacje z okręgów.
6. Sprawozdanie finansowe PZD za 2015 r.
  - 1) przedstawienie sprawozdania,
  - 2) opinia Komisji Polityki Finansowej KR PZD,
  - 3) ocena i wnioski Krajowej Komisji Rewizyjnej PZD.
7. Dyskusja.
8. Ocena okręgów według kryteriów przyjętych przez Krajową Radę Uchwałą Nr 2/IV/2015.
9. Dyskusja.
10. Ocena walnych zebrań sprawozdawczych w ROD w 2016 r.
11. Dyskusja
12. Informacja w sprawie funkcjonowania ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminie w zakresie opłat za śmieci w ROD. Ocena i wnioski.
13. Dyskusja.
14. Nadanie nazwy Okręgowi w Gdańsku.
15. Rejestracja regulaminu OZ PZD w Gorzowie Wlkp.
16. Podjęcie uchwał.
17. Sprawy różne.
18. Zakończenie posiedzenia.

3. Komisja Uchwał i wniosków

1. Barbara Korolczuk	– Wrocław	4. Andrzej Bojko	– Podlaski
Przewodnicząca		5. Józef Noski	– Śląski
2. Izabela Ożegalska	– Łódzki	6. Czesław Smoczyński	– Gdańsk
3. Agnieszka Sycz	– Podkarpacki	7. Stanisław Zawadka	– Mazowiecki

4. Ocena walnych zebrań sprawozdawczych

Ocena walnych zebrań sprawozdawczych w ROD w roku 2016

(Opracowanie na podstawie informacji przedstawionej
na VIII posiedzeniu KR PZD w dniu 29 czerwca 2016 roku)

Ocenę przygotowano na podstawie przesłanych przez wszystkie okręgi informacji z walnych zebrań. Wszystkie okręgi przedstawiły proces przygotowania walnych zebrań, w tym narady z zarządami ROD, szkolenia zespołów powołanych do obsługi walnych zebrań. Poinformowano także o prowadzeniu kalendarza zebrań, aby możliwe było zaplanowanie ich obsługi przez przedstawiciela okręgowego zarządu.

Prezydium Krajowej Rady PZD, jak co roku wydało wytyczne i komplet wzorów uchwał do przeprowadzenia walnych zebrań. Wyjątkowo możliwe było opracowanie ich na okres bieżącej kadencji, na co pozwoliło wdrożenie ustawy z dnia 13 grudnia 2013 roku o *rodzinnych ogrodach działkowych* oraz zarejestrowanie w Krajowym Rejestrze Sądowym statutu PZD uchwalonego na XII Krajowym Zjeździe Delegatów PZD.

Krajowa Rada PZD wydała również broszurę pt. „Wytyczne i druki do przeprowadzenia walnych zebrań sprawozdawczych w ROD w latach 2016-2018” oraz Biuletyn Informacyjny z wytycznymi do przeprowadzenia walnych zebrań oraz pakietem formularzy, które przekazano do wszystkich ROD. Ponadto Krajowa Rada wydrukowała i dostarczyła kartki zaproszeń na walne w ilości dla wszystkich członków. Koszty wydania broszury, zaproszeń i druków poniosła KR PZD.

We wszystkich okręgach powołano zespoły do obsługi walnych zebrań składające się z członków okręgowych zarządów, członków okręgowych komisji rewizyjnych oraz pracowników merytorycznych okręgów. Członkowie zespołów do obsługi walnych zebrań sprawozdawczych zostali dobrze przeszkoleni na organizowanych przez okręgi naradach szkoleniowych. Przeprowadzono również cykl szkoleń dla członków zarządów ROD i komisji rewizyjnych. Podczas szkoleń omawiano przede wszystkim sposób prawidłowego przygotowania dokumentów sprawozdawczych, projektów uchwał oraz obowiązki zarządów wynikające ze statutu PZD, zewnętrzne możliwości finansowania inwestycji

w ROD oraz Otwarty Program Rozwoju Społecznego ROD. Kładziono nacisk na aktualną, znów niepokojącą i groźną, sytuację Związku wynikającą z wystąpień Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Infrastruktury i Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Przygotowanie osób wyznaczonych do obsługi walnych zebrań, a szczególnie kontakty tych osób z zarządami ROD w okresie przygotowywania walnych zebrań przyczyniły się do dużo wyższego niż w latach poprzednich ich poziomu merytorycznego.

Okręgi oceniły, że podczas tegorocznej kampanii sprawozdawczej zebrania na ogół zostały przygotowane i zwołane prawidłowo, zarówno od strony merytorycznej, jak i formalnej.

Zarządy ROD i komisje rewizyjne poprawnie przygotowały na walne zebrania dokumenty sprawozdawcze z działalności za rok 2015 oraz projekty uchwał na rok 2015.

Łącznie odbyło się **4 635** walnych zebrań i **76** konferencji delegatów. Walne zebrania nie odbyły się w **33** ROD. Głównie chodzi tutaj o te ogrody, wobec których OZ przygotowują wnioski o wykreślenie z Rejestru ROD.

W statutowym terminie, do 15 maja 2016 r. odbyło się **4 498** zebrań, po terminie za zgodą prezydium OZ - **61** zebrań.

Walne zebrania odbyte w I terminie musiały mieć frekwencję ponad 50%, takich zebrań było **281**, co stanowi 6,06% odbytych zebrań. Najwięcej zebrań w I terminie odbyło się w Okręgu Małopolskim – 33, w Bydgoszczy – 31, w Śląskim - 29, a najmniej w Gorzowie Wlkp. i Słupsku – 1. W 9 okręgach przedstawiciele powołanych przez OZ zespołów obsłużyli wszystkie zebrania: Elbląg, Kalisz, Opolski, Podkarpacki, Podlaski, Poznań, Słupsk, Sudecki, Szczecin, Warmińsko-Mazurski.

Frekwencja członków PZD na walnych zebraniach sprawozdawczych kształtowała się w granicach od 4,4%

w jednym z ogrodów Podkarpackich do nawet 100% w ROD w Toruńsko-Włocławskim i Łódzkim. Na konferencjach delegatów wynosiła od 55% w jednym z ogrodów w Kaliszu do 92% w Sudeckim. Większość okręgów ocenia, że frekwencja na zebraniach kształtowała się na podobnym poziomie jak w poprzednich latach.

W dyskusjach prowadzonych na walnych zebraniach pojawiały się tematy dotyczące:

- Przestrzegania nowego statutu, regulaminu ROD (psy, koty, przerastające gałęzie, żywoploty, zakłócanie spokoju, grill, spalanie, wyłączanie prądu na zimę);
- Przenoszenia praw do działki;
- Budownictwa ponadnormatywnego, zamieszkiwania i meldowanie;
- Trudności w kontroli działek zamieszkałych i z ponadnormatywnymi budowlami;
- Wysokości opłat ogrodowych;
- Dewastacji i kradzieże w ogrodach;
- Zadań inwestycyjnych i remontowych – pozyskiwanie środków na ich realizację, dotacje z OZ i KR, środków unijnych i samorządów;
- Regulacji prawnej gruntów z art. 76;
- Bezpieczeństwa w ROD;
- Zagospodarowania wolnych działek;
- Wjazdów na teren ROD i parkowania samochodów na alejach;
- Zagospodarowania ściętych gałęzi i skoszonej trawy wobec dużych kosztów wywozu śmieci;
- Niszczenia działek przez dzikie zwierzęta.

Poza wyżej wymienionymi tematami działkowcy interesowali się sprawami ogólnozwiązkowymi i aktualnymi wydarzeniami dotyczącymi zamieszkiwania i budownictwa ponadnormatywnego oraz zagrożenia związanego z wystąpieniem RPO.

Walne zebrania **powtarzano** sporadycznie, zaledwie **30** w całym kraju. Przyczynami było głównie nieprawidłowe zawiadomienie członków PZD, niezawiadomienie wszystkich uprawnionych do udziału w zebraniu, czy też brak oceny sprawozdania merytorycznego zarządu przez komisje rewizyjne ogrodów. Powszechne stało się zawiadamianie zgodne ze statutem PZD, ale ujawniono kilka przypadków niezgodnego ze statutem zwołania walnego zebrania poprzez niewłaściwe doręczenie.

Na tegorocznych walnych zebraniach w **717** ROD przeprowadzono wybory uzupełniające do organów ROD oraz zamiany członków zarządów. Śląski poinformował o wyborach uzupełniających do zarządów ROD w 296 ROD, a Poznań w 55 ROD. W Sudeckim nastąpiło 8 zamian dokooptowanych członków zarządów, a w Koszalinie 6.

Okręg Podlaski zauważył, że możliwość zamiany

wcześniej dokooptowanego członka organu sprawia zarządom problemy. Bywały przypadki, że choć walne zebranie nie zanegowało decyzji zarządu sprzed kilku miesięcy o dokooptowaniu nowego członka, zdecydowano się na powołanie komisji wyborczej, podjęcie uchwały o wynikach wyborów uzupełniających oraz uchwały w sprawie zamiany członka, chociaż nie było ku temu przesłanek.

Przeprowadzona przez okręgi ocena merytoryczna walnych zebrań wykazała niewielką ilość uchwał w **15** okręgach wymagających uchylecia bądź stwierdzenia nieważności.

Ciągle dominują podobne błędy jak w latach ubiegłych – obciążanie działkowców opłatami nie przewidzianymi w prawie związkowym, uchwalanie prac na rzecz ogrodu, obciążanie opłatą energetyczną lub wodną działkowców nie korzystających z energii lub wody ogrodowej; uchwalanie kary za zwłokę w opłatach wyższej niż odsetki ustawowe; obniżanie opłat niektórym działkowcom, podejmowanie uchwał zastrzeżonych do kompetencji innych organów Związku, np. wysokości opłaty inwestycyjnej dla nowego działkowca, składki członkowskiej, czy też odwołania prezesa i wiceprezesa zarządu. Podkreślenia wymaga fakt, że są to nieliczne przypadki i prezydium okręgowych zarządów podjęły właściwe decyzje.

Postulaty pod adresem okręgu i Krajowej Rady to m. in.:

- dalsza skuteczna obrona praw działkowców, również w odniesieniu do projektu ustawy o opłacie audiowizualnej;
- pomoc finansowa w prowadzeniu inwestycji i remontów;
- pomoc prawna w rozwiązywaniu problemów wewnątrz ogrodu;
- pomoc w rozwiązaniu problemu wysokich opłat za wywóz odpadów z ROD.

W trakcie zebrań nie odnotowano negatywnych wypowiedzi w odniesieniu do spraw podejmowanych przez Związek. Działkowcy doceniają szczególnie stabilizację prawną Związku dzięki uchwaleniu i rejestracji statutu PZD, uchwaleniu regulaminu ROD, ustawie o ROD i nowelizacji ustawy Prawo budowlane, akceptują działania podejmowane przez Związek, zgadzają się ze stanowiskiem Związku odnośnie zamieszkujących na działkach i posiadających ponadnormatywne altany, deklarują pozostanie w strukturach PZD, ponieważ widzą korzyści z pozostania w zaufanej, silnej organizacji.

Z uwagi na wystąpienia RPO i sugestie nowelizacji ustawy o ROD, działkowcy ponownie sygnalizują zasadność istnienia silnej ogólnopolskiej organizacji zdolnej bronić ich elementarnych praw. W tej sprawie podjęto stanowiska, apele, listy, które kierowano przede wszystkim Rzecznika Praw Obywatelskich, Ministra Infrastruk-

tury oraz Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Wystąpienia, które trafiły do KR PZD zostały zamieszczone na stronie internetowej i w Biuletynach Informacyjnych.

Wszystkie okręgi informują o dobrej atmosferze na walnych zebraniach. Wprawdzie na zebraniach pojawiała się ożywiona dyskusja, ale wynikała z tematów dotyczących wewnętrznych spraw ogrodu głównie w sprawach opłat.

Nadal popełniane są błędy w przygotowaniu, zwołaniu i przeprowadzeniu walnych zebrań:

- 1) Zdarza się, że nie są wykorzystywane druki opracowane i przesłane przez KR PZD do każdego ogrodu. Okręgi informują, że w ogrodach, w których korzystano z druków i wytycznych, zebrania zostały przeprowadzone poprawnie i podjęto prawidłowe uchwały, w tych które samodzielnie tworzyły uchwały niezbędna była ingerencja prezydium okręgowego zarządu.
- 2) Ustalanie opłat nie mających odniesienia w prawie związkowym. Takie uchwały są z mocy prawa nieważne i prezydium okręgowych zarządów winny to stwierdzać.

Działania OZ przed walnymi zebraniem mają bardzo duży wpływ na przebieg kampanii sprawozdawczej w ROD. Dobre przygotowanie osób obsługujących walne zebrania, zarządów ROD i komisji rewizyjnych, narady i szkolenia prowadzone przez okręgi, z uwzględnieniem wytycznych Prezydium KR PZD, skutkuje po-

zytywnymi wynikami większości walnych zebrań. Praktykowane w PZD metody przygotowań do kampanii walnych zebrań są skuteczne, z roku na rok przynoszące coraz więcej pozytywnych efektów, dlatego należy je kontynuować w kolejnych latach.

Okręgi oceniły, że walne zebrania w 2016 roku były w większości dobrze przygotowane. Przyczyniły się do tego przede wszystkim zarządy ROD, które przygotowywały je w oparciu o materiały wydane przez KR PZD wspomagane przez członków zespołów do obsługi walnych zebrań powołanych przez OZ oraz przeprowadzone szkolenia.

W tegorocznej kampanii sprawozdawczej bardzo duże znaczenie miał udział osób obsługujących ze strony OZ, których rola polegała również na przekazaniu wiedzy o aktualnej sytuacji Związku. W większości okręgów osoby obsługujące były dobrze przygotowane, dzięki czemu działkowcy stwierdzali, że dowiedzieli się od nich wszystkiego, co powinni wiedzieć o nowym zagrożeniu.

Walne zebrania sprawozdawcze w 2016 roku wypełniły statutowe obowiązki, a pojedyncze przypadki odstępstw od zasad ustalonych zostały przeanalizowane i wyeliminowane przez prezydium okręgowych zarządów.

Jakość odbytych zebrań sprawozdawczych w ROD oraz większość wniosków z postulatów działkowców wnoszonych na tych zebraniach, a także opinie zarządów ROD wskazują, że w dalszej działalności Związku należy kontynuować dotychczasowe działania i dobre praktyki, które są bardzo pomocne dla prawidłowego funkcjonowania ROD.

Warszawa, 29 czerwca 2016 r.

5. Informacja w sprawie funkcjonowania ustawy o utrzymaniu porządku i czystości w gminie w zakresie opłat za śmieci

Informacja w sprawie funkcjonowania w rodzinnych ogrodach działkowych ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, w tym zakresie opłat za śmieci

Wprowadzenie

Od 1 lipca 2013 r. tj. prawie 3 lata obowiązuje nowelizowana ustawa z dnia 1 lipca 2011 r. o *utrzymaniu czystości i porządku w gminach*, która objęła wiele rodzinnych ogrodów działkowych i wprowadziła rewolucję śmieciową w ROD.

Do najważniejszych zmian, które wprowadziła nowelizacja tzw. ustawy śmieciowej należą:

- wywozem śmieci przestały zajmować się prywatne firmy wybrane przez zarządy ROD, a zaczęły firmy wyłonione przez gminy w drodze przetargu.

- wywóz śmieci przestał odbywać się na podstawie umów zawieranych przez zarządy ROD z prywatnymi firmami odbierającymi śmieci, a zaczął na podstawie deklaracji opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi, które mają obowiązek wypełniania i składania do urzędów gmin/ miast zarządy ROD.
- częstotliwość wywozu śmieci przestała być ustalana indywidualnie (w zależności od potrzeb ROD), lecz została „odgórnie” narzucona przez gminy. Częstotliwość wywozu śmieci ustalana w harmonogramie, zazwyczaj zakłada wywóz śmieci z terenów ROD 1, 2, 4 albo 8 razy w miesiącu.
- bardzo zróżnicowano stawki na wywóz śmieci posegregowanych i nieposegregowanych. Gdy odbiorem śmieci zajmowały się prywatne firmy, w wielu przypadkach istniała możliwość wyboru segregacji śmieci, ale różnice w stawkach nie były tak rażące.
- w wielu gminach zostały wprowadzone dla ROD normy gromadzenia odpadów, które zakładają ilość śmieci, które będą do wywiezienia z terenów ROD (niezależnie od rzeczywistej ilości śmieci, które powstały na terenie ogrodów)¹
- stworzono punkty selektywnego zbierania odpadów wielkogabarytowych (takich jak stara pralka, rozpadające się meble), jak również zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego.
- w wielu gminach postanowiono w sposób szczególny potraktować odpady zielone tj. wprowadzono możliwość nieodpłatnego oddania worków np. ze skoszoną trawą.
- wzrosły opłaty za wywóz śmieci z terenów ROD

Natomiast w dniu 1 lutego 2015 r. weszła w życie kolejna nowelizacja ustawy śmieciowej tj. ustawa z dnia 28.11.2014 r. o *zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach*, która wprowadziła **ryczałtową opłatę za wywóz śmieci z nieruchomości, na których znajdują się domki letniskowe, lub innych nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe**. Zgodnie z w/w ustawą, opłatę ryczałtową docelowo ma przyjąć każda gmina/miasto. Ryczałtowa opłata za wywóz śmieci oznacza, że opłata ta jest określana bez ustalania okresu przebywania na danej nieruchomości i faktycznego czasu wytwarzania odpadów czy też bez ustalania faktycznie wytworzonej ilości odpadów. Jest roczna i wyliczana jako iloczyn średniej ilości odpadów powstających na nieruchomości, wyrażonej w liczbie pojemników oraz stawce opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi.

Po trzech miesiącach od wejścia w życie przepisów dotyczących opłaty ryczałtowej tj. w dniu 30 kwietnia 2015 r. Minister Środowiska opublikował na stronie internetowej Ministerstwa Środowiska swoje stanowisko² w tej sprawie. W stanowisku tym, zdefiniował pojęcie domku letniskowego oraz nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe i wskazał, że **ogrody działkowe zaliczają się do nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe**, o czym zdaniem Ministra świadczy art. 3 ustawy z dnia 13 grudnia 2013 r. o rodzinnych ogrodach działkowych. Z tym, że jeżeli ogrody działkowe są wykorzystywane w celu zamieszkiwania – wówczas podpadają pod kategorię nieruchomości, na których zamieszkują mieszkańcy. W takim też przypadku należy ponosić opłatę za gospodarowanie odpadami komunalnymi według stawek określonych dla nieruchomości, na których zamieszkują mieszkańcy, a nie stawkę ryczałtową. Zgodnie ze stanowiskiem Ministra, w przypadku ogrodów działkowych średnia ilość odpadów przeliczona na liczbę pojemników może zostać ustalona z uwzględnieniem liczby działek i terenu ogólnego - zgodnie z ich definicją określoną w ustawie o ROD.

W praktyce, wprowadzenie opłaty ryczałtowej pozbawiło zarządy ROD prawa do samodzielnego decydowania o ilości śmieci, które będą do wywiezienia z terenów ROD oraz wysokości opłaty za ich odbiór. Do tej pory, zarządy ROD w deklaracji opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi mogły same wskazywać ilość śmieci, za które będą płacić (poprzez pomnożenie liczby pojemników/kontenerów o określonej pojemności przez stawkę za wywóz śmieci). Czasami było to ograniczone poprzez narzucenie przez gminy/ogrody minimalnej ilości śmieci, które musiały być zadeklarowane do wywiezienia z terenów ROD (lub minimalnej pojemności pojemników). Natomiast wprowadzenie opłaty ryczałtowej zupełnie pozbawiło ogrody wpływu na ilość śmieci, które będą odbierane z terenów ROD. Zarządy ROD mają tylko obowiązek złożenia deklaracji i określenia w niej, czy śmieci będą segregowane czy też nie – co wyłącznie warunkuje wysokość opłaty za wywóz śmieci z terenów ROD. Określenie stawki ryczałtowej i tym samym wysokości opłaty należy do wyłącznej dyspozycji gminy/miasta, które określają ją według własnych kryteriów.

Po wejściu w życie znówelizowanej ustawy śmieciowej tj. od 1 lutego 2015 r. rady miast i gmin zaczęły stopniowo uchylać ryczałtową opłatę za wywóz śmieci

¹dotyczy ROD, które nie zostały objęte ryczałtową opłatą za wywóz śmieci

²Opublikowane na stronie internetowej PZD w dniu 22.05.15 r. Dodatkowo o wprowadzeniu opłaty ryczałtowej KR PZD poinformowała w komunikatach z dnia 14 kwietnia i 12 maja 2015 r. (na stronie internetowej PZD)

z nieruchomości, na których znajdują się domki letniskowe, lub innych nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe, w tym rodzinnych ogrodów działkowych. Kolejny, nowy system ustalania opłat za wywóz śmieci z terenów ROD, w tym nieoczekiwany wzrost opłat wywołał ogromne poruszenie wśród ROD i działkowców. Temat ten stał się przedmiotem niemal każdego walnego zebrania w ROD. Do Krajowej Rady zaczęły masowo napływać z ogrodów i działkowców wiadomości o horrendalnych opłatach za wywóz śmieci, które w niektórych przypadkach wzrosły nawet o 600%. W tym temacie pojawiły się liczne informacje prasowe. Własne materiały publikowała również KR PZD i OZ PZD.

W ten sposób, w rodzinnych ogrodach działkowych wykształciły się 4 systemy rozliczania wywozu śmieci:

- I. według ogólnych zasad wywozu śmieci wynikających z ustawy tzw. „śmieciowej” (**art. 6j ust. 3**)
- II. poprzez uiszczanie ryczałtowej opłaty za wywóz śmieci wynikającej z ustawy tzw. „śmieciowej” (**art. 6j ust. 3b**)
- III. na podstawie indywidualnych umów z prywatnymi firmami
- IV. brak umów na wywóz śmieci i pozbywanie się śmieci we własnym zakresie.

W związku powyższym, a zwłaszcza wprowadzeniem od 1 lutego 2015 r. niekorzystnej ryczałtowej opłaty za wywóz śmieci, Krajowa Rada PZD postanowiła zbadać wymiar tego problemu, ustalić jego przyczyny i skutki (zwłaszcza finansowe) oraz zbadać, jak reagują na ten problem zarządy ROD i działkowcy.

W ramach powyższego badania, w dniu 26.03.2016 r. KR PZD zwróciła się do Okręgowych Zarządów PZD o ustalenie i przekazanie do KR PZD informacji w następującym zakresie:

- 1) jak funkcjonuje w ROD ustawa o utrzymaniu czystości i porządku w gminach i jakie wynikają z niej problemy dla ogrodów i działkowców?
- 2) ile ROD zostało objętych zasadami wywozu śmieci wynikającymi z ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, w tym – ile ROD, zostało objętych ryczałtową opłatą za wywóz śmieci?
- 3) ile wynoszą roczne ryczałtowe opłaty za wywóz śmieci na terenach poszczególnych ROD (za śmieci segregowane i śmieci niesegregowane) w przeliczeniu na jedną działkę rodzinną? O ile wzrosły te opłaty? Jak wyglądają zasady ich uiszczania?
- 4) jak zarządy ROD i działkowcy oceniają system wywozu śmieci na terenach ROD? Jakie występują z tym związane problemy?
- 5) jakie zarządy ROD i Okręgowe Zarządy PZD podejmują działania w zakresie problemów związanych z wywozem śmieci w ROD (spotkania z władzami miast, udział w sesjach rady miast)? Czy przenoszą one jakieś rezultaty?
- 6) jakie OZ PZD mają wnioski oraz propozycje działań w tym temacie?

Przy przygotowaniu informacji KR PZD poprosiła OZ PZD o zapoznanie się z ustawą z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (z późn. zm.) oraz uchwałą nr 224/2015 Prezydium KR PZD z dnia 30 września 2015 r. w *sprawie wytycznych dla zarządów ROD i ogrodów objętych ustawą śmieciową*³

Termin na wykonanie w/w badania przez OZ PZD został wyznaczony na dzień 22.04.2016 r .

Na podstawie wyników badań OZ PZD została przygotowana przedmiotowa **Informacja w sprawie funkcjonowania w rodzinnych ogrodach działkowych ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, w tym zakresie opłat za śmieci.**

Funkcjonowanie w ROD ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach i wynikające z niej problemy

Ustawa o utrzymaniu czystości i porządku w gminach funkcjonuje bardzo różnie, w zależności od danego ROD. Są ogrody, w których zasady wynikające z ustawy są realizowane bez większych problemów tj.

- zarządy ROD przy składaniu deklaracji dotyczących odbioru odpadów komunalnych prawidłowo wypeł-

niają deklaracje i terminowo rozliczają wywóz śmieci.

- aby nie płacić za okres, kiedy działkowców nie ma na działkach zarządy ROD bez kłopotów dokonują odpowiedniej korekty deklaracji (nie dotyczy ROD, gdzie została wprowadzona ryczałtowa) albo gmi-

³dostępna na stronie internetowej PZD: <http://pzd.pl/sprawy-gospodarki-gruntami-oraz-likwidacje-rod.html>.

ny odgórnie ustalają, za jakie okresy zarządy ROD mają płacić. Wówczas nie ma konieczności korygowania deklaracji, kiedy działkowców na terenie ROD nie ma

- w celu zmniejszenia opłat za śmieci, zarządy ROD deklarują mniejszą ilość śmieci do wywiezienia z terenów ROD i okresowo zamawiają kontenery
- zarządy ROD i działkowcy przestrzegają zasad segregacji śmieci
- zarządy ROD dbają o porządek wokół składowisk śmieci
- tam, gdzie zarządy ROD zadeklarowały segregację śmieci gminy/miasta pomagają ROD - dostarczają indywidualnym działkowcom worki np. na szkło, papier, plastik; zapewniają bezpłatny odbiór śmieci segregowanych; na swój koszt ustawiają w ROD pojemniki na odpady segregowane, czipują pojemniki w celu kontroli, czy faktycznie jest prowadzona segregacja, a w przypadku braku są nakładane wyższe opłaty (np. w Braniewie i Pasłęku); organizują akcje zbierania odpadów zielonych (np. w Krakowie)
- w celu usprawnienia segregacji śmieci zarządy ROD we własnym zakresie (odpłatnie) zaopatrują działkowców w worki na poszczególne rodzaje odpadów
- w celu zniwelowania problemów dzikich wysypisk, gminy zapewniają bezpłatny odbiór odpadów kilka razy w roku (np. w Tczewie).
- w ROD, gdzie występuje dużo wolnych działek gminy/miasta lub ich związki zwolniły zarządy ROD z rozliczania wywozu śmieci z tych ogrodów
- w ROD, gdzie występuje mała liczba działek gminy/miasta lub ich związki obniżyły normy gromadzenia odpadów komunalnych.

Są jednak ogrody, w których ustawa tzw. śmieciowa wywołuje wiele problemów:

- zarządy ROD w deklaracjach dotyczących odbioru odpadów komunalnych wskazują, że w ROD będzie prowadzona segregacja śmieci, która nie jest prowadzona albo jest prowadzona w znikomym stopniu
- nagminne wyrzucanie odpadów zielonych do kontenerów zamiast kompostowników, co powoduje wyższe koszty. Odpady często nie mieszczą się w kompostownikach
- wyrzucanie do kontenerów odpadów nietypowych np. wózków dziecięcych, mebli, sprzętu AGD, co zwiększa koszty wywozu śmieci
- występujące zjawisko podrzucania śmieci przez mieszkańców miast do kontenerów ogrodowych albo w pobliżu ROD np⁴. przy ROD *Wytchnienie we Wrocławiu, w Kielcach, w Ostrołęce*. Te problemy są najczęściej poruszane w mediach, gdzie kreowany jest nieprawdziwy obraz ogrodów i działkowców jako tworzących nielegalne wysypiska śmieci.
- nieterminowe odbieranie śmieci przez firmy wywożące śmieci co powoduje sterty odpadów wokół pojemników
- w celu zmniejszenia opłat za śmieci zarządy ROD zamawiają zbyt małe pojemniki, co powoduje przepełnianie pojemników i ustawianie worków pod pojemnikami np⁵. w *Wałczu, w Słupsku*
- narzucanie przez gminy/miasta nie adekwatnych do potrzeb ROD norm gromadzenia odpadów komunalnych np. we Wrocławiu – 40 l od działki tygodniowo (w przypadku odpadów niesegregowanych), w Gdańsku - 20 l od działki tygodniowo
- narzucanie przez gminy/miasta nie adekwatnych do potrzeb ROD minimalnych pojemności pojemników np. w Gdańsku - co najmniej 1 pojemnik o pojemności 1100 l
- działkowców nie stać na wysokie opłaty za wywóz śmieci

Zasady uiszczania i wysokość opłat za wywóz śmieci z terenów ROD wynikające z ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, w tym opłata ryczałtowa

Zgodnie z informacjami uzyskanymi od OZ PZD oraz z urzędów wybranych gmin/miast ustalono, że zasadami wynikającymi z ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach zostało objętych **2836 ROD** o pow. 24435,8925 ha i liczbie działek rodzinnych - 539681. Stanowi to **60,40%** ROD ogółem, **59,62%** powierzchni ogółem oraz **59,51%** liczby działek ogółem. Zostały one

wprowadzone na terenie **25** Okręgowych Zarządów PZD (poza OZ PZD w Gorzowie Wlkp.)

W ramach tego:

- **806 ROD** o powierzchni 6260, 3882 ha i liczbie działek rodzinnych - 136 491 jest objętych ryczałtową opłatą za wywóz śmieci, o której mowa w art. 6j

⁴ wynika z doniesień prasowych

⁵wynika z doniesień prasowych

ust. 3b. Stanowi to **17,17%** ROD ogółem, **15,27%** powierzchni ogółem oraz **25,29%** liczby działek ogółem.

Opłata ryczałtowa została wprowadzona na terenie 19 Okręgowych Zarządów PZD. Nie została wprowadzona na terenie OZ PZD w Gorzowie Wlkp., w Pile, Podkarpackiego, w Słupsku, Świętokrzyskiego, Warmińsko-Mazurskiego i w Zielonej Górze.

- **2030 ROD** o powierzchni **18175,5043 ha** i liczbie działek rodzinnych - **403190** objętych jest opłatą, o której mowa w art. 6j ust. 3.

Ogólne zasady wynikające z tzw. ustawy śmieciowej zostały wprowadzone na terenie 23 Okręgowych Zarządów PZD. Nie zostały wprowadzone na terenie OZ PZD w Częstochowie, Gorzowie Wlkp. i Kaliszu.

Pozostałe ogrody (**1859** o pow. **16552,7704 ha** i liczbie działek - **367206**) rozliczają wywóz śmieci na podstawie indywidualnych umów z prywatnymi firmami albo zapewniają odbiór śmieci we własnym zakresie.

OZ PZD w Bydgoszczy

W OZ PZD w Bydgoszczy opłatą ryczałtową zostało objętych 78 ROD o łącznej pow. 512,1383 ha i liczbie działek rodzinnych - 10809.

Na terenie OZ PZD w Bydgoszczy ryczałtowa opłata za wywóz śmieci została wprowadzona na terenie gminy/miasta:

- **Bydgoszcz**, w stosunku do 62 ROD o pow. 417,5953 ha i liczbie działek rodzinnych - 9065. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **159 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **53 zł** (za działkę).
- **Koronowo**, w stosunku do 15 ROD o pow. 91,6430 ha i liczbie działek rodzinnych - 1701. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **144 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **72 zł** (za działkę).
- **Gąsawa**, w stosunku do 1 ROD o pow. 2,9000 ha i liczbie działek rodzinnych - 43. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **200 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **150 zł** (za działkę).

W takich gminach/miastach jak Janowiec Wielkopolski, Sępólno Krajeńskie, Kruszwicy, Strzelnie, Łabiszyn, Kcynia, Mogilno, Tuchola podjęto uchwałę, że wprowadzeniu ryczałtowej opłaty za wywóz śmieci m.in. z nieruchomości niezamieszkałych, wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe, ale nie objęto nimi ROD. Ogrody w tych gminach płacą na rzecz gmin opłatę w innej wysokości np. Rada Miejska w Janowcu Wiel-

kopolskim ustaliła ryczałtową opłatę za wywóz śmieci - 180 zł za śmieci zmieszane i 90 zł za śmieci niesegregowane. Natomiast faktycznie od działki uiszczana jest roczna opłata w wysokości 1 zł. Natomiast w Sępólnie Krajeńskim, ustalono ryczałtową opłatę za wywóz śmieci - 250 zł za śmieci zmieszane i 125 zł za śmieci niesegregowane. Natomiast faktycznie od działki uiszczana jest roczna opłata w wysokości 10 zł.

Średnia, roczna wysokość opłaty ryczałtowej na terenie OZ PZD wynosi ok. 157 zł za śmieci zmieszane (od działki) i za śmieci segregowane - ok. 58 zł.

OZ PZD w Częstochowie

Na terenie OZ PZD w Częstochowie ryczałtową opłatę za wywóz śmieci z terenów ROD wprowadziła wyłącznie Gmina Miejska Częstochowa. W **Częstochowie** opłata ta obejmuje 35 ROD o pow. 346,4435 ha i liczbie działek rodzinnych - 6052. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **43,33 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **36,40 zł** (za działkę). Termin uiszczenia tej opłaty został ustalony do 30 czerwca (pierwsza rata w wysokości połowy kwoty) i do 30 grudnia (druga rata w wysokości połowy kwoty). Wprowadzenie ryczałtu w 2015 r. podniosło koszty wywozu śmieci o 30% w stosunku do śmieci segregowanych i 40% w stosunku do śmieci zmieszanych (w porównaniu z 2014 r.)

Średnia, roczna wysokość opłaty ryczałtowej na terenie OZ PZD wynosi ok. 43 zł za śmieci zmieszane (od działki) i za śmieci segregowane - ok. 36 zł.

OZ PZD w Elblągu

Na terenie OZ PZD w Elblągu ryczałtowa opłata za wywóz śmieci została wprowadzona wyłącznie na terenie miasta **Elbląg**, w stosunku do 56 ROD o pow. 261,7623 ha i liczbie działek rodzinnych - 6754. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **15 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **10,50 zł** (za działkę). Termin uiszczenia tej opłaty został ustalony do 30 listopada każdego roku, za bieżący rok kalendarzowy.

Pomimo, że zarządy ROD w deklaracjach opłaty ryczałtowej za wywóz śmieci nie muszą wskazywać pojemności i liczby pojemników, które będą odbierane z terenów ROD, Gminy zbierają informacje co do ilości posiadanych pojemników w danym ROD. Wobec takich praktyk OZ PZD na bieżąco monitoruje rozwój sytuacji i informuje władze miasta o braku uzasadnienia do zbierania takich informacji. Natomiast UM twierdzi, że jest to podyktowane koniecznością przekazania tych danych do firmy wywozowej. Według OZ PZD UM zbiera informację, w celu podwyższenia opłaty ryczałtowej za

wywóz śmieci na wypadek, gdyby zmieniły się stawki u firmy wywozowej.

Średnia, roczna wysokość opłaty ryczałtowej na terenie OZ PZD wynosi 15 zł za śmieci zmieszane (od działki) i za śmieci segregowane - ok. 10 zł.

OZ PZD w Gdańsku

Na terenie OZ PZD w Gdańsku ryczałtową opłatę za wywóz śmieci z terenów ROD wprowadziło wyłącznie Miasto Puck. W **Pucku** opłata ta obejmuje 1 ROD o pow. 11,7542 ha i liczbie działek rodzinnych - 281. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości 192 zł (za działkę), a za śmieci segregowane - 144 zł (za działkę). Faktycznie od działki pobierana jest roczna opłata w wysokości **13,66 zł** (za śmieci niesegregowane). Wynika to z tego, że w mieście Puck podjęto uchwałę o wprowadzeniu ryczałtowej opłaty za wywóz śmieci m.in. z nieruchomości niezamieszkałych, wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe, ale przyjęto, że opłata ta odnosi do całości ROD, a nie do poszczególnych działek rodzinnych.

W takich gminach/miastach jak Gdańsk oraz Prabuty podjęto uchwałę, że wprowadzeniu ryczałtowej opłaty za wywóz śmieci m.in. z nieruchomości niezamieszkałych, wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe, ale nie objęto nimi ROD.

Średnia, roczna wysokość opłaty ryczałtowej na terenie OZ PZD wynosi ok. 14 zł za śmieci zmieszane (od działki).

OZ PZD w Gorzowie Wlkp.

Na terenie OZ PZD w Gorzowie Wlkp. wszystkie ogrody rozliczają wywóz śmieci na podstawie indywidualnych umów albo zapewniają odbiór śmieci we własnym zakresie (np. ROD w Międzyrzeczu).

OZ PZD w Kaliszu

W OZ PZD w Kaliszu opłatą ryczałtową zostało objętych 36 ROD o łącznej pow. 163,3548 ha i liczbie działek rodzinnych - 3863.

Na terenie OZ PZD w Kaliszu ryczałtowa opłata za wywóz śmieci została wprowadzona na terenie gminy/miasta:

- **Turek**, w stosunku do 12 ROD o pow. 49,9559 ha i liczbie działek rodzinnych - 1275. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **22 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **13,10 zł** (za działkę).
- **Pleszew**, w stosunku do 11 ROD o pow. 39,4532 ha i liczbie działek rodzinnych - 1050. Opłatę ryczałtową ustalono za śmieci segregowane - **12 zł** (za działkę).

- **Jarocin**, w stosunku do 8 ROD o pow. 36,6735 ha i liczbie działek rodzinnych - 978. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **20 zł** (za działkę).
- **Kępno**, w stosunku do 5 ROD o pow. 37,3722 ha i liczbie działek rodzinnych - 560. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **24 zł** (za działkę).

Zgodnie z informacją OZ PZD, w Jarocinie, Pleszewie i Kępnie uchwalono wyłącznie jedną ryczałtową opłatę za śmieci (segregowane albo niesegregowane).

Średnia, roczna wysokość opłaty ryczałtowej na terenie OZ PZD wynosi ok. 22 zł za śmieci zmieszane (od działki) i za śmieci segregowane - ok. 15 zł.

OZ PZD w Koszalinie

Na terenie OZ PZD w Koszalinie ryczałtowa opłata za wywóz śmieci została wprowadzona na terenie miasta/gminy **Białogard**, w stosunku do 8 ROD o pow. 71,45 ha i liczbie działek rodzinnych - 1486. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **91,60 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **58,62 zł** (za działkę).

W takich Gminach/ Miastach jak Darłowo i Czaplinek mimo podjęcia uchwały o wprowadzeniu ryczałtowej opłaty za wywóz śmieci m.in. z nieruchomości niezamieszkałych, wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe przepisami tych uchwał nie objęto ROD. Przyjęto, że ROD mają rozliczać wywóz śmieci jak nieruchomości niezamieszkałe, na których powstają odpady komunalne albo mogą zawierać indywidualne umowy na wywóz śmieci.

Średnia, roczna wysokość opłaty ryczałtowej na terenie OZ PZD wynosi ok. 92 zł za śmieci zmieszane (od działki) i za śmieci segregowane - ok. 59 zł.

OZ PZD w Legnicy

Na terenie OZ PZD w Legnicy ryczałtowa opłata za wywóz śmieci została wprowadzona na terenie gminy/miasta **Bolesławiec**, w stosunku do 16 ROD o pow. 113,6832 ha i liczbie działek rodzinnych - 3052. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **40,20 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **31,20 zł** (za działkę). Termin uiszczenia - jednorazowo, do 15 października.

Opłaty ryczałtowe za wywóz śmieci w stosunku do ubiegłego roku wzrosły o 100%. Funkcjonuje tygodniowy cykl odbioru odpadów komunalnych.

Średnia, roczna wysokość opłaty ryczałtowej na te-

renie OZ PZD wynosi ok. 40 zł za śmieci zmieszane (od działki) i za śmieci segregowane - ok. 31 zł.

OZ PZD w Lublinie

Na terenie OZ PZD w Lublinie opłata ryczałtowa została wprowadzona na terenie miasta **Chełm**, w stosunku do 13 ROD o pow. 77,7438 ha i liczbie działek rodzinnych - 2315. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **30 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **15 zł** (za działkę). Termin uiszczenia tej opłaty został ustalony do 25 lipca każdego roku, za bieżący rok kalendarzowy.

We Włodawie, władze miasta podjęły uchwałę w sprawie przyjęcia ryczałtowej opłaty za wywóz odpadów m.in. z nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowego, ale nie objęły nią ROD.

W niedługim czasie opłata ryczałtowa obejmie również ROD w Zamościu. Radni miasta podjęli uchwałę, w której określili opłatę ryczałtową za wywóz śmieci niesegregowanych - 16 zł (za działkę) i segregowanych - 11 zł (za działkę).

Średnia, roczna wysokość opłaty ryczałtowej na terenie OZ PZD wynosi 30 zł za śmieci zmieszane (od działki) i za śmieci segregowane - 15 zł.

OZ PZD Łódzki

W OZ PZD Łódzkim opłatą ryczałtową zostało objętych 119 ROD o łącznej pow. 872,92 ha i liczbie działek rodzinnych - 19241.

Na terenie OZ PZD Łódzkiego ryczałtowa opłata za wywóz śmieci została wprowadzona na terenie gminy/miasta:

- **Łódź**, w stosunku do 99 ROD o pow. 712,19 ha i liczbie działek rodzinnych - 16 068. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **56 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **28 zł** (za działkę). Termin uiszczenia - jednorazowo, do 15 października.
- **Skierniewice**, w stosunku do 5 ROD o pow. 36,42 ha i liczbie działek rodzinnych - 863. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **15 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **7,50 zł** (za działkę). Termin uiszczenia - jednorazowo, do 30 września.
- **Ozorków**, w stosunku do 1 ROD o pow. 20,67 ha i liczbie działek rodzinnych - 418. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **240 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **120 zł** (za działkę). Termin uiszczenia - jednorazowo, do 10 października.
- **Zgierz**, w stosunku do 6 ROD o pow. 52,27 ha i

liczbie działek rodzinnych - 866. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **179,96 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **172,64 zł** (za działkę). Termin uiszczenia - jednorazowo, do 5 listopada.

- **Stryków**, w stosunku do 2 ROD o pow. 23,93 ha i liczbie działek rodzinnych - 421. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **163,28 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **89,93 zł** (za działkę). Termin uiszczenia - jednorazowo, do 10 października.
- **Pęczniew**, w stosunku do 1 ROD o pow. 4,88 ha i liczbie działek rodzinnych - 74. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **126 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **84 zł** (za działkę). Termin uiszczenia - jednorazowo, do 31 marca.
- **Rawa Mazowiecka**, w stosunku do 5 ROD o pow. 22,57 ha i liczbie działek rodzinnych - 531. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **288 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **144 zł** (za działkę). Termin uiszczenia - jednorazowo, do 30 września.

W Łodzi, w 77 ROD w 2016r. nastąpił wzrost opłat od 1 działki rodzinnej za odbiór odpadów komunalnych niesegregowanych. Średnia wysokość opłat od 1 działki rodzinnej w 2015r. wynosiła 28,10 zł, a po wprowadzeniu w 2016 roku opłaty ryczałtowej w wysokości 56,00 zł nastąpił wzrost opłat o 27,89 zł od 1 działki, co daje 98,9 % wzrostu. Największy wzrost opłat za śmieci zmieszane nastąpił w ROD Sielanka w Łodzi (656,70 %), ROD Teofilek w Łodzi (677,80%), ROD Saturn w Łodzi (998 %). Natomiast zmniejszenie opłat wystąpiło w przypadku 10 ROD, w których średnia wysokość opłat od działki w 2015 r. wynosiła 69,60 zł, a po wprowadzeniu w 2016 roku opłaty ryczałtowej uległa zmniejszeniu o 13,60 zł, co daje 19,5 % spadku. W ROD Morwa w Łodzi wysokość opłat za wywóz śmieci niesegregowanych zmniejszyła się o 50%.

Natomiast w zakresie opłaty za śmieci segregowane, w 8 ROD położonych na terenie Miasta Łodzi nastąpił w 2016r. wzrost opłat od 1 działki rodzinnej. Średnia wysokość opłat od 1 działki rodzinnej w 2015r. wynosiła 16,40 zł, a po wprowadzeniu w 2016 roku opłaty ryczałtowej w wysokości 28,00 zł nastąpił wzrost opłat o 11,60 zł od 1 działki, co daje 70,7 % wzrostu. W najgorszej sytuacji znalazł się ROD Elektromontaż, gdzie opłaty wzrosły o 225,6 %. Natomiast zmniejszenie opłat wystąpiło tylko w przypadku 2 ROD, w których średnia wysokość opłat od działki w 2015 r. wynosiła 33,10 zł, a po wprowadzeniu w 2016 roku opłaty ryczałtowej uległa zmniejszeniu o 5,10 zł, co daje 15,4 % spadku. Przykładowo, w ROD Polanka w Łodzi opłata za odbiór śmieci segregowanych zmniejszyła się o 24,3 %.

Znaczny wzrost opłat za odbiór odpadów komunalnych nie zbieranych w sposób selektywny spowodował, że 27 ROD celem ich obniżenia postanowiło w 2016 roku przejść na ich segregację. Natomiast w 3 ROD, segregacja odpadów prowadzona w 2015 roku nie sprawdziła się i dlatego ogrody te postanowiły w roku bieżącym złożyć do Urzędu Miasta deklarację na odbiór odpadów niesegregowanych.

W ROD „Milenium” w Łodzi, prezes zarządu złożył deklarację, ale nieprawidłowo wyliczył w niej opłatę za wywóz odpadów. Miasto wezwało ogród co uiszczenia opłaty, która przerosła możliwości finansowe ROD. Powstały zaległości finansowe, ogród odwoływał się od opłaty. Ostatecznie ogród musi zapłacić tylko część należności (ponad 62 tys. zł + odsetki), z możliwością wniesienia w ratach. W ROD im. Waryńskiego w Łodzi, zarząd wbrew obowiązki nie złożył do Urzędu deklaracji śmieciowej, a odpady zostały zagospodarowywane przez działkowców we własnym zakresie.

Poza Łodzią, w Gminie Zgierz średnia wysokość opłat od 1 działki rodzinnej wynosiła 46,45 zł od działki. W wyniku objęcia odbiorem odpadów przez Gminę i ustalenia stawki ryczałtowej nastąpił wzrost opłat średnio na 1 działkę o kwotę 133,51 zł, co stanowi 287,4% wzrostu. W Gminie Stryków średni wzrost opłat od działki wynosi 123,63 zł, co daje 311,8% wzrostu. W Rawie Mazowieckiej tylko 1 ROD miał zawartą umowę na odbiór odpadów komunalnych, w pozostałych 4 ROD odpady były przez działkowców zagospodarowywane we własnym zakresie. Zaś w 5 ROD znajdujących się w Skierniewicach i 1 ROD na terenie Gminy Ozorków opłaty ryczałtowe zostały wprowadzone w roku ubiegłym i nie uległy zmianie w roku bieżącym.

Średnia, roczna wysokość opłaty ryczałtowej na terenie OZ PZD wynosi ok. 74 zł za śmieci zmieszane (od działki) i za śmieci segregowane - ok. 42 zł.

OZ PZD Małopolski

W OZ PZD Małopolskim opłatą ryczałtową zostało objętych 29 ROD o łącznej pow. 158,3164 ha i liczbie działek rodzinnych - 3637.

Na terenie OZ PZD Małopolskiego ryczałtowa opłata za wywóz śmieci została wprowadzona na terenie gminy/miasta:

- **Grybów**, w stosunku do 1 ROD o pow. 1,4032 ha i liczbie działek rodzinnych - 36. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **180 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **120 zł** (za działkę).
- **Wolbrom**, w stosunku do 2 ROD o pow. 18,1924 ha i liczbie działek rodzinnych - 441. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wyso-

kości **15 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **10 zł** (za działkę).

- **Bukowno**, w stosunku do 1 ROD o pow. 6,9728 ha i liczbie działek rodzinnych - 184. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **63 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **36 zł** (za działkę).
- **Wadowice**, w stosunku do 4 ROD o pow. 19,7039 ha i liczbie działek rodzinnych - 496. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości 120 zł (za działkę), a za śmieci segregowane - 60 zł (za działkę).
- **Biecz**, w stosunku do 1 ROD o pow. 5,9638 ha i liczbie działek rodzinnych - 74. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości 120 zł (za działkę), a za śmieci segregowane - **72 zł** (za działkę).
- **Gorlice**, w stosunku do 8 ROD o pow. 33,4696 ha i liczbie działek rodzinnych - 919. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **192 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **100,80 zł** (za działkę).
- **Chrzanów**, w stosunku do 8 ROD o pow. 35,2217 ha i liczbie działek rodzinnych - 864. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **31 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **17 zł** (za działkę).
- **Libiąż**, w stosunku do 2 ROD o pow. 7,0650 ha i liczbie działek rodzinnych - 229. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **31 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **17 zł** (za działkę).
- **Trzebinia**, w stosunku do 2 ROD o pow. 30,3240 ha i liczbie działek rodzinnych - 394. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **31 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **17 zł** (za działkę).

Średnia, roczna wysokość opłaty ryczałtowej na terenie OZ PZD wynosi ok. 96 zł za śmieci zmieszane (od działki) i za śmieci segregowane - ok. 52 zł.

OZ PZD Mazowiecki

W OZ PZD Mazowieckim opłatą ryczałtową zostało objętych 15 ROD o łącznej pow. 217,5481 ha i liczbie działek rodzinnych - 4077.

Na terenie OZ PZD Mazowieckiego ryczałtowa opłata za wywóz śmieci została wprowadzona na terenie gminy/miasta:

- **Piaseczno**, w stosunku do 10 ROD o pow. 190,3852 ha i liczbie działek rodzinnych - 3547. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **125 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane

- **85 zł** (za działkę). Opłaty uiszczane w dwóch ratach tj. do końca maja i do końca września. Wzrost opłat za śmieci o ok.40%.
- **Radzymin**, w stosunku do 1 ROD o pow. 4,9938 ha i liczbie działek rodzinnych - 111. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **200 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **120 zł** (za działkę). Opłata uiszczana jednorazowo, do końca marca. Opłaty wzrosły o ok. 30%.
- **Warka**, w stosunku do 2 ROD o pow. 8,7201 ha i liczbie działek rodzinnych - 213. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **0,03 zł** za m² (za działkę), a za śmieci segregowane - **0,05 zł** za m² (za działkę). Opłaty uiszczane w dwóch ratach tj. do końca maja i do końca września. Wzrost opłat za śmieci o 12,19 zł.
- **Cegłów**, w stosunku do 2 ROD o pow. 13,4490 ha i liczbie działek rodzinnych - 206. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **270 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **90 zł** (za działkę). Opłaty uiszczane w dwóch ratach tj. do końca maja i do końca września. Wzrost opłat za śmieci niesegregowane o 12,19 zł.

W Ożarowie Mazowieckim i Łochowie władze miasta podjęły uchwałę w sprawie przyjęcia ryczałtowej opłaty za wywóz odpadów m.in. z nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe, ale nie objęły nią ROD. ROD rozliczają wywóz śmieci na podstawie indywidualnych umów.

Średnia, roczna wysokość opłaty ryczałtowej na terenie OZ PZD wynosi ok. 132 zł za śmieci zmieszane (od działki) i za śmieci segregowane - ok. 82 zł.

OZ PZD w Opolu

W OZ PZD w Opolu opłatą ryczałtową zostało objętych 5 ROD o łącznej pow. 122,5701 ha i liczbie działek rodzinnych - 2717.

Na terenie OZ PZD Opolskiego ryczałtowa opłata za wywóz śmieci została wprowadzona na terenie gminy/miasta:

- **Namysłów**, w stosunku do 1 ROD o pow. 167,4880 ha i liczbie działek rodzinnych - 1362. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **25 zł** (za działkę) (OZ PZD *nie wskazał opłaty za śmieci segregowane*). Opłata jednorazowa wnoszona do 15 stycznia.
- **Strzelec Opolskich**, w stosunku do 4 ROD o pow. 55,0821 ha i liczbie działek rodzinnych - 1355. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **40 zł** (za działkę), (OZ PZD *nie wskazał opłaty za śmieci segregowane*). Opłata jednorazowa wnoszona do 15 września.

W Głuchołazach, Nysie, Opolu, Oleśnie, Kluczborku władze miasta podjęły uchwałę w sprawie przyjęcia ryczałtowej opłaty za wywóz odpadów m.in. z nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe, ale nie objęły nią ROD. Większość tych ROD rozlicza wywóz śmieci jako nieruchomości niezamieszkałe czyli według zasad ogólnych ustawy tzw. śmieciowej.

Średnia, roczna wysokość opłaty ryczałtowej na terenie OZ PZD wynosi ok. 37 zł za śmieci zmieszane (od działki).

OZ PZD w Pile

W takich Gminach/ Miastach jak Rogoźno, Wągrowiec i Złotów mimo podjęcia uchwały o wprowadzeniu ryczałtowej opłaty za wywóz śmieci m.in. z nieruchomości niezamieszkałych, wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe przepisami tych uchwał nie objęto ROD. Przyjęto, że ROD mają rozliczać wywóz śmieci jak nieruchomości niezamieszkałe, na których powstają odpady komunalne albo mogą zawierać indywidualne umowy na wywóz śmieci.

OZ PZD Podkarpacki

Na terenie OZ PZD Podkarpackiego nie wprowadzono opłaty ryczałtowej na wywóz śmieci z terenów ROD.

Aczkolwiek w Ustrzykach Dolnych władze miasta podjęły uchwałę w sprawie przyjęcia ryczałtowej opłaty za wywóz odpadów m.in. z nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe, ale nie objęły nią ROD.

OZ PZD Podlaski

W OZ PZD Podlaskim opłatą ryczałtową zostało objętych 10 ROD o łącznej pow. 83,97 ha i liczbie działek rodzinnych - 1536.

Na terenie OZ PZD Podlaskiego ryczałtowa opłata za wywóz śmieci została wprowadzona na terenie gminy/miasta:

- **Juchnowiec Kościelny**, w stosunku do 2 ROD o liczbie działek rodzinnych - 294. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **90 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **55 zł** (za działkę).
- **Łapy**, w stosunku do 1 ROD o liczbie działek rodzinnych - 336. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **26 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **15 zł** (za działkę).
- **Goniądz**, w stosunku do 1 ROD o i liczbie działek rodzinnych - 55. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **307 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **170 zł** (za działkę).

- **Suwałki**, w stosunku do 2 ROD o liczbie działek rodzinnych - 385. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **12 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **6 zł** (za działkę).
- **Augustów**, w stosunku do 1 ROD o liczbie działek rodzinnych - 106. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **204 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **138 zł** (za działkę).
- **Mońki**, w stosunku do 3 ROD o liczbie działek rodzinnych - 360. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości od **2-8 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **1-4 zł** (za działkę)*.

*w Mieście Mońki podjęto uchwałę o wprowadzeniu ryczałtowej opłaty za wywóz śmieci m.in. z nieruchomości niezamieszkałych, wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe. Przedmiotową uchwałą objęto rodzinne ogrody działkowe, ale przyjęto, że opłata ryczałtowa za śmieci niesegregowane w wysokości **432 zł** i za śmieci segregowane **216 zł** odnosi się do całości ROD, a nie do poszczególnej działki rodzinnej.

Średnia, roczna wysokość opłaty ryczałtowej na terenie OZ PZD wynosi ok. 76 zł za śmieci zmieszane (od działki) i za śmieci segregowane - ok. 45 zł.

OZ PZD w Poznaniu

W OZ PZD w Poznaniu opłatą ryczałtową zostało objętych 128 ROD o łącznej pow. 1255,9953 ha i liczbie działek rodzinnych - 25387.

Na terenie OZ PZD w Poznaniu ryczałtowa opłata za wywóz śmieci została wprowadzona na terenie gminy/miasta:

- **Poznań**, w stosunku do 86 ROD o pow. 805,4478 ha i liczbie działek rodzinnych - 18547. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **204 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **96 zł** (za działkę).
- **Oborniki**, w stosunku do 2 ROD o pow. 25,0997 ha i liczbie działek rodzinnych - 667. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **204 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **96 zł** (za działkę).
- **Buk**, w stosunku do 3 ROD o pow. 15,2593 ha i liczbie działek rodzinnych - 292. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **204 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **96 zł** (za działkę).
- **Czerwonak**, w stosunku do 4 ROD o pow. 23,2522 ha i liczbie działek rodzinnych - 569. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **204 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **96 zł** (za działkę).

- **Kostrzyn Wielkopolski**, w stosunku do 2 ROD o pow. 9,15 ha i liczbie działek rodzinnych - 161. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **204 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **96 zł** (za działkę).
- **Pobiedziska**, w stosunku do 6 ROD o pow. 120,0986 ha i liczbie działek rodzinnych - 2114. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **204 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **96 zł** (za działkę).
- **Swarzędz**, w stosunku do 5 ROD o pow. 46,158 ha i liczbie działek rodzinnych - 935. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **204 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **96 zł** (za działkę).
- **Kórnik**, w stosunku do 6 ROD o pow. 90,7221 ha i liczbie działek rodzinnych - 161. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **45 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **30 zł** (za działkę).
- **Szamotuły**, w stosunku do 10 ROD o pow. 60,8232 ha i liczbie działek rodzinnych - 1064. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **104,61 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **69,75 zł** (za działkę).
- **Wągrowiec-Skoki**, w stosunku do 4 ROD o pow. 59,9844 ha i liczbie działek rodzinnych - 877. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **228 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **114 zł** (za działkę).

W/w gminach/miastach ustalono, że opłata ryczałtowa może być wnoszona w raz w roku lub też może zostać rozłożona na miesięczne raty. W bardzo wielu przypadkach wysokość opłaty ryczałtowej jest kilkukrotnie wyższa w porównaniu z wysokością opłat dotychczas obowiązujących (działkowcy płacili za faktycznie wyprodukowaną ilość odpadów komunalnych). Średni koszt wywozu odpadów z 40 ogrodów, które obsługuje Związek Międzygminny Gospodarka Odpadami Aglomeracji Poznańskiej wynosił 60 zł w przeliczeniu na działkę, na rok. Opłata najniższa wynosiła dotychczas na rok 10,80 zł w przypadku działkowców z ROD im. Kosynierów Bukowskich w Buku, a najwyższa w kilku ogrodach poznańskich, gdzie opłata oscylowała w granicach 150 zł. Niższe opłaty zazwyczaj funkcjonowały w mniejszych ogrodach działkowych. To pokazuje, że wprowadzenie opłaty ryczałtowej, równej dla wszystkich działkowców, niezależnie od wielkości ogrodu, jest szczególnie krzywdzące dla średnich i małych ROD. Wyjątek stanowi gmina Kórnik, gdzie wysokość opłaty ryczałtowej nie stanowi znacznej różnicy w porównaniu z opłatami z lat poprzednich.

W Gminie Gniezno, władze miasta podjęły uchwałę w sprawie przyjęcia ryczałtowej opłaty za wywóz odpadów m.in. z nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowego, ale nie objęły nią ROD (ROD rozliczają się wg ogólnych zasad, jako nieruchomości niezamieszkałe).

Średnia, roczna wysokość opłaty ryczałtowej na terenie OZ PZD wynosi ok. 189 zł za śmieci zmieszane (od działki) i za śmieci segregowane - ok. 91 zł.

OZ PZD w Słupsku

Na terenie OZ PZD w Słupsku nie wprowadzono opłaty ryczałtowej na wywóz śmieci z terenów ROD.

Jednakże w Człuchowie i Czarnem władze miasta podjęły uchwałę w sprawie przyjęcia ryczałtowej opłaty za wywóz odpadów m.in. z nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowego, ale nie objęły nią ROD. Ogrody w tych gminach płacą ryczałtową opłatę, ale ustaloną na wynegocjowanych a gminami warunkach np. w Człuchowie - 10 zł rocznie od działki za śmieci segregowane, a Czarnem - 11 zł rocznie od działki za śmieci segregowane.

OZ PZD Sudecki

W OZ PZD Sudeckim opłatą ryczałtową zostało objętych 21 ROD o łącznej pow. 355,2196 ha i liczbie działek rodzinnych - 8685.

Na terenie OZ PZD Sudeckim ryczałtowa opłata za wywóz śmieci została wprowadzona na terenie gminy/miasta:

- **Świdnicy**, w stosunku do 15 ROD o pow. 182,8891 ha i liczbie działek rodzinnych - 4865. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **10 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **6 zł** (za działkę).
- **Bielawie**, w stosunku do 6 ROD o pow. 146,1981 ha i liczbie działek rodzinnych - 2442. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **3 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **2 zł** (za działkę).

Średnia, roczna wysokość opłaty ryczałtowej na terenie OZ PZD wynosi ok. 8 zł za śmieci zmieszane (od działki) i za śmieci segregowane - ok. 5 zł.

OZ PZD w Szczecinie

W OZ PZD w Szczecinie opłatą ryczałtową zostało objętych 18 ROD o łącznej pow. 246,9710 ha i liczbie działek rodzinnych - 4778.

Na terenie OZ PZD w Szczecinie ryczałtowa opłata za wywóz śmieci została wprowadzona na terenie gmi-

ny/miasta:

- **Choszczno**, w stosunku do 6 ROD o pow. 57,1532 ha i liczbie działek rodzinnych - 1274. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **23 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **15 zł** (za działkę). Opłaty adekwatne do ilości śmieci wytwarzanych na terenie ROD.
- **Gryfice**, w stosunku do 9 ROD o pow. 114,4589 ha i liczbie działek rodzinnych - 2040. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **18 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **15 zł** (za działkę).
- **Kamień Pomorski**, w stosunku do 1 ROD o pow. 12,4110 ha i liczbie działek rodzinnych - 252. (OZ PZD nie wskazał opłaty ryczałtowej za śmieci segregowane i niesegregowane)
- **Pyrzyce**, w stosunku do 1 ROD o pow. 55,5680 ha i liczbie działek rodzinnych - 1092. (OZ PZD nie wskazał opłaty ryczałtowej za śmieci segregowane i niesegregowane)
- **Stargard**, w stosunku do 1 ROD o pow. 7,3799 ha i liczbie działek rodzinnych - 120. (OZ PZD nie wskazał opłaty ryczałtowej za śmieci segregowane i niesegregowane).

W Myśliborzu i Międzyzdrojach władze miasta podjęły uchwałę w sprawie przyjęcia ryczałtowej opłaty za wywóz odpadów m.in. z nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe, ale nie objęły nią ROD. To samo dotyczy ROD w Gryfinie, które mimo przyjęcia ryczałtowej opłaty za wywóz odpadów m.in. z nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe potraktowały ogrody według ogólnych zasad tj. jako nieruchomości niezamieszkałe. Natomiast w Gminie Goleniów uchwalono ryczałtową opłatę za wywóz śmieci odnoszącą się bezpośrednio do terenów ROD, które wejdzie w życie z dniem 1 stycznia 2017 r. z następującym zapisem „*roczna ryczałtowa opłata za gospodarowanie odpadami komunalnymi dla nieruchomości, na których znajdują się rodzinne ogrody działkowe, stanowi iloczyn ilości działek i stawki opłaty za śmieci niesegregowane - 40 zł, za śmieci segregowane - 35 zł*”.

Średnia, roczna wysokość opłaty ryczałtowej na terenie OZ PZD wynosi ok. 20 zł za śmieci zmieszane (od działki) i za śmieci segregowane - ok. 15 zł.

OZ PZD Śląski

W OZ PZD Śląskiego opłatą ryczałtową zostało objętych 202 ROD o łącznej pow. 1276,03 ha i liczbie działek rodzinnych - 30766.

Na terenie OZ PZD Śląskiego ryczałtowa opłata za

wywóz śmieci została wprowadzona na terenie gminy/miasta:

- **Knurów**, w stosunku do 10 ROD o pow. 61,36 ha i liczbie działek rodzinnych - 1643. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **121,70 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **43,50 zł** (za działkę).
- **Bielsko-Biała**, w stosunku do 29 ROD o pow. 168,80 ha i liczbie działek rodzinnych - 3437. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **60 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **30 zł** (za działkę). Termin uiszczenia - do 15 lipca.
- **Cieszyn**, w stosunku do 10 ROD o pow. 45,73 ha i liczbie działek rodzinnych - 1080. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **59,80 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **46 zł** (za działkę). Termin uiszczenia - do 15 lipca.
- **Ustroń**, w stosunku do 4 ROD o pow. 11,83 ha i liczbie działek rodzinnych - 238. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **64,50 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **43 zł** (za działkę).
- **Tychy**, w stosunku do 36 ROD o pow. 135,46 ha i liczbie działek rodzinnych - 4098. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **75 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **54 zł** (za działkę). Termin uiszczenia - do 31 lipca.
- **Mikołów**, w stosunku do 8 ROD o pow. 28,59 ha i liczbie działek rodzinnych - 614. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **50 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **25 zł** (za działkę).
- **Bieruń**, w stosunku do 3 ROD o pow. 13,32 ha i liczbie działek rodzinnych - 353. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **80 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **50 zł** (za działkę).
- **Zabrze**, w stosunku do 30 ROD o pow. 338,70 ha i liczbie działek rodzinnych - 7324. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **50 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **36 zł** (za działkę).
- **Chorzów**, w stosunku do 29 ROD o pow. 203,59 ha i liczbie działek rodzinnych - 5084. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **72 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **48 zł** (za działkę).
- **Racibórz**, w stosunku do 15 ROD o pow. 89,4800 ha i liczbie działek rodzinnych - 2334. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **25 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **12,50 zł** (za działkę).
- **Rybnik**, w stosunku do 10 ROD o pow. 66,03 ha

i liczbie działek rodzinnych - 1651. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **60 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **30 zł** (za działkę).

- **Jastrzębie-Zdrój**, w stosunku do 18 ROD o pow. 113,14 ha i liczbie działek rodzinnych - 2910. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **27 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **17 zł** (za działkę).

Średnia, roczna wysokość opłaty ryczałtowej na terenie OZ PZD wynosi ok. 60 zł za śmieci zmieszane (od działki) i za śmieci segregowane - ok. 37 zł.

OZ PZD Świętokrzyski

Na terenie OZ PZD Świętokrzyskiego nie wprowadzono opłaty ryczałtowej na wywóz śmieci z terenów ROD.

Jedynie w Gminie Końskie i Gminie Jędrzejów władze miasta podjęły uchwałę w sprawie przyjęcia ryczałtowej opłaty za wywóz odpadów m.in. z nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe, ale nie objęły nią ROD.

OZ PZD Toruńsko-Włocławski

W OZ PZD Toruńsko-Włocławskim opłatą ryczałtową zostało objętych 16 ROD o łącznej pow. 138,65 ha i liczbie działek rodzinnych - 2423.

Na terenie OZ PZD Toruńsko-Włocławskiego ryczałtowa opłata za wywóz śmieci została wprowadzona na terenie gminy/miasta:

- **Wąbrzeźno**, w stosunku do 3 ROD o pow. 13,3100 ha i liczbie działek rodzinnych - 288. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **72 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **36 zł** (za działkę).
- **Łasin**, w stosunku do 1 ROD o pow. 6,8500 ha i liczbie działek rodzinnych - 154. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **24 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **12 zł** (za działkę).
- **Rypin**, w stosunku do 4 ROD o pow. 36,8400 ha i liczbie działek rodzinnych - 564. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **10 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **5 zł** (za działkę).
- **Chełmno**, w stosunku do 7 ROD o pow. 77,45 ha i liczbie działek rodzinnych - 1344. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wysokości **48 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **30 zł** (za działkę).
- **Radzyń Chełmiński**, w stosunku do 1 ROD o pow. 4,2 ha i liczbie działek rodzinnych - 73. Opłatę ryczałtową za śmieci niesegregowane ustalono w wy-

sokości **48 zł** (za działkę), a za śmieci segregowane - **30 zł** (za działkę).

Średnia, roczna wysokość opłaty ryczałtowej na terenie OZ PZD wynosi ok. 41 zł za śmieci zmieszane (od działki) i za śmieci segregowane - ok. 24 zł.

OZ PZD Warmińsko-Mazurski

Na terenie OZ PZD Warmińsko-Mazurskiego nie wprowadzono opłaty ryczałtowej na wywóz śmieci z terenów ROD.

Aczkolwiek w Biskupcu, Suszu, Piszcu, Giżycku i Ostródzie władze miasta/gminy podjęły uchwałę w sprawie przyjęcia ryczałtowej opłaty za wywóz odpadów m.in. z nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowego, ale nie objęły nią ROD.

OZ PZD we Wrocławiu

Na terenie OZ PZD we Wrocławiu nie wprowadzono

opłaty ryczałtowej na wywóz śmieci z terenów ROD.

Aczkolwiek w Wołowie i Oławie władze miasta/gminy podjęły uchwałę w sprawie przyjęcia ryczałtowej opłaty za wywóz odpadów m.in. z nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowego, ale nie objęły nią ROD.

OZ PZD w Zielonej Górze

Na terenie OZ PZD w Zielonej Górze nie wprowadzono opłaty ryczałtowej na wywóz śmieci z terenów ROD.

Aczkolwiek w Gubinie, Bytomie Odrzańskim, Kargowej, Koźuchowie, Nowej Soli, Nowym Miasteczku, Sławie, Szlichtingowej, Wschowej i Babimoście władze miasta/gminy podjęły uchwałę w sprawie przyjęcia ryczałtowej opłaty za wywóz odpadów m.in. z nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowego, ale nie objęły nią ROD.

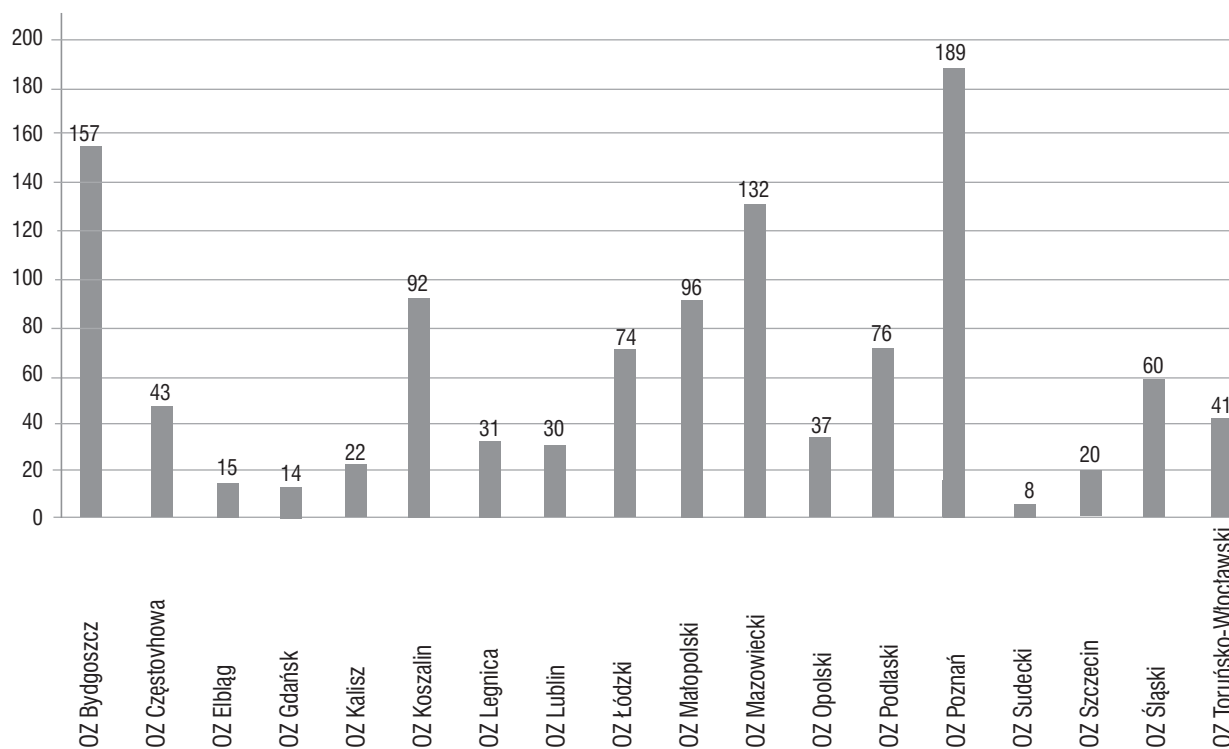
Zasady rozliczania wywozu śmieci na przykładzie miast (wojewódzkich):

L.p.	Miasto	System rozliczania wywozu śmieci	Średnia roczna opłata od działki (zł)
1	Białystok	ogólne zasady wynikające z ustawy tzw. śmieciowej	55-65
2	Bydgoszcz	opłata ryczałtowa	159 (zmieszane) 53 (segregowane)
3	Gdańsk	ogólne zasady wynikające z ustawy tzw. śmieciowej	15-50
4	Gorzów Wlkp.	na podstawie indywidualnych umów	30
5	Lublin	ogólne zasady wynikające z ustawy tzw. śmieciowej	11
6	Łódź	opłata ryczałtowa	56 (zmieszane) 28 (segregowane)
7	Katowice	ogólne zasady wynikające z ustawy tzw. śmieciowej	25-52
8	Kielce	ogólne zasady wynikające z ustawy tzw. śmieciowej	15
9	Kraków	ogólne zasady wynikające z ustawy tzw. śmieciowej	18
10	Olsztyn	ogólne zasady wynikające z ustawy tzw. śmieciowej	25
11	Opole	ogólne zasady wynikające z ustawy tzw. śmieciowej	15-70
12	Poznań	opłata ryczałtowa	204 (zmieszane) 96 (segregowane)
13	Rzeszów	ogólne zasady wynikające z ustawy tzw. śmieciowej	16,40
14	Szczecin	indywidualne umowy	7,78 - 90
15	Warszawa	ogólne zasady wynikające z ustawy tzw. śmieciowej	40
16	Wrocław	ogólne zasady wynikające z ustawy tzw. śmieciowej	10-150

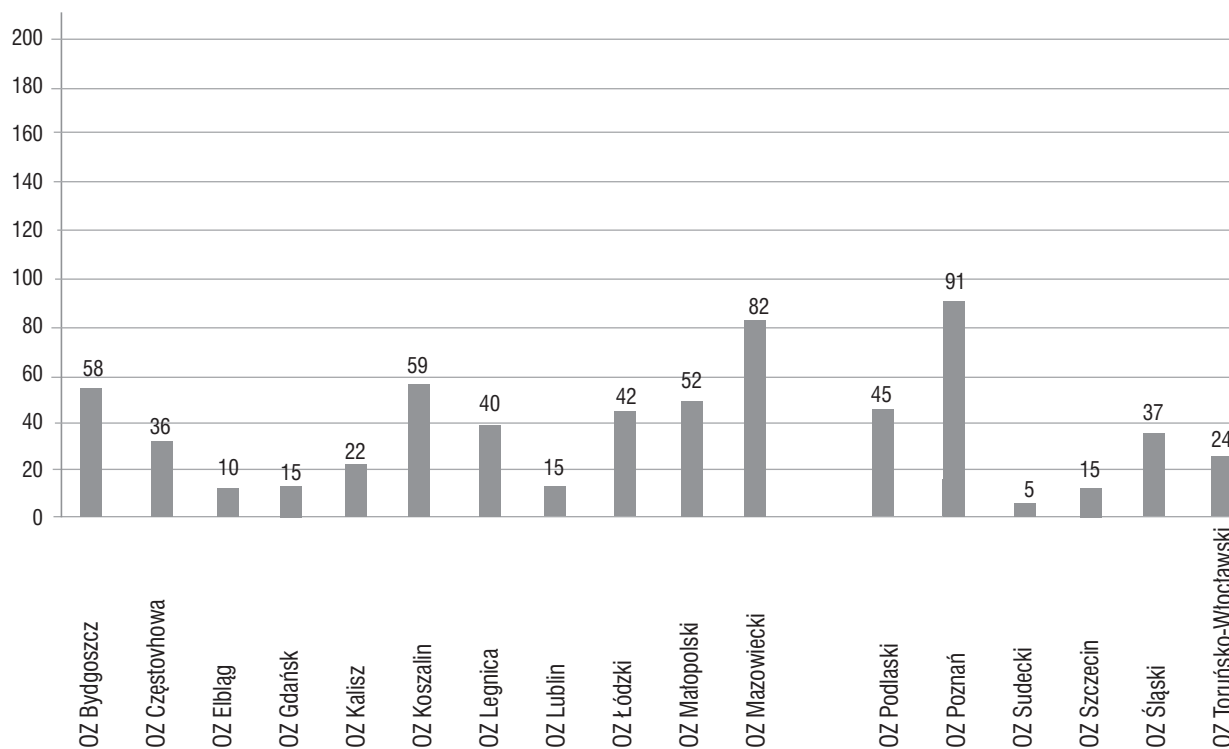

Wysokość opłat ryczałtowych w poszczególnych OZ PZD

Średnia, roczna ryczałtowa opłata za wywóz śmieci zmieszanych (od działki, w zł)

Średnia, roczna ryczałtowa opłata za wywóz śmieci segregowanych (od działki, w zł)

Ocena zasad wywozu śmieci z terenów ROD wynikająca z ustawy tzw. śmieciowej przez zarządy ROD i działkowców

Pozytywnie oceniają zasady wywozu śmieci z terenów ROD zarządy ROD i działkowcy z terenu działania OZ PZD w Częstochowie (w części), w Elblągu, OZ w Kaliszu, OZ PZD Mazowiecki, OZ PZD Podlaski, OZ PZD w Szczecinie (część), OZ PZD Sudecki

Uzasadnienie:

- 1) niższe, zbliżone albo niewiele wyższe opłaty za wywóz śmieci od tych, które były uiszczane prywatnym firmom na podstawie indywidualnych umów albo od tych, które ustalała gmina/miasto wprowadzając normy gromadzenia odpadów komunalnych
- 2) wyposażenie ROD w ogólnie ogrodowe pojemniki na śmieci, których wcześniej nie było
- 3) możliwość zmniejszenia opłat za śmieci poprzez segregację śmieci

Negatywnie oceniają zasady wywozu śmieci z terenów ROD zarządy ROD i działkowcy z terenu działania OZ PZD w Bydgoszczy, w Częstochowie (w części), OZ PZD w Legnicy, OZ PZD w Łodzi, OZ PZD w Opolu, OZ PZD w Pile, OZ PZD Podkarpacki, OZ PZD Podlaski (w części), OZ PZD w Poznaniu, OZ PZD w Szczecinie (część), OZ PZD Śląskiego, OZ PZD

Świętokrzyski, OZ PZD Toruńsko-Włocławski.

Uzasadnienie:

- 1) wzrost/ zawyżone opłaty za wywóz śmieci
- 2) niesprawiedliwa jednakowa opłata za wywóz śmieci od każdego działkowca, którzy produkują śmieci w różnej ilości
- 3) konieczność „wytwarzania” śmieci również na terenie tych ROD, które wcześniej nie miały podpisanych umów na wywóz śmieci (działkowcy we własnym zakresie usuwali śmieci np. zabierali do śmietników przydomowych albo kompostowali części roślinne), a kontenery były zamawiane okresowo
- 4) zbyt częsty wywóz śmieci (raz w tygodniu) albo nieterminowy
- 5) konieczność płacenia za śmieci za cały rok, a nie za miesiące, w których działkowcy są na działkach
- 6) konieczność uiszczania podwójnej opłaty za wywóz śmieci (za śmieci domowe i za śmieci ogrodowe)
- 7) bardzo trudna do wyegzekwowania segregacja śmieci, która umożliwia obniżenie kosztów za wywóz śmieci z terenów ROD
- 8) nadmierna biurokracja związana z wypełnianiem i składaniem deklaracji w zakresie opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi.

Działania podejmowane przez OZ PZD i zarządy ROD w zakresie problemów związanych z wywozem śmieci z ROD

- 1) prowadzenie z władzami miast/gmin lub ich związkami powołanymi do gospodarowania odpadami komunalnymi osobistych rozmów, spotkań lub korespondencji w sprawie przepisów prawa miejscowego dotyczących wywozu śmieci (OZ PZD w Gorzowie Wlkp., OZ PZD w Legnicy, OZ w Lublinie, OZ PZD Mazowiecki, OZ PZD w Opolu, OZ PZD w Pile, OZ PZD Podkarpacki, OZ PZD Podlaski, OZ PZD w Poznaniu, OZ PZD w Słupsku, OZ PZD Sudecki, OZ PZD w Szczecinie, OZ PZD Śląski, OZ PZD Świętokrzyski, OZ PZD we Wrocławiu, OZ PZD w Zielonej Górze)
- 2) prowadzenie rozmów z parlamentarzystami w sprawie przepisów prawa miejscowego dotyczących wywozu śmieci np. OZ PZD w Częstochowie z rozmawiał z posłem poprzedniej kadencji - Markiem Baltem, co zaskutkowało wniesieniem przez klub SLD projektu zmiany ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (nie trafił pod obrady Sejmu), OZ PZD w Poznaniu rozmawiał z posłem Krzysztofem Paszykiem (PSL), który wniósł w tej sprawie interpelację poselską do Ministra Środowiska. W dniu 28.04.16 r. wpłynęła odpowiedź, w której p. Sławo-

mir Mazurek - Podsekretarz Stanu MŚ poinformował, że wprowadzenie opłaty ryczałtowej była zamieniane przez gminy, które zgłaszały problemy z naliczaniem i egzekwowaniem opłat z tego typu nieruchomości. Jednocześnie Podsekretarz zaznaczył, że ryczałt powinien być określony w sposób racjonalny, z uwzględnieniem średniej ilości odpadów komunalnych. Aktualnie w Ministerstwie Środowiska prowadzona jest analiza skutków przepisów ustawy w zakresie w/w zagadnienia.

- 3) uczestniczenie w sesjach rady miasta/gminy (lub posiedzeniach komisji), kiedy uchwalane/zmieniane są przepisy prawa miejscowego dotyczące wywozu śmieci i zgłaszanie odpowiednich wniosków i uwag (OZ PZD w Bydgoszcz, OZ w Kaliszu, OZ PZD Mazowiecki, OZ PZD Sudecki)
- 4) podejmowanie działań związanych ze zmianą niekorzystnych przepisów miejscowych odnoszących się do wywozu śmieci z terenów ROD poprzez m.in. wystąpienia do wojewody i Regionalnej Izby Obrachunkowej o podjęcie działań nadzorczych i uchylenie uchwał (OZ PZD w Łodzi)
- 5) monitorowanie zmian w przepisach miejscowych

- dotyczących gospodarowania odpadami komunalnymi i szybkie reagowanie, gdy zachodzi taka potrzeba (*OZ PZD w Lublinie, OZ PZD w Opolu, OZ PZD Śląski*)
- 6) rezygnacja z wywozu odpadów zielonych przez gminy i organizowanie własnych kompostowników ogólno-ogrodowych (*OZ PZD w Bydgoszczy*)
  - 7) rezygnacja z wywozu odpadów zielonych przez gminy, zakup własnych kontenerów i zlecenie ich wywozu przez tańsze firmy wywozowe (*OZ PZD w Kaliszu*)
  - 8) zakup i używanie rozdrabniarki do gałęzi (*OZ PZD w Bydgoszczy, OZ PZD w Kaliszu, OZ PZD Sudecki* - np. ROD „Podzamcze” w Wałbrzychu) albo zamawianie kilka razy w roku usług rozdrabniania gałęzi przez specjalistyczne firmy (*OZ PZD w Kaliszu*)

- 9) działania edukacyjne, w tym na szkoleniach i naradach z zarządami i działkowcami np. OZ PZD Świętokrzyski postanowił wziąć udział w otwartym konkursie ofert ogłoszonym przez Prezydenta Miasta Kielce na realizację jednego zadania publicznego pn „Inspirowanie i prowadzenie działań o charakterze informacyjno-edukacyjnym z zakresu postępowania z wytwarzanymi na terenie ROD odpadami komunalnymi”, ROD Zacisze w Żaganiu zorganizował na terenie ogrodu zbiórkę odpadów wielkogabarytowych, OZ PZD w Pile przy współudziale Związku Międzygminnego PRGOK opracowali ulotkę edukacyjną adresowaną do działkowców dotyczącą utrzymania porządku na działkach, OZ PZD w Zielonej Górze przedstawiał na ogrodzie możliwości zagospodarowania odpadów zielonych.

Sukcesy PZD związane ze zmianą opłat za wywóz śmieci z terenów ROD

OZ PZD w Bydgoszczy

Efektom uczestniczenia przedstawicieli ROD w posiedzeniach Rady Gminy **Koronowo** było obniżenie wysokości opłat za śmieci ze 130 zł na 73 zł. Dzięki udziałowi przedstawicieli ROD w sesji Rady Miasta w **Bydgoszczy** udało się obniżyć opłaty z planowanych 90 zł do 53 zł.

OZ PZD w Legnicy

W związku z wystąpieniami OZ PZD do władz miast i gmin o zmniejszenie opłat oraz zmianę regulaminu utrzymania czystości i porządku w gminach udało się zachować dotychczasowe zasady wywozu śmieci lub zmniejszono opłaty za wywóz śmieci na terenie Miasta **Legnica i Gryfowa Śląskiego**. Istnieją również Miasta/Gminy, które z własnej inicjatywy z chwilą wejścia w życie nowelizacji ustawy śmieciowej z 1 lipca 2011 r. od razu zwolniły ROD z zasad wywozu śmieci wynikających z w/w ustawy np. **Lubań, Chocianów, Ścinawa, Zawidów, Wleń, Chojnów, Prochowice, Grębocice, Gromadka, Koźlice, Legnickie Pole, Lubomierz, Łagoszów Mały, Miłkowice, Mirsk, Pieńsk, Radwanice, Wilków**. Jednakże jako warunek zwolnienia postawiły dbanie o porządek i czystość w ogrodach.

OZ PZD w Lublinie

Działkowcy wynegocjowali z władzami miasta **Chełma** wysokość zadawalającej ich ryczałtowej opłaty za śmieci.

OZ PZD w Łodzi

Udało się obniżyć opłaty za śmieci, chociaż w niezadawalającym stopniu w Gminie **Zgierz**. Po powzięciu informacji o wprowadzeniu wygórowanych opłat ryczałtowych za odbiór odpadów zarówno zarządy ROD jak

i Okręgowy Zarząd Łódzki podjęły liczne czynności i działania mające na celu zmianę tych niekorzystnych przepisów. W pierwszej kolejności wystąpiono do Urzędu Gminy o wyjaśnienia, podanie metod, sposobu i danych na podstawie których ustalona została ryczałtowa stawka opłaty za odpady. Zwrócono się również o pomoc i wsparcie do Rady Gminy, a w ostateczności zaskarżono uchwałę do Regionalnej Izby Obrachunkowej w Łodzi. Jednakże organ ten, nie wydał rozstrzygnięcia w sprawie ponieważ rozstrzygnięcie zapadło wyrokiem Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego, który stwierdził nieważność Uchwały Rady Gminy ustalającej stawki opłat za odpady od 1 działki w wysokościach: 203,36 zł przy segregacji odpadów i 217,76 zł przy odpadach zmieszanych. Przedmiotowa uchwała została zaskarżona do Sądu przez właściciela domku letniskowego z terenu Gminy. W wyniku powyższych okoliczności Rada Gminy, pod koniec listopada 2015r., podjęła kolejną uchwałę w sprawie stawek opłat, które tym razem ustalono, na poziomie: 172,64 zł od działki przy selekcji odpadów i 179,96 zł od działki przy odpadach zmieszanych. Zdaniem zarządów ROD również i te nowe stawki opłat są zbyt wysokie i nie do przyjęcia przez działkowców. Dlatego też powołane przez Prezydium OZŁ PZD Kolegium Prezesów Zarządów ROD w Gminie Zgierz wystąpiło do Wojewody Łódzkiego o wszczęcie postępowania nadzorczego wobec przedmiotowej uchwały, jej unieważnienie oraz wstrzymanie wykonalności. Wojewoda przekazał sprawę do Regionalnej Izby Obrachunkowej w Łodzi. Rozstrzygnięcia na chwilę obecną brak. Z powyższego wysuwa się wniosek, że możliwości współpracy i negocjacji organów PZD (w tym zarządów ROD) z organami samorządów lokalnych są ograniczone, a tryb odwoławczy (zaskarżenia) pociąga za sobą długi okres oczekiwania na wyniki przeprowadzonych przez organy

postępowań administracyjnych. Niejednokrotnie nie przynoszą one również oczekiwanych skutków i wymiernych rezultatów.

OZ PZD Mazowiecki

Sukces w **Płocku**. W dniu 29 grudnia 2015 roku Radni Miasta Płocka przegłosowali projekt uchwały, która wprowadziła wyjątek, że z terenów nieruchomości, na których znajdują się domki letniskowe lub inne nieruchomości wykorzystywane na cele rekreacyjno-wypoczynkowe, wykorzystywane jedynie przez część roku nie będą odbierane odpady komunalne. Rozmowy pomiędzy prezesami płockich ogrodów działkowych, w ramach kolegium prezesów, a władzami miasta trwały prawie pół roku. Odbyły się 4 spotkania w tej sprawie. W lipcu 2015 r. prezesi wystosowali list otwarty do wszystkich radnych i włodarzy miasta, nagłośnili sprawę w lokalnych mediach z wyjaśnieniem problemu i prośbą o podjęcie z nimi rozmów. W sierpniu 2015 r. na terenie jednego z ogrodów Delegatura Rejonowa w Płocku zorganizowała kolejne spotkanie wszystkich prezesów z Prezydentem Miasta. Uchwała Rady Miasta w uzasadnieniu zawiera m.in. argumenty działkowców: *„...określenie wymaganej ilości pojemników i częstotliwości ich wywozu jest trudne do oszacowania z uwagi na bezpośredni związek z porami roku, a szczególnie z pogodą, która sprzyja lub nie, korzystaniu z ogródków działkowych.”*

OZ PZD w Opolu

W Gminie **Kędzierzyn-Koźle**, dzięki aktywnemu monitorowaniu sytuacji dotyczącej opłat za śmieci, udało się utrzymać wysokość opłat na takim samym poziomie i na razie odstępiono od pomysłu wprowadzenia ryczałtu za wywóz śmieci z terenów ROD.

OZ PZD w Pile

Po 6 spotkaniach z udziałem OZ PZD w Pile, Kolegium Prezesów w Pile oraz Związku Międzygminnego PRGOK w Pile udało się zmniejszyć normy gromadzenia odpadów dla 39 ROD w **Pile i okolicach**, gdzie występuje nie mniej niż 100 działek rodzinnych oraz zwolnić całkowicie z opłat ROD o znikomej liczbie działek.

OZ PZD w Poznaniu

OZ PZD, zarządy ROD oraz kolegia prezesów wyrażały swoje niezadowolenie z powodu zmiany systemu opłat poprzez stanowiska i listy kierowane do Wojewody Wielkopolskiego. Okręgowy Zarząd PZD w Pozna-

niu podejmował liczne rozmowy przede wszystkim ze Związkiem Międzygminnym Gospodarka Odpadami Aglomeracji Poznańskiej, który obsługuje ponad 100 ROD naszego Okręgu. Podczas posiedzenia Okręgowego Zarządu w dniu 14 marca 2016 r. wystosowano stanowisko w sprawie ryczałtowych stawek opłat za gospodarowanie odpadami komunalnymi w rodzinnych ogrodach działkowych. Ponadto skierowano pismo do Przewodniczącego Zgromadzenia Związku Międzygminnego GOAP Mariana Szkudlarka. Rozmowy z przedstawicielami GOAP- u były prowadzone również przy udziale wiceprezydenta Miasta Poznania – Jędrzeja Solarskiego. W wyniku działań OZ PZD i zarządu ROD udało się obniżyć wysokość ryczałtowej opłaty za wywóz śmieci z terenów ROD obsługiwanych przez Zgromadzenie Związku Międzygminnego GOAP (za śmieci segregowane ze 198 zł na 98 zł) - **Poznań i okolice**. Jednakże wysokość tych opłat w dalszym ciągu jest niezadowolająca.

OZ PZD w Słupsku

Okręgowy Zarząd PZD w Słupsku jak również zarządy ROD przez wiele lat podejmowały działania mające na celu rozwiązywanie problemów występujących z wywozem śmieci z terenu ROD. Przedstawiciele ROD spotykali się z władzami miasta. W dniu 19 kwietnia 2016 r. w Urzędzie Miasta w **Słupsku** odbyło się spotkanie z inicjatywy Pana Prezydenta w sprawie sprzątania miasta. Pokłosiem tego spotkania jest następne spotkanie u Pana Prezydenta Miasta Słupska z Prezesami zarządów ROD w sprawie: propozycji ze strony zarządów dotyczących zasad i sposobu gospodarowania odpadami na terenie miasta Słupska. W **Lęborku**, za sprawą działań radnych działkowców, uchwałą rady miasta wszystkie lęborskie ogrody zostały wyłączone spod działania ustawy śmieciowej.

Dzięki tym działaniom rodzinne ogrody działkowe położone na terenie miasta Słupska i Lęborka nie są objęte ryczałtową opłatą za wywóz śmieci ani ogólnymi zasadami, usuwają śmieci we własnym zakresie co znacznie obniża koszty.

OZ PZD Śląski

Na sesji rady miasta w **Chorzowie**⁶ podjęto uchwałę w sprawie obniżenia rocznej opłaty za wywóz śmieci z terenów ROD (23 zł mniej za śmieci zmieszane i 18 zł mniej za śmieci segregowane). Radni uznali, że ostatnia podwyżka za śmieci tj. 60% segregowane i 130% zmieszane była za wysoka.

⁶wynika z doniesień prasowych

Wnioski OZ PZD w sprawie wywozu śmieci z terenów ROD

1. Wystąpienie do Ministra Środowiska w sprawie zmiany obowiązujących przepisów dotyczących gospodarki odpadami a odnoszących się do ROD (*OZ PZD Legnica*)
2. Powinny być dokonane zmiany legislacyjne prawa gospodarki odpadami. Zdaniem Okręgowego Zarządu Łódzkiego rodzinne ogrody działkowe winny być wyłączone z opłat ryczałtowych, a odbiór odpadów przez Miasta/Gminy winien być rozliczany na podstawie ilości wywiezionych pojemników, ich pojemności i częstotliwości wywozu. Najbardziej korzystnym rozwiązaniem dla ogrodów i działkowców są indywidualne umowy zawierane między zarządem ogrodu a firmą realizującą usługi odbioru i wywozu odpadów, jak to ma miejsce w niektórych Miastach i Gminach (*OZ PZD Łódzki*)
3. Dostosowanie zapisów ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach do specyfiki rodzinnych ogrodów działkowych poprzez organizację spotkań z parlamentarzystami w tym temacie bądź wystąpienie z obywatelską inicjatywą ustawodawczą (*OZ PZD w Opolu*)
4. Powołanie na szczeblu krajowym Komitetu Obrony Ogrodów Działkowych i bardzo szybkie przystąpienie do przygotowania obywatelskiego projektu zmiany ustawy śmieciowej, wprowadzając w nim przyjazne działkowcom zapisy (*OZ PZD w Poznaniu*)
5. ROD powinny zostać zaliczone do terenów niezamieszkałych, na których powstają odpady komunalne i rozliczać się według ogólnych zasad wynikających z ustawy „śmieciowej” tj. według ilości faktycznie wyprodukowanych odpadów (*OZ PZD Sudecki*)
6. Stałe monitorowanie zmian w ustawie o utrzymaniu czystości i porządku w gminach i wcześniejsze podejmowanie interwencji, jeszcze przed podjęciem przez radnych miast i gmin stosownej uchwały. Uczestniczenie w pracach radnych miast i gmin dotyczących ustalania/zmiany zasad wywozu śmieci z terenów ROD i zgłaszanie stosownych postulatów (*OZ PZD Śląski*).
7. Najlepszym rozwiązaniem byłoby całkowite zwolnienie działkowców z opłat za śmieci i wprowadzenie zasady, że odpady organiczne należy kompostować, a pozostałe odpady zabierać do pobliskich śmietników chroniąc własną działkę oraz teren ogrodu od śmieci komunalnych (*OZ PZD Świętokrzyski*)
8. Rozpowszechnianie wśród działkowców wiedzy o segregacji śmieci; nawiązanie lepszej współpracy z firmami odbierającymi śmieci w zakresie harmonogramu ich odbioru; przyjęcie przez zarządy ROD odpowiedzialności za fakt właściwego i terminowego wypełniania deklaracji w zakresie gospodarki odpadami; doprowadzenie do poprawy sytuacji w zakresie pełnego zabezpieczenia ROD w odpowiednie pojemniki lub kontenery (*OZ PZD we Wrocławiu*).

Wnioski zarządów ROD w sprawie wywozu śmieci z terenów ROD

1. Podjęcie inicjatywy ustawodawczej z sprawie zmiany przepisów ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach i wyłączenie z niej rodzinnych ogrodów działkowych (*ROD Wichrowe Wzgórze w Zgierzu, ROD Ustronie w Siedlcach*)

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

1. Na terenie rodzinnych ogrodów działkowych wykształciły się 4 systemy rozliczania wywozu śmieci:
  - 1) według ogólnych zasad wywozu śmieci wynikających z ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (**art. 6 j ust. 3**)
  - 2) poprzez uiszczanie ryczałtowej opłaty za wywóz śmieci wynikającej z ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (**art. 6 j ust. 3b**)
  - 3) na podstawie indywidualnych umów z prywatnymi firmami
  - 4) brak podpisanych umów na wywóz śmieci i pozbywanie się śmieci we własnym zakresie.
2. Ustawą o utrzymaniu czystości i porządku w gminach zostało objętych 2836 ROD o pow. 24435,8925 ha i liczbie działek rodzinnych - 539681. Stanowi to **60,40%** ROD ogółem, **59,62%** powierzchni ogółem oraz **59,51%** liczby działek ogółem.
3. W ramach tego 806 ROD o powierzchni 6260, 3882 ha i liczbie działek rodzinnych - 136 491 zostało objętych ryczałtową opłatą za wywóz śmieci, o której mowa w art. 6j ust. 3b. Stanowi to **17,17%** ROD ogółem, **15,27%** powierzchni ogółem oraz **25,29%** liczby działek ogółem. Opłata ryczałtowa została

- wprowadzona na terenie **19** Okręgowych Zarządów PZD. Nie została wprowadzona na terenie OZ PZD w Gorzowie Wlkp., w Pile, Podkarpackiego, w Słupsku, Świętokrzyskiego, Warmińsko-Mazurskiego i w Zielonej Górze.
4. Stawki opłaty ryczałtowej za gospodarowanie odpadami komunalnymi na nieruchomościach wykorzystywanych na cele rekreacyjno wypoczynkowe, w tym ROD są bardzo zróżnicowane. Najwyższe stawki opłaty występują na terenie OZ PZD w Poznaniu, w Bydgoszczy i Mazowieckim, a najniższe na terenie OZ PZD Sudeckim, w Gdańsku i Elblągu. Są one również bardzo skrajne. Za śmieci zmieszane, najniższa stawka roczna wynosi **2 zł** (od działki) w Mońkach, a najwyższa **307 zł** (od działki) w Goniądzu (OZ PZD Podlaski). Natomiast za śmieci segregowane najniższa stawka roczna wynosi **1 zł** (od działki) w Mońkach, a najwyższa **172,64 zł** (od działki) w Zgierzu (OZ PZD Łódzki). Wysokość opłat ryczałtowych w porównaniu z opłatami wynikającymi z zasad ogólnych ustawy tzw. śmieciowej oraz z indywidualnych umów jest wyższa.
  5. W dużych miastach obowiązują różne systemy wywozu śmieci i różne wysokości opłat za wywóz śmieci. Opłata ryczałtowa obowiązuje na terenie ROD w Bydgoszczy, w Łodzi i w Poznaniu. Najwyższa, średnia roczna opłata za działki obowiązuje na terenie ROD objętych opłatą ryczałtową tj. w Poznaniu i Bydgoszczy.
  6. Rodzinne ogrody działkowe są różnie traktowane przez gminy/miasta w zakresie zasad wywozu śmieci. Wprowadzenie lub brak wprowadzenia ryczałtowej opłaty za wywóz śmieci często zależy od polityki danej gminy/miasta oraz współpracy z ROD i OZ. Tam, gdzie współpraca dobrze się układa, wiele gmin/miast nie podejmuje uchwał o wprowadzeniu opłaty ryczałtowej za wywóz śmieci dla nieruchomości niezamieszkałych wykorzystywanych na cele rekreacyjno wypoczynkowe albo mimo podjęcia takiej uchwały nie obejmuje nią ROD i zezwala (nieformalnie), aby ROD ponosiły opłaty w niższej wysokości. Gminy/miasta różnie również interpretują zapisy samej ustawy tzw. śmieciowej w zakresie opłaty ryczałtowej za wywóz śmieci z terenów ROD. Część z nich (większość) uważa, że opłata ryczałtowa za wywóz śmieci dla nieruchomości niezamieszkałych wykorzystywanych na cele rekreacyjno wypoczynkowe odnosi się ROD (a w ramach ogrodu do poszczególnej działki rodzinnej). Inne gminy/miasta uważają, że nie odnosi się do ROD tylko do takich nieruchomości, które mają typowo charakter rekreacyjny i gdzie występują np. domki letniskowe. Inna część gmin/miast twierdzi, że opłata ryczałtowa odnosi się do całej nieruchomości zajmowanej przez RPD, a nie poszczególnej działki rodzinnej.
  7. Ustawa o utrzymaniu czystości i porządku w gminach funkcjonuje w ROD niejednakowo. Są ogrody, w których zasady wynikające z w/w ustawy realizowane są bez trudności. Są również ogrody, gdzie występują znaczne problemy. Wśród najczęstszych problemów wymieniane są: trudna do wyegzekwowania segregacja śmieci, przepełnione pojemniki na śmieci, występujące zjawisko podrzucania śmieci przez okolicznych mieszkańców, wygórowane opłaty za śmieci.
  8. Ocena zasad wywozu śmieci wynikająca z ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach jest różna. Są ogrody, które nie zgłaszają zastrzeżeń do ustawy tzw. „śmieciowej”. W szczególności dotyczy to tych ogrodów, w których opłaty za śmieci pozostały za tym samym poziomie albo wzrosły nieznacznie. Pozostałe ogrody są negatywnie oceniają ustawę tzw. śmieciową (z uwagi na diametralny wzrost opłat za śmieci).
  9. OZ PZD i zarządy ROD prowadzą różnorodne działania w zakresie problemów związanych z wywozem śmieci z terenów ROD. Przede wszystkim są to spotkania z radnymi gmin/miast oraz związkami powołanymi do gospodarowania odpadami komunalnymi na terenie danej gminy. Część z tych rozmów, spotkań, korespondencji przynosi rezultaty w postaci obniżenia opłaty za wywóz śmieci albo utrzymania jej na dotychczasowym poziomie (tam gdzie jest ona zadawalająca).
  10. Wnioski z sprawie zasad wywozu śmieci z terenów ROD zgłosiło w badaniu **8 OZ PZD i 2 ROD**. Głównie dotyczą one podjęcia przez PZD działań zmierzających do zmiany ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, na korzyść ROD i działkowców.

Warszawa, dnia 21.06.16 r.

ROD objęte zasadami wywozu śmieci wynikającymi z ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach wg badania przeprowadzonego w 2016 r.

Lp.	Okręgowy Zarząd PZD	ROD ogółem (wg stanu) posiadania 31.12.15.)			ROD, objęte ogólnymi zasadami rozliczania śmieci (poza opłatą ryczałtowa) (art. 6j ust. 3)*			ROD, objęte ryczałtową opłatą za wywóz śmieci (art. 6j ust. 3b)**			Łącznie ROD, objęte zasadami rozliczania śmieci (zasady ogólne + opłata ryczałtowa)			% ROD objętych zasadami rozliczania śmieci (zasady ogólne + opłata ryczałtowa) do ROD ogółem				Pozostałe ROD***			Średnia ryczałtowa opłata za wywóz śmieci (roczna/ od działki)		
		Liczba ROD ogółem	Pow. ROD (ha)	Liczba działek rodzin.	Liczba ROD ogółem	Pow. ROD (ha)	Liczba działek rodzin.	Liczba ROD ogółem	Pow. ROD (ha)	Liczba działek rodzin.	Liczba ROD ogółem	Pow. ROD (ha)	Liczba działek rodzin.	Liczba ROD ogółem	Pow. ROD (ha)	Liczba działek rodzin.	% w stosunku do ogółem	% pow. do ROD ogółem	działek do pow. ogółem	Liczba ROD	Pow. ROD w (ha)	Liczba działek rodzin.	za śmieci zmieszane (wz)
1.	Bydgoszcz	203	1 568,2230	30 164	103	927,8318	16619	78	512,1383	10809	1439,9701	27428	181	1439,9701	27428	89,16%	91,82%	90,93%	22	128,2529	2736	157	58
2.	Częstochowa	59	449,2287	8 642	0	0,0000	0	35	346,4435	6052	346,4435	6052	35	346,4435	6052	59,32%	77,12%	70,03%	24	102,7852	2590	43	36
3.	Elbląg	76	530,4988	10 446	11	75,3953	1476	56	261,7623	6754	337,1576	8230	67	337,1576	8230	88,16%	63,55%	78,79%	9	193,3412	2216	15	10
4.	Gdańsk	234	2 174,2018	50 720	108	949,5482	21703	1	11,7542	281	961,3024	21984	109	961,3024	21984	46,58%	44,21%	43,34%	125	1212,8994	28736	14	
5.	Gorzów Wilkp.	70	724,9095	16 302	0	0,0000	0	0	0,0000	0	0,0000	0	0	0,0000	0	0,00%	0,00%	0,00%	70	724,9095	16302		
6.	Kalisz	134	911,7467	20 816	0	0,0000	0	36	163,3548	3863	163,3548	3863	36	163,3548	3863	26,87%	17,92%	18,56%	98	748,3919	16953	22	15
7.	Koszalin	86	1 046,3900	22 006	40	576,4700	12963	8	71,4500	1486	647,9200	14449	48	647,9200	14449	55,81%	61,92%	65,66%	38	398,4700	7557	92	59
8.	Legnica	164	1 685,8067	38 622	134	1146,6809	30602	16	113,6832	3052	1260,3641	33654	150	1260,3641	33654	91,46%	74,76%	87,14%	14	425,4426	4968	31	40
9.	Lublin	170	1 312,4372	30 536	16	58,0110	1797	13	77,7438	2315	135,7548	4112	29	135,7548	4112	17,06%	10,34%	13,47%	141	1176,6824	26424	30	15
10.	Łódźki	306	1 981,9778	44 341	51	316,6600	6948	119	872,9200	19241	1189,5800	26189	170	1189,5800	26189	55,56%	60,02%	59,06%	136	792,3978	18152	74	42
11.	Małopolski	251	1 296,0012	29 318	175	870,6669	20411	29	158,3164	3637	1028,9833	24048	204	1028,9833	24048	81,27%	79,40%	82,02%	47	267,0179	5270	96	52
12.	Mazowiecki	467	3 568,4617	79 960	204	1543,3655	36391	15	217,5481	4077	1760,9136	40468	219	1760,9136	40468	46,90%	49,35%	50,61%	248	1807,5481	39492	132	82
13.	Opolski	105	1 631,9499	38 503	68	1215,2688	29683	5	122,5701	2727	1337,8389	32410	73	1337,8389	32410	69,52%	81,98%	84,18%	32	294,1110	6093	37	
14.	Piła	83	706,2199	16 133	55	459,9381	10943	0	0,0000	0	459,9381	10943	55	459,9381	10943	66,27%	65,13%	67,83%	28	246,2818	5190		
15.	Podkarpacki	169	1 325,7860	29 667	100	736,4400	21702	0	0,0000	0	736,4400	21702	100	736,4400	21702	59,17%	55,55%	73,15%	69	589,3460	7965		
16.	Podlaski	99	953,9441	20 935	36	349,7900	8953	10	83,9700	1536	433,7600	10489	46	433,7600	10489	46,46%	45,47%	50,10%	53	520,1841	10446	76	45
17.	Poznań	298	2 636,5137	54 768	146	1046,9891	23469	128	1255,9953	25387	2302,9844	48856	274	2302,9844	48856	91,95%	87,35%	89,21%	24	333,5293	5912	189	91
18.	Ślupsk	23	542,9390	11 826	4	150,0000	3567	0	0,0000	0	150,0000	3567	4	150,0000	3567	17,39%	27,63%	30,16%	19	392,9390	8259		
19.	Sudecki	138	2 253,3443	41 878	111	1756,6484	33178	21	329,0872	7307	2085,7356	40485	132	2085,7356	40485	95,65%	92,56%	96,67%	6	167,6087	1393	8	5
20.	Szczecin	170	2 528,4368	51 442	137	2101,0198	43266	18	246,9710	4778	2347,9908	48044	155	2347,9908	48044	91,18%	92,86%	93,39%	15	180,4460	3398	20	15
21.	Śląski	603	3 781,3621	92 512	110	750,3977	1884	202	1276,0300	30766	2026,4277	32650	312	2026,4277	32650	51,74%	53,59%	35,29%	291	1754,9344	59862	60	37
22.	Świętokrzyski	79	813,6908	18 709	49	461,1428	14360	0	0,0000	0	461,1428	14360	49	461,1428	14360	62,03%	56,67%	76,75%	30	352,5480	4349		
23.	Toruń.-Włocł.	193	1 127,3954	23 821	133	577,4100	15484	16	138,6500	2423	716,0600	17907	149	716,0600	17907	77,20%	63,51%	75,17%	44	411,3354	5914	41	24
24.	Warmiń.-Mazur.	168	1 711,3030	38 227	45	354,2300	5256	0	0,0000	0	354,2300	5256	45	354,2300	5256	26,79%	20,70%	13,75%	123	1357,0730	32971		
25.	Wrocław	226	2 345,2583	57 909	157	1340,0000	34578	0	0,0000	0	1340,0000	34578	157	1340,0000	34578	69,47%	57,14%	59,71%	69	1005,2583	23331		
26.	Zielona Góra	121	1 380,6365	28 684	37	411,6000	7957	0	0,0000	0	411,6000	7957	37	411,6000	7957	30,58%	29,81%	27,74%	84	969,0365	20727		
	Ogółem	4695	40 988,6629	906 887	2030	18175,5043	403190	806	6260,3882	136491	24435,8925	539681	2836	24435,8925	539681	60,40%	59,62%	59,51%	1859	16552,7704	367206	63	39

* ROD rozliczające wywóz śmieci na podstawie deklaracji za gospodarowanie odpadami komunalnymi; opłata stanowi iloczyn zadeklarowanej liczby pojemników z odpadami powstającymi na danej nieruchomości oraz stawki opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi

** ROD rozliczające wywóz śmieci na podstawie deklaracji za gospodarowanie odpadami komunalnymi; opłata stanowi ryczałtową stawkę opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi; opłata stanowi ryczałtowo-wypoczynkowe albo od innej nieruchomości wykorzystywanej na cele rekreacyjno-wypoczynkowe

*** rozliczające wywóz śmieci na podstawie indywidualnych umów z prywatnymi firmami albo zapewniające odbiór śmieci we własnym zakresie Warszawa, dnia 21.06.16 r. przygotował WGG KR PZD

STANOWISKO

w sprawie ponoszenia opłaty ryczałtowej w przypadku nieruchomości, na których znajdują się domki letniskowe, lub innych nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe

Ustawa nie definiuje pojęcia domku letniskowego oraz nieruchomości wykorzystywanej na cele rekreacyjno-wypoczynkowe. W związku z powyższym pojęciom tym należy nadać znaczenie przyjęte w języku potocznym. Domki letniskowe nie służą do zaspokajania podstawowych potrzeb mieszkaniowych tylko do celów związanych z wypoczynkiem. Inne nieruchomości wykorzystywane na cele rekreacyjno-wypoczynkowe stanowią dosyć otwartą kategorię nieruchomości, o zaliczeniu do której decydują pełnione funkcje - mieszczą się tu np. ogródki działkowe (zgodnie z art. 3 pkt 1 ustawy z dnia 13 grudnia 2013 r. o rodzinnych ogrodach działkowych (Dz. U. z 2014 r. poz. 40) podstawowymi celami rodzinnego ogrodu działkowego jest m.in. zaspokajanie wypoczynkowych i rekreacyjnych potrzeb społeczeństwa poprzez umożliwianie prowadzenia upraw ogrodniczych).

Zasadniczo nieruchomości, na których znajdują się domki letniskowe, lub inne nieruchomości wykorzystywane na cele rekreacyjno-wypoczynkowe, nie są wykorzystywane do zamieszkiwania, tylko w celu czasowego przebywania w związku z wypoczynkiem. Dlatego też są zaliczane do kategorii nieruchomości, na których nie zamieszkują mieszkańcy, ale powstają na nich odpady komunalne. Istotne jest tu nie przeznaczenie nieruchomości (np. w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego), tylko faktyczne funkcje, jakie pełnią, faktyczny sposób ich wykorzystania. Jeżeli nieruchomości te są wykorzystywane w celu zamieszkiwania - wówczas podpadają pod kategorię nieruchomości, na których zamieszkują mieszkańcy, w stosunku do których gmina jest obowiązana zorganizować odbieranie odpadów komunalnych. W takim też przypadku właściciel nieruchomości jest obowiązany ponosić opłatę za gospodarowanie odpadami komunalnymi wg stawek określonych dla nieruchomości, na których zamieszkują mieszkańcy, a nie stawkę ryczałtową. Istotny dla powstania tego obowiązku jest bowiem stan faktycznego zamieszkiwania.

Należy zwrócić uwagę, że nowelizacja ustawy wprowadzona ustawą z dnia 28 listopada 2014 r. o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r. poz. 87) daje możliwość ustalenia ryczałtowej stawki opłaty od nieruchomości, na których są domki letniskowe lub od innych nieruchomości wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe (nowo dodany art. 6j ust. 3b), z tym, że przepis ten dotyczy nieruchomości, w stosunku do których rada gminy podjęła uchwałę o odbieraniu odpadów komunalnych na podstawie art. 6c ust. 2. Zgodnie

z art. 6c ust. 2 ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach w stosunku do nieruchomości, na których nie zamieszkują mieszkańcy, gmina ma możliwość przejęcia odbierania odpadów komunalnych wytwarzanych na tych nieruchomościach (przy czym może też taką uchwałę podjąć w stosunku do wszystkich lub tylko niektórych kategorii nieruchomości). Ponieważ nieruchomości z domkami letniskowymi i inne wykorzystywane na cele rekreacyjno-wypoczynkowe zasadniczo stanowią nieruchomości, na których nie zamieszkują mieszkańcy, od woli rady gminy zależy objęcie ich zorganizowanym przez gminę systemem odbierania odpadów komunalnych lub nie. Jeżeli rada gminy podejmie na podstawie art. 6c ust. 2 uchwałę obejmującą te nieruchomości - jest obowiązana także uchwalić ryczałtową stawkę opłaty, dla takich nieruchomości. Jeżeli rada gminy takiej uchwały nie podejmie - właściciele tych nieruchomości są obowiązani do pozbywania się odpadów komunalnych zgodnie z zasadami określonymi w art. 6 ust. 1 ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach - poprzez zawarcie umowy z podmiotem uprawnionym do odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości. W takim przypadku oczywiście właściciele nieruchomości nie składają deklaracji i nie wnoszą opłat za gospodarowanie odpadami komunalnymi na rzecz gminy, tylko płacą opłatę za usługę wykonywaną przez wybrany przez tegoż właściciela podmiot oraz są obowiązani posiadać dowody potwierdzające wykonanie tych obowiązków (umowa i dowody płacenia za usługi). Na podstawie art. 6 ust. 2 ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach rada gminy określa, w drodze uchwały, górne stawki opłat ponoszonych przez właścicieli nieruchomości za wyżej wymienione usługi (ceny ustalane przez przedsiębiorców nie mogą tego limitu przekroczyć). Jeżeli właściciele tych nieruchomości nie korzystają z usług podmiotu odbierającego odpady komunalne, wójt, burmistrz lub prezydent miasta wydaje decyzję, o której mowa w art. 6 ust. 7 ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach za odbieranie odpadów „zastępczo” przez gminę.

W przypadku objęcia przez gminę zorganizowanym przez nią systemem odbierania odpadów komunalnych nieruchomości z domkami letniskowymi i innych wykorzystywanych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe przez część roku, na gminie ciąży obowiązek podjęcia uchwały określającej ryczałtową stawkę opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi. Art. 6j ust. 3b i 3c ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach zawierają następujące wytyczne do ustalenia ryczałtowej stawki opłaty:

1) jest uchwalana za rok od domku letniskowego lub od innej nieruchomości wykorzystywanej na cele rekreacyjno-wypoczynkowe.

2) jest ustalana jako iloczyn średniej ilości odpadów powstających na nieruchomościach, o których mowa w ust. 3b, na obszarze gminy, wyrażonej w liczbie pojemników oraz stawki opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi, o której mowa w art. 6k ust. 1 pkt 2 (jest to stawka opłaty za pojemnik o określonej pojemności).

Wprowadzenie tego przepisu ma ułatwić ustalanie opłaty - ma ono mieć charakter ryczałtowy bez ustalania okresu przebywania na danej nieruchomości i faktycznego czasu wytwarzania odpadów na niej czy ustalania faktycznie wytworzonej ilości odpadów. Przy ustalaniu średniej ilości odpadów wytwarzanych na nieruchomościach, o których mowa w art. 6j ust. 3b ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach należy uwzględnić treść obowiązującego w danej gminie regulaminu utrzymania czystości i porządku na terenie gminy, o którym mowa w art. 4 ust. 1 tej ustawy. Określane w regulaminie wymagania w zakresie utrzymania czystości i porządku na terenie nieruchomości obejmują:

1) rodzaj i minimalną pojemność pojemników przeznaczonych do zbierania odpadów komunalnych na terenie nieruchomości, przy uwzględnieniu:

a) średniej ilości odpadów komunalnych wytwarzanych w gospodarstwach domowych bądź w innych źródłach,

b) liczby osób korzystających z tych pojemników;

Warszawa, 30 kwietnia 2015 r.

2) częstotliwość i sposób pozbywania się odpadów komunalnych z terenu nieruchomości.

W związku z podejmowaniem uchwały na podstawie art. 6j ust. 3b koniecznym może okazać się wprowadzenie niezbędnych zmian także w regulaminie.

I tak w przypadku ogrodów działkowych średnia ilość odpadów przeliczona na liczbę pojemników może zostać ustalona z uwzględnieniem liczby działek i terenu ogólnego. Zgodnie z ustawą o rodzinnych ogrodach działkowych przez rodzinny ogród działkowy należy rozumieć wydzielony obszar lub obszary przeznaczone na cele rodzinnych ogrodów działkowych, składające się z działek i terenu ogólnego, służące do wspólnego korzystania przez działkowców, wyposażone w infrastrukturę ogrodową. Działka to podstawowa jednostka przestrzenna rodzinnego ogrodu działkowego, której powierzchnia nie może przekraczać 500 m², służąca zaspokajaniu potrzeb działkowca i jego rodziny w zakresie prowadzenia upraw ogrodniczych, wypoczynku i rekreacji. Istotą opłaty ryczałtowej jest ustalenie rocznej stawki za odebranie odpadów komunalnych z uwzględnieniem liczby niezbędnych do ich zebrania i odebrania pojemników ustalonych w oparciu o regulamin utrzymania czystości i porządku na terenie gminy.

Jednocześnie informuję, że przedmiotowa opinia zawiera stanowisko Ministerstwa Środowiska, które nie stanowi wiążącej interpretacji prawa.

Dyrektor Departamentu
Gospodarki Odpadami
/-/ Małgorzata Szymborska

6. Uchwały

UCHWAŁA Nr 2/VIII/2016

Krajowej Rady Polskiego Związku Działkowców
z dnia 29 czerwca 2016 r.

w sprawie wyników oceny funkcjonowania okręgów dokonanej przez Prezydium KR PZD na podstawie kryteriów przyjętych Uchwałą Nr 2/IV/2015 KR PZD z dnia 25 listopada 2015 r.

Krajowa Rada Polskiego Związku Działkowców, po zapoznaniu się z wynikami oceny okręgów dokonanej przez Prezydium KR PZD stwierdza, że ocena była niezwykle potrzebna, gdyż na podstawie wielu zróżnicowanych kryteriów otrzymano obraz pracy okręgów – okręgowego zarządu, prezydium okręgowego zarządu i biura. Ocena pokazała rolę, jaką spełnia w swym środowisku okręg, a także jakość obsługi statutowej ogrodów i działkowców.

Krajowa Rada PZD podziela pogląd Prezydium KR, że należało odstąpić od oceny według tych kryteriów, które nie odzwierciedlałyby właściwego zaangażowania okręgu, jego pracy i wyników, ponieważ w niektórych przypadkach efekty nie zależą tylko od okręgu (współpraca z samorządami, obsługa prawna), albo działalność z danego zakresu odbywa się przede wszystkim w ogrodach (działalność społeczna), czy też działalność komisji problemowych ze względu na rok wyborczy i powołanie ich, często dopiero pod koniec 2015 r.

Krajowa Rada uznaje za właściwe poszerzenie przez Prezydium KR PZD kryteriów oceny o bardzo istotne z punktu widzenia funkcjonowania okręgu kryteria, szczególnie dotyczące oceny okręgowych zjazdów delegatów PZD i regulaminów okręgowych zarządów.

Wyniki oceny okręgów wskazują, że każdy okręg powinien zwrócić szczególną uwagę na dziedziny, w których uzyskał niskie oceny, wyciągnąć z tego wnioski i wdrożyć działania, które wyeliminują w przyszłości niedociągnięcia w funkcjonowaniu okręgu.

Ocena wskazuje jednak i na taki aspekt, że mimo dużego zaangażowania i pracy aktywnie, niektóre okręgi nie są w stanie zapewnić działkowcom i ogrodom pełnej fachowej obsługi pod względem prawnym, inwestycyjnym, czy terenowo-prawnym. Jest to niemożliwe z przyczyn ekonomicznych, których w obecnym stanie organizacyjnym nie można wyeliminować.

Krajowa Rada PZD wyraża zaniepokojenie oceną kil-

ku większych okręgów, które mają potencjalne warunki do dobrej i efektywnej pracy, jednak ich ocena jest nieadekwatna do możliwości i potrzeb. Te okręgi winny szczególnej analizie poddać wyniki oceny, gdyż w sposób przejrzysty ukazują one dziedziny działalności, które należy natychmiast poprawić.

Krajowa Rada uznaje za konieczne, aby analiza wyników oceny danego okręgu była przedstawiona na posiedzeniu wszystkich okręgowych zarządów i była podstawą wypracowania i uchwalenia programu działania eliminującego uchybienia w funkcjonowaniu okręgu.

Dokonana ocena okręgów jest elementem realizacji Programu uchwalonego przez XII Krajowy Zjazd Delegatów PZD, który zobowiązał Krajową Radę do przeprowadzenia analizy funkcjonalności okręgów pod kątem wypełniania obowiązków statutowych wobec działkowców i ogrodów. Krajowa Rada została zobowiązana przez Zjazd do podejmowania decyzji w sytuacjach tego wymagających, usprawniających funkcjonowanie okręgów i zapewniających im samowystarczalność finansową. Przedłożona ocena okręgów wskazuje, że korekty dotyczące funkcjonowania okręgów będą niezbędne i decyzje powinny zapaść jeszcze w tej kadencji. Żeby analiza była właściwa konieczne jest dokonanie powtórnej oceny okręgów na podstawie tych samych kryteriów, aby stanowiło to materiał porównawczy.

Biorąc powyższe pod uwagę Krajowa Rada PZD upoważnia Prezydium Krajowej Rady do dokonania powtórnej oceny funkcjonowania okręgów i wypełniania przez nie obowiązków ustawowych. W powtórnej ocenie Prezydium KR PZD może wprowadzić dodatkowe kryteria o tematy i kierunki działania okręgów istotne dla działkowców i ogrodów.

Ocena dokonana przez Prezydium KR PZD powinna być przedłożona Krajowej Radzie PZD do końca czerwca 2017 r.

I WICEPREZES
/-/Tadeusz JARZĘBAK

PRZYZIDIUM
/-/Eugeniusz KONDRACKI

Warszawa, dnia 29 czerwca 2016 r.

UCHWAŁA Nr 3/VIII/2016
Krajowej Rady Polskiego Związku Działkowców
z dnia 29 czerwca 2016 r.
**w sprawie oceny walnych zebrań sprawozdawczych
w rodzinnych ogrodach działkowych w 2016 r.**

W terminie wyznaczonym przez statut PZD, czyli do 15 maja, niemal we wszystkich rodzinnych ogrodach działkowych PZD odbyły się walne zebrania. Jest to najwyższy organ PZD w ROD, decydujący o najważniejszych dla funkcjonowania ROD sprawach, dlatego też do przygotowania walnych zebrań oraz prawidłowego przeprowadzenia Związek przywiązuje najwyższą wagę.

Mając powyższe na uwadze, Prezydium Krajowej Rady, okręgowe zarządy oraz zarządy ROD rzetelnie przygotowały tegoroczną kampanię sprawozdawczą w ROD.

Dzięki wdrożeniu ustawy z dnia 13 grudnia 2013 r. o rodzinnych ogrodach działkowych oraz zarejestrowaniu w Krajowym Rejestrze Sądowym statutu PZD uchwalonego na XII Krajowym Zjeździe Delegatów PZD w bieżącym roku Prezydium Krajowej Rady PZD po raz pierwszy wydało wytyczne i komplet wzorów uchwał do przeprowadzenia walnych zebrań na okres bieżącej kadencji.

Krajowa Rada PZD wydała również broszurę pt. „Wytyczne i druki do przeprowadzenia walnych zebrań sprawozdawczych w ROD w latach 2016-2018”, Biuletyn Informacyjny z wytycznymi oraz pakietem niezbędnych formularzy, jak również zawiadomienia na walne zebrania, które przekazano do wszystkich ROD.

Okręgowe zarządy PZD powołały zespoły do obsługi walnych zebrań, przeprowadziły szkolenia członków zarządów, a także członków zespołów do obsługi zebrań. Ich zaangażowanie odniosło oczekiwane skutki, bowiem walne zebrania wypełniły statutowe obowiązki: zatwierdziły sprawozdania zarządów ROD i komisji rewizyjnych, sprawozdania finansowe za 2015 r., uchwały plan pracy i zabezpieczający jego wykonanie preliminarz finansowy na 2016 r., a także ustaliły niezbędne opłaty na zapewnienie funkcjonowania ogrodu. W ogrodach podnoszono sprawy dotyczące danego ROD, a więc inwestycji i remontów, środków zewnętrznych na ich finansowanie, bezpieczeństwa, porządku, zamieszkiwania i samowoli budowlanych na działkach.

Krajowa Rada PZD stwierdza, że walne zebrania sprawozdawcze w roku 2016 odbyły się zgodnie z prawem

związkowym i wypełniły zadania statutowe. Według oceny większości okręgów była to jedna z najlepiej przygotowanych i przeprowadzonych kampanii walnych zebrań sprawozdawczych w ostatnich latach. Przyczyniła się do tego przede wszystkim bardzo dobra praca zarządów ROD, które przygotowały wszelkie materiały sprawozdawcze, propozycje na rok bieżący, przeanalizowały wysokości opłat, które pokryją koszty funkcjonowania ROD. Dla każdego zarządu co roku jest to bardzo ważne, a zarazem trudne przedsięwzięcie, dlatego wszystkim członkom zarządów ROD zaangażowanych w przygotowania do walnych zebrań należą się wyrazy podziękowania

Prawidłowy przebieg kampanii sprawozdawczej w ROD to również efekt systemowych działań KR PZD i okręgowych zarządów. Duży udział miały również osoby obsługujące z ramienia OZ walne zebrania, które służyły pomocą w przeprowadzeniu walnego zebrania, a także informowały działkowców o zewnętrznych możliwościach finansowania inwestycji w ROD, konieczności otwarcia się ROD dla społeczeństwa, realizacji Otwartego Programu Rozwoju Społecznego ROD, ale przede wszystkim o niepokojącej i groźnej sytuacji Związku wynikającej z wystąpień Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Infrastruktury i Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Krajowa Rada PZD dziękuje wszystkim członkom Polskiego Związku Działkowców, którzy czynnie uczestniczyli w walnych zebraniach sprawozdawczych, dzięki czemu współdecydowali o funkcjonowaniu swojego ogrodu, jego przyszłości i przeznaczeniu wpłacanych środków finansowych.

Krajowa Rada PZD dziękuje zarządom ROD za prawidłowe przygotowanie i przeprowadzenie walnych zebrań i wypełnienie zadań statutowych.

Krajowa Rada PZD składa podziękowania okręgowym zarządom PZD za zaangażowanie w przygotowanie i przeprowadzenie tegorocznych walnych zebrań, a szczególne podziękowania kieruje do osób, które z ramienia okręgu uczestniczyły w walnych zebraniach sprawozdawczych.

I WICEPREZES
/-/Tadeusz JARZĘBAK

PRZEZES
/-/Eugeniusz KONDRACKI

Warszawa, dnia 29 czerwca 2016 r.

UCHWAŁA NR 4/VIII/2016

Krajowej Rady Polskiego Związku Działkowców
z dnia 29 czerwca 2016 r.

w sprawie zadań dla struktur PZD związanych z funkcjonowaniem w ROD ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach

Krajowa Rada PZD, działając na podstawie § 130 pkt 2 statutu PZD, stwierdza co następuje:

§ 1

Po zapoznaniu się z *Informacją w sprawie funkcjonowania w rodzinnych ogrodach działkowych ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, w tym w zakresie opłat za śmieci* stwierdza, iż:

1. Opłatą ryczałtową wynikającą z ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz ogólnymi zasadami z tej ustawy zostało objętych 2836 ROD o pow. 24435,8925 ha i liczbie działek rodzinnych - 539681. Stanowi to **60,40%** ROD ogółem, **59,62%** powierzchni ogółem oraz **59,51%** liczby działek ogółem. Pozostałe ogrody rozliczają się na podstawie indywidualnych umów z prywatnymi firmami. **Ustawą o utrzymaniu czystości i porządku w gminach została objęta znaczna liczba rodzinnych ogrodów działkowych, która w związku z obowiązkiem wprowadzania przez gminy/miasta opłaty ryczałtowej będzie stale powiększać się.**
2. Ustawa o utrzymaniu czystości i porządku w gminach jest różnie interpretowana przez gminy/miasta w stosunku do rodzinnych ogrodów działkowych. **Wprowadzenie lub brak wprowadzenia ryczałtowej opłaty za wywóz śmieci z terenów ROD często nie ma uzasadnienia prawnego, lecz zależy od polityki danej gminy/miasta oraz współpracy z działkowcami oraz strukturami PZD.**
3. różnie interpretują zapisy samej ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach w stosunku do ROD. Przyczyną tego stanu rzeczy jest **brak jasnych i precyzyjnych przepisów ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach odnoszących się do rodzinnych ogrodów działkowych.** Większość gmin/miast uważa, że opłata ryczałtowa za wywóz śmieci „dla nieruchomości niezamieszkałych wykorzystywanych na cele rekreacyjno wypoczynkowe” odnosi się do ROD (a w ramach ogrodu do poszczególnej działki rodzinnej). Inne gminy/miasta uważają, że nie ma zastosowania do ROD, tylko do takich nieruchomości, które mają typowo charakter rekreacyjny i gdzie występują np. domki letniskowe. Jeszcze inna część gmin/miast twierdzi, że opłata ryczałtowa odnosi się do całej nieruchomości zajmowanej przez ROD, a nie poszczególnej działki rodzinnej.
4. Wysokość opłaty ryczałtowej za wywóz śmieci z te-

renów ROD przedstawia się bardzo skrajnie. Za śmieci zmieszane, opłaty te kształtują się od **2 zł** do **307 zł** rocznie od działki. Oznacza to, że **wysokość stawki opłaty ryczałtowej za wywóz śmieci z terenów ROD nie ma nic wspólnego z ilością śmieci faktycznie wytwarzanych na terenie ogrodów.** Stawki te ustalane są **bez analizy, oceny i konsultacji z rodzinnymi ogrodami działkowymi.** Są one **narzucane „odgórnie”, w zależności od żądań finansowych firmy, której gmina/miasto zleca wywóz śmieci z terenów ROD.**

5. Bardzo zróżnicowane są stawki opłaty za wywóz śmieci segregowanych z terenów ROD. Najniższa roczna stawka od działki wynosi **1 zł**, a najwyższa **172,64 zł.** **Stawki opłaty ryczałtowej za wywóz śmieci posegregowanych również nie są dopasowane do ilości śmieci faktycznie wytwarzanych na terenie ogrodów.** W szczególności, gminy/miasta nie biorą pod uwagę, że zdecydowana większość odpadów zielonych trafia do kompostownika, w który zgodnie z Regulaminem ROD wyposażone są działki rodzinne.
6. Funkcjonowanie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach stwarza wiele problemów w rodzinnych ogrodach działkowych i jest negatywnie oceniane. Jest bardzo krzywdzące dla samych działkowców, którzy płacą za śmieci bardzo wygórowane i niesprawiedliwe opłaty. **Pozostawia również wiele do życzenia jakość usług świadczonych przez firmy, którym gminy zleciły wywóz śmieci z terenów ROD m.in. nieterminowy odbiór śmieci z ogrodów.**

§ 2

Na podstawie sytuacji w ROD związanej z funkcjonowaniem wywozu śmieci wynikającym z ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, w tym w zakresie opłat uznaje się za celowe podejmowanie przez zarządy ROD, przy współpracy z okręgowymi zarządami następujących działań:

- 1) stałe monitorowanie zmian w przepisach prawa miejscowego odnoszących się do wywozu śmieci z terenów ROD i szybkie reagowanie, gdy zachodzi taka potrzeba,
- 2) aktywny udział w posiedzeniach rady miasta/gminy, na których podejmowane są uchwały w sprawie wprowadzenia/zmiany zasad wywozu śmieci wynikających z ustawy o utrzymaniu czystości i porząd-

- ku w gminach, w tym w zakresie opłaty ryczałto-
wej,
- 3) podejmowanie z władzami miast/gmin oraz ich związkami, przy udziale firm zajmujących się wywozem śmieci rozmów w zakresie zmiany niekorzystnych przepisów prawa miejscowego dotyczących wywozu śmieci z terenów ROD,
  - 4) w przypadku podjęcia przez radę miasta/gminy niekorzystnej uchwały dotyczącej wywozu śmieci z terenów ROD niezwłoczne kierowanie do organów nadzoru (Wojewody i Regionalnej Izby Obrachunkowej) pisemnych zastrzeżeń do treści w/w uchwały. W przypadku braku podjęcia działań zaskarżanie tych uchwał do sądu administracyjnego,
  - 5) prowadzenie rozmów z lokalnymi posłami i senatorami celem pozyskania od nich wsparcia w zakresie zmiany niekorzystnych przepisów prawa dotyczących wywozu śmieci z terenów ROD,
  - 6) prowadzenie segregacji śmieci, która pozwoli na zmniejszenie opłat za wywóz śmieci oraz pełne wykorzystywanie kompostowników, które pozwolą na zmniejszenie opłat za odpady zielone,
  - 7) prowadzenie wśród działkowców działań edukacyjnych związanych z gospodarowaniem odpadami, w tym zasadami segregacji śmieci, pozbywania się

z terenu ROD odpadów wielkogabarytowych, zakładania i utrzymywania kompostowników, rozdrabniania gałęzi.

- 8) w związku z wyrokiem Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z dnia 15.04.2015 r. (I SA/Gd 166/15) egzekwowanie, aby działkowiec, który wbrew przepisom obowiązującym w PZD zamieszkuje na działce w ROD indywidualnie opłacał wywóz śmieci z działki w ROD.

§ 3

Niezależnie od działań, o których mowa w § 2, uznaje się za zasadne wystąpienie przez Prezydium Krajowej Rady PZD do Ministra Środowiska oraz Ministra Infrastruktury i Budownictwa **z wnioskiem o dostosowanie zapisów ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach do potrzeb rodzinnych ogrodów działkowych (uwzględniając specyfikę ogrodów), w tym doprowadzenie, aby stawki opłaty za wywóz śmieci były adekwatne do ilości śmieci faktycznie wytwarzanych na terenach ogrodów.**

§ 4

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

I WICEPREZES
/-/Tadeusz JARZĘBAK

PRZYZES
/-/Eugeniusz KONDRACKI

Warszawa, dnia 29 czerwca 2016 r.

UCHWAŁA Nr 5/VIII/2016
Krajowej Rady Polskiego Związku Działkowców
z dnia 29 czerwca 2016 r.
w sprawie nadania nazwy Okręgowi PZD w Gdańsku

Krajowa Rada Polskiego Związku Działkowców, działając na podstawie § 95 statutu PZD, postanawia:

§ 1

Nadać dotychczasowemu Okręgowi PZD w Gdańsku nazwę

POLSKI ZWIĄZEK DZIAŁKOWCÓW
OKRĘG POMORSKI w GDAŃSKU

§ 2

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

I WICEPREZES
/-/Tadeusz JARZĘBAK

PRZYZES
/-/Eugeniusz KONDRACKI

Warszawa, dnia 29 czerwca 2016 r.

UCHWAŁA Nr 6/VIII/2016
Krajowej Rady Polskiego Związku Działkowców
z dnia 29 czerwca 2016 r.
*w sprawie rejestracji regulaminu Okręgowego Zarządu PZD
w Gorzowie Wlkp.*

Krajowa Rada Polskiego Związku Działkowców, działając na podstawie § 108 ust. 4 statutu PZD, postanawia:

w Gorzowie Wlkp. uchwalony w dniu 18 grudnia 2015 r. Regulamin stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

§ 1

Zarejestrować regulamin Okręgowego Zarządu PZD

§ 2

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

SEKRETARZ

/-/ Izabela OŻEGALSKA

PRZEZES

/-/Eugeniusz KONDRACKI

Warszawa, 29 czerwca 2016 r.

II. KRAJOWE DNI DZIAŁKOWCA 2016

Uroczyste świętowanie Krajowych Dni Działkowca i Jubileuszu PZD

Krajowe Dni Działkowca to wielkie święto ruchu działkowego, które co roku organizowane jest pod koniec wakacji. To również okazja do integracji i spotkania działkowców z całego kraju. W tym roku świętowanie będzie jeszcze bardziej uroczyste i doniosłe. Wspólnie cieszyć się będziemy nie tylko z działkowych plonów oraz konkursowych sukcesów działkowców i ogrodów, ale też hucznie świętować będziemy urodziny PZD.

Krajowe Dni Działkowca połączone z uroczystością 35-lecia działalności Związku odbędą się 3 września (tj. sobota) br. w Zabrzu. Ze względu na obchodzony przez Związek w 2016 roku jubileusz istnienia, obchody zyskają jeszcze bardziej uroczystą oprawę, a na biorących udział działkowców czekać będzie wiele niecodziennych i niespodziewanych atrakcji. Nie zabraknie urodzinowego tortu i godnego uczczenia tej rocznicy, a także czasu na składanie życzeń oraz spotkanie z tymi, którzy przez minione 35 lat godnie i pracowicie służyli na rzecz rozwoju ogrodnictwa działkowego w Polsce. Każdy uczestnik Krajowych Dni Działkowca będzie mógł wpisać swoje życzenia w specjalnie przygotowaną jubileuszową księgę.

Impreza organizowana jest przez PZD przy współpracy z Prezydentem Miasta Zabrze Małgorzatą Mańką-Szulik oraz Okręgowym Zarządem Śląskim PZD. Z tej okazji zabrzańskie ulice zostaną przystrojone flagami związkowymi w barwach zielono-żółtych.

Wśród zaproszonych gości są m.in. politycy z regionu i całego kraju, którzy deklarują swoją przyjaźń i poparcie dla ruchu działkowego, a także stają w obronie interesów i praw działkowców. Ponadto wśród honorowych gości pojawią się zasłużeni działacze PZD, który w minionych 35 latach z poświęceniem pracowali na rzecz wspólnego dobra ogrodów działkowych i Związku. Zaplanowano również m.in. uroczyste posiedzenie Krajowej Rady PZD, w której uczestniczyć będą zaproszeni zasłużeni działacze PZD. Otrzymają oni specjalnie przygotowane pamiątkowe odznaczenia, a także dyplomy. Na Krajowych Dniach Działkowca, jak co roku, obecni będą także uczestnicy krajowych konkursów „Wzorowa Działka Roku 2016” i „Rodzinny Ogród Działkowy Roku 2016”. W tym uroczystym dniu zostaną bowiem oficjalnie ogłoszeni zwycięzcy i laureaci tych konkursów. Organizatorzy przewidują, że w Zabrzu obecnych będzie

blisko 800 działkowców z całego kraju. Z okazji tej wyjątkowej uroczystości działkowcy otrzymają upominki oraz przygotowane specjalnie na tę uroczystość jubileuszowe wydanie „Zielonej Rzeczypospolitej”.

Zaplanowano także wiele imprez towarzyszących, jak również dodatkowe stoiska i atrakcje związane z regionem śląskim. W Zabrze działkowcy będą mogli zwiedzić nie tylko liczne ogrody, które są jedną z najpiękniejszych wizytówek tego miasta, ale też poznać śląskie atrakcje, jak choćby zwiedzić zabytkową kopalnię węgla kamiennego Guido, gdzie prezentowana jest m.in. historia śląskiego górnictwa i metody wydobycia węgla

z przełomu XIX i XX wieku. Ponadto pojawią się stoiska, na których działkowcy prezentować będą historię swoich ROD oraz tegoroczne plony. Będą także stoiska ogrodnicze i lokalne. To z pewnością nie koniec atrakcji, jakie będą udziałem wszystkich świętujących ten wyjątkowy dzień w Zabrze działkowców i zaproszonych gości.

Krajowe Dni Działkowca odbędą się w Zabrze na terenie obiektu Śląskie Ranczo przy ul. Stanisława Webera 18.

Zapraszamy wszystkich do wspólnego świętowania!

UCHWAŁA Nr 213/2016

Prezydium Krajowej Rady Polskiego Związku Działkowców
z dnia 28 czerwca 2016 r.

w sprawie organizacji Krajowych Dni Działkowca 2016

Krajowe Dni Działkowca są bardzo ważnym wydarzeniem dla działkowców i Polskiego Związku Działkowców. Każdego roku Prezydium Krajowej Rady PZD organizuje Krajowe Dni Działkowca kultywując święto działkowych polonów i działkowców, którego tradycja sięga okresu międzywojennego XX wieku. Dodatkowo rok 2016 jest rokiem jubileuszu 35-lecia Polskiego Związku Działkowców. Dlatego też chcąc uczcić święto Działkowców oraz Jubileusz Związku, Prezydium KR PZD działając na podstawie § 134 ust. 2 pkt 1 statutu PZD postanowiło:

§ 1

Zorganizować Krajowe Dni Działkowca 2016 w dniu **3 września 2016 roku w Zabrze** na terenie obiektu *Śląskie Ranczo* przy ul. Stanisława Webera 18.

§ 2

Organizatorem Krajowych Dni Działkowca 2016 jest Prezydium Krajowej Rady PZD oraz Okręgowy Zarząd Śląski PZD.

§ 3

Ustalić liczbę uczestników Krajowych Dni Działkowca 2016 na 700 osób. Najliczniejszą reprezentację – 200 osób, będzie reprezentować jako gospodarz Krajowych Dni Działkowca 2016 - Okręg Śląski. Ilości uczestników z poszczególnych okręgów zostaną ustalone przez organizatorów i przekazane do okręgów PZD.

§ 4

W składach delegacji okręgów PZD na Krajowe Dni Działkowca 2016 będą uwzględnieni laureaci konkursów krajowych „Rodzinny Ogród Działkowy Roku 2016” oraz „Wzorowa Działka Roku 2016”.

§ 5

Koszty związane z organizacją Krajowych Dni Działkowca 2016 zostaną pokryte ze środków budżetowych KR PZD zgodnie z przyjętym przez Prezydium KR PZD kosztorysem. Koszty związane z dojazdem na uroczystość delegacji pokrywają okręgi PZD.

§ 6

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

I WICEPREZES

/-/Tadeusz JARZĘBAK

PRZYZES

/-/Eugeniusz KONDRACKI

Warszawa, 28 czerwca 2016 r.

III. SPOTKANIE DELEGACJI PZD Z RZECZNIKIEM PRAW OBYWATELSKICH

W dniu 30 czerwca 2016 r. Rzecznik Praw Obywatelskich dr Adam Bodnar spotkał się z delegacją PZD. Związek reprezentowali Prezes PZD Eugeniusz Kondracki, Sekretarz PZD Izabela Ożegalska, Wiceprezes Okręgu w Poznaniu Robert Klimaszewski oraz radcowie prawni Tomasz Terlecki i Bartłomiej Piech. Ze strony RPO w spotkaniu uczestniczyli również dyr. Kamilla Dołowska, naczelnik Artur Zalewski oraz Michał Chylak pracownik z zespołu pr. cywilnego.

Przedmiotem spotkania było omówienie działań podejmowanych przez RPO w stosunku do ROD, PZD oraz ustawy o ROD. Jak wynikało z rozmów, bezpośrednim impulsem do zainicjowania spotkania były listy skierowane do RPO przez działkowców, w których zakwestionowali podejmowane przezeń inicjatywy dotyczące ogrodów działkowych. W szczególności dotyczy to postulatu objęcia ochroną osób zamieszkujących na terenie ogrodów działkowych oraz pytania prawnego skierowanego przez RPO do Naczelnego Sądu Administracyjnego, z którego pośrednio wynika m.in. postulat jednoznacznego przypisania nadzorowi budowlanemu kompetencji do badania legalności altan działkowych pod kątem zgodności z planami zagospodarowania przestrzennego.

Jak wyjaśnili przedstawiciele PZD, w powszechnym odbiorze działkowców inicjatywy podjęte przez RPO budzą poważne wątpliwości. Przyjmując do wiadomości wyjaśnienia RPO, co do jego intencji – walka z bezdomnością oraz jednoznaczna wykładnia przepisów budowlanych – Prezes PZD wskazał, iż pośrednie skutki tych działań mogą być bardzo groźne dla przyszłości ROD oraz praw indywidualnych działkowców. W odpowiedzi dr Bodnar zapewnił, że jego celem nie jest legalizowanie, ani tym bardziej rozszerzanie zjawiska zamieszkiwania w ROD. Jednocześnie stwierdził, że nie akceptuje tego zjawiska, jak również przypadków samowoli budowlanych w ogrodach działkowych. Z satysfakcją przyjmując te zapewnienia, przedstawiciele Związku podkreślili, że zdecydowana reakcja działkowców w tej sprawie była jednak całkowicie uzasadniona. Zaangażowanie RPO w sprawę osób zamieszkujących na działkach, bez jednoznacznego wyjaśnienia, że jest on przeciwny legalizacji tego zjawiska, stworzyło bowiem wrażenie, że popiera on działania osób łamiących prawo i wykorzystujących działki w ROD na cele sprzeczne z ich przeznaczeniem. Jednocześnie E. Kondracki podkreślił, że intencją PZD nie jest, i nigdy nie była natychmiastowa eksmisja wszystkich osób mieszkających na działkach, bez oglądania się na ich sytuację życiową. Przywołując konkretne przykłady wspierania przez PZD starań o lokale socjalne dla takich osób, przypomniał,

że Związek potrafi łączyć w swych działaniach wrażliwość społeczną, ze skutecznością. Wyjaśnił jednak, że wśród zamieszkujących w ROD należy wyraźnie rozróżnić osoby, które los zmusił do takiego wyboru – zwykle traktują one ten stan jako przejściowy i aktywnie starają się pozyskać od gminy lokal, do którego będą mogły się przenieść – od tej grupy osób, która będąc w normalnej sytuacji majątkowej, z premedytacją łamie prawo kierując się wyłącznie chęcią oszczędności, czy wręcz czerpania dodatkowych korzyści, np. poprzez przeznaczanie posiadanych mieszkań na wynajem. Jednocześnie przedstawiono konkretne przykłady dowodzące, że nawet pojedyncze przypadki zamieszkiwania na działkach mogą rodzić negatywne konsekwencje dla ogółu działkowców respektujących prawo, jak np. próba wykorzystania tej okoliczności przez gminę jako pretekstu do zakwestionowania istnienia całego ogrodu.

Odnosząc się do wniosku RPO w przedmiocie interpretacji prawa budowlanego, przedstawiciele PZD zwrócili uwagę, iż kontrowersje budzi nie tyle sam fakt skorzystania z prawa do inicjowania postępowania, co poglądy które zaprezentował na ich poparcie. Dane PZD wskazują bowiem, że forsowana przez biuro RPO interpretacja może stworzyć pretekst do zakwestionowania legalności praktycznie każdej altany, co ma olbrzymie znaczenie zwłaszcza w kontekście podważenia praw działkowców do odszkodowań przy likwidacji ROD. Niestety, pomimo postulatu PZD o wycofanie wniosku z NSA, RPO w sposób jednoznaczny odmówił rozważenia takiej możliwości.

Odmienne poglądy na temat potencjalnych skutków dotychczasowych działań RPO dla bezpieczeństwa ROD i praw działkowców sprawiły, że dyskusja w trakcie spotkania była bardzo ożywiona. Tym niemniej konkluzje, jakie padły na sam koniec, dają nadzieję na uniknięcie nieporozumień w przyszłości.

Jednym z zastrzeżeń podniesionych przez PZD było to, iż inicjując działania dotyczące tak ważnych dla działkowców zagadnień biuro RPO nie poprzedziło ich jakimkolwiek dialogiem ze Związkiem, jako najbardziej reprezentatywnym partnerem społecznym w tym obszarze. Z kolei treść dokumentów sygnowanych przez RPO uzasadnia odczucie, że oparto je na poglądach garstki osób zainteresowanych legalizacją stanu sprzecznego z ustawą. Wyrażając zrozumienie dla tych uwag dr. A. Bodnar zadeklarował, że w przyszłości działania kierowanej przezeń instytucji odnoszące się do tematyki ROD będą poprzedzane szerszymi konsultacjami społecznymi, w których PZD będzie miał możliwość aktywnego uczestniczenia.

Przyznając zaś, że przedstawione przez PZD argumenty mogą mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy przez NSA, zaproponował, aby Związek przystąpił do postępowania w charakterze tzw. „przyjaciela sądu”. Jednocześnie zadeklarował, że doceniając znaczenie ROD i

dostrzegając dorobek PZD dla rozwoju tej ważnej dziedziny życia społecznego, widzi potrzebę i możliwość bezpośredniego angażowania się biura RPO w sprawy, w których Związek występuje w obronie praw działkowców i ogrodów.

BP

Stanowiska i listy w sprawie wniosku RPO do NSA

Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich do Naczelnego Sądu Administracyjnego, które może zaważyć o legalności setek tysięcy ogrodowych altan w całej Polsce, oburzyło środowisko działkowców. Liczne głosy niezrozumienia postawy RPO i protestów spływają do biura Rzecznika Praw Obywatelskich i Krajowej Rady PZD. Działkowcy oraz organy PZD domagają się wycofania wniosku Rzecznika i odstąpienia przez niego od działań na szkodę ogrodnictwa działkowego.

Wielokrotnie w listach działkowcy podkreślają rażący brak wiedzy Rzecznika w zakresie funkcjonowania rodzinnych ogrodów działkowych. "Z ogromnym niedowierzaniem, ale i zażenowaniem czytałam Pański wniosek do Naczelnego Sadu Administracyjnego, w którym to ewidentnie stara się Pan wyprowadzić mylną tezę, jakoby altana działkowa miałaby być zrównana celem wykorzystania z budynkiem mieszkalnym. O mylnie wysnutej linii wyводу samowoli budowlanej, wymagającej rozbiórki, gdy dany obiekt nie jest zgodny z planem zagospodarowania przestrzennego danego rejonu, nie wspomnę. Szanowny Panie, by móc zabierać głos w jakiegokolwiek sprawie, należy się z nią dogłębnie zapoznać osobiście" - pisze Maria Felt z ROD "Miś" w Rumiankowie.

Taką samą opinię prezentuje Zarząd ROD Koło Kani w Toruniu: „W naszej ocenie, Pański wniosek pozbawiony jest rzetelnej i dogłębnej analizy istoty funkcjonalności altan działkowych. Altany te nigdy nie służyły zamieszkiwaniu, świadczyć o tym mogą dokumenty, które nieodłącznie służyły tworzeniu i funkcjonowaniu ogrodów działkowych w Polsce”.

„Pańskie podejście do problematyki altan działkowych zdaje się być czysto teoretyczne i pozbawione elementarnej wiedzy, lub co gorsza, uległ Pan osobom, które z premedytacją nabywały działki tylko po to, by zamieszkać w altanach, często rozbudowując je w efekcie końcowym, odbiegających swymi gabarytami od dozwolonych prawem. Jakże irracjonalne jest także podejście do przypisywania nielegalności prawnej altanom, które postawione są w ogrodach, na terenach nie ujętych w planistyce miast jak tereny zieleni działkowej, mimo że są zgodne z Prawem Budowlanym” - pisze Stefan Dichting z ROD w

Grudziądzu.

„Nie przypuszczam by podejmując decyzje kierował się Pan złymi intencjami. Niestety jednak najprawdopodobniej nie ma Pan pełnej wiedzy na temat sytuacji rodzinnych ogrodów działkowych, lub co gorsza, jest Pan manipulowany przez środowiska nieprzychylnie ogrodom działkowym. Na zmianę decyzji i mądre działania nigdy nie jest za późno, dlatego proszę Pana o ponowne zastanowienie się nad Pana wnioskami, zwłaszcza w kontekście apeli działkowców. Jeżeli chciałby się Pan czegoś dowiedzieć, poznać nasze zdanie, to zawsze może się Pan do nas zwrócić z propozycją spotkania. Jestem głęboko przekonany, że tak, jak w przeszłości udawało nam się zawrzeć kompromis w wielu innych sprawach, np. nowej ustawy o rodzinnych ogrodach działkowych, tak i tym razem przedstawiciele Polskiego Związku Działkowców chętnie podejmą próbę skonfrontowania Pana i naszych poglądów na temat legalności altan działkowych. Musi Pan bowiem zdawać sobie sprawę, że Pana wniosek może wpłynąć na sytuację prawną setek tysięcy altan zlokalizowanych na terenach rodzinnych ogrodów działkowych” – pisze Cezary Buczkowski z ROD Koło Kani w Toruniu.

Duże zainteresowanie działkowców wzbudza także fakt, że Rzecznik zdecydował się podjąć kwestię dodatkowych regulacji altan właśnie teraz, pomimo że była do tego okazja zdecydowanie wcześniej, jak choćby przy uchwalaniu zapisów Prawa budowlanego w odniesieniu do altan działkowych. Co więcej, altany działkowe są przecież integralnym elementem ROD od pokoleń. „Z olbrzymim niepokojem obserwuję doniesienia dotyczące Pana wzmożonej aktywności w zakresie prawa budowlanego, a wcześniej sprawy legalności zamieszkiwania na terenie rodzinnych ogrodów działkowych. Nie potrafię zrozumieć skąd nagle takie zainteresowanie tematem z Pana strony i czy zdaje Pan sobie sprawę z tego, do czego może doprowadzić pana inicjatywa przed Naczelnym Sądem Administracyjnym” - pisze Grażyna Muller z ROD „Pod Dębem” w Grudziądzu.

„Szerszy nadzór budowlany zastosowany do altan działkowych i dodatkowe kryteria, które powinny spełnić to poważne zagrożenie dla ogromnej liczny działkowców. W całej historii ogrodnictwa działkowego nie stosowano ta-

kich zasad w stosunku do altan działkowych, a tym bardziej nie oceniano ich legalności pod kątem zgodności z miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego czy też pod kątem spełnienia warunków technicznych. Zastanawia fakt dlaczego dzisiaj RPO chce narazić polskich działkowców na ponoszenie poważnych konsekwencji, uznania ich altan za samowole budowlane” - pisze Prezydium OZ w Lublinie.

Działkowcy obawiają się również, że wprowadzenie dodatkowych regulacji prawnych w stosunku do altan działkowych, otworzy drogę do wymyślenia następnych. Troską napawają ich także konsekwencje uwzględnienia przez NSA sugestii Rzecznika, czego jedną z najgorszych może być upadek rodzinnych ogrodów działkowych. „Jeśli raz uda się wprowadzić spełnienie dodatkowych kryteriów przez obiekty wybudowane nierzadko wiele lat temu, to otworzy to możliwość wprowadzania w stosunku do nich kolejnych wymogów w przyszłości. Nie ulega także wątpliwości fakt, że za altany, jako obiekty uznane za samowole budowlane, w razie likwidacji ROD, odszkodowanie przysługiwać nie będzie. Kto będzie chciał w takim przypadku inwestować swoje środki finansowe, czas i nakłady pracy w działki i altany, których legalności nigdy nie będzie w stu procentach pewien? Jest to kwestia, która na pewno wpłynie na popularność ogrodnictwa działkowego oraz zainteresowanie nim” – pisze OZ Podlaski.

Taką samą opinię mają prezesi mieleckich ROD: „Komu będą potrzebne ogrody działkowe bez altan. Może się mylimy, ale jest to prosty sposób na wyrzucenie działkowców z ogrodów i pozostawienie wolnych od zabudowy terenów, które łatwo będzie wykorzystać na cele komercyjne”.

„Szerszy nadzór budowlany do altan działkowych oraz zastosowanie dodatkowych kryteriów zagraża a właściwie spowoduje konieczność ich rozbiórki przez działkowców, a w przypadku likwidacji ogrodu również utratę rekompensaty, za własny majątek. Należy zaznaczyć, że altany działkowe zostały pobudowane według istniejącego prawa budowlanego” – pisze Zarząd ROD im. „kpr. BENEDY” w Bydgoszczy.

„Jesteśmy zaniepokojeni postawą Pana Rzecznika, który raz po raz domaga się rzeczy niekorzystnych dla obywateli, którymi są działkowcy. Tym razem jest tak, że rozumiemy potrzebę ujednoczenia prawa, którą się Pan Rzecznik kierował. Nie rozumiemy natomiast dwóch rzeczy. Po pierwsze, dlaczego owo ujednoczenie ma się sprowadzać do wybrania drogi bardziej złożonej i nadto niekorzystnej dla działkowców. Pan Rzecznik może nie wie, że część altan, gdyby Naczelny Sąd Administracyjny przychylił się do jego wniosku, uznane byłoby za samowolę budowlaną. I to z powodów niezależnych od działkowców, używających tych altan” – pisze Prezydium OZ w Opolu.

„W naszej ocenie Rzecznik Praw Obywatelskich nie zważa na skutki orzeczeń NSA w sytuacji uwzględnienia jego wniosku. Dotkną one bezpośrednio każdego dział-

kowca konsekwencją nakazu rozbiórki altany, a także w postaci utraty prawa do odszkodowania w przypadku likwidacji rodzinnego ogrodu działkowego, bowiem zgodnie z przepisami ustawy z dnia 13 grudnia 2013 r. o rodzinnych ogrodach działkowych, za obiekty wybudowane niezgodnie z obowiązującym prawem, odszkodowanie nie przysługuje” – pisze OZ Sudecki.

Działkowcy czują się oszukani, gdyż Rzecznik Praw Obywatelskich zamiast stawać w obronie praw działkowców, opowiada się przeciwko nim. „Jeśli Pan Rzecznik staje po stronie nielicznej grupy obywateli zamieszkujących nielegalnie na terenie ROD, to gdzie szukać mają swojego rzecznika wszyscy działkowcy, którzy uczciwie użytkują działki zgodnie z prawem i oczekują jedynie zostawienia ich w spokoju? Pytamy zatem po cóż w takim razie było uchwalanie zmian w prawie budowlanym w sprawie altan działkowych w ROD, skoro teraz wnioskuje się, by traktować wobec nich takie same kryteria, jak wobec wszystkich innych budynków na terenie kraju? Czy chodzi rzeczywiście o to, by doprowadzić przez eskalację trudności do opuszczania terenów ROD przez działkowców, którzy w obawie o sankcje i koszty rozbiórek będą rezygnować z użytkowania działek?” – pisze OZ Mazowiecki.

O roli jaką powinien pełnić Rzecznik Praw Obywatelskich przypomina także Kolegium Prezesów ROD Tczewa i Lubiszewa: „Nie możemy zakładać, że prawo będzie działało na szkodę obywateli, a tak może być jeżeli NSA przychyli się do stanowiska Rzecznika Praw Obywatelskich. Polski Związek Działkowców zapewnia działkowcom możliwość spokojnego gospodarowania w rodzinnych ogrodach działkowych, przestrzegając prawa. Jesteśmy przekonani, że rolą Rzecznika Praw Obywatelskich powinno być życzliwe podejście w stosunku do działkowców”.

„Miałem dotychczas przeświadczenie, że Pan, jako Rzecznik Praw Obywatelskich, będzie chronić i walczyć o prawa obywateli, zwłaszcza tych gorzej sytuowanych i mniej obytych w zawiłościach polskiego prawodawstwa. W świetle przytoczonych powyżej faktów, mam poważne wątpliwości, a wręcz nabieram coraz większego przeświadczenia, że w Pana działaniach nie ma znaczenia dobro ogółu, wraz z rodzinami, prawie czteromilionowej rzeszy działkowców. Liczy się tylko forsa i interesy wąskiej grupy osób pragnących zrobić interes na bezkosztowym przejściu terenów działkowych” – pisze Jan Ciesielski z ROD im. Kpr. „BENEDY” w Bydgoszczy.

Działkowcy mają dobrze w pamięci niedawną batalię o zachowanie altan w ogrodach działkowych. Wtedy, dzięki Związkowi i jedności całego środowiska działkowego, udało się doprowadzić do uchwalenia ustawy o ROD z 13 grudnia 2013 roku. „Niezaprzeczalnie łatwiej się coś niszczy aniżeli tworzy. Niestety z ogromnym smutkiem muszę stwierdzić, że Pan swoimi poczynaniami zmierza do tego pierwszego. Pana wnioski do Naczelnego Sądu Admini-

stracyjnego jest jednym z dowodów na to. Jak wszyscy działkowcy, tak i ja mam wciąż żywe wspomnienia z negatywnymi doświadczeniami po absurdalnym orzeczeniu NSA opisującym altanę działkową. Tylko dzięki perspektywicznemu dostrzeganiu zagrożeń dla działkowców przez Prezydium Krajowej Rady i samą Krajową Radę Polskiego Związku Działkowców, udało się przy determinacji tysięcy działkowców przeforsować nowelizację Prawa budowlanego i dokonać precyzyjnego sformułowania” - pisze Franciszek Przybylski z ROD w Lubieniu Kujawskim.

Działkowcy podkreślają także istotną rolę ogrodów działkowych w krajobrazie miast. „Rodzinne Ogrody Działkowe są naszym dobrem narodowym. Od wiosny do jesieni stanowią miejsce wypoczynku od miejskiego zgiełku, integracji towarzyskiej przy tak popularnym w Polsce grillowaniu, a także stanowią istotne wsparcie dla budżetów wielu ubogich rodzin. Z tego powodu za absolutnie niezbędną uważam szczególną troskę o prawidłowe funkcjonowanie ogrodów działkowych” - pisze Andrzej Ciechomski w ROD "Prząśniczka" w Toruniu.

Praktycznie we wszystkich listach pojawia się apel do Rzecznika Praw Obywatelskich o wycofanie jego wniosku z NSA oraz skupienie się na tym jak można pomóc działkowcom, aby ogrodnictwo działkowe rozwijać a nie niszczyć. „Nauczeni doświadczeniem oraz pełni obaw o respektowanie praw setek tysięcy polskich działkowców – zwracamy się do Rzecznika Praw Obywatelskich o wycofanie swojego wniosku, który doprowadzić może do podważenia legalności ich altan na terenie działek rodzinnych, pomimo ich oczywistej zgodności z przepisami prawa. Wyrażamy stanowczy sprzeciw wobec działań, które godzą w prawa i spokój obywateli oraz rodzą obawy dotyczące legalności ich majątku” – pisze OZ Świętokrzyski.

„Niniejszym zwracam się do Pana z prośbą o zaprzestanie działań, które mogą negatywnie wpłynąć na sytuację

działkowców. Zdając sobie sprawę z faktu, że ogrody działkowe nie są wolne od problemów takich jak ponadnormatywne altany oraz zamieszkiwanie na działkach uważam, że powinien Pan się skoncentrować właśnie na rozwiązaniu tych problemów i na poprawieniu skuteczności organów administracji publicznej. Te bowiem nierzadko są współwinnymi zaistniałej sytuacji, a ich największym grzechem jest grzech zaniechania i lekceważenia” – pisze Cezary Buczkowski z ROD Koło Kani w Toruniu.

„Działania Rzecznika Praw Obywatelskich, godząc w prawa obywateli, są nieprzemyślane oraz sprzeczne z funkcją, dla której ten organ został powołany. W związku z tym, Okręgowy Zarząd Podlaski PZD wyraża stanowczy sprzeciw wobec jego inicjatywy i wzywa go do wycofania szkodliwego dla polskich obywateli wniosku” – pisze OZ Podlaski.

„Uznanie za samowole budowlane altan działkowych spowoduje konieczność ich rozbiórki przez działkowców, a w przypadku likwidacji ogrodu również utratę rekompensaty, za własny majątek. Należy zaznaczyć, że altany działkowe zostały pobudowane ze skromnych wynagrodzeń za pracę, rent i emerytur działkowców i niejednokrotnie budowane były przez wiele lat. Czyżby miały się dziś stać tzw. „domkiem z kart” - ? Według naszej oceny przesłany wniosek przez Rzecznika Praw Obywatelskich do Naczelnego Sądu Administracyjnego do tego zmierza. W związku z powyższym zwracamy się do Pana Rzecznika Praw Obywatelskich z apelem i prośbą, o wycofanie niedobrej, a wręcz szkodliwej dla działkowców inicjatywy” – pisze Okręgowa Komisja Rewizyjna w Szczawnie-Zdroju.

Więcej listów i stanowisk znajdziesz na stronie pzd.pl w zakładce „Aktualności – Stanowiska i listy”.

Opr. AD

IV. SPOTKANIE DELEGACJI PZD Z SEKRETARZEM STANU W MINISTERSTWIE INFRASTRUKTURY

W dniu 31 maja br. w Ministerstwie Infrastruktury i Budownictwa odbyło się spotkanie przedstawicieli PZD z Sekretarzem Stanu Kazimierzem Smolińskim. Na czele delegacji związkowej stał Prezes PZD Eugeniusz Kondracki, któremu towarzyszyli wiceprezes PZD Zdzisław Śliwa oraz radcy prawni Bartłomiej Piech oraz Tomasz Terlecki. Ze strony rządowej obok Ministra udział wzięli Dyrektor Departamentu Gospodarki Nieruchomościami Małgorzata Kutyła, Zastępca Dyrektora tego departamentu Edyta Lubaszewska, Zastępca Dyrektora Departamentu Budownictwa Anita Grabowska-Właż oraz Błażej Korczak główny specjalista w Departamencie Bu-

downictwa i Magdalena Dawid starszy specjalista w Departamencie Gospodarki Nieruchomościami.

Spotkanie odbyło się z inicjatywy Ministra Smolińskiego, który chciał poznać stanowisko Związku co do sugerowanej przez Rzecznika Praw Obywatelskich (RPO) zmiany przepisów dotyczących budownictwa ponadnormatywnego oraz nielegalnego zamieszkiwania w ROD. W tym zakresie Prezes Kondracki poinformował Ministra o pozytywnym odbiorze ustawy o ROD przez środowisko działkowców, które nie widzi potrzeby jej nowelizacji. Ustawa została już bowiem wdrożona i sprawdza się w praktyce, chroniąc prawa i interesy dział-

kowców. Dlatego też z satysfakcją przyjęto w ogrodach stanowisko Ministerstwa Infrastruktury, w którym poinformowano RPO, że resort nie widzi potrzeby zmiany ustawy o ROD w zakresie zakazu zamieszkiwania i budownictwa altan działkowych.

Natomiast w kontekście tych spraw, Prezes Kondracki przedstawił rzeczywistą skalę zjawisk samowoli i zamieszkiwania w ROD oraz omówił poszczególne przyczyny ich powstawania. Zapewnił, że Związek podchodzi do każdego przypadku w sposób indywidualny i wykazuje niezbędną wrażliwość w sytuacjach tego wymagających, łącznie z pomocą w staraniach o lokal socjalny. Jednakże przypadki świadomego i rażącego naruszenia prawa poprzez zamieszkiwanie w budynkach mieszkalnych na terenach ROD nie są i nie będą tolerowane jako sprzeczne z prawem i godzące w istotę ogrodnictwa działkowego.

Ze swojej strony Prezes Śliwa wskazując na konkretne przypadki zwrócił uwagę na niewystarczającą skuteczność organów budowlanych w zwalczaniu samowoli budowlanych w ROD. Zwrócił uwagę na znikomą ilość eksmisji z działek oraz trudności z ich wyegzekwowaniem. Podkreślił, że zjawisko zamieszkiwania niszczy ogrody oraz generuje liczne konflikty, gdyż zamieszkujący bezpodstawnie korzystają z udogodnień ROD oraz żyją na koszt działkowców. Zwrócono również uwagę, że sprawę komplikuje praktyka meldowania na terenie ogrodów, mimo ustawowego zakazu zamieszkiwania.

Podczas spotkania Minister Smoliński potwierdził stanowisko resortu, że nie są prowadzone żadne prace nad zmianą ustawy o ROD, a jakiegokolwiek inicjatywy w tym kierunku będą podejmowane przy współpracy ze Związkiem. Podkreślił także konieczność zatrzymania rozwoju zjawiska ponadnormatywnego budownictwa w ROD. W tym zakresie uznał potrzebę wsparcia działań organów Związku. Apelowal o dalsze zgłaszanie samowoli do organów budowlanych oraz informowanie Ministerstwa o przypadkach beczynności tych organów. Jednocześnie zgodził się z opinią o niespójności przepisów o meldunku z zakazem zamieszkiwania w ROD i polecił przekazanie tego zagadnienia do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

W ramach omawiania problemów, z jakimi spotykają się rodzinne ogrody działkowe w bieżącej działalności, Prezes PZD poruszył również kwestię gwałtownego wzrostu kosztów ponoszonych przez działkowców z tytułu wywozu śmieci z ROD. Przyczyną tego stanu rzeczy są nieprecyzyjne uregulowania zawarte w ustawie o utrzymaniu czystości i porządku w zakresie opłat od nieruchomości zajmowanych na cele rekreacyjne, a w szczególności brak ograniczeń, co do ich poziomu – które wprowadzono np. dla nieruchomości mieszka-

niowych. Minister K. Smoliński zaznaczył, iż zagadnienie to nie należy do kompetencji jego resortu, ale zadeklarował, że zastrzeżenia działkowców zostaną przekazane do właściwego w tej sprawie ministerstwa środowiska.

Przedstawiciele PZD przedstawili również informację, nt. działań podejmowanych przez Związek na rzecz rozwoju ROD, poprawy ich infrastruktury, a także szerszego otwarcia na zaspokajanie potrzeb społeczności lokalnych. Prezes E. Kondracki poinformował ministra o wdrażanych ogólnokrajowych projektach, Otwartym Długofalowym Programie Rozwoju i Modernizacji ROD oraz Otwartym Programie Społecznego Rozwoju ROD. Omawiając te zagadnienia, zwrócono uwagę na problemy, z jakimi borykają się ROD ubiegając się o wsparcie tych inicjatyw ze środków publicznych, w szczególności programów unijnych. Praktyka wykazała bowiem, iż ustanawiane kryteria, od których uzależnione jest możliwości pozyskania wsparcia publicznego, z reguły nie uwzględnia specyficznych rozwiązań prawnych, w oparciu o które funkcjonują rodzinne ogrody działkowe. Minister K. Smoliński podzielił opinię, że działalność ROD zawiera w sobie szeroki wachlarz pozytywnych skutków dla społeczeństwa. Dlatego za uzasadnione uznał oczekiwanie, iż powinny one być uwzględnione jako adresaci programów wsparcia ze środków publicznych. Zadeklarował, iż poruszy tą kwestię w relacjach z resortem rozwoju regionalnego, jako odpowiedzialnym za ten obszar działania administracji rządowej. W tym kontekście w trakcie rozmów odniesiono się również do możliwości uwzględniania ogrodów działkowych w programach wdrażanych w poszczególnych miastach w oparciu o ustawę o rewitalizacji.

Na zakończenie spotkania minister K. Smoliński, wyrażając zadowolenie z przebiegu i merytorycznego charakteru rozmów, podziękował za przekazane informacje i zadeklarował gotowość kontynuowania z PZD konsultacji w przedmiocie wypracowania mechanizmów wsparcia działalności ROD przez władze publiczne. Poinformował również, że uzyskane informacje posłużą do opracowania dokumentów, które MiiB przekaze do innych resortów odpowiedzialnych za poszczególne zagadnienia związane z funkcjonowaniem ROD. Z kolei Prezes E. Kondracki, dziękując za możliwość zaprezentowania przez PZD uwag w trakcie bezpośrednich rozmów, zadeklarował gotowość Związku do dalszej współpracy i uczestniczenia w konsultacjach, jako strona społeczna, nt. działań podejmowanych przez resort infrastruktury. Jednocześnie przekazał ministrowi najnowsze wydanie czasopisma „działkowiec”, „Mój Ogródek” oraz Biuletynu Informacyjnego. Wydawnictwa te zostały życzliwie przyjęte przez ministra K. Smolińskiego.

Zespół Medialny
KR PZD

V. WYDARZENIA W ROD

Tętniące radością ogrodowe spotkania

Kiedy na początku roku Krajowa Rada PZD przyjęła Otwarty Program Społecznego Rozwoju ROD nikt nie spodziewał się tak natychmiastowej i entuzjastycznej odpowiedzi społeczności działkowej. Już wiosną w ogrodach w całej Polsce zaczęły pojawiać się pierwsze inicjatywy skierowane do społeczności lokalnej, a przede wszystkim do seniorów i dzieci. Na początku najbardziej aktywni działacze zarządów ogrodów działkowych postanowili skorzystać z katalogu propozycji zawartych w nowym programie PZD i nawiązali współpracę z przedszkolami i szkołami. Rozwijanie funkcji prospołecznych, edukacyjnych i oświatowych w Rodzinnych Ogrodach Działkowych jest jedną z form aktywności współczesnych ogrodów w ramach ich otwarcia dla wszystkich zainteresowanych korzystaniem z nich. Ogrody działkowe nie służą tylko samym działkowcom, lecz także dzieciom jako przedmiot do pokazania i przekazania niezbędnej wiedzy o przyrodzie. Przyroda w ROD jest dobrym przykładem dla kształtowania u dzieci wrażliwości ekologicznej. Ogród daje możliwość zaznajomienia dzieci ze światem roślin i zwierząt, z przyrodą nieożywioną, a także uczy dostrzegania i przeżywania piękna oraz potrzeby obcowania z nią. Nauka o przyrodzie przekazywana dzieciom wyłącznie z podręczników w szkole, lub w przedszkolu, raczej nie utrwali w pamięci wiedzy w taki sposób, jak nauka na żywym przykładzie w bezpośrednim obcowaniu z naturą. Dlatego w ogrodach działkowych pojawiły się liczne zajęcia i warsztaty przyrodnicze, podczas których młodzi obywatele mogli doświadczyć i uczyć się o ekologii, roślinach oraz ptakach, owadach i zwierzętach, które żyją w ogrodach działkowych. Pozytywny odbiór tej formy zajęć sprawił, że zachęcone opisem i doświadczeniem pionierów kolejne ogrody działkowe zaczęły nawiązywać współpracę z placówkami edukacyjnymi. - *Geniuszem piękna w sensie jego tworzenia jest przyroda i to piękno powinny poznawać dzieci od najmłodszych lat, aby jako dorośli szanowały przyrodę, dzięki której istnieje i będzie istnieć życie we wszystkich formach* - uważa Prezes Zarządu ROD „Szafran” w Kłodzku. Rodzinny Ogród Działkowy „Szafran” w Kłodzku w ramach realizowania działań wpisujących się w Otwarty Program Społecznego Rozwoju ROD jest udostępniany przedszkolakom zawsze, kiedy tylko tego dzieci chcą. Zajęcia dla przedszkolaków organizuje również ROD „Prefabet” w Kolbuszowej. Intensywne działania na rzecz najmłodszych prowadzą również: ROD „Oaza” w Piotrkowie Trybunalskim, ROD im. K. Libelta w Gołańcy, ROD

„Malwa” w Suwałkach, ROD "Kauczuk" w Bydgoszczy, ROD im. Jerzego Niedziałkowskiego w Środzie Wielkopolskiej, ROD „Gajówka” w Wodzisławiu Śląskim i wiele innych ogrodów.

Nowe formy aktywności zyskali nie tylko najmłodszy, ale i seniorzy. Jak grzyby po deszczu w kolejnych ogrodach działkowych pojawiają się kluby seniora i zajęcia skierowane do emerytów, takie jak komputerowe szkolenia, warsztaty plastyczne, różnorodne zajęcia np. w ramach Uniwersytetu Trzeciego Wieku, wykłady i prelekcje na temat zdrowego trybu życia i inne. Coraz więcej ogrodów odkrywa, że symbioza ROD i społeczności lokalnej jest możliwa, a nawet potrzebna. W coraz większej liczbie ogrodów pojawiają się wspólne tereny do rekreacji i wypoczynku, na których korzystać można z plenerowych siłowni, a także z bezpiecznych placów zabaw. To zaś sprawia, że ogrody działkowe stają się jeszcze bardziej atrakcyjne, a tym samym zyskują przychylność społeczeństwa i cieszą się coraz większą popularnością. Wolne działki, które jeszcze do niedawna były w niektórych rejonach Polski problemem, dziś za sprawą organizowanych w ogrodach Dni Otwartych i szerokiej prezentacji wolnych działek społeczności lokalnej, bardzo szybko zyskują nowych właścicieli. Ludzie dzwonią do ogrodów i pytają, jak można zdobyć działkę, a telefonów tych jest coraz więcej. Otwarcie ogrodów działkowych stało się faktem, a rozkwit ogrodowych inicjatyw pokazuje, że te działania jest bardzo dobrze przyjmowane przez wszystkich, zarówno działkowców, działaczy Związku, zarządy ROD, lokalnych mieszkańców, jak i przez władze miast, gmin i powiatów.

Oprócz warsztatów i pikników dla dzieci, a także spotkań dla seniorów w ostatnim czasie w ogrodach działkowych miały miejsca także inne ciekawe inicjatywy. Oto kilka z nich:

- W ROD „Czereśnia” w Tarnowskich Górach już po raz czwarty odbył się piknik „Powitanie lata”, na którym dzieci działkowców bawiły się wspólnie z dziećmi z domu dziecka nr 1, im. Jana Pawła II w Miechowicach. Motywem przewodnim było hasło „Dzieci dzieciom”. Młodzi obywatele chętnie uczestniczyli w konkursach plastycznych i we wspólnych tańcach.
- Zarząd ROD Oaza w Piotrkowie Trybunalskim podejmuje intensywne działania na rzecz najmłodszych. W czerwcu w ogrodzie miał miejsce piknik dla dzieci, w którym wzięło udział aż 60 przedszkolaków z Przedszkola Samorządowego nr 24 w Piotrkowie

- Trybunalskim. Piknik odbył się pod hasłem „Od najmłodszych lat uczymy się obcować z przyrodą”. Na dzieci czekały liczne atrakcje, gry i zabawy. Dla niektórych z nich była to pierwsza wizyta w rodzinnym ogrodzie działkowym, podczas której mogły przyrzyć się z bliska uprawie warzyw i owoców.
- „Rodzinne Ogrody Działkowe – w oczach dziecka malowane przez cztery pory roku” to wspólny projekt Przedszkola nr 5 z Oddziałem Integracyjnym w Suwałkach i Rodzinnego Ogrodu Działkowego „Malwa” przy ul. Sianożęć w Suwałkach. To pierwsze tego typu przedsięwzięcie w północno-wschodniej Polsce. Przez cały miniony rok szkolny 125 dzieci w wieku od 3 do 6 lat odwiedzało działkowców z ROD „Malwa”.
  - Na terenie ROD „Kolejarz” w Kędzierzynie – Koźlu odbyło się zakończenia roku harcerskiego 16 Grunwaldzkiej Drużyny Harcerskiej oraz 1 Gromady Zuchowej. Po oficjalnej części spotkania i po rozdaniu odznak harcerskich, nastąpiła radosna zabawa.
  - „Na Waszym ogrodzie jest wspaniale. To najlepsze miejsce na świecie” - takimi słowami dokonano wpisu w Kronice ROD Gajówka w Wodzisławiu Śląskim przez dzieci, rodziców szkół Wodzisławia Śląskiego, Pastora Kościoła Zielonoświątkowego - dziękując za udostępnienie ogrodu oraz jego zaplecza na kolejny festyn, który odbył się na terenie ROD. W wydarzeniu udział wzięli prezydent miasta Mieczysław Kieca, który obdarował dzieci słodyczkami, a także uczestniczył we wspólnej zabawie.
  - Dzięki stałej współpracy ROD „Mieszka I” w Szczecinie ze Świetlicą Szkoły Podstawowej nr 55 w Szczecinie, dzieci mają możliwość wielokrotnego spotykania się z przyrodą w ciągu roku. Spotkania takie odbywają się cyklicznie o każdej porze roku tak, aby dzieci miały możliwość obserwować naturę w różnych stadiach rozwoju. Spotkania mają obustronne korzyści. Dzieci mają frajdę na działkach w ogrodzie, działkowcy zaszczepiają zamiłowanie do idei ogrodów działkowych, a szkoła ma możliwość przekazania wartości poznawczych. Oby tak dalej rozwijała się podjęta wcześniej inicjatywa.
  - Rodzinny Ogród Działkowy Hutnik II w Stalowej Woli odwiedziły najmłodsze klasy stalowowolskich szkół. Dzieci z ogromnym zainteresowaniem obserwowały wszystko co dzieje się na ogrodzie. Zapoznawały się z terenem ogrodu działkowego. Rozpoznawały rośliny, obserwowały ptaki. Odbyły lekcję przyrody, podczas której rozpoznawały znane już warzywa i owoce. Poznawały warunki w jakich żyją rośliny. Dzieci były zafascynowane ogrodem i działkami!
  - Społeczność działkowa wzięła udział w IX Pojedyn-

- ku Sportowo – Rekreacyjnym Rodzinnym Ogrodów Działkowych Miasta Gniezna i Powiatu o Puchar Prezydenta Miasta Gniezna. O zwycięstwo walczyło 13 reprezentacji działkowców, którzy zmierzyli się w następujących dyscyplinach: w strzelaniu z wiatrówki, w rzucie beretem, w rzucie damską torebką, w rzucie woreczkami do okręgów, w konkursie wiedzy, w skokach na gumowej piłce, w przeciąganiu liny oraz w toczeniu beczki. Zwycięzcy konkurencji indywidualnych i zespołowych otrzymali pamiątkowe medale. W konkursie wiedzy zwycięzca otrzymał także statuetkę OZ w Poznaniu.
- Zarząd ROD „Wrzos” w Bożenkowie wspólnie z Leroy Merlin w Bydgoszczy zorganizował na terenie ogrodu rodzinne grillowanie pod hasłem: „Zostań bohaterem w swoim ogrodzie”. W trakcie imprezy Leroy Merlin zaprezentował sprzęt oraz ogłosił konkurs na: „Najładniejszą działkę ROD Wrzos 2016”, w którym można było wygrać nagrody ufundowane przez Leroy Merlin. Spotkanie upłynęło we wspaniałej atmosferze z licznym uczestnictwem działkowców.
  - W ROD „Formet” w Bydgoszczy odbył się Piknik Pokoleń. W imprezie udział wzięli dziadkowie, rodzice i dzieci. Ogród zapełnił się gwarem i gośćmi. Wśród atrakcji były: pokazy psów policyjnych, starych samochodów, motocykli wyścigowych i motokrosowych, ścianka wspinaczkowa oraz konkursy i zabawy dla najmłodszych. Wszyscy bawili się znakomicie. Frekwencja dopisała. Następne spotkanie zaplanowano na 20 sierpnia br.
  - ROD im. St. Staszica i ROD „Za Parkiem” w Pile wsparły akcję charytatywną „2000 chilli dogs – czyli uśmiechy dla Matyldy”. Ogrody te udostępniały pawilon ogrodowy i wyposażenie, które potrzebne było do organizacji imprezy. Podczas pikniku przeprowadzono zbiórkę pieniędzy na rehabilitację i leczenie 18-miesięcznej Matyldy Horst, która jest niepełnosprawna i wymaga długotrwałej, intensywnej rehabilitacji oraz częstych wizyt u lekarzy specjalistów, co wiąże się z dużymi nakładami finansowymi.
  - Rodzinny Ogród Działkowy im. St. Staszica w Czarnkowie wraz Centrum Wolontariatu przy Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Czarnkowie oraz Związkiem Emerytów, Rencistów i Inwalidów w Czarnkowie zorganizował trzecie spotkanie pt. Biesiadna Działka. Głównym celem spotkania były: obchody Dnia Dziecka, integracja międzypokoleniowa, wskazanie sposobów na spędzenie wolnego czasu oraz poznanie możliwości samorealizacji poprzez wolontariat. W programie przewidziano zabawy i konkursy z nagrodami dla dzieci, biesiadę przy muzyce i wspólne śpiewanie.

- Zarząd ROD „Pod Kasztanami” w Żorach zorganizował wycieczkę szkoleniowo-instruktażową na Dni Otwartych Drzwi w Mikołowie, która to impreza pozwoliła wypromować ogród. Dni Otwartych Drzwi przyciągnęły lubiących doskonalić swoją wiedzę działkowców z ROD „Pod Kasztanami” w Żorach, którzy mieli doskonałą okazję by porozmawiać o swoich problemach uprawowych, sukcesach i porażkach.
- W czerwcu odbył się XV Wielki Piknik Pasji - Szczecińskie Spotkanie Organizacji Pozarządowych „Pod Platanami”, w którym brał również udział Polski Związek Działkowców Okręg w Szczecinie. Oprócz PZD, w cieniu platanów rozgościło się ponad 160 organizacji pozarządowych. Były występy zespołów dziecięcych, młodzieżowych i liczne konkursy. Polski Związek Działkowców służył poradami ogrodniczymi, udzielano informacji o konkursach w okręgu. Dużym zainteresowaniem cieszył się temat ekologii w ogrodzie. Odwiedzający działkowe stoisko mieszkańcy Szczecina mogli nabyć fachową literaturę wydawnictwa działkowca, otrzymywali ulotki i broszury. Wielu młodych ludzi dopytywało się o procedury nabycia działki i jakie muszą spełniać warunki, interesowali się gdzie są wolne działki. Instruktorzy potwierdzają - dawno nie było takiego zainteresowania - zwłaszcza młodych – ogrodami działkowymi.
- Okręg Sudecki PZD wziął udział w projekcie pt. „Siłownia – Elektrownia”. Związek ufundował i posadził drzewka ozdobne wokół siłowni-elektrowni otwartej przy Gimnazjum nr w Wałbrzychu, która powstała w ramach VI edycji Funduszu Toyoty - Dobre pomysły zmieniają nasz świat. W ramach projektu został skonstruowany stacjonarny "ekoro- wer" przetwarzający energię mechaniczną na energię elektryczną, która jest wykorzystywana do oświetlenia przyrządu bądź do naładowania baterii w urządzeniu mobilnym np. w telefonie komórkowym bądź tablecie.
- Grupa działkowców poznańskich uczestniczyła w wyjeździe szkoleniowym do Lünen, gdzie zlokalizowany jest ośrodek szkoleniowy Zarządu Krajowego Związku Działkowców z Westfalii. W wyjeździe uczestniczyła też grupa społecznych instruktorów ogrodnictwa. Uczestnicy zwiedzili ogrody: „Goldberg” w Hagen i „Im Spredey” w Oberhausen, a także działki użytkowane tam przez Polaków, Rosjan i Turków. Wyjazd uznano za niezwykle inspirujący, a wymiana doświadczeń z pewnością przyniesie korzyści działkowcom z obu krajów.
- ROD Senior z Nowego Sącza oraz ZO Kanas ze Słowacji świętowali 10 rocznicę podpisania umowy o wzajemnej współpracy. Uroczystość odbyła się w siedzibie Urzędu Miasta Velky Saris na Słowacji, gdzie 10 lat temu podpisano umowę o współpracy. Działkowców przywitał Prezydent Miasta Velky Saris, pogratulował pięknego jubileuszu i życzył dalszej owocnej współpracy. Druga część uroczystości odbyła się w ogrodzie Kanas. Przy grillu i muzyce miło spędzono czas do późnych godzin wieczornych.
- Sekcja ogrodnicza działająca na Uniwersytecie Trzeciego Wieku przy Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach odbywająca zajęcia w siedzibie Okręgu Świętokrzyskiego PZD, zakończyła rok akademicki 2015/2016. W zajęciach uczestniczą działkowcy z kieleckich ROD. Zajęcia odbywają się co dwa tygodnie po 1,5 godz. Zgrana i sympatyczna grupa licząca ponad 30 osób, odznacza się dużą wiedzą ogrodniczą, co udowodnione zostało podczas testu wiedzy, jaki zorganizowano podczas ostatniego w sezonie spotkania. W nagrodę za pilność w zajęciach i posiadaną wiedzę uczestnicy otrzymali różne gatunki roślin, które z całą pewnością znajdą swoje miejsce na uprawianych działkach.
- W Rodzinnym Ogrodzie Działkowym „Przyszłość” w Mioszowie z inspiracji Zarządu ROD odbyło się spotkanie środowiskowe pod hasłem: „Witami- ny z ogrodu dadzą ci zdrowia, humoru i wigoru”. Scenariusz spotkania przewidywał mnóstwo atrakcji dla dzieci i dla dorosłych. Uczestnicy odwiedzili stanowiska działkowców, myśliwych i pszczelarzy na „Placu edukacyjno - rekreacyjnym ROD”, gdzie uczestnicy - w szczególności najmłodszy - mogli zapoznać się z tajnikami ekologicznej uprawy owoców i warzyw, produkcji miodu w leśnej pasiece oraz montażu budek lęgowych dla ptaków. Było też spotkanie ze strażakami, którzy zaprezentowali wóz bojowy, sprzęt ratowniczy, polewali wodą okolice, z czego wynikło wiele wesołych sytuacji.
- Na terenie ROD „Magnolia” w Kielcach odbyło się już trzecie ze spotkań członków Stowarzyszenia „Nadzieja”. Odbyte spotkanie integracyjne wpisuje się już w tradycję ROD „Magnolia”, który ze swojej strony udostępnia teren Ogrodu oraz jego infrastrukturę na potrzeby członków Stowarzyszenia. W ramach przygotowanego programu przeprowadzono m. in. pogadanki oraz konkursy w zakresie bezpieczeństwa w ruchu drogowym, których organizatorem był Wydział Ruchu Drogowego Komendy Miejskiej Policji w Kielcach. Laureaci otrzymali symboliczne nagrody rzeczowe.
- Okręgowy Zarząd PZD w Koszalinie korzystając z własnej bazy lokalowej i terenu ROD Malwa umożliwił zorganizowanie uroczystego zebrania członków Związku Żołnierzy Wojska Polskiego koła nr

- 25 im. Bohaterów 8 Dywizji z okazji 35 rocznicy powstania ZZWP. Po części oficjalnej, w czasie której Prezes Koła nr 25 ZZWP ppłk rez. Wiktor Kamiński wręczył na ręce Prezesa OZ Mariana Sekulskiego podziękowania za udzieloną pomoc organizacyjną, odbył się wieczór wspomnień. Większość członków koła nr 25 ZZWP jest również działkowcami i organizowała 40 lat temu ROD im. Emilii Gierczak w Koszalinie.
- Na terenie ROD „Współpraca” w Łomiankach odbyła się zorganizowana przez zarząd ogrodu impreza otwarta dla działkowców i mieszkańców Łomianek. Program imprezy skierowany był głównie do dzieci, ale nie zabrakło również atrakcji dla osób w każdym wieku. Głównym punktem festynu były atrakcyjne konkursy promujące bioróżnorodność w ogrodzie i uświadamiające „gdzie jest miejsce człowieka w przyrodzie”. Wszystkie zaplanowane atrakcje udało się przeprowadzić wg zaplanowanego scenariusza, a w imprezie brały udział 3 pokolenia działkowców – dziadkowie, rodzice, wnuki. Wszyscy bawili się świetnie.
  - W ramach działalności społecznej PZD 54 - osobowa grupa działkowców z Rodzinnego Ogrodu Działkowego im. mjr Dobrzyckiego w Obornikach zwiedzała Góry Świętokrzyskie. Program zakładał poznanie zasobów naturalnych, szaty roślinnej, gospodarki oraz historii całego Regionu Świętokrzyskiego. Wyprawa była bardzo udana, a uczestnicy w drodze powrotnej planowali już kolejną działkową wyprawę turystyczną.

- Na osiedlu Mickiewicza w Białymstoku jeże będą pod szczególną ochroną. Pierwsza taka strefa w Polsce obejmuje teren ogródków działkowych przy ul. Podleśnej graniczący z Akcentem ZOO, okolice sąsiednich domów jednorodzinnych z ogrodami oraz leżące dalej nieużytki. Ma być poszerzona także o Akcent ZOO i Las Zwierzyniecki.
- Ogrody działkowe coraz częściej inwestują w rozwój kultury fizycznej swoich działkowców i ich rodzin. Przykładem jest ROD „Leśny” w Małej Hucie, w którym od 1 czerwca 2016 roku funkcjonuje Plenierowa Siłownia Zewnętrzna.
- Chełmińscy działkowcy zorganizowali w ramach Otwartego Programu Rozwoju Społecznego ROD imprezę pod nazwą: „Dni Otwarte Rodzinnych Ogrodów Miasta Chełmży”, podczas których odbyła się lekcja wychowania ekologicznego, na którą zaproszone zostały dzieci z Przedszkola „Tęczowa Kraina Zabaw” w Chełmży, a także dzieci działkowców ROD „Wodnik”. Nie obyło się też bez pokazu sadzenia kwiatów i krótkiego wyjaśnienia pojęcia ekologii i uprawy warzyw na działce ekologicznej.

O działalności prowadzonej w ogrodach przez działkowców, zarządy i okręgowe zarządy PZD można dowiedzieć się czytając artykuły publikowane na stronie: www.pzd.pl. Zachęcamy wszystkie ogrody do przesyłania na adres: media@pzd.pl zdjęć wraz z relacją z organizowanych w ogrodach inicjatyw i spotkań. Czekamy na Wasze inicjatywy!

VI. RELACJE Z PRZEGLĄDÓW ROD. KOMUNIKAT

Komunikat Prezydium Krajowej Rady

z dnia 12 maja 2016 r.

w sprawie powszechnego przeglądu zagospodarowania ROD i działek w 2016 roku

Ogrody działkowe pełnią wiele ważnych funkcji. Zaspakajają potrzeby wypoczynkowe, rekreacyjne działkowców i ich rodzin oraz potrzeby socjalne członków społeczności lokalnych. Dają m.in. możliwość prowadzenia upraw ogrodniczych na własne potrzeby, a także okazję do odpoczynku oraz innych form aktywności umysłowej i ruchowej. ROD mają nie tylko walor socjalny dając korzyści bezpośrednim użytkownikom działek. Podnoszą one również standardy ekologiczne otoczenia i są dobrodziejstwem dla całej społeczności, jako tereny zielone w miastach. Diagnoza potrzeb i oczekiwań względem ogrodów działkowych przeprowadzona przez

Krajową Radę pokazała, że konieczne staje się jeszcze większe rozwinięcie niektórych funkcji prospołecznych, oświatowych i edukacyjnych, a co za tym idzie potrzebna jest modernizacja i unowocześnienie infrastruktury niektórych ogrodów.

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom działkowców Krajowa Rada PZD przyjęła uchwałę nr 5/IV/2015 w sprawie programu „Unowocześnienie Infrastruktury Rodzinnych Ogrodów Działkowych – ROD XXI wieku” oraz uchwałę nr 1/VI/2016 w sprawie „Otwartego Programu Rozwoju Społecznego Rodzinnych Ogrodów Działkowych. Celem przyjętych uchwał było przede

wszystkim podejmowanie działań, które zapewni działkowcom wyższy standard przebywania na działkach, a społeczności lokalnej korzystanie z uroków przyrody, jakie umożliwiają ogrody działkowe. Aby uchwaly te mogły zostać w pełni zrealizowane w Związku potrzebna jest wiedza na temat ogólnego stanu zagospodarowania ROD i działek w Polsce. Zadbane ogrody działkowe stanowią bowiem najlepszą wizytówkę Związku i jego członków. Są również ważnym argumentem uzasadniającym potrzebę ich dalszego istnienia, ponieważ harmonijny wygląd ogrodu działkowego wpływa pozytywnie na wizerunek całej miejscowości, w której znajduje się ogród.

W Związku nie ma obecnie pełnej wiedzy na temat stanu zagospodarowania ROD i działek, ponieważ ostatni przegląd miał miejsce w 2008 r. W okręgach przeprowadzono jedynie badania, które nie oddały pełnego obrazu sytuacji w ogrodach w zakresie ich prawidłowego zagospodarowania i wykorzystania pod kątem zgodności z celami i funkcjami ROD, ustawą o ROD, statutem PZD, regulaminem ROD i polityką Związku.

Biorąc powyższe pod uwagę Prezydium Krajowej Rady jednomyślnie stwierdziło, że takie informacje są bardzo potrzebne, dlatego postanowiło zobowiązać okręgi do przeprowadzenia przeglądów. W związku z tym na posiedzeniu w dniu 11 maja 2016 r. przyjęło uchwałę Nr 145/2016 w sprawie realizacji projektu pod nazwą „Powszechny przegląd zagospodarowania ROD i działek w 2016 roku”. Celem tego projektu ma być ocena prawidłowego zagospodarowania i wykorzystania ROD i działek w całym kraju.

Zgodnie z powyższą uchwałą organizatorem przeglądów na terenie funkcjonowania danego okręgu ma być prezydium okręgowego zarządu. Jego prawidłowe przeprowadzenie będzie natomiast nadzorował dyrektor biura.

Dokonanie przeglądów we wszystkich ogrodach w Polsce będzie niezwykle trudnym i czasochłonnym zadaniem, wymagającym znajomości przepisów i dużego zaangażowania ze strony okręgów. Niemniej jednak jest to konieczne, ponieważ struktury Związku muszą posiadać pełną wiedzę na temat ogrodów i ich zagospodarowania, aby wychodzić naprzeciw potrzebom działkowców.

Aby sprawnie i skutecznie dokonać przeglądów ogrodów i działek prezydium OZ powoła odpowiednie komisje, w skład których wejdą co najmniej trzy osoby. Wskazane jest, aby jednym z członków każdej komisji był instruktor ogrodniczy, społeczny instruktor ogrodniczy lub inny pracownik merytoryczny. W związku z tym, że jest to bardzo duże przedsięwzięcie, które wymaga

wiele wysiłku i pracy, w to zadanie należy włączyć również instruktorów społecznej służby instruktorskiej wszystkich szczebli. Zgodnie z § 64 regulaminu ROD biorą oni bowiem udział w przeglądach stanu zagospodarowania ROD i działek. W sytuacjach bardziej złożonych, np. w przypadku bardzo dużych ogrodów lub ogrodów, które borykają się z różnymi problemami wskazane jest, aby udział w przeglądach wzięli również członkowie okręgowego zarządu lub okręgowej komisji rewizyjnej.

Do 31 maja br. wszystkie prezydium OZ miały obowiązek przyjąć w formie uchwały własny projekt przeglądu zagospodarowania ROD i działek na swoim terenie. W przygotowanie i opracowanie jego założeń zostanie włączony instruktor ogrodniczy. Projekt ma określać program działania na terenie danego okręgu. Żeby wszystko mogło się odbywać w miarę sprawnie i szybko, to program ten powinien w szczególności zawierać wykaz ROD i terminy dokonania przeglądów oraz składy osobowe poszczególnych komisji. Członkowie komisji muszą dokładnie wiedzieć co, gdzie, kiedy, w jaki sposób mają sprawdzać i oceniać, dlatego okręgi przeprowadzą odpowiednie szkolenia dla wszystkich członków komisji w tym zakresie. Ich terminy i tematykę okręg powinien uwzględnić w programie przeglądów.

W związku z tym, że okręgi miały mają czas na przyjęcie własnej uchwały do końca maja, to od 1 czerwca zaczęły się przeglądy w ogrodach. Członkowie komisji przede wszystkim oceniają zagospodarowanie i funkcjonowanie ROD i działek. Z każdego takiego przeglądu komisja sporządzi protokół. Każda komisja w kraju powinna oceniać te same kryteria. Żeby było to możliwe, Prezydium Krajowej Rady przyjęło również wzór „Protokołu z przeprowadzenia przeglądu zagospodarowania ROD”, który stanowi załącznik do uchwały.

Po odbyciu wszystkich przeglądów na terenie okręgu prezydium OZ ma dokonać ich pełnej analizy i oceny, która będzie zawierała dane statystyczne, wnioski i zaproponowane rozwiązania. Do 31 sierpnia 2016 r. okręgi mają przekazać Krajowej Radzie pełną analizę dokonanych przeglądów, dlatego wskazane jest, aby zakończyły się one już w pierwszej połowie sierpnia.

Dokonanie przeglądów ROD i działek w całym kraju będzie zadaniem bardzo trudnym dla okręgu, dlatego w jego wykonanie powinny się włączyć zarządy ROD, które odpowiednio przygotowują ogrody i pomogą członkom komisji w prawidłowym przeprowadzeniu przeglądów. Przy dobrej woli, zrozumieniu i współpracy przeglądy powinny zakończyć się sprawnie i szybko.

VII. UCHWAŁY PREZYDIUM KR PZD DOTYCZĄCE DOTACJI NA INWESTYCJE ORAZ USUWANIE SKUTKÓW KLĘSK ŻYWIOŁOWYCH

Uchwała Nr 248/2016

Prezydium Krajowej Rady Polskiego Związku Działkowców
z dnia 28 czerwca 2016 r.

*w sprawie przyznania dotacji na inwestycje i remonty w rodzinnych ogrodach działkowych
z funduszu PZD przeznaczonego
na usuwanie skutków klęsk żywiołowych w ROD*

Prezydium Krajowej Rady Polskiego Związku Działkowców działając na podstawie § 134 ust. 2 pkt 5 statutu Polskiego Związku Działkowców oraz uchwały Krajowej Rady PZD nr 13/III/2015 r w sprawie zasad funkcjonowania w Polskim Związku Działkowców Funduszu przeznaczonego na usuwanie Skutków Klęsk Żywiołowych w ROD oraz uchwały Prezydium Krajowej Rady PZD nr 258/2015 z dnia 01.10.2015 r. w sprawie zasad udzielania dotacji z Funduszu przeznaczonego na usuwanie skutków klęsk Żywiołowych w ROD, nadzoru ich wydatkowania oraz rozliczania, postanawia:

§ 1

Przyznać dotację w kwocie 1500,00 zł (słownie: tysiąc pięćset złotych) na inwestycje i remonty w ramach usuwania szkód klęski żywiołowej w zakresie naprawy elewacji domu działkowca i pomieszczeń gospodarczych, naprawy ławek , naprawy skrzynek energetycznych, ze środków zgromadzonych na Funduszu na usuwanie skutków klęsk żywiołowych dla ROD „Tęcza” w Międzyzlesiu.

§ 2

Termin rozliczenia dotacji ustalić do: 30.06.2017 r.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

SKARBNIK

/-/ Barbara KOROLCZUK

PREZES

/-/ Eugeniusz KONDRACKI

Warszawa, 28 czerwca 2016 r.

Uchwała Nr 249/2016

Prezydium Krajowej Rady Polskiego Związku Działkowców
z dnia 28 czerwca 2016 r.

w sprawie przyznania dotacji na inwestycje i remonty w rodzinnych ogrodach działkowych

Prezydium Krajowej Rady Polskiego Związku Działkowców działając na podstawie § 134 ust. 2 pkt 5 statutu Polskiego Związku Działkowców postanawia:

§ 1

1. Przyznać ze środków Funduszu Rozwoju Krajowej Rady PZD, dotację w kwocie 40.900,00 złotych (słownie złotych: czterdzieści tysięcy dziewięćset złotych) dla następujących ROD:

L.P.	OZ PZD ROD	Miejscowość	Zadanie	Dotacja przyznana pln
	BYDGOSZCZ			
1	Radość	Bydgoszcz	Remont sieci wodociągowej oraz remont świetlicy w tym wymiana okien	7 000
	ELBLĄG			
2	Słoneczne wzgórze	Elbląg	Budowa sieci elektroenergetycznej	5 000
3	Konwalia	Pasłęk	Budowa sieci wodociągowej	6 000
4	Bażyńskiego	Ornet	Budowa budynku administ-gospodar.	6 000
	SŁUPSK			
5	Zieleniak	Debrzno	Budowa sieci wodociągowej	5 000
	PIŁA			
6	im. K. Libelta	Gołańcz	Wymiana ogrodzenia	2 000
7	Transportowiec	Trzcianka	Remont budynku świetlicowo-biurowego	3 900
8	im. St. Staszica	Piła	Modernizacja sieci energetycznej	6 000
			ŁĄCZNIE	40 900

2. Środki przekazać na konto bankowe ROD wskazane przez Zarząd ROD we wniosku o dotacje.

§ 2

Termin rozliczenia dotacji ustalić do 30 czerwca 2017r.

§ 3

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

SKARBNIK
/-/ Barbara KOROLCZUK

PREZES
/-/ Eugeniusz KONDRACKI

Warszawa, 28 czerwca 2016 r.

VIII. INTERPELACJE POSELSKIE

1. Interpelacja posła Tomasz Szymańskiego w sprawie zakazu meldunku w ROD

Szanowny Panie Ministrze

Art. 12 ustawy z dnia 13 grudnia 2013 r. o rodzinnych ogrodach działkowych jednoznacznie stwierdza, że na terenie działki (podstawowej jednostki przestrzennej rodzinnego ogrodu działkowego) obowiązuje zakaz zamieszkiwania, art. 24 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 24 września 2010 r. o ewidencji ludności jednoznacznie określa na czym polega obowiązek meldunkowy, zaś art. 25 tejże ustawy określa co należy rozumieć pod pojęciem pobytu stałego i pobytu czasowego. Z zapisów przytoczonych wyżej ustaw jednoznacznie stwierdzić można, iż nie stwarzają one organom administracji samorządowej lub rządowej możliwości meldowania osób na terenach rodzinnych ogrodów działkowych.

Z informacji uzyskanych od Prezesa Zarządu Okręgu Toruńsko-Włocławskiego Polskiego Związku Działkowców wynika, że niektóre organy administracji samorządowej dokonują meldunku osób na terenach rodzinnych

Pan

Mariusz Błaszczak

Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji

ogrodów działkowych, niektóre zaś, działając zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, meldunku osób na terenach rodzinnych ogrodów działkowych odmawiają. W przypadku udzielenia przez organ administracji samorządowej odmowy meldunku na terenie rodzinnego ogrodu działkowego, strona chcąc go dokonać odwołuje się do organu wyższej instancji (wojewody), który w wielu przypadkach wydaje decyzję administracyjną, na mocy której następuje zameldowanie na terenie rodzinnego ogrodu działkowego.

Mając na uwadze powyższe zwracam się do Pana Ministra z prośbą o podjęcie działań mających na celu doprecyzowanie przepisów ustawy o ewidencji ludności w taki sposób, by niemożliwym stało się dokonywanie meldunku osób na terenach rodzinnych ogrodów działkowych, służących zaspokajaniu wypoczynkowych i rekreacyjnych potrzeb społeczeństwa.

Poseł na Sejm RP

/-/ Tomasz Szymański

Grudziądz, 30 maja 2016 r.

2. Interpelacja Krzysztofa Paszyka w sprawie zamieszkiwania w ROD

Korzystając z uprawnień przyznanych mocą art. 19 i 20 ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora (tekst jednolity Dz. U. z 1996 roku Nr 73. poz. 350 z późniejszymi zmianami) oraz w nawiązaniu do stanowiska Okręgowego Zarządu PZD w Poznaniu z 14 marca 2016 r. w sprawie łamania prawa przez działkowców przekształcających ogrody działkowe w osiedla mieszkaniowe podejmuję interwencję poselską w przedmiotowej sprawie.

Sz. P.

Adam Bodnar

Rzecznik Praw Obywatelskich

W całej Polsce obserwuje się zjawisko całorocznego zamieszkiwania na terenie ogrodów działkowych przez część działkowców. Mimo iż problem ten nie dotyczy więcej niż 1% działek, pozostaje uciążliwy dla wszystkich korzystających z ogrodów działkowych zgodnie z ich przeznaczeniem. Wśród niedogodności, z którymi muszą się zmagać zwykli działkowcy są m.in.: spalanie w kotłach, parkowanie samochodów na terenie ROD przez dzikich lokatorów, odpady wytwarzane w po-

nadnormatywnych ilościach (za które płacić muszą pozostali działkowcy).

Należy dodać, że budowa i wykończenie ponadnormatywnych „altan”, de facto zaś zwykłych domów mieszkalnych, nierzadko posiadających metraż powyżej 100 m² wiąże się z dużym wysiłkiem finansowym. Problem więc tylko w części dotyczy osób o niskim statusie ekonomicznym, zaś wielu całorocznych mieszkańców ogrodów działkowych mogłoby zabezpieczyć swój byt bez konieczności zamieszkiwania na działkach.

Nie można pominąć fundamentalnego faktu, jakim jest bezprawność budowy ponadnormatywnych, przeznaczonych do całorocznego zamieszkiwania budynków na terenie ROD). Zakaz ten nie był jednak w ostatnich latach należycie egzekwowany. Przyjęta przez Sejm RP w grud-

niu 2013 r. Ustawa o Rodzinnych Ogródkach Działkowych pozwala na uporządkowanie wieloletnich zaniechań w egzekwowaniu przepisów i przywrócenie rekreacyjno-wypoczynkowej roli ROD w całym kraju.

W moim przekonaniu należy poszukiwać rozwiązań, które zabezpieczą zarówno warunki bytowe osób mieszkających na terenie ROD, jak i prawo pozostałych działkowców do swobodnego, niezakłóconego korzystania ze swoich ogrodów zgodnie z ich przeznaczeniem.

Mając powyższe na względzie, jak również stanowisko Pana Rzecznika, wyrażone w pismach kierowanych do Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz Ministra Infrastruktury i Budownictwa, zwracam się do Pana Rzecznika o wyrażenie opinii w przedmiotowej sprawie.

Z wyrazami szacunku
Poseł na Sejm RP
/-/ Krzysztof Paszyk

Oborniki, 6 czerwca 2016 r.

IX. REPRYWATYZACJA – SĄD NAJWYŻSZY PYTA O MORALNOŚĆ!

Czy moralnym jest, aby osoba, która nigdy nie została pokrzywdzona (nie jej odebrano nieruchomości) i nabyła roszczenie za ułamek wartości nieruchomości, odniosła dodatkowe korzyści - całkowicie nieadekwatne do zainwestowanych środków - naliczając horrendalny czynsz za bezumowne korzystanie?

Ogrody działkowe niemalże w 100% zajmują tereny komunalne lub państwowe. Stąd działkowcy niejednokrotnie padają ofiarami tzw. reprivatyzacji. Błędy, czy niedopatrzienia urzędników sprzed lat, braki w dokumentacji i wszelkie inne kruczki prawne, służą jako pretekst do przejmowania nieruchomości, na których przez pokolenia rodziny działkowców inwestowały swój majątek.

Co znamienne, nieruchomości te zwykle nie trafiają do byłych właścicieli, ale do zawodowych „reprivatyzatorów”. Skupują oni za grosze tzw. roszczenia, by następnie przejmować nieruchomości, których wartość sięga kwot niebotycznych, liczonych nawet w setkach milionów złotych.

Te niewyobrażalne benefity nie zaspokajają jednak ich

apetytów. Nie ograniczają się do wyrzucania działkowców z terenów, ale dodatkowo obciążają ich kosztami tzw. bezumownego korzystania z nieruchomości. Czynsze, jakich żądają, wiążą oczywiście z wartością rynkową terenów, a nie ceną jaką zapłacili za ich nabycie, ani niekomercyjnym sposobem korzystania przez działkowców. Mimo to, ich żądania znajdowały uznanie w sądach. Np. sąd uznał żądanie „reprivatyzacyjnego właściciela”, który za roszczenia zapłacił 70 000 złotych, a od działkowców i PZD zażądał czynszu za bezumowne korzystanie z nieruchomości idące w dziesiątki milionów zł, a zatem miesięczny czynsz miał mu zrekomensować cenę zakupu.

Ten patologiczny proceder, dotyczący nie tylko działkowców, ale i np. mieszkańców kamienic, bardzo długo spotykał się z akceptacją ze strony Państwa. Brak ustawy reprivatyzacyjnej oraz pobłażliwość sądów stworzyły warunki dla tzw. „obrotnych” biznesmenów. Jednak pojawiło się światło w tunelu. W sprawie dotyczącej „odzyskanej” kamienicy w Warszawie, Sąd Najwyższy stwierdził, że nie do pogodzenia z zasadami

współzycia społecznego jest sytuacja, aby osoba za bezcen nabywająca nieruchomości poprzez przejęcie roszczenia reprivatyzacyjnego, miała dodatkowo wzbogacać się tytułem bezumownego korzystania z nieruchomości. Stało się tak, bo tym razem SN nie ograniczył się jedynie do badania treści przepisów dotyczących wyłącznej własności. Kwestionując żądania „reprivatyzacyjnego właściciela”, Sąd Najwyższy spojrzął na problem dużo szerzej i postawił pytanie - czy moralnym jest, aby osoba, która nigdy nie została pokrzywdzona (nie jej odebrano nieruchomości) i nabyła roszczenie za ułamek wartości nieruchomości, odniosła dodatkowe korzyści - całkowicie nieadekwatne do zainwestowanych

środków - naliczając horrendalny czynsz za bezumowne korzystanie?

Pozostaje mieć nadzieję, iż wyrok, w którym SN nie zasłania się już brakiem ustawy reprivatyzacyjnej, ale szuka i znajduje podstawy prawne, by zatamować patologiczne zjawiska narastające wokół tzw. reprivatyzacji, będzie początkiem nowej linii orzeczniczej. Że jesteśmy świadkami końca pewnej epoki. Epoki, w której działania tzw. „obrotnych biznesmenów”, żeby nie powiedzieć zwykłych cwaniaczków (choć bynajmniej nie drobnych), spotykały się z aprobatą ze strony wymiaru sprawiedliwości. (sygn. akt I CSK 1033/14)

BP

X. KU PRZESTRODZE. CZYM GROZI NIELEGALNE BUDOWNICTWO W ROD?

Samowole budowlane nie są powszechnym zjawiskiem na terenie ROD, ale na pewno stanowią poważne zagrożenie dla ogrodów i działkowców. Występowanie tego procederu często wynika z bezkarności osób, które budują tzw. ponadnormatywy. Są one przekonane, że nie grożą im żadne konsekwencje. Jak bardzo jest to mylne poczucie, przekonała się niedawno osoba, która na działce w ROD wybudowała dom, w którym zamieszkała z rodziną.

Sprawa dotyczy jednego z ogrodów działkowych w Chojnicach, gdzie w 2009 roku organ nadzoru budowlanego nakazał rozbiórkę budynku mieszkalnego o powierzchni zabudowy 45 m². Uznano bowiem, że obiekt zdecydowanie przekroczył dopuszczalne wymiary i stanowi samowolę budowlaną. Rozpatrując skargi od tej decyzji sądy administracyjne zwróciły uwagę na szereg ważnych aspektów. Przede wszystkim uznały, że tzw. ponadnormatywny w ROD, służący do zamieszkiwania, nie są „altanami działkowymi”, ale budynkami mieszkalnymi ze wszystkimi tego konsekwencjami. W szczególności ich budowa wymaga pozwolenia na budowę. Ponadto sądy zauważyły, że ROD są urządzeniami użyteczności publicznej, a więc budowa obiektu zaspokajającego cele mieszkalne na tym terenie jest niedopuszczalna jako sprzeczna z ustawą o ROD. W efekcie wydana decyzja o rozbiórce stała się wykonalna.

Jednakże, mimo upomnień i wezwań, zainteresowany nie zamierzał dobrowolnie zrealizować swojego obowiązku. Dlatego organ egzekucyjny nałożył na niego

grzywnę w celu przymuszenia w wysokości 37.260,90 zł oraz zagroził, że w razie niewykonania obowiązku rozbiórki będzie orzeczone wykonanie zastępcze. W odpowiedzi zainteresowany złożył kolejną skargę do sądu administracyjnego, żądając tym razem wstrzymania rozbiórki.

Okazało to się jednak nieskuteczne. Rozpatrujący sprawę Wojewódzki Sąd Administracyjny m. in. uznał, że to sam zainteresowany własnym działaniem mógł uniknąć grzywny. Wystarczającym było, aby wykonał obowiązek dokonania rozbiórki samowolnie wykonanego obiektu, aby nie ponieść negatywnych konsekwencji finansowych. Powyższe rozstrzygnięcie zostało zaskarżone, lecz Naczelny Sąd Administracyjny także nie wstrzymał rozbiórki, co ostatecznie zakończyło długotrwałe postępowanie sądowe.

Powyższa sprawa stanowi istotną przestrożę. Okazuje się bowiem, że wbrew przekonaniu wielu osób, budowa tzw. ponadnormatywów, a właściwie budynków mieszkalnych na terenie ROD, grozi bardzo dolegliwymi sankcjami. Trudno oprzeć się wrażeniu, że gdyby te sankcje były stosowane bardziej zdecydowanie, to dzisiaj w ogrodach działkowych nie byłoby problemu nielegalnych budynków mieszkalnych. Należy mieć więc nadzieję, że konsekwentna postawa właściwych organów w egzekucji obowiązującego prawa przyczyni się do zwalczania niebezpiecznego zjawiska samowoli budowlanej w ROD.

TT

XI. HISTORIA OGRODNICTWA I RUCHU DZIAŁKOWEGO NA ZIEMIACH POLSKICH. ZARYS PROBLEMATYKI BADAŃ I STUDIÓW ŹRÓDŁOWYCH

Pierwotny artykuł powstał w listopadzie 2014 r.
Został uzupełniony o informacje z 2015 r.

e-mail: lukasz@netczuk.org

Wrocław, 27.04.2015

Łukasz K. Netczuk¹

Historia ogrodnictwa i ruchu działkowego na ziemiach polskich. Zarys problematyki badań i studiów źródłowych.

Streszczenie

Korzenie polskiego ogrodnictwa działkowego sięgają znacznie wcześniej niż powszechnie się sądzi. Przez analogie krajów anglosaskich, zwłaszcza zaś Wielkiej Brytanii, ich źródła można doszukiwać się w ogrodnictwie mieszczańskim. Dowodem na takie postrzeganie początków ogrodów działkowych w Polsce jest stanowisko wyrażone już w 1937 r. przez Władysława Lubawego w „Historii ogrodów działkowych w Polsce” wydanej w 1939 r. przez Centralny Związek Towarzystw Ogrodów Działkowych i Osiedli Rzeczypospolitej Polskiej w Warszawie.

Historia polskiego ogrodnictwa działkowego, pomimo podejmowania kolejnych prób naukowego opracowania ogólnego zagadnienia, w dalszym ciągu wymaga szerokich studiów źródłowych. Rozproszenie materiałów badawczych w ogrodach, okręgach PZD, licznych archiwach oraz w różnorodnej prasie i literaturze znacznie utrudnia zgłębienie tematu i opracowanie monografii tak grodów, jak i organizacji działkowych jakie funkcjonowały na przestrzeni lat. Brak wiedzy w tym zakresie negatywnie odbija się na postrzeganiu ogrodów w różnych kręgach społeczeństwa i władz naszego kra-

ju, gdyż często kojarzone są jednoznacznie z powojennym ustrojem. Brak nam również szczegółowej wiedzy o ogrodach jakie funkcjonowały na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej, również dzieje niemieckich poprzedników ROD na Ziemiach Odzyskanych nie doczekały się poza nielicznymi wyjątkami szczegółowych opracowań. W końcu początki ruchu działkowego w Polsce, w dalszym ciągu postrzegane są przez pryzmat powtarzanych w literaturze ogólnych stwierdzeń, brak natomiast szczegółowych interdyscyplinarnych badań, które rzuciłyby światło na funkcjonowanie ogrodnictwa miejskiego w przededniu zorganizowanego ruchu działkowego na ziemiach polskich.

Niniejszy artykuł stanowi próbę podjęcia dyskusji w tym temacie oraz zachęcenia badaczy, jak również organizacji działkowych, do podjęcia w tym kierunku zdecydowanych i skoordynowanych działań, których szkicową propozycję nakreślił autor.

Słowa kluczowe: ogrody działkowe, historia, badania źródłowe

Key-words: allotment gardens, history, source studies

¹Mgr inż. arch., Politechnika Wrocławska, Wydział Architektury, Zakład Rysunku Malarstwa i Rzeźby.

Źródła polskiego ogrodnictwa działkowego

W 2014 roku minęła 190. rocznica poświęconego istnieniu Rodzinnego Ogrodu Działkowego im. Powstańców Wielkopolskich w Koźminie Wielkopolskim. Dzieje tego ogrodu rozpoczęły się znacznie wcześniej – w 1575 r. wraz z nadaniem przywilejów dla mieszczan koźmińskich przez Andrzeja Górkę. W akcie przywileju nadał on im grunty na ogrody w polu zwanym „Błonie”^{2,3}. Kolejni właściciele miasta potwierdzali ten zapis w XVI-XVIII w., a ogrody utrzymały charakter dzierżawny⁴. W 1823 r. warzywne ogrody mieszczkańskie nadal istniały w tym miejscu, a dokument z 1824 r. opisywał ich rozmiar i zawierał rejestr użytkowników. W 1853 r. ogród ten pomierzono, ustalono wielkość działek i wysokość opłat czynszowych. W 1921 r. uregulowano zasady dzierżawy gruntów. Istnieje on do dziś, uchodzi za najstarszy w Polsce i prawdopodobnie najstarszy z miejskich ogrodów dzierżawnych o charakterze warzywno-sadowniczym.

Ogrodnictwo miejskie w tej formie ma dawną metrykę także w innych krajach, m.in. w Wielkiej Brytanii (1732 r., Birmingham)^{5,6}. Datę powstania ogrodów, z których wyłonił się R.O.D. im. Powstańców Wielkopolskich, można przesunąć przynajmniej do XVII w. Ich historia jest w dużej mierze podobna do początków europejskich ogrodów działkowych i rozwijającego się wokół nich ruchu społecznego, najpierw w Wielkiej Brytanii (od XVIII w.), później także we Francji i Niemczech.

Przykład ewolucji koźmińskich ogrodów skłonił autora do przemyśleń nad początkami ogrodów działkowych w Polsce oraz adaptacji do polskich warunków idei powstałego w XIX w. zorganizowanego ruchu działkowego, który docierał na polskie ziemie głównie z Niemiec w II poł. XIX w. Przykład ten sprowokował też do postawienia wstępnej tezy o korzeniach polskiego ogrodnictwa działkowego w dawnych dzierżawnych ogrodach miejskich funkcjonujących od poł. XIX w. jako formy pomocy najuboższym mieszczanom niezależnie od idei i wzorców pochodzących z Niemiec. Za wcześnie jest jednak by przedstawić inne przykłady, tym bardziej, że najstarsze polskie ogrody wpisujące się w ideę ruchu działkowego powstały na pocz. XX w., pojedyncze zaś w końcu XIX. Niewiele wiemy też o terenach, na któ-

rych je zlokalizowano oraz jaką funkcję pełniły wcześniej. Nie można wykluczyć, że jest więcej ogrodów działkowych założonych na obszarze wcześniejszych mieszczkańskich dzierżawnych działek. Trudno jednak przy aktualnym stanie wiedzy stwierdzić, że tereny dawnych mieszczkańskich ogrodów mogły ewoluować w stronę współczesnych ROD. Potwierdzeniem tezy o dość dawnym rodowodzie polskich ogrodów działkowych mogą być jednak opinie samych działkowców i ich organizacji z okresu dwudziestolecia międzywojennego. Już w 1937 r. Centralny Związek Towarzystw Ogrodów Działkowych i Osiedli RP uznał dzierżawne miejskie ogrody istniejące w polskich miastach od czasów najdawniejszych za naturalne źródło i prekursora zorganizowanego ogrodnictwa działkowego w Polsce, czego potwierdzeniem jest opinia wyrażona w ostatnim przedwojennym wydaniu „Historii ogrodów działkowych w Polsce”⁷. Jest tu sporo analogii między Polską a innymi krajami, zwłaszcza Wielką Brytanią i Niemcami. Z tego choćby względu nie należy ograniczać historii ogrodnictwa i ruchu działkowego w Polsce do stu czy dwustu lat.

Transformacja społeczno-polityczno-ekonomiczna jaka miała miejsce w XIX w. zmieniła model użytkowania gruntów czynszowych, w tym mieszczkańskich ogrodów warzywnych. Wraz z ograniczaniem własności dawnych właścicieli miast prywatnych na korzyść administracji centralnej i samorządowej, grunty dzierżawne komunalizowano lub uwłaszczano. Naturalnie ogrodnictwo miejskie musiało przystosować się do nowych warunków. Powstawaniu zorganizowanych kolonii działkowych sprzyjało postępujące uprzemysłowienie miast i związane z nim problemy ekonomiczno-społeczne, którym zaradzić próbowały różne ruchy oddolne. Niewątpliwie polskie ogrody działkowe i społeczny ruch działkowy mają korzenie w tych procesach. Brak własnej państwowości spowodowany rozbiorem spowodował że ruch działkowy miał nieco odmienne oblicze w każdym z zaborów. Rodzące się ruchy nawiązywały do wzorców i idei powstałych na gruncie państw zaborczych. Należy więc bliżej przyjrzeć się przejściu ogrodnictwa miejskiego od modelu ogrodowych działek dzierżawnych do współczesnego ogrodnictwa działkowego. Na nowo trzeba zrozumieć procesy stopniowego

²„Andrzej Górka, kasztelan międzyrzecki, dziedzic, oznacza prawo i obowiązki mieszczan Wielkiego Koźmina”, przywilej z 07.11.1575 r., źródło: Archiwum państwowe w Poznaniu, sygn. 53/4331/0 Akta miasta Koźmin, jedn. I/1.

³„Dzieło – działka”, pod. red. M. Szczurek i M. Zych, Kraków 2012, s. 29.

⁴http://www.kozminwlpk.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=53&Itemid=182 (dostęp: 10.2013).

⁵J. Burchardt, „The Allotment Movement in England 1793-1873”, London, The Royal Historical Society, 2002.

⁶„A Brief History of Allotments in England”, źródło: <http://www.bkthisandthat.org.uk/ShortHistoryOfAllotments.html> (dostęp: 10.2012).

⁷Wł. Lubawy, „Historia ogrodów działkowych w Polsce z okazji dziesięciolecia Związku Towarzystw Ogrodów Działkowych, Przydomowych, Małych Osiedli i Hodowli Drobno Inwentarza Rzeczypospolitej Polskiej: uzupełnione do 1939 r.”, Centralny Związek Towarzystw Ogrodów Działkowych i Osiedli Rzeczypospolitej Polskiej w Warszawie, 1939, wyd. 2 jubileuszowe, s. 9.

uwłaszczania i komunalizowania gruntów w miastach w XIX w. Dziś badanie tego zjawiska jest skomplikowane, wymaga czasochłonnych kwerend archiwalnych, analiz historyczno-urbanistycznych, których wynik nie jest przesądzony, głównie ze względu na ograniczone lub zniszczone podczas wojny zasoby archiwalne. Często brak też źródeł katastralnych i hipotecznych, stąd przedwczesne stawianie tezy byłoby pochopne. Niewątpliwie nie można jednak lekceważyć poglądu reprezentowanego przez polską przedwojenną centralną organizację zrzeszającą działkowców, która upatrywała pierwowzoru idei ogrodów działkowych właśnie w czynszowych ogrodach warzywnych polskich miast.

Wobec takiego przedstawienia sprawy należy też zauważyć pewną różnicę pomiędzy przyczynami powstawania ogrodów polskich i niemieckich. Do tej pory podkreślano prawie wyłącznie niemieckie wzorce jako główne źródło dla polskiego ruchu działkowego. Tymczasem już w 1937 r. działkowcy świadomi byli nieco odmiennych korzeni polskiego ruchu, który rodził się w trochę innych warunkach niż niemiecki i brytyjski⁸. W Niemczech prekursorami w tym wymiarze mieli być zazwyczaj urzędnicy i miłośnicy ogrodnictwa, a ogrody początku XX w. powstałe w tym środowisku miały bardziej wymiar hobbystyczno-towarzyski⁹, co zasadniczo odróżniało je od użytkowych ogrodów tworzonych w XIX w., które bardziej odpowiadały na problemy społeczne industrializacji. Oczywiście w Polsce również powstawały ogrody dla klasy urzędniczej, jednak czynnik ekonomiczno-społeczny zdawał się mieć decydujący wpływ na charakter ruchu społecznego wokół działek, przynajmniej w okresie dwudziestolecia międzywojennego, gdy ruch ten w odrodzonej Polsce przeżywał rozkwit. Wielkie znaczenie dla rozpoznania problemu ma także zdefiniowanie typologii form użytkowania i organizacji ogrodów działkowych od początku ich istnienia. O tym, że problem jest złożony i wciąż wymaga szcze-

gółowych studiów świadczą wyniki badań, m.in. Katarzyny Gryńiewicz-Balińskiej w jej pracy doktorskiej¹⁰. Niewątpliwie jest to jeszcze niedostatecznie wyeksploatowane pole badawcze, wymagające dalszych analiz w skali całego kraju.

Rocznica powstania najstarszego polskiego ogrodu stała się też pretekstem do przedstawienia wykazu bibliografii i materiałów archiwalnych do badań historii ruchu działkowego na ziemiach polskich, które autor zebrał w ciągu ostatnich dziesięciu lat w wyniku zainteresowania tą złożoną problematyką przy okazji własnych studiów nad historią wrocławskich ogrodów na osiedlu Tarnogaj¹¹.

Powszechnie jest przekonanie, że każdy wie czym ogrody działkowe są i skąd się wzięły, ale w rzeczywistości brak jest kompleksowych opracowań tematu, co często stanowi przedmiot krytyki organizacji zarządzających ogrodami i ze strony samych użytkowników działek¹². Historia ruchu działkowego na ziemiach polskich, pomimo ponad stuletniej i bogatej tradycji, do tej pory nie doczekała się komplementarnej wielopłaszczyznowej monografii¹³. Istniejąca literatura dokumentuje dzieje poszczególnych ogrodów czy organizacji lecz w ograniczonym okresie czasu i w wybranych miejscach. Wyjątkiem są pojedyncze rocznicowe opracowania o charakterze monograficznym powstałe w strukturach Polskiego Związku Działkowców (PZD) po 1981 r. oraz w ramach terenowych zarządów pracowniczych ogrodów działkowych funkcjonujących w latach 1949-1981 przy Centralnej Radzie Związków Zawodowych. Jednak ich niski nakład i niedostępność powoduje, że nie są powszechnie znane. Nie mogą też zastąpić komplementarnej monografii opartej na archiwaliach jednostek terenowych, czyli ogrodów działkowych i okręgowych zarządów Polskiego Związku Działkowców. Rosnące w ostatnich latach zainteresowanie tematem wśród badaczy budzi nadzieję na zmianę tego stanu rzeczy.

---

⁸„Dziesięć lat pracy Okręgowego Związku Towarzystw Ogrodów Działkowych i Osiedli Województwa Śląskiego”, Okręgowy Związek Towarzystw Ogrodów Działkowych i Osiedli Województwa Śląskiego, Chorzów 1938, s.

⁹Wł. Lubawy, tamże, s. 10.

¹⁰K. Grażyna Gryńiewicz-Balińska, „Rozwój ogrodów działkowych we Wrocławiu od końca XIX w. do II wojny światowej”, praca doktorska pod kierunkiem prof. dr hab. inż. arch. Wandy Kononowicz, Wydział Architektury, Politechnika Wroclawska, Wrocław 2014.

¹¹W wyniku badań prowadzonych na gruncie wrocławskich przyzakładowych kolejowych ogrodów działkowych powstała niepublikowana jeszcze monografia: Ł.K. Netczuk, „Monografia R.O.D. «Pokój» (1947-2013) i szkic historii ogrodów kolejowych na osiedlu Tarnogaj we Wrocławiu 1927-2013”, maszynopis, poszyt, 175 s., 221 il., mapy, schematy, bibliografia, źródła i przypisy - 243 poz., w zbiorach Biblioteczki ROD „Pokój” we Wrocławiu. Znaczną część pracy opublikowano na stronie internetowej ogrodu: <http://rodpokoj.org>.

¹²<http://rod-lotnik.pl/historia.html> (dostęp: 10.2013).

¹³H. Romanowski, „Uwagi o architekturze ogrodów działkowych”, w: „Czasopismo techniczne – Architektura”, 6-A/2012, Zeszyt 19, Rok 109, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków 2012, s. 277.

Trudności badawcze fenomenu ogrodów po 1945 r.

Wiele z tych prac bazuje na unikalnych niepublikowanych opracowaniach historyczno-dokumentacyjnych i okolicznościowych ogrodów (np. na kronikach) bądź na niskonakładowej literaturze i materiałach ulotnych z poprzednich dekad, dziś tak trudno dostępnych i rozproszonych w kilku tysiącach ogrodów. Opracowanie i inwentaryzacja materiałów archiwalnych, prasy i literatury oraz pamiętek na szczeblu centralnym pomogłoby w określeniu dostępnych zasobów stanowiących ważny materiał badawczy dla dziejów ogrodnictwa działkowego po 1945 r. Z pewnością wszelkie narzędzia do takiego przedsięwzięcia ma największa polska organizacja działkowców – PZD. Dysponuje rejestrem obejmującym większość polskich ogrodów (także tych, które po 2013 r. wyodrębniły się z PZD), licznymi zasobami na szczeblach regionalnych i krajowym, ma potencjał i możliwość zgromadzenia informacji, zbiorów i zarządzania nimi. W ramach ogólnopolskiego centralnego rejestru i archiwum działkowego można udostępniać istniejące zbiory, a także wiedzę o zasobie zbiorów na szczeblu regionalnym i ogrodowym. Niewątpliwie centralna biblioteka ruchu również powinna przejąć odpowiedzialność za dokumentację historii działek poprzez gromadzenie literatury i materiałów niepublikowanych. Potrzebę zorganizowania takiego archiwum dostrzegł w 2012 r. także PZD, zachęcając ogrody do dokumentowania swojej historii i dzielenia się materiałami z jednostką krajową^{14,15}. Godne rozważenia jest zatem zorganizowanie ogólnokrajowych jednostek dokumentujących dzieje ruchu działkowego w Polsce:

archiwum,
biblioteki,
muzeum.

Tylko integracja zasobów bądź też stworzenie centralnej uniwersalnej „platformy” ich opisu, prezentacji i udostępniania pomoże rzetelnie opracować tak rozległy materiał i przyczynić się do powstania opracowań i monografii, które wypełnią lukę w wiedzy o fenomenie ogrodów działkowych. Kwestie prowadzenia i merytorycznej organizacji takiego programu należy konsultować ze środowiskiem naukowym i społecznością działkową. Proces powstawania zaproponowanych jednostek z pewnością zająłby dużo czasu ze względu na skalę i złożoność problemu. Tymczasem niniejsze opracowanie choć w części już teraz ma zwrócić uwagę środowisk zainteresowanych ogrodami działkowymi na wagę zagadnienia i konieczność podjęcia szerszych interdyscyplinarnych badań. Zamierzeniem autora było także możliwie rozległe zestawienie bibliografii historii działek i zorganizowanego wokół nich ruchu społecznego. Opracowanie nie jest zamknięte, a dalsze studia z pewnością pozwolą na dotarcie do wielu nieznanych jeszcze materiałów. Ważnym czynnikiem sprzyjającym poszerzeniu wiedzy o ogrodach byłoby stworzenie formalnej grupy zainteresowanych tematem działaczy i naukowców, np. towarzystwa naukowego.

Studia źródłowe tematu

Wyraźnie odczuwalny jest brak literatury porządkującej zagadnienia związane z działkami, m.in.: urbanistyczno-architektoniczne, ekologiczne, społeczne, zdrowotne, ekonomiczne, dlatego w ostatnich latach obserwuje się wzrost popularności tematyki ogrodów w środowisku naukowym¹⁶. Z pewnością ma to też związek z zainteresowaniem ogrodami ze strony polityków i samorządów odpowiedzialnych za planowanie przestrzenne, którym wg niektórych opinii ogrody mają drastycznie ograniczać działanie. W dyskusjach publicznych i me-

dialnych ostatnich lat pomijany jest ogół bardzo ważnych czynników związanych z obecnością ogrodów w miastach i ich pozytywną rolą¹⁷. Dominują często głosy polityczne lub jednostronnie prezentowane przez planistów, architektów¹⁸, ekonomistów i samorządy. Głos specjalistów innych dziedzin, np. etnologów, antropologów, historyków sztuki i architektów krajobrazu oraz interdyscyplinarnej nauki, z uwagi na wciąż zbyt małe zainteresowanie tematem, jest w debacie publicznej prawie zupełnie niesłyszany lub marginalizowany. Nie jest

¹⁴Zachęcamy do współtworzenia archiwum ruchu działkowego, 23.02.2012, źródło: <http://pzd.pl/artykuly/4495/188/Zachecamy-do-wspoltworzenia-archiwum-ruchu-dzialkowego.html> (dostęp: 10.2013).

¹⁵Ruszają prace nad stworzeniem archiwum ruchu działkowego 17.02.2012, źródło: <http://pzd.pl/artykuly/4467/188/Ruszaja-prace-nad-stworzeniem-archiwum-ruchu-dzialkowego.html> (dostęp: 10.2013).

¹⁶Pojawiają się konferencje, badania, artykuły i opracowania, np: IX Konferencja Naukowo-Techniczna. Zieleń Miejska – Ogrody działkowe w systemie społeczno-przyrodniczym miasta, Toruń 10-11.10.2013 lub „Dzieło działka”, praca zbiorowa wydana w 2012 r. przez Muzeum Etnograficzne im. Seweryna Udzieli w Krakowie.

¹⁷M. Gorczyca, „Stan rozwoju pracowniczych ogrodów działkowych”, w: „Wiadomości Statystyczne”, 0043-518X, r. 58, nr 12 (2013), s. 84.

¹⁸A. Pawlikowska-Piechotka, „Tradycja ogródków działkowych w Polsce”, Gdynia cop. 2010, s. 82.

tajemnicą, że istnieje dość silne lobby antydziałkowe¹⁹, które co najmniej od 1990 r. buduje negatywny obraz ruchu i ogrodów w przestrzeni urbanistycznej, społecznej i medialnej. Czarny PR, negatywne nastawienie władz samorządowych metropolii, jak również złożoność²⁰ i trudności badawcze fenomenu ogrodnictwa działkowego jakie napotykać potencjalni naukowcy²¹ nie przybli-

żają nas do uzupełnienia luki w wiedzy o zjawiskach, które w swej historii obejmowały znaczne obszary i dotyczyły setek tysięcy jeśli nie milionów ludzi w kraju. Biorąc pod uwagę złożoność, skalę, rozległość, zakres zjawiska, jak i jego wpływ na społeczeństwo²², problem badawczy wydaje się być ważny i atrakcyjny w kilku dyscyplinach, jak również interdyscyplinarne.

Badania historii ruchu i ogrodnictwa działkowego

Historię ogrodnictwa działkowego w Polsce w zasadzie podzielić można na trzy podkategorie tematyczne, które mogą stanowić punkt wyjścia dla kierunków podstawowych badań:

- przedmiotową - ogrodów działkowych i związanych z nimi zjawisk przyrodniczych, przestrzennych, architektonicznych, społecznych, antropologicznych, ekonomicznych i in.,
- historię podmiotową - zorganizowanego ruchu działkowego jako zjawiska społecznego, które wraz z rozwojem ogrodów organizowało się na wyższych szczeblach,
- związaną z nim historię prawodawstwa działkowego na ziemiach polskich.

Wobec braku komplementarnych studiów badawczych tematu oraz wciąż nielicznych aktualnych publikacji naukowych jest niezwykle trudno przyporządkować istniejącą literaturę do którejś z powyższych kategorii. Należy dodać, że większość publikacji dotyczących ogrodów działkowych to wydawnictwa fachowe dotyczące istoty ogrodnictwa działkowego, czyli uprawy roślin i wypoczynku. Są to różnego rodzaju poradniki i prasa ogrodnicza. Również i w tym przypadku należy stwierdzić, że publikacje te są istotne dla badań historii ruchu działkowego i samych ogrodów, gdyż złożona tematyka w nich prezentowana obejmuje ogół zagadnień, m.in.: poradnictwo, historię ogrodów, historię ruchu działkowego, pojedynczych działek i działkowców, współzawodnictwo, konkursy, działalność charytatywną, aktywność ogrodów i organizacji działkowych na wielu płaszczyznach. Dotyczy to zwłaszcza prasy wydawanej przez organizacje działkowców. Prasa ogrodnicza dedykowana małym ogrodom przydomowym i działkowym, zwłaszcza współczesna, rzadko odnosi się do kwestii związanych z ruchem działkowym. Najwięcej na ten temat znajdziemy w starszych wydawnictwach organizacyjnych, zarówno przedwojennych jak i powojennych. Istniejąca

literatura fachowa często też odwołuje się do historii i podstaw prawnych funkcjonowania ogrodów w danym okresie, a opracowania historyczne nie omijają problematyki upraw. Wśród aktualnej literatury na uwagę zasługuje kilka książek oraz artykułów w prasie naukowej, przytoczonych w wykazie. Z periodyków krajowych najwięcej miejsca problematyce ogrodów i ruchu działkowego poświęca aktualnie dziennik „Trybuna”. Sporadycznie podczas zmiany prawa, nowelizacje z komentarzem oraz proponowane kierunki zmian publikują różne gazety w formie wkładek o tematyce prawnej. Również prasa lokalna i kolorowa wraz z doniesieniami medialnymi publikuje okazjonalnie materiały dotyczące ogrodów.

Złożoność dziejów naszego kraju nie pozostaje bez wpływu na historię ogrodów. Ze względu na nią oraz specyfikę ruchu działkowego w kraju, można wyróżnić okresy:

– do 1918 r.:

- przedogrodowy, obejmujący ziemie wchodzące w skład państwa polskiego w różnych okresach - powstawanie zwartych obszarów czynszowych działek ogrodowych w miastach dla niemających mieszczan, z których przynajmniej jeden w kraju stał się ogrodem działkowym we współczesnym rozumieniu (ok. XVII - pocz. XIX w.),
- ogrodowy - specyfika każdego regionu, oddolne ruchy zakładające ogrody i kolonie działkowe, np. Schrebera, Jordana i in. (XIX w.),
- organizacji ruchu społecznego (ok. 1895-1918),

– lata 1918-1944:

- rozwoju ogrodów i konsolidacji ruchu działkowego (1918-1939),
- okupacji - ograniczone funkcjonowanie, dominująca funkcja produkcyjna (1939-1944),

– lata 1944-1981:

- odbudowy starych i budowy nowych ogrodów oraz reaktywacji ruchu (1944-1949),

¹⁹A. Pawlikowska-Piechotka, tamże, s. 61, 81.

²⁰Złożoność zjawiska na gruncie antropologicznym przedstawili autorzy w obszernej pracy: „Dzieło – działka”, tamże, s. 18.

²¹Należą do nich, m.in. brak opracowanej bibliografii i monografii, pojedyncze prace przyczynkowe, rozproszenie utrudniony dostęp do materiałów archiwalnych i niepublikowanych, które stanowią podstawę do studiów historycznych, brak ich opracowań i niski nakład, słabe zainteresowania poza środowiskiem.

²²M. Gorczyca, tamże, s. 80.

- rozwoju ogrodów kosztem reorganizacji i utraty samorządności w ramach Centralnej Rady Związków Zawodowych (CRZZ) (1949-1956),
- intensywnego rozwoju ogrodów, odbudowy samorządowych struktur regionalnych i krajowych w ramach CRZZ (1956-1981),
- **od 1981:**
  - rozwoju ogrodów, centralizacji w PZD (1981-1989),
  - komunalizacji gruntów, dążeń do utrzymania ogrodów i PZD (1990-2013),
  - decentralizacji (od 2013).

Celem załączonego do niniejszego opracowania wykazu jest także możliwie szerokie zebranie literatury opisującej historię polskiego ruchu działkowego. Do 1918 r. będzie to głównie historia poszczególnych i nielicznych ogrodów, rodzącego się zainteresowania aktywnym wypoczynkiem w miastach, poszukiwania sposobów na poprawę bytu robotników²³. Z tego względu niezwykle ważne jest udokumentowanie i opracowanie zasobów poszczególnych jednostek całego ruchu: pojedynczych ogrodów działkowych i ich kolonii, dawnych towarzystw, związków, jak również ich oddziałów terenowych. Z wczesnego okresu pochodzi niewiele materiałów archiwalnych i publikacji, dlatego należy poświęcić dużo uwagi dalszym kwerendum. W dwudziestoleciu międzywojennym nastąpił wyraźny rozwój i konsolidacja organizacji w jeden krajowy ruch oraz jego partycypacja w tworzeniu biura międzynarodowego w Luksemburgu. Nadal jednak literatura ruchu bazowała na opracowaniach poszczególnych towarzystw i ogrodów, choć pojawiło się kilka publikacji próbujących ująć szerzej polskie ogrodnictwo działkowe. Do najważniejszych prac należą publikacje Marii Chmielewskiej, Marii Kuropatwińskiej-Kalickiej, Władysława Lubawego, Mariana Stawińskiego oraz Stefana Wilczyńskiego. Pojawiały się publikacje fachowe i prasa dedykowane ogrodnictwu miejskiemu i działkowcom oraz publikacje i dokumentacja towarzystw zakładających ogrody. Przed wybuchem II wojny światowej trwały prace legislacyjne mające uregulować stan prawny ogrodów, a ruch działkowy jednoczył się w ogólnokrajowej organizacji²⁴. Niestety przetrwało niewiele materiałów, wiele uległo zniszczeniu podczas wojny. Oprócz pozycji w wykazie dla okresu do 1944 r. pomocne mogą być publikacje

o tematyce ogrodów Jordanowskich, które w tym opracowaniu pominięto. Dr Jordan propagował ideę aktywnego wypoczynku i zakładania ogrodów dla dzieci, bliską idei leżącej u podstaw ruchu działkowego, stąd warto sięgnąć i po te pozycje.

Lata okupacji to czas ograniczonego funkcjonowania instytucji społecznych w tym ogrodów. W miejsce rozwiązanego centralnego związku działały związki okręgowe. Oprócz przepisów prawnych wydawanych przez władze okupacyjne dla działkowców oraz funkcji żywieniowej ogrody stanowiły schronienie dla partyzantów oraz miejsce walk, głównie w Warszawie. Z tego okresu zachowało się również niewiele materiałów²⁵.

Więcej literatury i materiałów archiwalnych znajduje się w zasobach bibliotek i archiwów dla okresu 1944-1956. Oprócz publikacji historycznych oraz ideologicznych i propagandowych, powstały dokumenty prawne regulujące ogrodnictwo działkowe w 1944, 1946 i 1949 r.

Kolejny okres (1949-1981) przynosi najwięcej dokumentacji do dziejów ruchu działkowego w PRL. Zachowały się archiwalia licznych ogrodów zakładanych w miastach (akta miejskich i gminnych rad narodowych, plany, mapy, rejestry, decyzje administracyjne). Mniej dokumentacji zachowało się z ogrodów przyzakładowych organizowanych przez duże przedsiębiorstwa państwowe.

Do najważniejszych autorów powojennych opracowań dotyczących ogrodnictwa działkowego należą, m.in.: Tadeusz Kulicki, Maria Kuropatwińska-Kalicka, Witold Lenkiewicz, Józef Roskosz. Natomiast wśród autorów najnowszych opracowań lokalnych, należy wymienić, m.in.: Alicję Dolecką, Witolda Deręgowskiego, Jerzego Idlera, Eugeniusza Kondrackiego, Z. Stankowiaka oraz W. Występskiego. Niewątpliwie jedną z najważniejszych publikacji dotyczących historii polskich ogrodów działkowych jest „Tradycja ogródków działkowych w Polsce” Anny Pawlikowskiej-Piechotki. Jest to dotychczas najbardziej przekrojowe powojenne opracowanie tematu. Mimo to wiele kwestii pozostaje otwartych i czeka na uzupełnienie²⁶. Kolejną publikacją, która tym razem w wyczerpujący sposób omawia socjologiczny aspekt funkcjonowania ogrodów działkowych w dużych metropoliach jest „Użytkowanie rodzinnych ogrodów działkowych przez społeczność wielkomiejską - Przykład Łodzi” Romana Szkupy. Jest to jednocześnie najobszer-

²³Por.: St. Wilczyński, „Ogródki działkowe jako zagadnienie społeczne”, 1927; czy: A. Woroniecki, „Ogrody robotnicze”, Poznań 1905.

²⁴Wiech, „Ogrody działkowe w Polsce”, źródło: <http://pzd.pl/artykuly/12880/108/Ogrody-dzialkowe-w-Polsce.html> (dostęp: 05.2014).

²⁵M. Kuropatwińska-Kalicka, „Ogródek działkowy”, Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych. Departament Oświaty Rolnej, Warszawa 1947, wyd. 2 uzup., s 9-10.

²⁶Początki ruchu działkowego w Polsce mieszczą się u autorki na 6 stronach, podobnie wstęp o zachodnich pierwowzorach ruchu. Zdecydowanie więcej dowiemy się o losach ogrodnictwa działkowego w Polsce po 1944. Publikacja jest wartościowym przekrojowym opracowaniem jakiego do tej pory nie było. W przystępny syntetyczny sposób ujmuje dzieje ruchu. Nadal jednak brakuje prac szczegółowo opisujących początki ogrodnictwa i ruchu, jak również kwestię introdukcji idei z krajów zachodnich na nasze ziemie. Zbyt wiele narosło w tej materii uproszczeń powtarzanych często za literaturą.

niejsze polskie dzieło omawiające fenomen ogrodów działkowych w tym ujęciu.

Odrębny rozdział w dziejach ruchu na ziemiach polskich zajmują ogrody funkcjonujące do II wojny światowej na ziemiach odzyskanych. Niektóre historyczne ogrody są dziś obiektami zabytkowymi. Dzieje niemieckiego ruchu działkowego i związanego z nimi prawodawstwa na tych terenach są w Polsce również dość słabo rozpoznane. Z pewnością przydatne będą niemiec-

kie archiwa i literatura, które mogą rzucić nowe światło także na polski ruch działkowy, który czerpał z zachodnich wzorców, zwłaszcza na Śląsku i Pomorzu. Dla poznania historii ogrodnictwa działkowego na ziemiach odzyskanych cenne są wyniki wspomnianej wyżej pracy doktorskiej autorstwa Katarzyny Gryńiewicz-Balińskiej. W wyniku zmiany granic w 1944 r. wiele polskich ogrodów pozostało także za wschodnią granicą. Ich losy również zasługują na odrębny szkic dziejowy.

Wykaz

Ze względu na ramy niniejszej pracy oraz znaczne rozmiary sporządzonego przez autora wykazu bibliograficznego i materiałów archiwalnych zestawienie podzielono na dwie części. Zostały one opublikowane w internecie na stronie autora.

Pierwsza część prezentuje literaturę, prasę, wybrane opracowania naukowe, prace niepublikowane, strony internetowe oraz archiwa działkowe. Druga część zawiera wykaz materiałów źródłowych dostępnych w archiwach państwowych, jak również wybór literatury do dziejów ogrodnictwa działkowego w Europie i zestawienie dokumentów prawnych regulujących tę dziedzinę w kraju i za granicą - najważniejsze akty prawne z Wielkiej Brytanii i Niemiec - prekursorów regulacji ogrodnictwa działkowego.

Wykaz podzielono na kilka kategorii merytorycznych oraz według okresów historycznych. Układ pozycji literatury jest chronologiczno-alfabetyczny, materiały archiwalne ułożono wg archiwów i sygnatur. Literaturę podstawową oddzielono od uzupełniającej. Opracowania nie mające bezpośredniego związku z omawianym tematem, ale poruszające zbliżoną problematykę ogrodów i zieleni miejskiej oraz małych działek rolniczych oznaczono kursywą, kluczowe zaś pogrubionym drukiem.

Jak wspomniano wcześniej, nie jest możliwa precyzyjna i nie budząca wątpliwości klasyfikacja literatury zagadnienia ze względu na przyjęte podkategorie historyczne. Ich przytoczenie stanowiło bardziej propozycje kierunków rozwoju badań niż klasyfikacji, dlatego zestawienie podzielono ze względu na praktycznych na rodzaje dostępnych materiałów:

- książki, publikacje zwarte i prace naukowe,
- czasopisma,
- materiały niepublikowane, strony internetowe, archiwa działkowe,
- materiały archiwalne,
- dokumenty prawne i przepisy organizacyjne,
- wybór literatury do dziejów ruchu za granicą.

Warto nadmienić, że w zasobach uczelni znajduje się wiele prac magisterskich z zakresu socjologii, etnologii i ekonomii, jak również architektury i historii dotyczą-

cych ogrodów działkowych. Powstają aktualnie także prace doktorskie.

W wykazie pominięto miejsca przechowywania i sygnatury literatury, gdyż dziś są powszechnie dostępne w bazach informatycznych bibliotek. Czasopisma opisano dokładniej z informacją o numeracji każdego rocznika, numerach specjalnych wraz z wybranymi uwagami zgodnie z danymi bibliotek, co w przypadku przedwojennych publikacji ułatwia rozeznanie ze względu na skomplikowane losy poszczególnych periodyków. Główne miejsca przechowywania przedstawionej literatury, to oprócz wymienionych w wykazie archiwów, m.in.:

- Biblioteka Narodowa w Warszawie,
- Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy,
- Biblioteka Jagiellońska w Krakowie,
- Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu,
- Lwowska Narodowa Naukowa Biblioteka Ukrainy im. Wasyla Stefanyka,
- wybrane biblioteki uniwersyteckie.

W przypadku materiałów archiwalnych przywołano nazwy oraz sygnatury zespołów i jednostek zawierających wzmianki o ruchu działkowym zgodnie z danymi z katalogów archiwów państwowych. W przypadku działalności związków zawodowych w okresie PRL (1949-1981), które prowadziły ogrody, przywołano dostępne w archiwach zasoby, które mogą, ale nie koniecznie muszą, zawierać interesujące badaczy ogrodów materiały. Oznaczono je w wykazie kursywą.

Przedstawiono też wybór artykułów i publikacji naukowych i popularnonaukowych dotyczących ogółu zagadnień związanych z ogrodami działkowymi z ostatnich lat. W wykazie nie uwzględniono prasy lokalnej i krajowej, w której pojawiają się liczne artykuły i wzmianki przydatne do opracowań historii poszczególnych ogrodów, jak również dziejów organizacji działkowców. Autor zgromadził bogaty zbiór materiałów prasowych do historii wrocławskich ogrodów po 1945 r., jednak zakresem i objętością wykracza on poza ramy niniejszego opracowania. Oddzielnych studiów źródłowych wymagają: akta spraw sądowych przeciwko organizacjom działkowców i działkowcom oraz dawne akta hipotecz-

ne, prawno-gruntowe i własnościowe znajdujące się w archiwach różnych instytucji: ogrodów, okręgowych zarządów, sądów, ewidencji gruntów i in. Niektóre z nich dostępne są w archiwach państwowych. Pozycje kluczo-

we do badań historii ruchu i ogrodnictwa działkowego oznaczono wytłuszczonym drukiem. Dla archiwaliów zastosowano uproszczony podział na okresy: do 1944 r. i po 1944 r.

Podsumowanie

Zaprezentowane zestawienie to efekt wieloletniej pracy w poszukiwaniu źródeł do badania historii polskiego ruchu działkowego, także na tle europejskim. Mimo to nie jest on zamknięty. Pominięto szczegółowe wykazy stron internetowych, ponieważ wiele ze starszych storn już nie istnieje, pojawiają się także nowe. Z uwagi na nieopracowane jeszcze zasoby archiwów okręgowych zarządów PZD oraz dawnych wojewódzki zarządów pracowniczych ogrodów działkowych nie podano pełnego wykazu, z wyjątkiem materiałów, znajdujących się w zasobach archiwów państwowych. Jak każdy zbiór głównie bibliograficzny, wymaga on uzupełnienia i rozszerzenia o materiały niedostępne bądź nieznanne autorowi. Nadal otwarta pozostaje kwestia kwerend materiałów w dawnej prasie lokalnej, archiwach ogrodowych i miejskich, gdzie wśród materiałów samorządowych wydziałów odpowiedzialnych za tereny zielone, upiększanie i porządek miast oraz gospodarkę gruntami, jak również wśród spuścizn licznych działaczy i organizacji społecznych promujących idee bliskie ogrodnictwu miejskiemu, znajdują się wzmianki o działalności, zakładaniu i organizacji ogrodów działkowych. Jest to żmudna praca dla zainteresowanych tematem badaczy, która wykracza poza ramy publikacji. Dziś ułatwieniem są szybko rozwijające się cyfrowe bazy inwentarzowe i bibliograficzne archiwów i bibliotek dostępne w Internecie. Gdy prezentowany wykaz powstawał (głównie w latach 2004-2010) bazy te nie były tak zaawansowane i kompletne.

Najwięcej nadal pracy pozostaje do wykonania w samych ogrodach i w PZD, które dysponują unikalnymi zbiorami archiwalnymi, kronikami, albumami i pamiątkami. Wiele ogrodów zachowało i pieczołowicie prze-

chowuje ślady swojej historii. Jednak dziś nie są one znane ze względu na ich unikalny charakter. Wymagają zinventaryzowania i opracowania, bądź szerszego programu badawczego. Wiele publikacji zwłaszcza z okresu PRL nie jest wolnych od ideologicznych wpływów epoki, dlatego jak w każdym innym przypadku należy je poddać krytycznej analizie zachowując szczególną ostrożność w wydobywaniu faktów i merytorycznych treści istotnych dla badań.

Problematyka historii ogrodnictwa działkowego wraz z kluczową literaturą tematu i archiwaliami jest dość złożona i z pewnością zasługuje na dalsze rozwijanie. Wszelkie działania podejmowane w celu wzbogacenia naszej wiedzy o ogrodach wymagają współpracy interdyscyplinarnej badaczy i specjalistów wielu dziedzin, m.in.: antropologów kultury, architektów, architektów krajobrazu, ogrodników, historyków, historyków sztuki, prawników, socjologów, urbanistów, a także samych zainteresowanych, czyli organizacji zrzeszających działkowców²⁷, jak również urzędników, samorządów i władz państwowych odpowiedzialnych za współpracę z działkowcami i ogrodami. Bez interdyscyplinarnej współpracy i kolejnych projektów badawczych na miarę prac, które już zaowocowały w ostatnich latach obszernymi publikacjami, np. „Dzieło – działka”, „Użytkowanie rodzinnych ogrodów działkowych...”, nie będzie możliwe zrealizowanie postulatów przedstawionych we wstępie. W obliczu wciąż niepewnej przyszłości ogrodów w naszym kraju, trwałość unikalnego materiału badawczego znajdującego się w ogrodach może okazać się niestety ulotna.

Bibliografia

- [1] „Andrzej Górka, kasztelan międzyrzecki, dziedzic, oznacza prawo i obowiązki mieszczan Wielkiego Koźmina”, przywilej z 07.11.1575 r., źródło: Archiwum państwowe w Poznaniu, sygn. 53/4331/0 Akta miasta Koźmin, jedn. I/1
- [2] „A Brief History of Allotments in England”, źródło: <http://www.bkthisaandthat.org.uk/ShortHistoryOfAllotmentshtml.html> (dostęp: 10.2012)
- [3] J. Burchardt, „The Allotment Movement in England 1793-1873”, London, The Royal Historical Society, 2002
- [4] „Dzieło – działka”, pod. red. M. Szczurek i M. Zych, Muzeum Etnograficzne im. Seweryna Udzieli w Krakowie, Kraków 2012
- [5] „Dziesięć lat pracy Okręgowego Związku Towa-

²⁷Głównie PZD, który pozostaje największą organizacją działkowców, jak również lokalnych stowarzyszeń i tych, które aktualnie powstają na mocy ustawy o ROD z 2013 r.

- rzystw Ogrodów Działkowych i Osiedli Województwa Śląskiego”, Okręgowy Związek Towarzystw Ogrodów Działkowych i Osiedli Województwa Śląskiego, Chorzów 1938, s. 5
- [6] M. Gorczyca, „Stan rozwoju pracowniczych ogrodów działkowych”, w: „Wiadomości Statystyczne”, 0043-518X, r. 58, nr 12 (2013)
- [7] K. Grażyna Gryniewicz-Balińska, „Rozwój ogrodów działkowych we Wrocławiu od końca XIX w. do II wojny światowej”, praca doktorska pod kierunkiem prof. dr hab. inż. arch. Wandy Kononowicz, Wydział Architektury, Politechnika Wrocławska, Wrocław 2014
- [8] M. Kuropatwińska-Kalicka, „Ogródek działkowy”, Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych. Departament Oświaty Rolnej, Warszawa 1947, wyd. 2 uzupełn.
- [9] Wł. Lubawy, „Historia ogrodów działkowych w Polsce z okazji dziesięciolecia Związku Towarzystw Ogrodów Działkowych, Przydomowych, Małych Osiedli i Hodowli Drobno Inwentarza Rzeczypospolitej Polskiej: uzupełnione do 1939 r.”, Centralny Związek Towarzystw Ogrodów Działkowych i Osiedli Rzeczypospolitej Polskiej w Warszawie, 1939, wyd. 2 jubileuszowe
- [10] Ł.K. Netczuk, „Monografia R.O.D. „Pokój” (1947-2013) i szkic historii ogrodów kolejowych na osiedlu Tarnogaj we Wrocławiu 1927-2013”, maszynopis, poszyt, 175 s., część pracy opubliko-
- wano na stronie internetowej ogrodu: <http://rodpo-koj.org>
- [11] A. Pawlikowska-Piechotka, „Tradycja ogródków działkowych w Polsce”, Gdynia cop. 2010
- [12] H. Romanowski, „Uwagi o architekturze ogrodów działkowych”, [w:] Czasopismo techniczne – Architektura, 6-A/2012, Zeszyt 19, Rok 109, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków 2012
- [13] Ruszają prace nad stworzeniem archiwum ruchu działkowego 17.02.2012, źródło: <http://pzd.pl/artykuly/4467/188/Ruszaja-prace-nad-stworzeniem-archiwum-ruchu-dzialkowego.html> (dostęp: 10.2013)
- [14] K. Wiech, „Ogrody działkowe w Polsce”, źródło: <http://pzd.pl/artykuly/12880/108/Ogrody-dzialkowe-w-Polsce.html> (dostęp: 05.2014)
- [15] St. Wilczyński, „Ogródki działkowe jako zagadnienie społeczne”, 1927
- [16] A. Woroniecki, „Ogrody robotnicze”, Poznań 1905.
- [17] Zachęcamy do współtworzenia archiwum ruchu działkowego, 23.02.2012, źródło: <http://pzd.pl/artykuly/4495/188/Zachecamy-do-wspoltworzenia-archiwum-ruchu-dzialkowego.html> (dostęp: 10.2013)
- [18] http://www.kozminwlpk.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=53&Itemid=182 (dostęp: 10.2013)
- [19] <http://rod-lotnik.pl/historia.html> (dostęp: 10.2013)

**Poniższy wykaz stanowi załącznik do pracy Łukasza K. Netczuka,
pt. „Historia ogrodnictwa i ruchu działkowego na ziemiach polskich.
Zarys problematyki badań i studiów źródłowych”**

Bibliografia i materiały źródłowe do historii polskiego ruchu działkowego - Część I

I. Książki, publikacje zwarte, prace naukowe*

I.1. Do 1918 roku

I.1.1. Literatura podstawowa:

1. Adam Woroniecki, „Ogrody robotnicze”, Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha, Poznań 1905.
2. Edmund Jankowski, „Ogródki robotników”, nakładem autora, Warszawa 1909.
3. „Pamiętnik Towarzystwa Ogrodów Robotniczych. Rok 1910”, Towarzystwo Ogrodów Robotniczych, Warszawa 1911.

4. Władysław Kubik, „Ogrody robotnicze (streszczenie wykładu)”, Lwów, nakładem autora, 1912.

I.1.2. Literatura pomocnicza i uzupełniająca:

1. Edmund Jankowski, „Zużytkowanie nieużytków”, Macierz Polska, Lwów 1885.
2. Stanisław Petrycki, „O ogrodach szkolnych w Galicyi”, nakł. aut., Kraków 1903.
3. Jan Otton Bochwic, „Jak zakładać i pielęgnować

- ogrody”, Warszawa 1904, Odb. z „Ogrodnika Polskiego”.
4. Edmund Jankowski, „Małe ogródki”, nakładem autora, Warszawa 1913.

5. Stanisław Goliński, „Odbudowa polskiej wsi - wieś wśród ogrodów”, Komitet c.k. Galic. Tow. Gospodarskiego, Lwów 1918.

I.2. Lata 1918-1944

I.2.1. Literatura podstawowa:

1. Władysław Kubik, „Warzywne ogrody na działkach”, Macierz Polska, Lwów 1918 [wyd. II: Warszawa 1931].
2. Stefan Wilczyński, „Ogródki działkowe jako zagadnienie społeczne”, nakładem Związku Towarzystw Dobroczynności „Caritas”, ok. 1927, [wyd. II: Kraków, Okręgowy Związek Kas Chorych, 1931].
3. „Zjazd poświęcony sprawom ogródków działkowych”, w: „Kronika Miasta Poznania - kwartalnik poświęcony sprawom kulturalnym stoł. m. Poznania - organ Towarzystwa Miłośników Miasta Poznania”, 1927, tom 5, nr 3, s. 300-302.
4. Maria Kuropatwińska, „Ogrody działkowe, a kultura miast / Les jardins ouvriers et le développement des villes”, Seria: Instytut Gospodarstwa Społecznego, Notatki informacyjne, wydane z zasiłku Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej, Warszawa 1928.
5. „Ogródki działkowe a rozbudowa miast”, w: „Przegląd Tygodniowy”, 1928?, nr 28.
6. „Sprawozdanie ze Zjazdu Towarzystw Ogródków Działkowych, odbytego w dniu 15 lipca 1928 r. w Poznaniu”, w: „Przegląd Tygodniowy”, 1928, nr 34.
7. „Ogrody działkowe a kultura miast”, w: „Przegląd Tygodniowy”, 1929, nr 2, s. 27-
8. Zofja Drwęska-Doeringowa, „Ogrody działkowe”, w: „Czasopismo Przyrodnicze”, Łódź, R. 5: 1931 z. 3/4, s. 133-139.
9. Marja Chmieleńska, „Ogrody działkowe w Polsce / Jardins ouvriers en Pologne / Workmen's garden in Poland”, Ministerstwo Opieki Społecznej, Warszawa 1933.
10. Jadwiga Kosińska-Krykiewiczowa, „Lwowskie ogródki działkowe”, Towarzystwo Ogródków Działkowych we Lwowie, Lwów 1934 [wyd. 1935].
11. Koło Miłośników Ogrodnictwa w Lublinie, „Województwo lubelskie, a ogrody działkowe”, Lublin 1935.
12. „Sprawozdanie z V Międzynarodowego Kongresu Ogrodów Działkowych i Małych Osiedli od 21-23 września 1935 r. w Poznaniu” / „Compte-rendu du V-e Congrès International de Coin de Terre et du Foyer du 21-23 septembre 1935 à Poznań”, Międzynarodowy Kongres Ogrodów Działkowych i Małych Osiedli, Drukarnia Państwowa, Poznań 1935.
13. „10-lecie Towarzystwa Ogródków Rodziny w Warszawie 1927-1937”, Towarzystwo Ogródków Rodziny, Warszawa 1937.
14. Maria Zyndram-Kościałkowska, „O ogródkach działkowych”, w: „Ogródek działkowy”, 1938, nr 1, s. 1-2.
15. Mieczysław Biesiacki, „O ogrodach działkowych”, w: „Ogródek Działkowy”, 1938, nr 4, s. 1-3.
16. Marian Stawiński, „Ogródki działkowe jako czynnik społeczny i profilaktyczny”, Zarząd Główny Związku Towarzystw Ogródków Działkowych Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1938.
17. „Dziesięć lat pracy Okręgowego Związku Towarzystw Ogrodów Działkowych i Osiedli Województwa Śląskiego”, Okręgowy Związek Towarzystw Ogrodów Działkowych i Osiedli Województwa Śląskiego, Chorzów 1938.
18. „Protokół z V-ego Wszechpolskiego Kongresu Delegatów Związku Towarzystw Ogrodów Działkowych, Przydomowych, Małych Osiedli i Hodowli Drobnego Inwentarza Rzeczypospolitej Polskiej, odbytego w dniach 25 i 26 września 1937 roku w Warszawie”, Wszechpolski Kongres Delegatów Centralnego Związku Towarzystw Ogrodów i Osiedli Działkowych Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1938.
19. Władysław Lubawy, „Historia ogrodów działkowych w Polsce z okazji dziesięciolecia Związku Towarzystw Ogrodów Działkowych, Przydomowych, Małych Osiedli i Hodowli Drobnego Inwentarza Rzeczypospolitej Polskiej uzupełnione do 1939 r.”, Centralny Związek Towarzystw Towarzystw Ogrodów Działkowych i Osiedli Rzeczypospolitej Polskiej w Warszawie, 1939, wyd. 2 jubileuszowe.
20. Marian Stawiński, „Rozważania na temat ogródków działkowych”, Warszawa 1939.
21. „Działkowiec Małopolski Wschodniej. VI lecie pracy Okręgowego Związku Towarzystw Ogrodów Działkowych i Osiedli we Lwowie”, Okręgowy Związek Towarzystw Ogrodów Działkowych i Osiedli, Lwów 1939.

22. Karol Chrabelski, „Ogrody działkowe w ramach zieleni miejskiej”, w: „Ogrody i Osiedla Działkowe”, 1939, nr 5, s. 4-6.
23. Zygmunt Hellwig, „O racjonalną politykę terenową”, w: „Ogrody i Osiedla Działkowe”, 1939, nr 5, s. 1-2.
24. Tadeusz Grunwald, „Ogrody działkowe a bezrobocie”, w: „Ogrody i Osiedla Działkowe”, 1939, nr 10, s. 5-7.
25. „Sprawozdanie z Działalności Centralnego Związku Towarzystw Ogrodów i Osiedli Działkowych Rzeczypospolitej Polskiej w Warszawie : za czas od dnia 1 kwietnia 1937 roku do dnia 31 marca 1939 roku”, Centralny Związek Towarzystw Ogrodów i Osiedli Działkowych Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1939.

I.2.2. Literatura pomocnicza i uzupełniająca:

1. Bronisław Gałczyński, „Ogród warzywny na 200 m² - jak z takiego małego ogródka mieć dosyć jarzyn na cały rok na 3 osoby”, Księgarnia Rolnicza, Warszawa 1926.
2. Bronisław Gałczyński, „Ogród kwiatowy na stu metrach kwadratowych z roślin dwuletnich i

rocznych - jak z małej paczki nasion mieć dużo pięknych kwiatów w ogrodzie”, nakładem autora, Piaseczno pod Warszawą 1927.

3. Bronisław Gałczyński, „Ogród owocowy na 300 metrach kwadratowych - jak z takiego ogródka przez cały rok mieć codziennie kilogram owoców”, nakładem autora, Piaseczno pod Warszawą 1927.
4. Ks. Nasiołowski, „Miejski ogród dla dzieci, jako przyczynek po pracy wychowawczej”, Poznań 1928.
5. Eugenjusz Zaczyński, „Rola ogródków działkowych w łagodzeniu skutków bezrobocia”, Katowice 1933.
6. Jan Wójcik, J. Smetański. „O czym posiadacz ogródka działkowego wiedzieć powinien?”, praca zbiorowa, Nakładem Towarzystwa ogródków działkowych, Lwów 1934.
7. „Analiza bezrobocia pracowników umysłowych i tezy w sprawie zwiększenia stanu zatrudnienia”, Warszawa 1934.
8. H. Czeakański, „A.B.C. Działkowca - zasadnicze wskazówki o uprawie warzyw”, Okręgowy Związek Towarzystwa Ogr. Działkowych, Warszawa 1941.

I.3. Lata 1944-1981

I.3.1. Literatura podstawowa:

1. Maria Kuropatwińska-Kalicka, „Ogródek działkowy”, Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych. Departament Oświaty Rolnej, Warszawa 1947, wyd. 2 uzup [wyd. 1: Warszawa, Społem, 1944].
2. Eugeniusz Zaczyński, „Rola ogródków działkowych w rozwiązywaniu zagadnienia mieszkaniowego”, w: „Działkowiec Polski”, 1947, nr 1, s. 1-6.
3. Antoni Nowak, „Historia XX lat”, w: „Działkowiec Polski”, 1947, nr 7/8, s. 1-2.
4. „Budownictwo mieszkaniowe na działkach”, w: „Działkowiec Polski”, 1949, nr 4
5. Włodzimierz Bogdanowicz, „Rozbudowa ogrodów działkowych w Warszawie”, w: „Działkowiec Polski”, 1949, nr 10, s. 134-135.
6. „Pracownicze ogródki działkowe w Polsce Ludowej”, Towarzystwo Wiedzy Powszechnej, Warszawa [1953].
7. „10 lat naszych doświadczeń”, Pracownicze Ogrody Działkowe „Mazowiecki Sad” w Grodzisku Mazowieckim, Warszawa 1955.
8. Tadeusz Kulicki, „Organizowanie i zakładanie pracowniczych ogrodów działkowych”, Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa 1955.

9. Witold Lenkiewicz, „Pracownicze Ogrody Działkowe - sytuacja i perspektywy rozwojowe”, Krajowa Rada Pracowniczych Ogrodów Działkowych przy Centralnej Radzie Związków Zawodowych, Warszawa 1959.
10. Tadeusz Kulicki, „Pracowniczy ogród działkowy. Zasady organizowania i budowy”, Wydawnictwo Związkowe CRZZ, Warszawa 1960.
11. Feliks Galli, Józef Roskosz, „Dni Działkowca [1960]”, KR POD przy CRZZ, WZ CRZZ, Warszawa 1961.
12. Józef Roskosz, „Dorobek i kierunki rozwoju Pracowniczych Ogrodów Działkowych”, Witold Lenkiewicz, „Rola, zadania i obowiązki oraz organizacja działania aktywu pracowniczego ogrodnictwa działkowego”, KR POD przy CRZZ, Warszawa 1961.
13. Józef Zygmunt Roskosz, Witold Lenkiewicz, „Pracownicze ogrody działkowe”, KR POD przy CRZZ, Warszawa 1962.
14. K. Dnitzchowa, Z. Marcinkowska, „Projekty urzędzeń działki pracowniczej”, KR POD przy CRZZ, Warszawa 1966.
15. „Modernizacja ogrodów działkowych - wytyczne”, WZ CRZZ, Warszawa 1969.
16. Henryk Pyrzanowski, Jerzy Olszewski, „Działal-

- ność finansowo-gospodarcza pracowniczych ogrodów działkowych - poradnik", WZ CRZZ, Warszawa 1969.
17. „Kierunki działalności POD”, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1970.
  18. „Budżety domowe rodzin posiadających ogródki działkowe 1969”, Główny Urząd Statystyczny, Departament Statystyki Budżetów Rodzinnych, Warszawa 1971.
  19. Halina Sikorzanka, „Działalność komisji kobiecych w pracowniczych ogrodach działkowych”, Instytut Wydawniczy CRZZ, Warszawa 1972.
  20. „VII Krajowy zjazd delegatów Pracowniczych Ogrodów Działkowych, Warszawa 16-17 czerwca 1973 r. - materiały”, KR POD przy CRZZ, IW CRZZ, Warszawa 1973.
  21. „Materiały z VII Plenum Krajowej Rady POD przy CRZZ - Warszawa 20.IX.1975”, KR POD, IW CRZZ, Warszawa 1975.
  22. „O wyższy poziom wiedzy ogrodniczej działkowców”, KR POD przy CRZZ, IW CRZZ, Warszawa 1975.
  23. „Materiały i dokumenty VIII Krajowego Zjazdu Delegatów POD, Warszawa, 15 listopada 1976”, Krajowy Zjazd Delegatów POD, IW CRZZ, Warszawa 1977.
  24. „Materiały z obrad II Plenarnego Posiedzenia Krajowej Rady POD, Warszawa, 3 III 1977 r., plan realizacji uchwały i postulatów VIII Krajowego Zjazdu Delegatów Pracowniczych Ogrodów Działkowych”, KR POD przy CRZZ, IW CRZZ, Warszawa 1977.
  25. „Wytyczne zagospodarowania i modernizacji działek na terenie stałych pracowniczych ogrodów działkowych”, KR POD przy CRZZ, Warszawa 1977.
  26. „XX-lecie Krajowej Rady Pracowniczych Ogrodów Działkowych - materiały z obrad VI Plenum Krajowej Rady”, KR POD, IW CRZZ, Warszawa 1978.
  27. „O wyższy poziom zagospodarowania ogrodów i działek - materiały z obrad III Plenum Krajowej Rady POD, Warszawa 7.VII.1977 r.”, IW CRZZ, Warszawa 1978.
  28. „O wyższy poziom pracy samorządów pracowniczych ogrodów działkowych i aktywu społecznego – materiały z obrad IV Plenum KR POD, Warszawa 8 grudnia 1977 r.”, IW CRZZ, Warszawa 1978.
  29. „O konsekwentną realizację zalecenia biura Politycznego KC PZPR w sprawie przyspieszenia tempa rozwoju pracowniczych ogrodów działkowych - materiały z obrad VII Plenum Krajowej Rady POD Warszawa, dnia 12 X 1978 r.”, KR POD, IW CRZZ, Warszawa 1979.
  30. „O nowoczesne, szybkie i racjonalne zagospodarowanie nowych pracowniczych ogrodów działkowych - IX Plenum Krajowej Rady Pracowniczych Ogrodów Działkowych, Warszawa 28 czerwca 1979 r.”, KR POD, IW CRZZ, Warszawa 1979.
  31. „Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zarządu za lata 1976-1979 - XVIII Wojewódzka Konferencja Pracowniczych ogrodów Działkowych”, Wojewódzki Zarząd Pracowniczych Ogrodów Działkowych, Wrocław 1980.
  32. „O szybszą modernizację pracowniczych ogrodów działkowych i lepszą organizację zaopatrzenia ogrodów w środki produkcji - materiały z obrad X plenarnego posiedzenia Krajowej Rady POD, Warszawa, 29 XI 1979 r.”, KR POD, IW CRZZ, Warszawa 1980.
  33. „Materiały na IX Wojewódzki Zjazd Delegatów Pracowniczych Ogrodów Działkowych”, Wojewódzki Zjazd Delegatów Pracowniczych Ogródków Działkowych, WZ POD, Białystok 1980.
  34. Witold Lenkiewicz, „Próba wyceny produktywności pracowniczych ogródków działkowych oraz ogródków przydomowych na terenie miasta stołecznego Warszawy / An attempt at evaluation of workers' garden plots productivity and of house gardens in the area of the metropolitan city of Warsaw”, Warszawa, TERN, 1981.
- I.3.2. Literatura pomocnicza i uzupełniająca:
1. „Rocznik Działkowca 1946”, Związek Ogrodów i Osiedli Działkowych, Okręg Śląsko-Dąbrowski, 1946.
  2. St. Zebrowski, „Uprawa warzyw w gospodarstwie miejskim”, Warszawa 1946.
  3. Stanisław Konarzewski, Nastborski Roman, „Domki działkowe”, w: „Działkowiec Polski”, 1947, nr 4, s. 59-60.
  4. Jerzy Fuchs, „Altanka w ogrodzie działkowym”, w: „Działkowiec Polski”, 1949, nr 5, s. 67-72.
  5. „Przewodnik działkowca”, red. Z. Brzywcza-Kuśnińska, Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa 1954 [wyd. II: 1957].
  6. „Poradnik działkowca”, red. Jadwiga Dubiel, WZ CRZZ, Warszawa 1955.
  7. Jan Stelmach, „Działka przyzagrodowa członka spółdzielni produkcyjnej”, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1955.
  8. „Nasze działki szkolne”, praca zbiorowa, red. Kazimierz Greb, „Nasza Księgarnia”, Warszawa 1956.
  9. Seria Wydawnicza: „Biblioteka Działkowca”, zeszyty 1-59, [7], Warszawa, do 1981: WZ CRZZ, od 1981: KR PZD, 1966-1994.

10. „ABC działkowca”, oprac. I. Janiszewska, KR POD przy CRZZ, Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa 1967 [następne wyd.: 1971, 1976].
11. Krystyna Onitzchowa, „Zastosowanie roślin ozdobnych w ogrodach działkowych”, Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Warszawa 1970.
12. Rocznik statystyczny GUS, 1970.
13. Rocznik statystyczny GUS, 1971.
14. Henryk Plessner, „Bądź architektem swojego ogródka”, „Arkady”, Warszawa 1972.
15. Kazimierz Muszyński, Jan Szymański, „Mały domek na działce”, IW CRZZ, Warszawa 1975, wyd. 2 rozsz. i uzup.
16. Peter i Adrienne Oldale, „Zrób to sam w swoim ogródku”, Państw. Wydaw. Rolnicze i Leśne, Warszawa 1976.
17. Seria Wydawnicza: Informator Działkowca, Warszawa 1976-1986?
18. Zbigniew Jakubiec, Czesław Bluj, „Ptaki ogródków działkowych”, w: „Acta Ornithologica”, t. 16, nr 5, „Birds of allotments”, Polska Akademia Nauk. Instytut Zoologii, PWN, Warszawa 1977.
19. Witold Lenkiewicz, „Na działce i w ogródku”, przy współud. KR POD, Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1987.

I.4. Od 1981 roku

I.4.1. Literatura podstawowa:

1. „IX Krajowy zjazd delegatów POD. Materiały i dokumenty”, KR POD, Warszawa 1981.
2. Mirosław Gorczyca, „Rozwój pracowniczych ogrodów działkowych”, w: „Polityka Społeczna”, nr 5/1982.
3. Mirosław Gorczyca, „Pracownicze ogrodnictwo działkowe — wielofunkcyjny areał”, w: „Wiadomości Statystyczne”, nr 4, GUS, 1983.
4. Walentyna Deja, „Ogrody działkowe Poznania na tle warunków przyrodniczych miasta”, w: „Kronika Miasta Poznania - kwartalnik poświęcony sprawom kulturalnym stoł. m. Poznania - organ Towarzystwa Miłośników Miasta Poznania”, 1983, tom 51, nr 3, s. 57-62.
5. E. Duś, „Ogrody działkowe w użytkowaniu i funkcjonowaniu przestrzeni Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego”, Instytut Geografii UJ, Kraków 1986, praca doktorska, maszynopis.
6. Elżbieta Jankowska, „Zasady programowania i projektowania pracowniczych ogrodów działkowych”, Warszawa, Krajowa Rada Polskiego Związku Działkowców, „Tamka”, 1987.
7. Mirosław Gorczyca, „Pracownicze ogrodnictwo działkowe”, w: „Polityka Społeczna”, nr 10/1987.
8. „Album projektów zagospodarowania działek”, IW ZZ, Warszawa 1986.
9. Janusz Kowalski, „Czasopisma działkowe do roku 1949”, w: „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej”, 1988, tom 27, nr 3, s. 97-125.
10. **Elżbieta Ziółkowska, Janusz Jaworowski, Zdzisław Kawecki, „Pracownicze ogrody działkowe w woj. ostrołęckim”**, w: „Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego”, 1990, tom 4, s. 83-91 .11. „Program działań – Agenda 21, Dokumenty końcowe Konferencji Narodów Zjednoczonych Środowisko i Rozwój”, II Konferencji w Rio de Janeiro, 1992.
12. W. Lenkiewicz, „XXVII Międzynarodowy Kongres Ogrodów Robotniczych i Rodzinnych”, w: „Działkowiec”, 1992, nr 8, s. 20.
13. Waldemar Mikuła, „Analiza funkcji produkcyjnych ogrodów działkowych w strefie oddziaływania przemysłu rafineryjno-petrochemicznego”, 1993, w: Rozprawy Naukowe i Monografie, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa, Wydawnictwo SGGW.
14. Z. Myczkowski, „Ogrody działkowe a ochrona i kształtowanie krajobrazu”, w: „Aura”, 1993, nr 1, s. 27-28.
15. **„Pięćdziesięciolecie ogrodnictwa działkowego w województwie wrocławskim”**, mater. Zebrał i oprac. Jerzy Idler, PZZ, Wojewódzki Zarząd we Wrocławiu, PZZ WZ, Wrocław 1995.
16. Teresa Doryna Wawerowa, „Konkurs «Warszawa w kwiatach» - wspomnienia z lat 1984-1994”, Teresa Doryna Wawerowa, Warszawa 1995.
17. F. Kobryńczuk, „Popówek - nasza miłość”, w: „Agricola. Pismo SGGW”, 1995, nr 28, s. 14-15.
18. W. Lenkiewicz, „Ogrody działkowe w II Rzeczypospolitej”, w: „Działkowiec”, 1996, nr 3, s. 37.
19. „Ogrody działkowe w PRL”, w: „Działkowiec”, 1997, nr 9, s. 33.
20. W. Lenkiewicz, „Ogrody działkowe w czasie okupacji”, w: „Działkowiec”, 1997, nr 6, s. 27.
21. „Uchwała w sprawie 100-lecia ogrodnictwa działkowego w Polsce”, w: „Działkowiec”, 1997, nr 10, s. 5.
22. M. Kondracka, „Obchody jubileuszu stulecia ogrodnictwa działkowego w Polsce”, w: „Działkowiec”, 1997, nr 8, s. 4-5.
23. M. Kondracka, „Jubileusz 100-lecia ogrodnictwa działkowego w Polsce”, w: „Działkowiec”, 1997, nr 10, s. 7-9.
24. „Najlepsze ogrody działkowe i wzorowe działki roku 1997”, w: „Działkowiec”, 1997, nr 9, s. 56.

25. S. Drewniak, „Jubileusz 100-lecia ogrodnictwa działkowego w Polsce”, w: „Przyroda Polska”, 1997, nr 10, s. 3-5.
26. **„100 lat Ogrodnictwa Działkowego w Polsce i województwie bydgoskim”**, mater. zebrała i oprac. Alicja Dolecka przy współpr. Witolda Deręgowskiego, PZD, „Form-Druk”, Bydgoszcz 1997.
27. Krzysztof Zmarlicki, Piotr Brzozowski, „Metoda wyceny upraw ogrodniczych w warunkach ogrodów działkowych i ogrodów przydomowych - aneks wskaźniki aktualizacyjne obowiązujące na lata 1998-1999”, KR PZD, Warszawa 1998.
28. W. Lenkiewicz, „Międzynarodowa organizacja działkowców i miłośników ogrodnictwa”, w: „Komunikaty Dendrologiczne i Ochrona Krajobrazu”, 1998, nr 25, s. 129-136.
29. A. Kołodziej, J. Rejman, J. Durka, A. Uzar, „Kolorowe domki działkowe”, w: „Działkowiec”, 1998, nr 8, s. 32-33
30. M. Pytka, „Użytkowanie działki a członkostwo związku”, w: „Działkowiec”, 1998, nr 9, s. 41.
31. M. Pytka, „Pracowniczy ogród działkowy urządzeniem użyteczności publicznej”, w: „Działkowiec”, 1999, nr 2, s. 54.
32. M. Pytka, „Rodzinny charakter działki w pracowniczym ogrodzie działkowym”, w: „Działkowiec”, 1999, nr 2, s. 55.
33. K. Hoffman „Jak w urzędach i sądach naruszano prawa działkowców POD im.23 Lutego”, w: „Działkowiec”, 1999, nr 10, s. 38-39.
34. M. Kondracka-Seweryn, „Uwłaszczenie w mediach”, w: „Działkowiec”, 1999, nr 2, s. 60.
35. Ewa Kicińska, „Zieleń Warszawy w opracowaniu Pracowni Zieleni BOS, BUW, BPRW 1941-1991”, Warszawa 2000.
36. G. Franke, „Wysiedlanie działkowców”, w: „Działkowiec”, 2000, nr 8, s. 57.
37. M. Pytka, „Podatki, opłaty pozwolenia, umowy”, w: „Działkowiec”, 2000, nr 9, s. 33.
38. M. Kondracka-Seweryn, „Próba likwidacji POD”, w: „Działkowiec”, 2000, nr. 08, s. 4-5.
39. **„Ogrodnictwo działkowe na ziemi gnieźnieńskiej – 1902-2002”**, oprac. tekstu Z. Stankowiak, W. Występski, [2002], harmonijka.
40. Waldemar Karolczak, „Ogródki działkowe na Górczynie w latach 1903-1914”, w: „Kronika Miasta Poznania - kwartalnik poświęcony sprawom kulturalnym stoł. m. Poznania - organ Towarzystwa Miłośników Miasta Poznania”, 2002, tom 70, nr 1, s. 291-297.
41. E. Kondracki, M. Pytka, „Sytuacja prawna ogrodów działkowych po orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego”, w: „Działkowiec”, 2002, nr 04, s. 10-11.
42. „Ogrody działkowe jako element zieleni miejskiej – materiały szkoleniowe, Kurs podstawowy dla Społecznej Służby Instruktorskiej POD, 26.11-10.12.2003, Wrocław”, Okręgowy Zarząd we Wrocławiu, maszynopis, 2003.
43. I. Maciejewska, „Tęczowa Dolinka”, w: „Działkowiec”, 2004, nr 8, s. 18-19. [w Kozienicach]
44. „Uwaga Działkowcy! Nowe zagrożenie dla działkowców, ogrodów i związku”, broszura, KR PZD, Warszawa 2004.
45. **Krzysztof Śliwa, „Ogródki działkowe w przestrzeni miejskiej Wrocławia”**, praca doktorska pod kier. Prof. Eugeniusza Bagińskiego, Politechnika Wrocławska, Wydział Architektury, 2004.
46. Krzysztof Śliwa, „Ogródki działkowe w przestrzeni miejskiej Wrocławia”, w: „Wrocław oraz miasta i niektóre obszary województwa dolnośląskiego w wynikach badań socjurbanistycznych”, red. Eugeniusz Bagiński, Oficyna Wydaw. PWroc., Wrocław 2002, s. 49-67.
47. Krzysztof Śliwa, „Podstawy funkcjonowania pracowniczych ogrodów działkowych w Polsce - regulacje prawne a rzeczywistość (ze szczególnym uwzględnieniem Wrocławia)”, w: „Wybrane wyniki badań nad miejską siecią osadniczą Dolnego Śląska”, red. Eugeniusz Bagiński, Wrocław, Oficyna Wydaw. PWroc., 2004, s. 137-149.
48. „Wszyscy walczymy o Ogrody Rodzinne”, broszura, KR PZD, [2004?].
49. A. Zakrzewska, „«Podleśny» POD lasem”, w: „Działkowiec”, 2005, nr 9, s. 41-42.
50. P. Urbański, „Ogrody działkowe - niezliczony potencjał zieleni w miastach”, w: „Przegląd Komunalny”, 2006, nr 8, s. 35-36.
51. Aleksander Łukaszewicz, Szymon Łukaszewicz, „Rola i kształtowanie zieleni miejskiej”, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2006.
52. Mariusz Lamprecht, Tadeusz Marszał, „Ogrody działkowe w przestrzeni Łodzi”, w: red. Tadeusz Marszał „Wybrane zagadnienia zagospodarowania przestrzennego Łodzi”, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2006, s. 69-82.
53. Beata Gawryszewska, „Ogródki robotnicze, które zostały działkami”, w: „Urbanistyka”, 2006, nr 10, s. 28-32.
54. E. Wiśniewska, „Rodzinne Ogrody Działkowe”, w: „Działkowiec”, 2006, nr 9, s. 27.
55. Katarzyna Orszulak-Dudkowska, „Spotkanie w ogrodzie, czyli o biesiadowaniu w przestrzeni miejskich ogródków działkowych”, w: „Łódzkie Studia Etnograficzne”, 2007, tom 46, s. 91-110.
56. Kazimierz Wiech, „Działki w mieście – polska specjalność”, w: „Działkowiec”, 2007, nr 1, s. 66-67.

57. Kazimierz Wiech, „Działki w mieście - bioróżnorodność, której nie dostrzegamy...”, 2007, nr 2, s. 62.
58. Jadwiga Duda, „126 spotkanie z cyklu «Wieliczka - Wieliczanie» p.t. Rodzinne ogrody działkowe w Wieliczce – historia i teraźniejszość”, Wieliczka, Wydawnictwo Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej, 2008.
59. M. Kobylińska, „Czy ogrody działkowe są likwidowane?”, w: „Działkowiec”, 2008, nr 5, s. 37-38.
60. Anna Pawlikowska-Piechotka, „Allotments as Family Gardens' in Contemporary Urban Space (Poland)”, 2009.
61. Anna Pawlikowska-Piechotka, „Ogrody działkowe w rozwoju zrównoważonym współczesnego miasta”, w: „Problemy ekologii”, R. 13, nr 2, s. 106-109.
62. Anna Pawlikowska-Piechotka, „Ogrody działkowe w przestrzeni miasta, cz. 1”, w: „Archivolta”, 3(43)/2009, s. 80-82.
63. B. Piech, T. Terlecki, „Dlaczego działkowcy są przeciwni projektowi ustawy PiS?”, w: „Działkowiec”, 2009, nr 6, s. 43.
64. J. Kurowicki, „Ogród, ogródki działkowe i środowisko”, w: „Humanistyka i Przyrodoznawstwo. Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie”, 2009, nr 15, s. 271-285.
65. Anna Pawlikowska-Piechotka, „Ogrody działkowe w przestrzeni miasta, cz. 2”, w: „Archivolta”, 1(45)/2010, s. 84-87.
66. „Wystąpienie pokontrolne Najwyższej Izby Kontroli: Zapewnienie warunków dla prawidłowego funkcjonowania rodzinnych ogrodów działkowych”, P/09/195, data publikacji: 2010.11.26, źródło: <http://www.nik.gov.pl/kontrolne/wyniki-kontroli-nik/kontrolne.6994.html> (dostęp: 03.2013).
67. Bogusław Luchter, „Przemiany w użytkowaniu ziemi w rozwoju miasta Krakowa”, Zeszyty Naukowe, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Seria Specjalna, Monografie, 2010, nr 196, s. 237.
68. Anna Pawlikowska-Piechotka, „Tradycja ogródków działkowych w Polsce”, Novae Res - Wydawnictwo Innowacyjne, Gdynia cop. 2010.
69. „Poradnik prezesa rodzinnego ogrodu działkowego”, praca zbiorowa pod kier. Eugeniusza Kondrackiego, KR PZD, Warszawa 2011.
70. **Wanda Kononowicz, „Rozwój ogrodów działkowych we Wrocławiu od końca XIX w.do II wojny światowej”**, rządowy projekt badawczy, N N527 437436, Politechnika Wrocławska; Wydział Architektury; Instytut Historii Architektury, Sztuki i Techniki, 2009-2011.
71. Mirosław Wincenciak, „Art. 24 ustawy o rodzinnych ogrodach działkowych - wątpliwości w zakresie wykładni i zgodności przepisu z Konstytucją”, w: „Administracja - teoria, dydaktyka, praktyka”, 2011, nr 3(24), s. 87-101.
72. „Sprawozdanie z działalności Krajowej Komisji Rewizyjnej PZD w kadencji 2007-2011, IX Krajowy Zjazd Delegatów PZD”, KR PZD, Warszawa 2011.
73. „Sprawozdanie z działalności Krajowej Komisji Rozjemczej PZD w kadencji 2007-2011, IX Krajowy Zjazd Delegatów PZD”, KR PZD, Warszawa 2011.
74. „Sprawozdanie z działalności Krajowej Rady PZD w kadencji 2007-2011, IX Krajowy Zjazd Delegatów PZD”, KR PZD, Warszawa 2011.
75. Bartosz Rakoczy, „Aksojologiczne podstawy ustawy o rodzinnych ogrodach działkowych”, w: „Studia Iuridica Agraria”, 2011, tom 9, s. 282-293.
76. „Kochamy nasze działki”, w: „Mój Piękny Ogród”, 2011, nr 6, s. 72-74, 76.
77. T. Terlecki, „Ochrona działkowca przed roszczeniami”, w: „Działkowiec”, 2011, nr 4, s. 40.
78. **„Jak powstawały ogrody działkowe? Prace konkursowe”**, oprac. red. Katarzyna Kowalska, Warszawa, Wydawnictwo „Działkowiec”, na zlec. KR PZD, cop. 2011.
79. „Kim są polscy działkowcy? Badanie wykonane przez Krajową Radę Polskiego Związku Działkowców przy współudziale okręgowych zarządów PZD i zarządów ROD”, KR PZD, Warszawa 2012.
80. **„Dzieło – działka”**, red. Małgorzata Szczurek, Magdalena Zych, Kraków, Muzeum Etnograficzne im. Seweryna Udzieli w Krakowie, cop. 2012.
81. Franciszek Kuczka, Józef Strzałkowski, „Chełmińskie ogrody działkowe - w 77. rocznicę powstania Towarzystwa Ogrodów Działkowych i Małych Osiedli Podmiejskich Chełmży oraz w 31. rocznicę powstania Polskiego Związku Działkowców”, Chełmża, Wąbrzeźno, Wąbrzeskie Zakłady Graficzne, 2012.
82. **Roman Szkup, „Użytkowanie rodzinnych ogrodów działkowych przez społeczność wielkomięską - Przykład Łodzi”**, Łódź 2012.
83. Hubert Romanowski, „Uwagi o architekturze ogrodów działkowych”, w: „Czasopismo techniczne – Architektura”, 6-A/2012, Zeszyt 19, Rok 109, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, 2012, s. 277-282.
84. A. Bałon, „Rodzinne ogrody działkowe w studiach i miejscowych planach w wybranych miastach w Polsce”, Wydział Gospodarki Gruntami Krajowej Rady PZD, Warszawa 2012.
85. A. Komorowska, „Permakultura w mieście”, w: „Zieleń miejska”, nr 10/2012, s. 22-23.
86. M. Jermaczek-Sitak, „Zanim znikną stare ogrody”

- w: „Ptaki. Biuletyn Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków”, 2012, nr 2, s. 44-46.
87. M. Ciesielska, „Ogrody działkowe”, w: „Eko i My: Poradnik Ekologiczny”, 2012, nr 10, s. 23-25.
  88. Jan Lipski, „Modele organizacji ogrodów działkowych po wyroku Trybunału Konstytucyjnego – wnioski de lege ferenda”, w: „Zeszyty Prawnicze BAS”, 2013, nr 3(39), s. 37-58.
  89. Barbara Hirsz, Zbigniew Jerzy Hirsz, „Ogród działkowy «Zalesiany»”, Rodzinny Ogród Działkowy „Zalesiany”, Białystok 2013.
  90. Mirosław Górczyca, „Stan rozwoju pracowniczych ogrodów działkowych”, w: „Wiadomości Statystyczne”, 0043-518X, r. 58, nr 12 (2013), s. 80-85.
  91. Magdalena Zych, „Działki, obrzeża krajobrazu”, w: „Konteksty”, r. 67, nr 2 (2013), s. 65-70.
  92. Bohdan Zdziennicki, „Ogrody działkowe w świetle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego”, w: „Państwo i Prawo”, r. 68, z. 6 (2013), s. 74-87.
  93. **„Ogrody działkowe w miastach - bariera czy wartość?”**, red. nauk. Marek Kosmala, Polskie Zrzeszenie Inżynierów i Techników Sanitarnych. Oddział, Toruń 2013.
  94. Wacława M. Borkowska, „Warszawa w kwiatach - społecznicy na rzecz miasta”, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, Warszawa 2013.
  95. Beata Gawryszewska, „Historia i Struktura Ogrodu Rodzinnego”, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2013, s. 60-62.
  96. A. Cienciąła, „Wybrane problemy geodezyjno-prawne w gospodarce nieruchomościami zajętych pod rodzinne ogrody działkowe”, w: „Przegląd geodezyjny”, R. 85, nr 8, s. 10-14.
  97. B. Wycichowska, „Przesądzona zmiana polityki państwa w zakresie ogrodnictwa działkowego”, w: „Przegląd komunalny”, nr 8/2013, s. 44-48.
  98. M. Kosmala, „Parki alternatywą dla działek?” w: „Przegląd Komunalny”, nr 8/2013, s. 57-60.
  99. J. Kronenberg, T. Bergier, P. Lisicki, „Usługi ekosystemów w praktyce a ogrody działkowe”, w: „Przegląd Komunalny”, nr 8/2013, s. 53-56.
  100. Jadwiga Urbanik, „Ogrody działkowe nad Ługowiną: d. Heimstattengartenkolonie „Am Flossgraben”: ul. Kosmonautów/ul. Grabowa/ul. Trójkątna : [hasło], w: „Leksykon zieleni Wrocławia”, koncepcja i red. nauk. Iwona Bińkowska, Elżbieta Szopińska, Wydawnictwo, Via Nova, Wrocław 2013, s. 432.
  101. R. Giedych, L. Poniży, „Ogrody działkowe jako przedmiot polityki przestrzennej i ekologicznej miast na przykładzie Warszawy i Poznania”, w: „Przegląd komunalny”, nr 8/2013, s. 48-53.
  102. J. Kubicz, „Ocena ryzyka zdrowotnego ogrodów działkowych Wrocławia”, w: „Ekonomia i środowisko”, nr 1/2014, s. 154-163.
  103. Katarzyna Gryniewicz-Balińska, „Rozwój ogrodów działkowych we Wrocławiu od końca XIX w. do II wojny światowej”, praca doktorska pod kierunkiem prof. dr hab. inż. arch. Wandy Kononowicz, Wydział Architektury, Politechnika Wrocławska, Wrocław 2014.
- I.4.2. Literatura pomocnicza i uzupełniająca:
1. Seria Wydawnicza: „Biblioteka Działkowca”, zeszyty 1-59, [7], do 1981: WZ CRZZ, od 1981: KR PZD, Warszawa 1966-1994.
  2. Seria Wydawnicza: Informator Działkowca, Warszawa 1976-1986?
  3. Seria Wydawnicza: „Biblioteka Działkowca”, „Diogenes”, „Świat Książki”, Warszawa 1998-2000.
  4. Władysław Misiuna, „Indywidualna produkcja żywności w krajach socjalistycznych - tendencje i kierunki rozwoju”, CINTE OIC, Warszawa 1984 (Materiały Informacyjne dla Centralnej Kadry Kierowniczej - Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej. Ośrodek Informacji Centralnej).
  5. Marek Kościelak, „Vademecum działkowca”; Centralne Biuro Projektowo-Badawcze Budownictwa Wiejskiego «Bisprol». Branżowy Ośrodek Informacji Budownictwa Rolniczego”, „Bisprol”, Warszawa 1985
  6. „Zakładamy działkę - poradnik działkowca”, oprac. zespół Michał Badyła, „Agrotechnika”, Warszawa 1985.
  7. „Działka moje hobby – (bibliografia-wybór)”, oprac. Urszula Galas, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Stanisława Grochowiaka w Lesznie. Dział Informacyjno-Bibliograficzny, WBP, Leszno 1985.
  8. Alicja Bobrowska, „Przyjemne i pożyteczne w domu i na działce”, PZD. KR, Warszawa 1987.
  9. Izabela Kiljańska, „Działka jak piękny bukiet”, KR PZD, Warszawa 1988, Biblioteka Działkowca, 0239-9024, z. 51.
  10. Nina Grella, „Vademecum działkowicza”, „Almapress”, Czeladź 1991.
  11. „ABC mojej działki”, praca zbiorowa, wiadomości oprac. z zakresu warzywnictwa Józefa Dobrzańska, sadownictwa Augustyn Mika, kwiaciarstwa Jacek Marcinkowski, Krajowa Rada Polskiego Związku Działkowców, Warszawa 1991.
  12. Włodzimierz Ferenstein, Witold Lenkiewicz, Witold Majlert „Monografia Warszawskiego Związku Ogrodniczego”, z przedm. Szczepana Pieniążka, ZoiKZP-O, „Dima”, Warszawa 1992.
  13. Edward Traczyński (1946-), „Zieleń na wsi kie-

- leckiej”, Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego, Kielce 1995.
14. W. Biaduń, „Ptaki ogrodów działkowych w Lublinie”, w: „Notatki Ornitologiczne”, 1996, tom 37, nr 3-4, s. 247-258.
  15. Marek Czerwień, Janina Lewińska, „Zieleń w mieście”, Warszawa 1996.
  16. Z. Kaczmarek, „Produkcja ogrodnicza w POD w 1996 r.”, Krajowy Związek Działkowców, Warszawa (materiał powielany) 1997.
  17. W. Jarosz, „Pasy ochronne w ogrodach działkowych”, w: „Działkowiec”, 1999, nr 1, s. 54-55.
  18. „Poradnik działkowca”, pod red. Ferna Marshalla Bradleya, współpr. Linda A. Gilkeson, z ang. przeł. Agnieszka Łuczak, Marcin Kałużowski, „Klub dla Ciebie”, Warszawa 2003.
  19. P. Paschke, „Dzieci w ogrodach działkowych Europy”, w: „Działkowiec”, 2005, nr 2, s. 66-67.
  20. Ignacy Stefan Wojnikiewicz, „Dziennik plantatora i działkowca”, Wydawnictwo „Koszalinesja”, Koszalin[2006].
  21. Rocznik statystyczny GUS, 2007.
  22. Wolfgang Kawollek, „Wielka księga ogrodnika i działkowca - praktyczny poradnik”, tł. Joanna Mikołajczyk, Publicat Wydawnictwo, Poznań cop. 2008.
  23. „Niezbędnik działkowca”, oprac. tekstów Bożena Stasiak, dod. do dzien. Super Express, Murator, Warszawa cop. 2010.
  24. „Album projektów zagospodarowania działek w ROD”, oprac. merytoryczne Dorota Krupińska, Wydawnictwo Działkowiec, Warszawa 2012.
  25. „Vademecum działkowca”, praca zbiorowa pod kierunkiem Eugeniusza Kondrackiego, Działkowiec, Warszawa 2012.
  26. „Urban gardening”, Zamek Cieszyn, Cieszyn 2013.
  27. Krzysztof Lewandowski, „Poradnik działkowca - porady dla właścicieli działek”, [Będzin], Wydawnictwo Internetowe E-bookowo, 2013, dokument online dostępny w Repozytorium Dokumentów Elektronicznych BN.
  28. „Niezbędnik początkującego działkowca - ogród pełen warzyw, owoców i kwiatów”, oprac. Jolanta Zarembina,, Murator, Warszawa cop. 2014.

II. Czasopisma (wybór)

II.1. Do 1944 r.

II.1.1. Podstawowe:

1. **„Ogródek Działkowy - kwartalnik Związku Towarzystw Ogródków Działkowych Rzeczypospolitej Polskiej”**, red. Zofia Doeringowa-Drwęska, Związek Towarzystw Ogródków Działkowych Rzeczypospolitej Polskiej, Poznań 1928-1933:
12.1927?
R.1: nr 1-3 (1928),
R.2: nr 1-4 (1929),
R.3: nr 1-4 (1930),
R.4: nr 1-4 (1931),
R.5: nr 1-6 (1932) (dwumiesięcznik),
R.6: nr 1-6 (1933) (dwumiesięcznik).
Uwagi: od R. 4, nr 1 (1931) podtytuł: organ Związku Towarzystw Ogródków Działkowych Rzeczypospolitej Polskiej.
Następnie: „Działka i Osiedle” Mies. ogólnopolski Towarzystwa Krajowego”, Poznań 1934-1937.
2. **„Działka i Osiedle - miesięcznik Związku Towarzystw Ogrodów Działkowych, Przydomowych, Małych Osiedli i Hodowli Drobno Inwentarza”**, red. Helena Nieciówna, Związek Towarzystw Ogrodów Działkowych, Przydomowych, Małych Osiedli i Hodowli Drobno Inwentarza, Poznań 1934-1937:
R.7: nr 1-12 (1934),
R.8: nr 1-12 (1935),
R.9: nr 1-12 (1936),
R.10: nr 1-12 (1937).
Poprzednio: „Ogródek Działkowy - kwartalnik Związku Towarzystw Ogródków Działkowych Rzeczypospolitej Polskiej”, Poznań 1928-1933.
Kontynuacja: „Ogrodnictwo Działkowe - organ Centralnego...”, Warszawa 1938-1939.
3. **„Ogrodnictwo Działkowe - organ Centralnego Związku Towarzystw Ogrodów i Osiedli Działkowych Rzeczypospolitej Polskiej/Le Jardinage du Coin de Terre - Organe de l'Union Centrale des Sociétés du Coin de Terre et du Foyer de la République Polonaise”**, red. Zdzisław Tyszka, Warszawa, Centralny Związek Towarzystw Ogrodów i Osiedli Działkowych Rzeczypospolitej Polskiej, 1938-1939:
R.1: nr 1-4 (1938, nr 1 we wrześniu, miesięcznik wrzesień-grudzień)
Kontynuuje: „Działka i Osiedle - miesięcznik Związku Towarzystw Ogrodów Działkowych, Przydomowych, Małych Osiedli”, Poznań 1934-1937.
Następnie: „Ogrody i Osiedla Działkowe...”, Warszawa 1939.

4. **„Ogrody i Osiedla Działkowe - organ Centralnego Związku Towarzystw Ogrodów i Osiedli Działkowych Rzeczypospolitej Polskiej [poświęcony sprawom propagandy, organizacji i budowy kolonij i osiedli działkowych oraz codziennej pracy w ogrodzie działkowym i przydomowym, wychodzi w połowie każdego miesiąca]**, red. Zygmunt Hellwig, 1939:

R.1: nr 1, 2-3,4-5, 6-7 (od stycznia 1939, miesięcznik)

Uwagi: od R. 1, nr 3 (1939) wyd.: Centralny Związek Ogrodów i Osiedli Działkowych R. P.

Poprzednio: „Ogrodnictwo Działkowe...”, Warszawa, 1938.

Kontynuacja: „Działkowiec”, Warszawa, od 1949.

5. **„Śląski Działkowiec - dwutygodnik ilustrowany. Organ Okręgowego Związku Tow. Ogrodów Działkowych i Przydomowych Wojew. Śląskiego**”, red. odpow. Stanisław Hartmann, Katowice [1933, 1935-1939], Królewska Huta [1934], Siemianowice [1939], Okręgowy Związek Towarzystw Ogrodów Działkowych i Przydomowych Województwa Śląskiego, 1933-1936²⁸:

R.1: nr 1-24? (1933),

R.2: nr 1-25 (1934),

R.3: nr 1-24 (1935),

R.4: nr 1-24? (1936).

Uwagi: w R.1 jako dodatek do tygodnika „Rolnik Śląski” pod nazwą „Działkowiec Śląski”, od R. 2 (1934), nr 1, wyd. Okręgowy Związek Towarzystw Ogrodów Działkowych i Przydomowych Województwa Śląskiego, wcześniej w R.1. Śląska Izba Rolnicza i Wojewódzki Lokalny Komitet Funduszu Pracy w Katowicach, w 1937 podtytuł: miesięcznik ilustrowany.

Następnie: „Działkowiec Śląski - miesięcznik ilustrowany. Organ Okręgowego Związku Tow. Ogrodów Działkowych i Osiedli Wojew. Śląskiego”, Katowice, 1937-1939.

6. **„Działkowiec Śląski - miesięcznik ilustrowany. Organ Okręgowego Związku Tow. Ogrodów Działkowych i Osiedli Wojew. Śląskiego**”, red. odpow. Józef Słomka, Katowice, Okręgowy Związek Towarzystw Ogrodów Działkowych i Przydomowych Województwa Śląskiego, 1937-1939:

R.5: nr 1-12 (1937),

R.6: nr 1-12 (1938),

R.7: nr 1-8 (1939).

Poprzednio: „Śląski Działkowiec - dwutygodnik ilustrowany. Organ Okręgowego Związku Tow. Ogrodów Działkowych i Przydomowych Wojew. Śląskiego”, Królewska Huta, 1933-1936.

Kontynuacja: „Działkowiec Polski - Miesięcznik Ilustrowany...”, Katowice, 1946-1949.

7. **„Biuletyn Okręgowego Związku Towarzystw Ogrodów Działkowych w Warszawie**”, Warszawa do 1939?²⁹.

II.1.1. Uzupełniające:

1. „Ogrodnik Polski - dwutygodnik poświęcony wszystkim gałęziom ogrodnictwa”, Towarzystwo Ogrodnicze Warszawskie od 1887 r., Warszawa.

2. „Rolnik Śląski...”, od 1927 podtyt.: urzędowy organ Śląskiej Izby Rolniczej, Śląskiej Stacji Ochrony Roślin i oficjalny organ organizacyj rolniczych na Śląsku oraz Głównego Związku Śląskich Hodowców Drobiu i Ogrodników Działkowych” (1889-1939), Główny Związek Śląskich Hodowców Drobiu i Ogrodników Działkowych 1927-1933, 1933 dodatek: „Działkowiec Śląski”.

3. „Hasło ogrodniczo-rolnicze”, Małopolskie Towarzystwo Ogrodnicze Okręg Tarnów, Tarnów, Kraków, 1932-1970.

Następnie: „Hasło Ogrodnicze...”, od 1971 r.

4. „Hasło Ogrodnicze [organ Towarzystwa Ogrodniczego w Krakowie]”, red. nac. Tadeusz Leśniak, Warszawa, od 1971 r.

Poprzednio: „Hasło ogrodniczo-rolnicze”, 1932-1970.

5. „Miesięcznik Ogrodniczy - organ Sekcji Ogrodniczej Towarzystwa Gospodarskiego we Lwowie - wychodzi w pierwszej połowie każdego miesiąca”, red. Antoni Wróblewski, Lwów, Towarzystwo Gospodarskie, 1919-1922.

Następnie: „Przegląd Ogrodniczy...”, 1922-1961

6. „Przegląd Ogrodniczy - organ Małopolskiego Tow. Ogrodniczego we Lwowie [od 1946: organ Polskiego Związku Ogrodniczego w Warszawie]”, red. Stefan Makowiecki, Stanisław Rehman, Lwów, 1922-1961.

Poprzednio: „Miesięcznik Ogrodniczy...”, 1919-1922.

7. Prasa lokalna i krajowa [niezbędna kwerenda artykułów dotyczących ogrodów działkowych].

8. Prasa i druki ulotne okresu okupacji dotyczące ogrodów działkowych.

²⁸R. Tomaszewski, „Nie tylko Dzierżon: wprowadzenie do bibliografii piśmiennictwa pszczelniczego na Śląsku”, w: Biblioteka, NR 15 (24), 2011, s. 52.

²⁹Biuletyn ten w bibliografii przywołuje: Koło Miłośników Ogrodnictwa w Lublinie, „Województwo lubelskie, a ogrody działkowe”, Lublin, 1935, s. 39; autor nie odnalazł żadnego egzemplarza tego biuletynu.

II.2. Od 1944 r.

II.2.1. Podstawowe:

1. „**Działkowiec Polski - Miesięcznik Ilustrowany. Organ Centralnego Związku Towarzystw Ogrodów i Osiedli Działkowych Rzeczypospolitej] Polskiej i wszystkich Związków Okręgowych (1947-1949) [Organ Związku Ogrodów i Osiedli Działkowych Okręgu Śląsko-Dąbrowskiego (1946)**”, red. Stanisław Hartmann, Katowice, Centralny Związek Towarzystw Ogrodów i Osiedli Działkowych Rzeczypospolitej Polskiej [Związek Ogrodów i Osiedli Działkowych Okręgu Śląsko-Dąbrowskiego], 1946-1949:

R.1: nr 1-12/(6)1-(12)6 (czer.-grudz. 1946),

R.2: nr 1-12 (1947),

R.3: nr 1-12 (1948),

R.4: nr 1-8 (stycz.-sierp. 1949).

Uwagi: od R. 1 (1946), nr 6 numeracja podwójna (1) – organ centralnego związku, wcześniej okręgowego, tytuł okładki: od R. 2 (1947) podtytuł: organ poświęcony sprawom ogrodnictwa działkowego i przydomowego, od R. 4 (1949) podtytuł: miesięcznik ilustrowany poświęcony sprawom ogrodnictwa działkowego i przydomowego.

Kontynuuje: „Działkowiec Śląski - miesięcznik ilustrowany. Organ Okręgowego Związku Tow. Ogrodów Działkowych i Osiedli Wojew. Śląskiego”, Katowice, 1937-1939.

Następnie: „Działkowiec - miesięcznik Polskiego Związku Działkowców”, Warszawa, od 1949 r.

9. „**Działkowiec - miesięcznik Polskiego Związku Działkowców [miesięcznik każdego działkowca**”, Krajowa Rada Polskiego Związku Działkowców, przewod. kol. Eugeniusz Kondracki, Warszawa, od 1949 r.:

R.1: nr 1-4 (wrzes.-grudz. 1949)=R.4,

R.2: nr 1-12 (stycz.-grudz. 1950)=R.5,

R.3: nr 1-12 (stycz.-grudz. 1951),

R.4: nr 1-12 (1952),

R.5: nr 1-12 (1953),

R.6: nr 1-12 (1954),

R.7: nr 1-12 (1955),

R.7[!]: nr 1-12 (1956),

R.8: nr 1-12 (1957),

R.9: nr 1-12 (1958),

R.10: nr 1-12 (1959),

R.11: nr 1-12 (1960) + wkł. do nr 1,

R.12: nr 1-12 (1961),

R.13: nr 1-12 (1962),

R.14: nr 1-12 (1963),

R.15: nr 1-12 (1964),

R.16: nr 1-12 (1965),

1966: nr 1-12,

1967: nr 1-12,

1968: nr 1-12,

1969: nr 1-12,

1970: nr 1-12,

1971: nr 1-12,

1972: nr 1 (styczeń); nr 2-12 (luty-grudzień)=nr 258-268,

1973: nr 1-12=nr 269-280,

1974: nr 1-12=nr 281-292,

1975: nr 1-11/12=nr 293-303/304,

1976: nr 1-12=nr 305-316,

1977: nr 1-12=nr 317-328,

1978: nr 1-11/12=nr 329-339/340,

1979: nr 1-11/12=nr 341-351/352,

1980: nr 1/2-11/12=nr 353/354-363/364,

1981: nr 1/2-11/12=nr 365/366-375/376,

1982: nr 1/3-11/12=nr 377/379-387/388,

1983: nr 1-12=nr 389-400,

1984: nr 1-12=nr 401-412,

1985: nr 1-12=nr 413-424,

1986: nr 1-12=nr 425-436,

1987: nr 1-12=nr 437-448,

1988: nr 1-12=nr 449-460,

1989: nr 1-10/12=nr 461-460/462[!],

1990: nr 1/2-11/12=nr 473/474-483/484,

1991: nr 1-12=nr 485-496,

1992: nr 1-12=nr 497-508,

1993: nr 1-12=nr 509-520,

1994: nr 1-12=nr 521-532 + wkł.,

1995: nr 1-12=nr 533-544 + kalendarz,

1996: nr 1-12=nr 545-556,

1997: nr 1-12 (stycz.-grudz.)=nr 557-568

1998: nr 1-12 (stycz.-grudz.)=nr 569-580,

1999: nr 1-12 (stycz.-grudz.)=nr 581-592

2000: nr 1-12 (stycz.-grudz.)=nr 593-604 + nr spec. 1-4,

2001: nr 1-11 (stycz.-list.)=nr 605-615 + nr spec. 1-4,

2002: nr 1-12 (stycz.-grudz.)=nr 617-628 + nr spec. 1-4,

2003: nr 1-12 (stycz.-grudz.)=nr 629-640 + nr spec. 2-4,

2004: nr 1-12 (stycz.-grudz.)=nr 641-652 + nr spec. 1-4,

2005: nr 1-12 (stycz.-grudz.)=nr 653-664 + nr spec. 1-3 + wkł. do nr 1,4-5 + dod.: Atlas Roślin Sadowniczych do nr 9-12,

2006: nr 1-12 (stycz.-grudz.)=nr 665-676 + nr spec. 1-3 + dod.: Atlas Roślin Sadowniczych do nr 1-8,

2007: nr 1-12 (stycz.-grudz.)=nr 677-688 + nr spec. 1-4 + dod. do nr 3,

2008: nr 1-12 (stycz.-grudz.)=nr 689-700 + nr spec. 1-4,

- 2009: nr 1-12 (stycz.-grudz.)=nr 701-712 + nr spec. 1-4,
 2010: nr 1-12 (stycz.-grudz.)=nr 713-724 + nr spec. 1-4,
 2011: nr 1-12 (stycz.-grudz.)=nr 725-736 + nr spec. 1-4,
 2012: nr 1-12 (stycz.-grudz.)=nr 737-748 + nr spec. 1-4,
 2013: nr 1-12 (stycz.-grudz.)=nr 749-760,
 2014: nr 1-10 (stycz.-paźdz.)=nr 761-770.
 Kontynuuje: „Ogrodnictwo Działkowe - organ Centralnego Związku...”, Warszawa, 1938-1939;
 „Działkowiec Polski - Miesięcznik Ilustrowany...”, Katowice, 1946-1949.
10. **Informatory i biuletyny Miejskich Wojewódzkich Zarządów POD** i Krajowej Rady POD, 1949-1982, w zasobie archiwów Okręgowych Zarządów PZD i ogrodów [materiały wymagają zebrania i opracowania].
11. **„Biuletyn - Polski Związek Działkowców. Krajowa Rada w Warszawie”**, Warszawa, 1982-1997:
 1982: nr 1-4,
 1983: nr 1-4=nr 5-8,
 1984: nr 1-4=nr 9-12,
 1985: nr 1-4=nr 13-16,
 1986: nr 1-4=nr 17-20,
 1987: nr 1-4=nr 21-24,
 1988: nr 1-4=nr 25-28,
 1989: nr 1-4=nr 29-32,
 1990: nr 2=nr 34,
 1993: nr 1-4=nr 45-48,
 1994: nr 2-4=nr 50-52,
 1995: nr 1-8=nr 53-60,
 1996: nr 1-7=nr 61-67,
 1997: stycz. biuletyn specjalny.
 Uwagi: niereg., 1995, nr 4-1997, stycz.; 1982-1995 (kwartalnik), nr 3, od 1984, nr 1 wyd.: Krajowa Agencja Wydawnicza, Od 1987, nr 1 red. E. Kondracki.
 Poprzednio: „Biuletyn Krajowej Rady Pracowniczych Ogrodów Działkowych przy Centralnej Radzie Związków Zawodowych w Warszawie”, Warszawa, 1949-1982.
 Następnie: „Biuletyn Informacyjny - Polski Związek Działkowców”, Warszawa, 1997.
12. **„Biuletyn Informacyjny - Polski Związek Działkowców”**, Warszawa, Krajowa Rada PZD, 1997: 1997: nr 1=nr 68.
 Poprzednio: „Biuletyn - Polski Związek Działkowców. Krajowa Rada w Warszawie”, Warszawa, 1982-1997.
 Następnie: „Biuletyn Informacyjny - Krajowa Rada Polskiego Związku Działkowców”, Warszawa, od 1997.
13. **„Biuletyn Informacyjny - Krajowa Rada Polskiego Związku Działkowców”**, Warszawa, Krajowa Rada PZD, od 1997:
 1997: [nr] 2-8=nr 69-75,
 1999: [nr] 1-11=nr 83-93,
 2000: [nr] 1-10=nr 94-103,
 2001: [nr] 1-8=nr 104-111,
 2002: [nr] 1-11=nr 112-122,
 2003: [nr] 2-7=nr 124-129,
 2004: [nr] 1-9=nr 130-138,
 2005: [nr] 1-12=nr 139-150,
 2006: [nr] 1-15=nr 151-165 Nr 11 wyd. spec.,
 2007: [nr] 01-12=nr 166-177,
 2008: [nr] 01-12=nr 178-189,
 2009: [nr] 01-16=nr 190-205,
 2010: [nr] 01-10,11-14=nr 206-215,215-218 Nr 11,13 wyd. spec.,
 2011: [nr] 01-13=nr 219-231 [nr] 01,08 wyd. spec.,
 2012: [nr] 1-13=nr 232-244,
 2013:[nr] 1-2,3-11=nr 245-246,246-254 Nr 10 wyd. spec.,
 2014: [nr] 1-5=nr 255-259.
 Uwagi: niereg., tyt. wg okł., od 2004, nr 7: wydawnictwo „Działkowiec”.
 Poprzednio: „Biuletyn Informacyjny - Polski Związek Działkowców”, Warszawa, 1997.
14. **„Informator działkowca”**, broszura KR PZD wydawana od 1981 r., w zasobie archiwum PZD i ogrodów.

II.2.2. Uzupełniające:

1. Prasa lokalna i krajowa (m.in. Dziennik Trybuna, Gazeta Prawna i in.), [niezbędna kwerenda artykułów dotyczących ogrodów działkowych].

III. MATERIAŁY NIEPUBLIKOWANE, STRONY INTERNETOWE, ARCHIWA DZIAŁKOWE (WYBÓR)

III.1. Materiały konferencyjne, referaty, wykłady, wystawy, np:

1. Wystawa „Dzieło - działka”, powiązana z promocją książki o tym samym tytule, .
2. Wystąpienia PZD na forum Biura Międzynarodowego Ogrodów Działkowych i Rodziny w Luksemburgu.
3. Konferencje naukowo-techniczne z cyklu Zielen Miejska organizowane w Toruniu.

III.2. Wybrane materiały audiowizualne [wydane w ostatnich latach]:

1. Film Centralnego Związku z lat. 1937-1939, pt.: „W krainie słońca”.
2. Film Centralnego Związku z lat. 1937-1939, pt.: „Wśród słońca i kwiatów”³⁰.
3. Film, pt.: „10-lecie Związku Ogródków Działkowych Województwa Śląskiego”, Repozytorium Filмотeki Narodowej, Sygnatura: MF.659, Polska Agencja Telegraficzna, 1939.
4. Film, pt.: „W moim ogródku. Ogródki działkowe”, Teren działek pracowniczych na Mokotowie. Odpoczynek na działkach pracowniczych na Mokotowie, Repozytorium Filмотeki Narodowej, Sygnatura: PKF38/51, Warszawa, Wytwórnia Filmów Dokumentalnych, 1951.
5. „IX Krajowy Zjazd Delegatów PZD 16-17 grudnia 2011”, film na DVD, KR PZD, 2011.
6. „II Kongres PZD 22 IX 2011”, film na DVD, KR PZD, 2011.
7. Katarzyna Hermann, „Wyrok na Działkowców”, film dokumentalny na DVD, reż. Jerzy Froń, WE PRODUCTION, 2012.
8. „X Nadzwyczajny Zjazd Delegatów PZD 6 X 2012”, film na płycie DVD, KR PZD, 2012.
9. „Ogólnopolska Manifestacja Działkowców w Warszawie 10 października 2013 r.”, film na płycie DVD, KR PZD, 2013.
10. Na uwagę zasługują reportaże i programy telewizyjne dotyczące ogrodów działkowych.

III.3. Strony internetowe:

1. Strony KR PZD oraz okręgowych zarządów i delegatur, wszystkie dostępne ze strony: <http://pzd.pl/>
2. Strony ROD, większość dostępna ze strony PZD, np.:
  1. ROD „Kąpiele Słoneczne” w Grudziądzu: <http://kapielesloneczne.pl.tl>
  2. ROD „Pokój” w Luboniu: <http://www.rodpo-koj.pl>
  3. ROD „Pokój” we Wrocławiu: <http://www.rodpo-koj.org>
  4. ROD „Bielany we Wrocławiu: <http://rodbielany.republika.pl>.
3. Strony dotyczące historii ogrodów:
  1. Koźmin miastem kwiatów i zieleni, źródło: http://www.kozminwlp.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=53&Itemid=182 (dostęp: 10.2012).
  2. Jan Pękala, „Krótka historia czasopism działkowych”, źródło: <http://www.pzd-delegatura-gliwice.pl/index.php?go=19> (dostęp: 10.2012).
4. Ryszard Olczyk, „1909-2009 100-lecie Rodzinnego Ogrodu Działkowego im. Tadeusza Kościuszki w Katowicach”, Katowice 2009, opracowanie.
5. „Siedemdziesięciolecie Rodzinnego Ogrodu Działkowego „Dębni” w Krakowie 1933-2008”, Kraków, 2008, broszura okolicznościowa, Archiwum ROD „Dębni” w Krakowie.

III.4. Materiały niepublikowane i archiwa działkowe [zasoby wymagają inwentaryzacji i opracowania]:

1. Archiwa najstarszych ogrodów, założonych do 1939 r., np.:
  1. Archiwum ROD „Powstańców Wielkopolskich” w Koźminie Wielkopolskim, zał. 1824 r. (XVI w.).
  2. Archiwum ROD „Kąpiele Słoneczne” w Grudziądzu, zał. 1897.
  3. Archiwum ROD „Obrońców Pokoju” w Warszawie, zał. 1903 r.
  4. Ryszard Olczyk, „1909-2009 100-lecie Rodzinnego Ogrodu Działkowego im. Tadeusza Kościuszki w Katowicach”, Katowice 2009, opracowanie.
  5. „Siedemdziesięciolecie Rodzinnego Ogrodu Działkowego „Dębni” w Krakowie 1933-2008”, Kraków, 2008, broszura okolicznościowa, Archiwum ROD „Dębni” w Krakowie.

³⁰Wł. Lubawy, Tamże, s. 76; autor nie znalazł żadnych informacji źródłowych o tych filmach.

2. Archiwa ogrodów założonych w latach 1944-1981, np.:

1. Łukasz K. Netczuk, „Historia ROD «Pokój» (1947-2013) i szkic historii ogrodów kolejowych na osiedlu Tarnogaj we Wrocławiu 1927-2013”, druk, księga, 2013, Biblioteczka i Archiwum ROD „Pokój” we Wrocławiu od 1954 r.
2. „Historia POD «Gaje» na 25-lecie w 1972 r.”, masyzynopsis, 1972, Archiwum ROD „Gaje” we Wrocławiu.
3. Archiwa ogrodów założonych po 1981 r., np.:

1. Archiwum ROD „Bielany” we Wrocławiu od 1984 r.

4. Archiwa Okręgowych Zarządów PZD oraz ich Delegatur [okręgowe zarządy dysponują często archiwalną dokumentacją poprzedzającą ich istnienie przed 1981 r. wojewódzkich zarządów POD], np.:

1. Archiwum Okręgowego Zarządu PZD we Wrocławiu, od 1981 [1956?] r.
5. Archiwum KR PZD w Warszawie, od 1981 r.
6. Archiwa innych organizacji działkowców i stowarzyszeń działających od 1981 r.

Część II

IV. MATERIAŁY ARCHIWALNE

IV.1. Do 1918 r.

IV.1.1. Uzupełniające:

Archiwum w Poznaniu:

1. Akta miasta Koźmin, 1318-1846, nr zesp.

53/4331/0, wybrane jednostki wewnątrz zespołu:

1. Dokumenty /Koźmin Niemiecki/, 1575-1775, sygn. I/1-I/6.

IV.2. Lata 1918-1944

IV.2.1. Podstawowe:

Archiwum Akt Nowych:

1. Ministerstwo Spraw Zagranicznych w Warszawie, [1915-1917] 1918-1939, sygn. 2/322/0/2981, Kongres Ogrodów Działkowych w Poznaniu. Sprawozdanie, korespondencja, czasopisma, 1936.
2. Towarzystwo Ogródków Działkowych we Lwowie, 1932-1939, sygn. 2/1737/0/1-3, statut, protokoły z posiedzeń Zarządu, korespondencja, 1932-1939.
3. Rada Główna Opiekuńcza. Biuro Centrali w Krakowie, 1940-1945, sygn. 2/125/0/1741-1750, 1755, korespondencja, sprawozdania i zestawienia dotyczące ogródków działkowych, okręg Galicja, krakowski, lubelski, radomski, warszawski, 1941-1945.

Archiwum Państwowe w Częstochowie:

1. Starostwo Miejskie w Częstochowie, 1939-1945, sygn. 8/4/0/32, Sprawy ogródków działkowych, 1941-1945.

Archiwum Narodowe w Krakowie:

1. Polski Komitet Opiekuńczy Kraków - powiat, 1940-1945, sygn. 29/555/0/50, akta Referatu Zielarskiego i Ogródków Działkowych, 1940-1945.

Archiwum Państwowe w Lesznie:

1. Akta miasta Leszno, 1793-1950 [1961], sygn. 34/21/0/3/1569, ogródki działkowe niemieckie, 1941-1943.

Archiwum Państwowe w Lublinie:

1. Akta miasta Lublina, 1317-1950[1951-1960]:

- sygn. 35/22/0/7.5.1/1932, sprawy ogródków działkowych, 1937-1938,
  - sygn. 35/22/0/7.6.1.2/2429, sprawy ogródków działkowych dla bezrobotnych, 1934-1935;
  - sygn. 35/22/0/7.8.2/4098, regulamin Okr. Komisji Rozjemczej Tow. Ogrodów i Osiedli Działkowych, do 1939;
  - sygn. 35/22/0/8.5/199, plany ogródków działkowych, 1940;
2. Urząd Wojewódzki Lubelski, 1919-1939[1940-1944]:
    - sygn. 35/403/0/6.1.1/102, zjazdy i posiedzenia - Zjazd przedstawicieli instytucji państw. i sam. w Poznaniu w sprawie tworzenia ogródków działkowych, 1927;
    - sygn. 35/403/0/7.1.1/35, Sprawy nadzoru i inspekcji zakładów i instytucji opiekuńczych - Okręgowy Związek Towarzystw Ogrodów i Osiedli działkowych - statut, 1939
    - sygn. 35/403/0/7.1.3/197, sprawy samopomocy społecznej, ogrody działkowe itp., Ogrody Działkowe, 1933-1936.

Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim:

1. Towarzystwo Ogródków Działkowych w Piotrkowie Trybunalskim, 1932-1940, nr zesp. 48/880/0.

Archiwum Państwowe w Poznaniu:

1. Akta miasta Poznania, 1254-1945:

Przyjęcia, uroczystości:

- sygn. 53/474/0/1.72/2135, V Międzynarodowy Kongres Ogrodów Działkowych, 1935;

Okres polski - pomoc dla bezrobotnych i inne rodzaje pomocy:

- sygn. 53/474/0/6.26/4151, osiedle Krzyżownicy (przydział ogródków działkowych), 1937-1938;

Okres polski - przytułki miejskie:

- sygn. 53/474/0/6.25/4126, mieszkania w barakach w ogródkach działkowych - Aleja Bałtycka, 1937-1939;

Kupno i sprzedaż gruntów:

- sygn. 53/474/0/12.8/6359, Administracja ogrodów działkowych - projekty umów sprzedaży i tym podobne - generalia, 1932-1939;

Kupno i sprzedaż parcel, gruntów itp. (układ według ksiąg hipotecznych) - Wilda:

- sygn. 53/474/0/12.23/6527, Ankauf - Grundstück Wilda 246, 323 - Kronprinzenstrasse 75, Pflaum. (Ogródki Działkowe im. Henryka Sienkiewicza), 1905-1929;
- sygn. 53/474/0/12.23/6528, Ankauf - Grundstück Wilda 246, 323 - Kronprinzenstrasse 75, Pflaum - Verwaltung. (Ogródki Działkowe im. Henryka Sienkiewicza), 1909-1911;
- sygn. 53/474/0/12.23/6529, Ankauf - Grundstück Wilda 246, 323 - Kronprinzenstrasse 75, Pflaum - Verwaltung. (Ogródki Działkowe im. Henryka Sienkiewicza), 1912-1927;

Rejestr domów miasta Poznania, 1931-1940:

- sygn. 53/474/0/19.4/15746, Raszyńska, Rozmarnowa, Radosna, Raclawicka, Rataje - Ogródki Działkowe im. Tomasza Osieckiego, Rogozińska, Rogozińska (patrz także nr 413) Rogalińskiego, [1931-1940];

Wydział Ogrodów Miejskich, Ogródki działkowe:

- sygn. 53/474/0/13.3/7219, wzory organizacji ogródków działkowych w Poznaniu, 1923;
- sygn. 53/474/0/13.3/7220, zarząd Towarzystwa Ogródków Działkowych, 1930-1931;
- sygn. 53/474/0/13.3/7221, Towarzystwo Ogródków Działkowych, 1931-1936;
- sygn. 53/474/0/13.3/7222, Komisja Ogrodów Miejskich (Deputacja Parków i Ogrodów Miejskich) Sprawozdanie, 1928-1930;
- sygn. 53/474/0/13.3/7223, sprawy ogólne dla wszystkich ogrodów, 1927-1938;
- sygn. 53/474/0/13.3/7224, sprawozdania z ogrodów działkowych, 1937-1939;
- sygn. 53/474/0/13.3/7225, subwencje ogródków działkowych, 1928-1937;

- sygn. 53/474/0/13.3/7226, wykaz statystyczny Towarzystw ogrodów i osiedli działkowych zorganizowanych w Okręgowym Związku Towarzystw Ogrodów i Osiedli Działkowych Województwa Śląskiego, 1938-1939;
- sygn. 53/474/0/13.3/7227, ogródki działkowe w województwie poznańskim, statystyka, 1937;
- sygn. 53/474/0/13.3/7228, ogródki działkowe - czasopisma (wycinki prasowe), 1926;
- sygn. 53/474/0/7229, 7234-7234b, 7240, 7246, spis dzierżawców ogródków działkowych w Poznaniu, 1929;
- sygn. 53/474/0/13.3/7230, księga wieczysta Wilda k. 299, 181, 423, 386 - Ogródki działkowe przy ul. Dolna Wilda, Bielniki „przy Bielnikach”, 1925-1935;
- sygn. 53/474/0/13.3/7231, altany mieszkalne w ogrodzie działkowym „Bielniki”, 1933-1935;
- sygn. 53/474/0/13.3/7232, księga wieczysta Św. Łazarza k.333, 331, 1027, Ogródki działkowe przy ul. Chociszewskiego im. J. Chociszewskiego, 1925-1935;
- sygn. 53/474/0/13.3/7233, likwidacja ogrodu im. Dąbrowskiego, 1927-1934;
- sygn. 53/474/0/13.3/7235, księga wieczysta Wilda k.670, 729, 731, 15, 54, 29, 523 - ogródki działkowe przy ul. Dolna Wilda, 1929;
- sygn. 53/474/0/13.3/7236, założenie ogrodu działkowego w Głównie (Poznań-Wschód), 1927-1930;
- sygn. 53/474/0/13.3/7237, księga wieczysta Św. Łazarza k. 265, 574, ogródki działkowe przy placu Ciętym i ul. K. Jarachowskiego, „Zacisze”, 1922-1924;
- sygn. 53/474/0/13.3/7238, likwidacja kolonii „Zacisze”, ogródków działkowych (na cele Powszechnej Wystawy Krajowej), 1927-1928;
- sygn. 53/474/0/13.3/7239, Lokalny Komitet Funduszu Pomocy Bezrobotnym na miasto Poznań. (Ogródki dla bezrobotnych im. M. Drzymały), 1935-1936;
- sygn. 53/474/0/13.3/7241, księga wieczysta Dębiec k. 180, ogródki działkowe przy ul. Wspólnej-Rolnej im. Patrona Jackowskiego, 1924-1929;
- sygn. 53/474/0/13.3/7242, księga wieczysta Wilda k. 245, 280, ogródki działkowe przy ul. Wierzbicice, 1923-1924;
- sygn. 53/474/0/13.3/7243, ogródki działkowe przy ul. Wierzbicice-Czajcza. Sprawy ogólne, 1923-1925;
- sygn. 53/474/0/13.3/7244, powiększenie kolonii ogródków działkowych przy ul. Dolna Wilda, 1925-1932;

- sygn. 53/474/0/13.3/7245, księga wieczysta Jeżyce k. 831, 500, 1149, ogródki działkowe przy ul. Bułgarskiej, im. Karola Marcinkowskiego, 1924-1933;
  - sygn. 53/474/0/13.3/7247, księga wieczysta Jeżyce k. 583, ogródki działkowe przy ulicy Poznańskiej imienia Generała Dąbrowskiego, 1923-1926;
  - sygn. 53/474/0/13.3/7248, księga wieczysta Wilda k. 246, 323, ogródki działkowe przy Górnej Wildzie imienia Henryka Sienkiewicza, 1922-1929;
  - sygn. 53/474/0/13.3/7249, nowe tereny pod ogródki (przy hali balonów), 1927-1928;
  - sygn. 53/474/0/13.3/7250, ogródki działkowe przy Dolnej Wildzie i Łęgach dębińskich, 1927-1940;
  - sygn. 53/474/0/13.3/7251, ogródki działkowe przy barakach dla bezdomnych przy ulicy Świerczewskiego, 1936-1940;
  - sygn. 53/474/0/13.3/7252, założenie plantacji przy przytulisku dla bezdomnych i domach robotniczych na Zawadach, 1929-1932;
  - sygn. 53/474/0/13.3/7253, ogródki działkowe imienia Tadeusza Kościuszki (Dolna Wilda), 1939;
  - sygn. 53/474/0/13.3/7254, założenie ogrodu działkowego za Bramą Warszawską, 1928-1937;
  - sygn. 53/474/0/13.3/16762, wnioski o przyznanie ogródków działkowych, 1922;
  - sygn. 53/474/0/13.3/16763, spis alfabetyczny dzierżawców ogródków działkowych w kolonii im. J. Sobieskiego, 1929;
  - sygn. 53/474/0/13.3/16764, spis alfabetyczny dzierżawców ogródków działkowych w kolonii im. J. Chociszewskiego, 1929;
- Boiska, dziecińce, pływalnie:
- sygn. 53/474/0/13.5/7294, boiska przy Drodze Dębińskiej, ogródki działkowe na Bielnikach, 1938-1940;
- Zieleńce i zieleń w mieście:
- sygn. 53/474/0/13.6/7319, Statystyka dotycząca zadrzewienia ulic, parków, ogródków działkowych.
2. Urząd Wojewódzki Poznański, [1835-1918] 1919-1939, 2.19 Stowarzyszenia popierające działalność gospodarczą - stowarzyszenia ogródków działkowych:
- sygn. 53/296/0/2.19/981, Towarzystwo Ogródków Działkowych i Hodowli Drobного Inwentarza w Czerwonaku powiat poznański, 1938;
  - sygn. 53/296/0/2.19/982, Towarzystwo Ogródków Działkowych dla Bezrobotnych Gniezno-Róża, 1938-1939;
  - sygn. 53/296/0/2.19/983, Towarzystwo Ogrodu Działkowego w Grabowie nad Prosną, 1938;
  - sygn. 53/296/0/2.19/984, Towarzystwo Ogródków Działkowych „Legionowo” w Kaliszu, 1939;
  - sygn. 53/296/0/2.19/985, Towarzystwo Ogródków Działkowych „Olza” w Kaliszu, 1938-1939;
  - sygn. 53/296/0/2.19/986, Towarzystwo Ogrodu Działkowego i Hodowli Drobного Inwentarza w Koninie, 1938;
  - sygn. 53/296/0/2.19/987, Towarzystwo Ogrodu Działkowego i Hodowli Drobного Inwentarza w Koźminie, 1939;
  - sygn. 53/296/0/2.19/988, Towarzystwo Ogródków Działkowych przy Parku 3 Maja w Ostrowie Wielkopolskim, 1933-1938;
  - sygn. 53/296/0/2.19/989, Okręgowy Związek Towarzyski Ogrodów Działkowych województwa poznańskiego w Poznaniu;
  - sygn. 53/296/0/2.19/990, Towarzystwo Ogrodu Działkowego i Hodowli Drobного Inwentarza im. Antoniego Andrzejewskiego w Poznaniu;
  - sygn. 53/296/0/2.19/991, Towarzystwo Ogródków Działkowych przy „Bielnikach” w Poznaniu, 1934-1938;
  - sygn. 53/296/0/2.19/992, Towarzystwo Ogrodu Działkowego i Hodowli Drobного Inwentarza im. J. Chociszewskiego w Poznaniu, 1934-1938;
  - sygn. 53/296/0/2.19/993, Towarzystwo Ogrodu Działkowego im. Gen. Dąbrowskiego w Poznaniu, 1937-1938;
  - sygn. 53/296/0/2.19/994, Towarzystwo Ogrodu Działkowego im. M. Drzymały w Poznaniu, 1938;
  - sygn. 53/296/0/2.19/995, Towarzystwo Ogrodu Działkowego im. B. Głowackiego w Poznaniu, 1937-1939;
  - sygn. 53/296/0/2.19/996, Towarzystwo Ogrodu Działkowego im. Patrona Jackowskiego w Poznaniu, 1936-1939;
  - sygn. 53/296/0/2.19/997, Towarzystwo Ogrodu Działkowego im. T. Kościuszki w Poznaniu, 1934-1939;
  - sygn. 53/296/0/2.19/998, Towarzystwo Ogrodu Działkowego im. 3 Maja w Poznaniu, 1933-1934;
  - sygn. 53/296/0/2.19/999, Towarzystwo Ogrodu Działkowego im. Św. Marcin w Poznaniu, 1933-1939;
  - sygn. 53/296/0/2.19/1000, Towarzystwo Ogrodu Działkowego i Hodowli Drobного Inwentarza im. Dr K. Marcinkowskiego w Poznaniu, 1938;
  -
  -
  - sygn. 53/296/0/2.19/1003, Towarzystwo Ogrodu

- Działkowego i Hodowli Drobnego Inwentarza Pracowników Oświaty Pozaszkolnej w Poznaniu, 1938;
- sygn. 53/296/0/2.19/1004, Towarzystwo Ogrodu Działkowego im. St. Przybyszewskiego w Poznaniu, 1938-1939;
  - sygn. 53/296/0/2.19/1005, Towarzystwo Ogródków Działkowych im. X Arcybiskupa Leona Przyłuskiego przy parafii sołackiej, 1933-1939;
  - sygn. 53/296/0/2.19/1006, Towarzystwo Ogródków Działkowych im. H. Sienkiewicza w Poznaniu, 1939;
  - sygn. 53/296/0/2.19/1007, Towarzystwo Osiedla Działkowego i Hodowli Drobnego Inwentarza im. Ks. Skorupki, 1938-1939;
  - sygn. 53/296/0/2.19/1008, Towarzystwo Ogrodu Działkowego i Hodowli Drobnego Inwentarza im. J. Sobieskiego w Poznaniu, 1934-1938;
  - sygn. 53/296/0/2.19/1009, Towarzystwo Ogrodu Działkowego i Hodowli Drobnego Inwentarza im. św. Wojciecha w Poznaniu, 1939;
  - sygn. 53/296/0/2.19/1010,
  - sygn. 53/296/0/2.19/1011,
  - sygn. 53/296/0/2.19/1012, Towarzystwo Ogrodu Działkowego i Hodowli Drobnego Inwentarza im. Ks. Jabłonowskiej w Stęszewie, 1939;
  - sygn. 53/296/0/2.19/1013, Towarzystwo Ogrodu Działkowego i Hodowli Drobnego Inwentarza im. Hetmana Czarnieckiego w Swarzędzu, 1937-1939;
  - sygn. 53/296/0/2.19/1014, Towarzystwo Ogrodu Działkowego i Hodowli Drobnego Inwentarza im. Z. Grudzińskiego w Swarzędzu, 1939;
  - sygn. 53/296/0/2.19/1015, Towarzystwo Ogródków Działkowych im. T. Kościuszki w Szamotułach, 1936-1938;
  - sygn. 53/296/0/2.19/1016, Stowarzyszenie Ogródków Działkowych w Środzie, 1939;
  - sygn. 53/296/0/2.19/1017, Towarzystwo Ogrodu Działkowego i Hodowli Drobnego Inwentarza im. B. Chrobrego we Wronkach, 1935-1936;
  - sygn. 53/296/0/2.19/1018, Towarzystwo Ogródków Działkowych i Hodowli Drobnego Inwentarza w Zbąszyniu, 1934-1939;
  - sygn. 53/296/0/2.20/1045, Kasa Bezprocentowego Kredytu Okręgowego Związku Towarzystw Ogrodów i Osiedli Działkowych na województwo poznańskie, 1938.
3. Towarzystwo Ogródków Działkowych we Wrześni, 1928-1930, sygn. 53/887/61/150, akta sekretarza.
  4. Starostwo Powiatowe w Nowym Tomyślu, [1832-918] 1919-1939, sygn. 53/4350/0/3/431, Towarzystwo Ogródków Działkowych i Hodowli Drobnego Inwentarza w Zbąszyniu, 1934-1938.
  5. Akta Miasta Środa, 1461-1950, sygn. 53/4391/0/2.2/1144, sprawy ogródków działkowych, 1927-1931.
  6. Akta miasta Wronki (pow. szamotulski), 1597-1950, sygn. 53/4639/0/1.8/168, Towarzystwo Ogródków Działkowych, 1936-1939.
  7. Akta gminy Śrem, sygn. 53/4429/0/3.6/34, wykaz gospodarstw rolnych, ogródków działkowych, wysokości płodów rolnych, 1928-1934.
  8. Akta miasta Lwówek (pow. nowotomyski), 1558-1950, sygn. 53/4383/0/3.1/180, stworzenie ogródków działkowych na gruncie miejskim dla bezrobotnych, 1936-1939.
  9. Komisariat do Spraw Likwidacji Niemieckiej w Poznaniu, [1914-1918] 1919-1939, sygn. 53/756/0/2.12/48, nabywca: Spółdzielnia Dzierżawców Ogródków Działkowych Tow. Zap. „Gród Przemysława” Poznań – Jeżyce, 1926-1932.
  10. Namieśnik Rzeszy w Okręgu Kraju Warty - Poznań, 1939-1945, sygn. 53/299/0/4/2665, korespondencja i plany sytuacyjne ogródków działkowych w Poznaniu, 1940-1943.
- Archiwum Państwowe w Radomiu:
1. Inspektorat Szkolny w Radomiu, 1916-1939 [1958], sygn. 58/263/0/257, Związki, stowarzyszenia, towarzystwa, Zaproszenia ZNP i Towarzystwa Ogródków Działkowych na walne zebrania, korespondencja, 1934.
- Archiwum Państwowe w Warszawie Oddział w Łowiczu:
1. Rada Opiekuńcza Powiatowa w Łowiczu, 1940-1945 [1946-1949], sygn. 75/355/0/48, Ogródki wartywne założone dla podopiecznych, m.in. pisma dotyczące organizowania ogródków działkowych dla wysiedlonych i uchodźców, 1941-1944.
- Archiwum Państwowe w Zamościu:
1. Rada Główna Opiekuńcza Polski Komitet Opiekuńczy w Krasnymstawie, 1940-1944, sygn. 88/15/0/34, przydział ogródków działkowych w Krasnymstawie, 1941.
- Archiwum Państwowe w Zielonej Górze:
1. Akta miasta Lubsko, 1321-1944:
    - sygn. 91/124/0/505, Lauben für Kleingärten / Budowa altanek na osiedlowych ogródkach działkowych, 1926-1941;
    - 91/124/0/515, Kleingärten / Zakładanie ogródków działkowych przy drodze do Żar, 1935-1942.
- Archiwum Państwowe w Gdańsku Oddział w Gdyni:
1. Państwowy Bank Rolny Oddział w Gdyni, [1873] 1918-1952, sygn. 93/15/0/1878, Teczki kredytów parcelacyjnych - 363. Towarzystwo Ogródków Działkowych, Wejherowo, 1935-1947.
  2. Starostwo Morskie w Wejherowie, 1867-1939, sygn. 93/212/0/2078, Towarzystwo Ogródków Działkowych - projekt budowy ogródków działkowych w Pucku, 1937.

IV.2.2. Uzupełniające:

Archiwum Państwowe w Radomiu:

1. Miejski Komitet Funduszu Pracy w Radomiu, 1933-1935, nr zesp. 58/1286/0, ...fundusz refundował koszty opieki lekarskiej nad osobami nie posiadającymi pracy, mając również prawo do udzielania finansowego wsparcia akcji na rzecz tworzenia ogródków działkowych, a także organizacji i stowarzyszeń społecznych, prowadzących

działalność kulturalno-oświatową wśród bezrobotnych.

2. *Towarzystwo Popierania Plantacji Miast Rzeczypospolitej Oddział w Radomiu, 1935-1939, nr zesp. 58/1287/0, statut Towarzystwa przewidywał też ścisłą współpracę, z takimi organizacjami jak np. Państwowa Rada Ochrony Przyrody i Liga Ogródków Działkowych.*

IV.3. Lata 1944-1949

IV.3.1. Podstawowe:

Archiwum Akt Nowych w Warszawie:

1. Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych w Warszawie, 1945-1951:
  - sygn. 2/162/0/1801, Wyłączenia gruntów spod parcelacji na rzecz przemysłu węglowego, kolonii robotniczych i ogródków działkowych w woj. Śląsko-Dąbrowskim. Protokoły, sprawozdania z delegacji, korespondencja, plany sytuacyjne zakładów i przedsiębiorstw, 1945;
  - sygn. 2/162/0/1801, Centralny Związek Towarzystw Ogródów i Osiedli Działkowych RP. Pisma okólne, protokoły posiedzeń, preliminarze, sprawozdania z działalności, notatki, wykazy, komunikaty, opracowania, 1945-1947.
2. Ministerstwo Administracji Publicznej w Warszawie, [1937-1944] 1945-1950 [1951-1952]:
  - sygn. 2/199/0/745, Związek Ośrodków Działkowych, Towarzystwo Opieki nad Zwierzętami (...) - działalność. Statuty, protokoły, korespondencja, 1945-1948;
  - sygn. 2/199/0/1730, popieranie akcji ogrodów działkowych - protokoły, korespondencja, 1946-1949.

Archiwum Państwowe w Białymstoku:

1. Urząd Wojewódzki Białostocki, [1937-1938] 1944-1950 [1951-1959], sygn. 4/71/0/1025, Sprawy ogródków działkowych, 1946.

Archiwum Państwowe w Bydgoszczy:

1. Wojewódzka Rada Związków Zawodowych w Bydgoszczy, 1945-1980, sygn. 6/1027/0/2593, Wycinki prasowe odnośnie ogródków działkowych, 1948.
2. Towarzystwa ogródków działkowych z terenu woj. bydgoskiego-grupa szczątków zespołów akt, 1946-1949, sygn. 6/1044/0/1-9,11-13,15-27,29-35, Statut, zebrania, inwestycje, podatki, sprawozdania, towarzystwa w: Aleksandrowie Kuj., Brodnicy, Bydgoszczy, Chełmnie, Chojnicach, Gniewkowie, Grudziądzu, Inowrocławiu, Jabłonowie, Koronowie, Kowalewie, Kruszwicy, Łobżenicy, Mątwach, Nakle, Radzyniu Chełmińskim, Rypinie, Sępólnie,

Świeciu, Toruniu, Wąbrzeźnie, Włocławku.

Archiwum Państwowe w Elblągu z siedzibą w Malborku:

1. Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Elblągu, 1945-1950:
  - sygn. 9/1/0/123, Sprawy organizacyjne Zarządu Nieruchomości Miejskich - przepisy kwaterunkowe, wysokości czynszu za mieszkania, sprawy ogródków działkowych..., 1947-1948;
  - sygn. 9/1/0/358, Wykazy ogródków działkowych, wykazy osób dzierżawiących działki, spisy drzew owocowych przeznaczonych do sprzedaży, 1945-1947.

Archiwum Państwowe w Gdańsku:

1. Urząd Wojewódzki Gdański, [1934] 1945-1950 [-1954], sygn. 10/1164/0/1577, Wydzielenie ziemi na rozbudowę miast, lotnisk, kolonii mieszkalnych i ogródków działkowych, 1947.
2. Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Gdańsku, 1945-1950 [1953]:
  - sygn. 10/1165/0/950, Sprawy dotyczące ogródków działkowych, 1948;
  - sygn. 10/1165/0/1037, Towarzystwo Ogródków i Osiedli Działkowych w Gdańsku, 1946-1949;
  - sygn. 10/1165/0/1038, Towarzystwo Ogródków i Osiedli Działkowych na Województwo Gdańskie, 1946-1949.
3. Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Starogardzie Gdańskim, 1945-1950, nr zesp. 10/1663/0, akta Referatu Administracji Nieruchomości z lat 1945-1950, gospodarstwa i nieruchomości poniemieckie, Towarzystwo Ogródków Działkowych, poz. 129-134.

Archiwum Państwowe w Katowicach Oddział w Pszczynie:

1. Starostwo Powiatowe w Pszczynie, [1927] 1945-1950 [1995], sygn. 17/158/0/295, Towarzystwo Ogródków Działkowych, 1945-1948.

Archiwum Państwowe w Koszalinie Oddział w Szczecinku:

1. Starostwo Powiatowe w Szczecinku, 1945-1950, sygn. 28/72/0/78, Towarzystwo Ogródków Dział-

kowych w Czaplinku, 1948-1949.

Archiwum Państwowe w Lesznie:

1. Akta miasta Kościan, 1793-1950, sygn. 34/18/0/-/1479, Przedsiębiorstwa, zakłady miejskie i urzędzenia, - ogrodnictwo oraz sprawy ogródków działkowych, grobów żołnierzy, 1945-1946.

Archiwum Państwowe w Lublinie:

1. Lubelska Izba Rolnicza w Lublinie, Inspektorat Ogrodniczy 1935-1946:
  - sygn. 35/641/0/2.5/85, przydziały nasion na potrzeby ogrodów działkowych z dostaw UNRRA, 1946;
  - sygn. 35/641/0/2.5/85, akcja rozwoju ogrodów działkowych przy zakładach fabrycznych, 1946.

Archiwum Państwowe w Lublinie Oddział w Kraśniku:

1. Starostwo Powiatowe w Kraśniku, 1944-1950 [1958-1959], sygn. 37/4/0/12/550, przydział terenów pod budowę osiedli kolonii mieszkaniowych, ogródków działkowych itp., 1947.

Archiwum Państwowe w Poznaniu:

1. Państwowy Urząd Repatriacyjny. Wojewódzki Oddział w Poznaniu,
2. Urząd Wojewódzki Poznański, [1923-1939] 1945-1950 [1950-1951]:
  - sygn. 53/471/0/103, Spis członków Towarzystwa Ogródków Działkowych w Chodzieży, 1948;
  - sygn. 53/471/0/103, karta 42, spis członków Towarzystwa Ogródków Działkowych im. K. Marcinkowskiego w Gnieźnie, 1948;
  - sygn. 53/471/0/103, karta 78, spis członków Towarzystwa Ogródków Działkowych im. T. Kościuszki w Szamocinie, 1947;
  - . 53/471/0/103, karta 80, spis członków Towarzystwa Ogródków Działkowych im. Św. Michała w Poznaniu, 1947;
  - sygn. 53/471/0/103, karty 150, 162, spis członków Towarzystwa Ogródków Działkowych w Nowym Tomyślu, 1948;
  - sygn. 53/471/0/103, karty 177-178, spis członków Towarzystwa Ogródków Działkowych w Jarocinie, 1948;
  - sygn. 53/471/0/105, karta 247, lista członków założycieli Towarzystwa Ogródków Działkowych im. T. Kościuszki w Szamotułach, 1949;
  - sygn. 53/471/0/105, karta 248, lista członków założycieli Towarzystwa Ogródków Działkowych im. K. Świerczewskiego w Śremie, 1949;
  - sygn. 53/471/0/105, karta 251, lista członków założycieli Towarzystwa Ogródków Działkowych im. J. Chociszewskiego w Gnieźnie, 1948;
  - sygn. 53/471/0/105, karta 255, lista członków założycieli Towarzystwa Ogródków Działkowych im. T. Kościuszki we Wronkach, 1949;

- sygn. 53/471/0/105, karta 262, spis członków założycieli Towarzystwa Ogródków Działkowych im. K. Świerczewskiego we Wronkach, 1949;
- sygn. 53/471/0/105, karta 288, spis członków założycieli Towarzystwa Ogródków Działkowych i Hodowli Drobego Inwentarza w Zbąszyniu, 1948.

Archiwum Państwowe w Rzeszowie Oddział w Sanku:

1. Powiatowy Komitet Opieki Społecznej w Brzozowie, [1942] 1944-1949, sygn. 60/145/0/4, sekcja ogródków działkowych, protokół z posiedzeń sekcji, sprawozdanie z działalności sekcji, 1944-1948.

Archiwum Państwowe w Siedlcach:

1. Zbiór planów miasta Siedlce, 1933-1976, sygn. 62/1286/0/15, 199, 273, Mapa Siedlec sekcja nr 35, grunty ogródków działkowych Piaski Zamiejskie. Mapa wykonana na blasze aluminiowej, Mapa sytuacyjno – wysokościowa, grunty ogródków działkowych Piaski Zamiejskie i należące do PKP, 1949.

Archiwum Państwowe w Szczecinie:

1. Urząd Wojewódzki Szczeciński, [1933] 1945-1950 [1955]:
  - sygn. 65/317/0/1463, Towarzystwo Ogródków i Osiedli Działkowych, 1946-1948.
  - sygn. 65/317/0/4755, sprawy: 1) zadrzewiania miast, 2) miejskich ogródków działkowych, 3) parków i plantacji miejskich, 1946-1947.
2. Zarząd Miejski i Miejska Rada Narodowa w Szczecinie, 1945-1950 [1955]:
  - sygn. 65/386/0/199, 1. Zarząd Towarzystwa Osiedli i Ogródków Działkowych w Szczecinie 2. Towarzystwo Osiedli i Ogródków Działkowych, 1946-1949;
  - sygn. 65/386/0/200, Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Osiedli i Ogródków Działkowych, 1948.

Archiwum Państwowe w Szczecinie Oddział w Międzyzdrojach:

1. Starostwo Powiatowe Nowogardzkie, 1945-1950, sygn. 67/3/0/58, Związek Samopomocy Chłopskiej, Powiatowy Związek Ogrodniczy, Towarzystwo Ogródków i Osiedli Działkowych, Związek Hodowców Koni, Związek Pszczelarzy, 1945-1947.
2. Wydział Powiatowy w Nowogardzie, 1946-1950, sygn. 67/11/0/157, Sprawozdania Wydziału Powiatowego i organów samorządowych o stanie posiadania użytków rolnych, lasów, jezior i ogródków działkowych, 1949.

Archiwum Państwowe w Gorzowie Wielkopolskim:

1. Zarząd Miejski i Miejska Rada Narodowa w Gorzowie Wielkopolskim, 1945-1950, sygn.

66/56/0/311-312, inicjatywa, organizacja i nadzór akcji ogrodów działkowych, 1948-1949.

Archiwum Państwowe w Warszawie Oddział w Łowiczu:

2. Akta gminy Łyszkowice, 1901-1954, sygn. 75/22/0/208, Majątek opuszczony i poniemiecki, podania o dzierżawę ogródków działkowych pożydowskich, ubieganie się o przywrócenie nieruchomości Jankła Szmietniakowa, 1946-1948.

Archiwum Państwowe w Warszawie Oddział w Pułtusku:

1. Starostwo Powiatowe w Pułtusku, 1944-1950, sygn. 79/31/0/307, Towarzystwo Ośrodków Działkowych i Osiedli budowlanych w Wyszku, 1947.

Archiwum Państwowe we Wrocławiu:

1. Wojewódzki Związek Towarzystw Ogrodów i Osiedli Działkowych we Wrocławiu, 1946-1949, nr zesp. 82/377/0, Posiedzenia zarządu, zjazdy, konferencje 1946-1949 sygn. 1-4, Statystyka i sprawozdania 1946-1949 sygn. 5-6, Sprawy finansowe 1947-1949 sygn. 7.

Archiwum Państwowe w Zielonej Górze:

1. Miejska Rada Narodowa i Zarząd Miejski w Nowym Miasteczku, [1944] 1945-1950, sygn. 89/389/0/15, Zarządzenia dot. ogródków działkowych, 1947.

Archiwum Państwowe w Gdańsku Oddział w Gdyni:

1. Zarząd Miejski i Miejska Rada Narodowa w Gdyni, [1930-] 1945-1950 [-1955], sygn. 93/38/0/706, Towarzystwo Ogródków Działkowych - protokoły z czynności komisji, 1947.

IV.3.2. Uzupełniające:

Archiwum Państwowe w Bydgoszczy oddział w Inowrocławiu:

1. Akta m. Inowrocławia, 1421-1733, 1779-1945, nr zesp. 7/57/0, Zarząd Miejski 1919-1939: I. Dział Ogólno-Organizacyjny: okólniki, herb, majątek miasta, urzędnicy, orzecznictwo, wydzielenie miasta z powiatu, sprawy hipoteczne, zakłady komu-

nalne, nieruchomości i właściciele gruntów, obrót gruntami, (m.in. Huta Szkła, strzelnica w Mątwach, Zakłady Sodowe, młyn Grabskiego), budowa ulic, ogródki działkowe.

Archiwum Państwowe w Krakowie:

1. Dyrekcja Przemysłu Miejsowego w Krakowie, [1939] 1945-1951, nr zesp. 29/724/0, dział 3. Samodzielny Oddział Socjalny: a) Sprawy organizacyjne i finansowe: podział organizacyjny i wykaz rzeczowy oddziału, regulaminy okólniki, pisma dot. prowadzenia akcji socjalnych, plany i preliminarze budżetowe akcji socjalnych, zestawienia finansowe, sprawozdania z akcji, pomoc finansowa odzież ochronna i robocza, pomoc doraźna, dotacje dla kas oszczędnościowo-pożyczkowych, sprawy stołówek pracowniczych, świetlic, przedszkoli, ogródków działkowych, koloni, prewentoriów, organizacji służby zdrowia 1946-1951, sygn. 29/724/0/1743-1775.

Archiwum Państwowe w Rzeszowie Oddział w Sanku:

1. Powiatowy Komitet Opieki Społecznej w Brzozowie, [1942] 1944-1949, nr zesp. 60/145/0, do zadań PKOS-u w Brzozowie należało, m.in. organizowanie ogródków działkowych; funkcje nadzorcze były podzielone pomiędzy dziesięciu członków Zarządu Powiatowego i prowadzone także w zakresie kontroli i opieki nad ogródkami działkowymi; Sekcja ogródków działkowych, protokół z posiedzeń sekcji, sprawozdanie z działalności sekcji, 1944-1948, sygn. 60/145/0/4.

Archiwum Państwowe we Wrocławiu:

1. Zarząd Miejski miasta Wrocławia, 1945-1950 [1951-1952], nr zespołu: 82/334/0, Wydział 16. Aneks - akta Wydziału Technicznego i Wydziału Plantacji Miejskich - układ rzeczowy. Regulamin cmentarzy m. Wrocławia, opis cmentarzy Wrocławia, ewidencja cmentarzy, zieleńców, zakładów hodowli roślin, ogrodów działkowych, ewidencja grobów różnych narodowości, sprawy ekshumacji grobów na terenie miasta.

IV.4. Od 1949 r.

IV.4.1. Podstawowe:

Archiwum Państwowe w Białymstoku:

1. Wojewódzka Rada Związków Zawodowych w Białymstoku, 1948-1980, nr zesp. 4/356/0, Zarząd Wojewódzki Pracowniczych Ogrodów Działkowych.
2. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Urząd Powiatowy w Mońkach, 1954-1975 [1976], sygn. 4/415/0/726, Dokumentacja projektowa Pracowniczych Ogródków Działkowych w Mońkach, 1964-

1966.

Archiwum Państwowe w Bydgoszczy:

1. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Urząd Powiatowy w Bydgoszczy, 1950-1975, sygn. 6/857/0/978, Plany rozwoju ogródków działkowych i budownictwa mieszkaniowego w Solcu, Fordonie i Koronowie w latach 1971-1975, 1968-1968.
2. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Świeciu, 1950-1965, sygn. 6/919/0/319, Sprawozdania o

- stanie liczbowym urzędzeń komunalnych, ogródków działkowych i wykazy ogródków, 1955-1957.
3. Wojewódzka Rada Związków Zawodowych w Bydgoszczy, 1945-1980:
    - sygn. 6/1027/0/2595, Plany pracy i sprawozdania referatu Pracowniczych Ogródków Działkowych, 1949-1951;
    - sygn. 6/1027/0/2601-2602, Protokoły zdawczo-odbiorcze z przejęcia Towarzystw Ogródków Działkowych przez POD, 1949;
    - sygn. 6/1027/0/2617, Sprawozdanie Wydz. Socjalno-Bytowego z rozwoju Prac. Ogródków Działkowych na terenie woj. bydgoskiego w 1952;
    - sygn. 6/1027/0/2618, Przydział ogrodów działkowych, ich klasyfikacja, wykazy POD, protokoły z lustracji, 1952-1954;
    - sygn. 6/1027/0/2622, Informacje o rozwoju pracowniczych ogródków działkowych w latach 1971-75, 1976-80, 1971-1980.
  4. Powiatowa Rada Związków Zawodowych w Tucholi, 1949-1975, sygn. 6/1032/0/10, Działalność Pracowniczych Ogródków Działkowych, posiedzenia, informacje o sytuacji gospodarczej, sprawy pracowniczych ogrodów działkowych, skargi i zażalenia, akta osobowe, 1975.
- Archiwum Państwowe w Katowicach Oddział w Pszczynie:
1. Pracowniczy Ogród Działkowy „Owoc naszej Pracy” w Pszczynie, 1947-1979, nr zesp. 17/358/0.
- Archiwum Państwowe w Katowicach Oddział w Raciborzu:
1. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Rybniku, [1946-1949] 1950-1973 [1974-1977], sygn. 18/155/0/1174-1175, Dokumentacja ogródków działkowych, 1968-1973.
- Archiwum Państwowe w Kielcach Oddział w Sandomierzu:
1. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Urząd Powiatowy w Tarnobrzegu, 1950-1975, sygn. 24/544/0/1526, Nadzór nad realizacją ustawy o gospodarce terenami w miastach i osiedlach - przekazywanie nieruchomości, lokalizacja ogródków działkowych, 1963.
  2. Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Tarnobrzegu, [1973] 1975-1989, sygn. 24/670/0/627, Informacje dotyczące pracy stowarzyszeń i organizacji rolniczych, m.in. Wojewódzkiego Zarządu Pracowniczych Ogrodów Działkowych.
- Archiwum Państwowe w Lesznie:
1. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Gostyniu, [1939-1950] 1950-1973 [1998], sygn. 34/187/0/-/2034-2041, Pracownicze ogrody działkowe, 1961-1971.
  2. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Lesznie, [1921-1949] 1950-1973:
    - sygn. 34/189/0/809, zakładanie pracowniczych ogródków działkowych w Lesznie, sprawy przydziału ogródków, 1950-1953;
    - sygn. 34/189/0/1085, Towarzystwo Ogródków Działkowych im. Karola Stanisława Leszczyńskiego w Lesznie - statut, protokoły zebrań, [1945] 1953.
  3. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Rawiczu, 1950-1973:
    - sygn. 34/190/0/786, lokalizacja ogólna m.in. zorganizowania ogródków działkowych i budowy łazienek komunalnych w Bojanowie, 1957;
    - sygn. 34/190/0/1905, pracownicze ogrody działkowe wykazy działek i ich użytkowników w Rawiczu oraz w Miejskiej Górcie, biuletyn Wojewódzkiego Zarządzenia Pracowniczych Ogrodów Działkowych protokoły przekazania nieruchomości z Państwowego Funduszu Ziemi na której są działki, 1959-1961;
    - sygn. 34/190/0/1906, pracownicze ogródki działkowe, ocena działalności przez MRN w Rawiczu, plany pracy, plan rozwoju, wykaz cen za rośliny, wykaz ogródków działkowych w Rawiczu i powiecie, 1962-1968;
    - sygn. 34/190/0/1907, pracownicze ogrody działkowe, uchwała Prezydium WRN w Poznaniu, umowa dzierżawy, informacja o rozwoju ogrodów, decyzja w sprawie wykorzystania terenu, protokół zdawczo-odbiorczy, zestawienia ogrodów działkowych, 1969-1971;
    - sygn. 34/190/0/2199, Towarzystwo Ogrodów Działkowych w Rawiczu, statut, protokoły towarzystwa, [1946] 1950-1952.
  4. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Wolsztynie, 1950-1973 [1975], sygn. 34/191/0/842, pracownicze ogrody działkowe, wytyczne, Biuletyny Informacyjne Zarządu Wojewódzkiego Pracowniczych Ogrodów Działkowych w Poznaniu oraz wykaz czynnych ogrodów działkowych na terenie powiatu wolsztyńskiego, 1960.
  5. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Kościanie, 1950-1973 [1975]:
    - sygn. 34/236/0/-/1304-1305, tereny zielone, ogrody działkowe, lasy komunalne, cmentarze komunalne, 1958-1959;
    - sygn. 34/236/0/-/1313-1323, pracownicze ogrody działkowe, 1952-1955, 1960-1965, 1967-1969, 1970.
  6. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Miejskiej Górcie, 1950-1972, sygn. 34/295/0/234, sprawy przedsiębiorstw gospodarki komunalnej, wykaz

- pracowniczych ogrodów działkowych, sprawozdania kwartalne, 1953.
7. Wojewódzka Rada Związków Zawodowych w Lesznie z siedzibą w Rawiczu, [1973] 1975-1980 [1981], nr zesp. 34/258/0, Zarząd Wojewódzki Pracowniczych Ogródków Działkowych.
  8. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Rawiczu, 1950-1973:
    - sygn. 34/296/0/368, ogródki działkowe, ankieta o stanie obecnym ogródków działkowych, dekret o ogródkach działkowych, wnioski o uzyskanie terenów na założenie ogródków działkowych, 1947-1951;
    - sygn. 34/296/0/369, sprawy ogródków działkowych, spis użytkowników ogródków działkowych im. Karola Świerczewskiego, regulamin społecznego Komitetu do spraw Pracowniczych Ogródków Działkowych, 1957-1958;
    - sygn. 34/296/0/370, ogrody działkowe, Biuletyn informacyjny Zarządu Wojewódzkiego Pracowniczych Ogródów Działkowych w Poznaniu, 1960.
  9. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Rawiczu, 1950-1973:
    - sygn. 34/190/0/-/786, lokalizacja ogólna m. in. zorganizowania ogródków działkowych i budowy łazienek komunalnych w Bojanowie, 1957;
    - sygn. 34/190/0/-/1906, pracownicze ogródki działkowe, ocena działalności przez MRN w Rawiczu, plany pracy, plan rozwoju, wykaz cen za rośliny, wykaz ogródków działkowych w Rawiczu i powiecie, 1962-1968;
    - sygn. 34/190/0/-/2199, Towarzystwo Ogródów Działkowych w Rawiczu, statut, protokoły towarzystwa, [1946] 1950-1952.
  10. Urząd Miasta i Gminy Krzywiń, [1947-1972] 1973-1990, sygn. 34/471/0/-/61, ogrody działkowe, 1979-1985.
  11. Urząd Miejski w Kościanie, [1945] 1973-1990, sygn. 34/476/0/6/352-353, plany rozwoju ogródków działkowych, 1976, 1979.
  12. Urząd Miejski w Lesznie, 1975-1990:
    - sygn. 34/479/0/-/567, plan zagospodarowania pracowniczych ogrodów działkowych w Lesznie, ul. Kosmonautów, 1981.
    - sygn. 34/479/0/-/568, zagospodarowanie pracowniczych ogrodów działkowych - Leszno, ul. Kosmonautów, 1981.
  13. Urząd Miasta i Gminy w Gostyniu, [1949] 1976-1990, sygn. 34/483/0/5/111, plany rozwoju ogródków działkowych, 1989.
  14. Urząd Wojewódzki w Lesznie, [1945] 1975-1998 [2002], sygn. 4/696/0/16.22/3884, informacje dotyczące rozwoju ogródków działkowych; 1979-1980.
  15. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Urząd Powiatowy w Bychawie, 1956-1975, sygn. 35/739/0/1.8/936, Pracownicze ogrody działkowe - korespondencja, 1973.
  16. Lubelska Fabryka Maszyn Rolniczych Spółka Akcyjna w Lublinie, [1985] 1986-1995, sygn. 35/2336/0/12/204, dokumentacja fotograficzna z obchodów Dnia Dziecka zorganizowanych na terenie ogródków działkowych dla dzieci pracowników Fabryki, 1988.
- Archiwum Państwowe w Lublinie:
1. Wojewódzki Zarząd Pracowniczych Ogródków Działkowych w Lublinie, 1949-1975, nr zesp. 35/971/0.
  2. Wojewódzkie Zjednoczenie Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Lublinie, 1960-1982, sygn. 35/937/0/3/204, założenia projektowe - pracownicy ogród działkowy w Krasnymstawie, 1964.
  3. „Agromet” Kombinat Maszyn Rolniczych w Lublinie, [1972-1973] 1974-1986, sygn. 35/2335/0/13/543, Dokumentacja fotograficzna z obchodów Dnia Dziecka zorganizowanych na terenie ogródków działkowych dla dzieci pracowników „Agromet” Fabryki Maszyn Rolniczych w Lublinie, 1979.
- Archiwum Państwowe w Lublinie oddział w Chełmie:
1. Wojewódzka Rada Związków Zawodowych w Chełmie, 1975-1980[1981], Wojewódzki Zarząd Pracowniczych Ogródków Działkowych:
    - sygn. 36/218/0/-/66, plany pracy i skład osobowy Wojewódzkiego Zarządu Pracowniczych Ogródków Działkowych przy Wojewódzkiej Radzie Związków Zawodowych w Chełmie, 1979.
  2. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Urząd Powiatowy w Hrubieszowie, 1950-1975, sygn. 36/78/0/10/3248, Ogródki działkowe - eksploatacja, 1956-1957.
  3. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Chełmie, 1950-1973:
    - sygn. 36/80/0/8/348, urządzenia komunalne. Ogródki działkowe, 1957;
    - sygn. 36/80/0/8/395-396, sprawy zarządu komunalnymi terenami niezabudowanymi w mieście. Sprawy ogrodów działkowych i otwartych terenów sportowych, 1953-1955.
  4. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Hrubieszowie, 1950-1973, sygn. 36/81/0/-/161, sprawy dotyczące pracowniczych ogródków działkowych i zagospodarowania użytków rolnych, 1951-1954.
- Archiwum Państwowe w Lublinie oddział w Kraśniku:
1. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Urząd Powiatowy w Kraśniku, [1946-1949]1950-1975,

- sygn. 37/48/0/5/1052, pracownicze ogrody działkowe, 1972.
2. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Kraśniku, [1948-1949] 1950-1973 [1974-1980], sygn. 37/51/0/-/478, Sprawy dotyczące ogródków działkowych (pracowniczych), 1952-1953.
  3. Urząd Miejski w Kraśniku, 1973-1990 [1993]:
    - sygn. 37/203/0/-/177, opinia i decyzja lokalizacji szczegółowej w sprawie zatwierdzenia terenu pod ogródki działkowe przy ul. Słowackiego w Kraśniku Fabrycznym, 1977;
    - sygn. 37/203/0/-/169, opinia i decyzja lokalizacji szczegółowej w sprawie zatwierdzenia terenu pod ogrody działkowe, 1977;
    - sygn. 37/203/0/-/183, opinia i decyzja lokalizacji szczegółowej w sprawie rozszerzenia ogródków działkowych „Marzenie” dla Fabryki Łożysk Tocznych w Kraśniku, 1977-1978;
    - sygn. 37/203/0/-/249, opinia i decyzja lokalizacji szczegółowej w sprawie zagospodarowania ogrodów działkowych, 1979;
    - sygn. 37/203/0/-/250, opinia i decyzja lokalizacji szczegółowej w sprawie zagospodarowania ogrodu działkowego „Słoneczny” w Kraśniku, 1979;
    - sygn. 37/203/0/-/292, opinia i decyzja lokalizacji szczegółowej w sprawie poszerzenia terenu ogrodów działkowych pracowniczych przy Al. Młodości, 1980;
    - sygn. 37/203/0/-/330, opinia i decyzja lokalizacji szczegółowej w sprawie lokalizacji ogrodów działkowych dla pracowników Fabryki Łożysk Tocznych w Kraśniku, 1981;
    - sygn. 37/203/0/-/377, opinia i decyzja lokalizacji szczegółowej w sprawie ustalenia miejsca na ogródki działkowe przy ul. Północnej i Dąbrowszczaków w Kraśniku, 1985;
    - sygn. 37/203/0/-/501, opinia i decyzja lokalizacji szczegółowej w sprawie lokalizacji ogrodów działkowych przy ul. Wójtowicza w Kraśniku, 1988.
  4. Kraśnicka Fabryka Wyrobów Metalowych w Kraśniku, [1942-1943, 1945-1946] 1948-1996, sygn. 37/77/0/-/298, budownictwo mieszkaniowe „Benzynówka” [ogródki działkowe], 1949-1950.
  5. Starostwo Powiatowe w Biłgoraju, 1918-1922, 1944-1950, sygn. 37/3/0/-/656, przydział terenów pod budowę osiedli, kolonii mieszkaniowych, ogródków działkowych, 1949.
- Archiwum Państwowe w Lublinie oddział w Radzynie Podlaskim:
1. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Urząd Powiatowy w Radzynie Podlaskim, [1947-1949]1950-1975, sygn. 38/85/0/15/4491, Sprawy dotyczące ogrodów działkowych, 1973.
  2. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Urząd Powiatowy w Białej Podlaskiej, [1944, 1949] 1950-1975, sygn. 38/82/0/2/1425, Stowarzyszenie p.n. „Towzystwo Ogrodów Działkowych” w Białej Podlaskiej, 1949-1955.
  3. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Białej Podlaskiej, 1950-1973, sygn. 38/17/0/-/279, X Wojewódzki Konkurs Aktywizacji. Pracownicze ogrody działkowe, 1969-1970.
  4. Urząd Miejski w Międzyrzeczu Podlaskim, 1973-1990, sygn. 38/491/0/20/150, rozbudowa ul. Kościuszki, budowa Ośrodka Sportu i Rekreacji w Międzyrzeczu Podlaskim, budowa wiaty przy ul. Kościuszki, budowa budynku gospodarczo-administracyjnego na terenie Pracowniczego Ogrodu Działkowego, 1985-1987.
- Archiwum Państwowe w Łodzi:
1. Komitet Łódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, [1907-1947] 1948-1990, sygn. 39/1235/0/3243, informacje, oceny z realizacji i rozwoju pracowniczych ogrodów działkowych, 1978-1979.
- Archiwum Państwowe w Olsztynie:
1. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Olsztynie, [1936] 1950-1973 [1976]:
    - sygn. 42/458/0/874, inwestowanie, rozdział i podział ogródków działkowych, Sprawozdania, 1953-1955;
    - sygn. 42/458/0/956, projekt wstępny na urządzenie komunalnych ogródków działkowych w Olsztynie przy ul. Warszawskiej, 1955;
    - sygn. 42/458/0/957, dokumentacja projektowa na urządzenie komunalnych ogródków działkowych w Olsztynie przy ul. Waryńskiego, 1955.
- Archiwum Państwowe w Opolu:
1. Wojewódzka Rada Związków Zawodowych w Opolu, 1947-1956, nr zesp. 45/514/0, Wydział Socjalno-Bytowy, referat 5. ogródków działkowych. Wydział Socjalno-Bytowy: ankiety dotyczące urządzeń i sprzętu pracowniczego ogrodów działkowych 1951 (1 j.a.).
  2. Urząd Miasta i Gminy w Zdzeszowicach, [1968] 1973-1990 [1991], nr zesp. 45/1160/0, wytyczanie ogródków działkowych.
  3. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Urząd Powiatowy w Niemodlinie, 1950-1975, nr zesp. 45/1597/0, tworzenie, poszerzenie i likwidacja ogródków działkowych 1966-1982 (1 j.a.).
  4. Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Opolu, [1944]1950-1990, sygn. 45/2579/0/2417, Informacje dotyczące działalności Wojewódzkiego Zarządu Pracowniczych Ogródków Działkowych, 1979-1980.
- Archiwum Państwowe w Poznaniu:

1. Plany miast:
    - sygn. 53/991/0/-/Pl.m.Poz.02/208 208, Poznań - miasto ul. Garbary - Ogródki Działkowe „Energetyk”, 1980;
    - sygn. 53/991/0/-/Pl.m.Poz.02/166 166, Poznań - miasto ul. Leśnych Skrzatów - Marcelin, ogródki działkowe, 1988.
  2. Wojewódzka Rada Związków Zawodowych w Poznaniu, 1945-1956:
    - sygn. 53/919/0/6.2/953, preliminarze budżetowe Pracowniczych Ogródków Działkowych, 1956,
    - sygn. 53/919/0/6.2/1018, protokoły Pracowniczej Kasy Zapomogowo-Pożyczkowej - przy Pracowniczych Ogródkach Działkowych, 1951-1952.
  3. Prezydium Rady Narodowej miasta Poznania, 1950-1973 [1974], sygn. 53/1228/0/22.6/2247, Społeczny Komitet Budowy Miejskiego Pracowniczego Ogrodu Działkowego przy ul. Wyszomirskiej - materiały własne i korespondencja z Urzędem, 1965-1966.
  4. Wojewódzka Rada Związków Zawodowych w Poznaniu, 1973-1980:
    - sygn. 53/2065/0/2/335, protokoły z posiedzeń zespołu do spraw Pracowniczych Ogródów Działkowych, 1976-1978;
    - sygn. 53/2065/0/8/336, sprawozdanie Wojewódzkiego Zarządu Pracowniczych Ogródów Działkowych w Poznaniu oraz Wojewódzkiej Komisji Rozjemczej Pracowniczych Ogródów Działkowych w Poznaniu za okres od maja 1972 do kwietnia 1976 r. Program działania dla Wojewódzkiego Zarządu Pracowniczych Ogródów Działkowych, w nowej kadencji, 1976;
    - sygn. 53/2065/0/8/337, sprawozdanie z działalności Prezydium Zarządu Pracowniczych Ogródów Działkowych w Poznaniu, 1978;
    - sygn. 53/2065/0/8/338, sprawozdanie Wojewódzkiego Zarządu Pracowniczych Ogródów Działkowych za lata 1976-1980.- Główne kierunki działalności Wojewódzkiego Zarządu Pracowniczych Ogródów Działkowych w Poznaniu za lata 1980-1984, sprawozdanie Wojewódzkiej Komisji Rewizyjnej za lata 1976-1979, 1980;
    - sygn. 53/2065/0/8/340, analiza możliwości adaptacji pracowniczych ogródków działkowych do organizowania małych form wczasów dla dzieci i młodzieży i dorosłych oraz wypoczynku sobotnio-niedzielnego, 1975;
    - sygn. 53/2065/0/8/341, ocena realizacji Uchwały WRN i Rady Narodowej m. Poznania w sprawie rozwoju pracowniczych ogrodów działkowych za lata 1972-1975, 1975;
    - sygn. 53/2065/0/8/342, ocena realizacji Uchwały Prezydium Rady Narodowej m. Poznania i Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w sprawie rozwoju pracowniczych ogrodów działkowych za lata 1971-1975, 1976;
  5. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Szamotułach, [1945-1949] 1950-1973 [1974-1975]:
    - sygn. 53/1601/0/6.11/853, pracownicze ogrody działkowe - naprawa urządzeń oraz wyznaczanie nowych terenów, 1968;
    - sygn. 53/1601/0/6.11/854, pracownicze ogrody działkowe, program rozwoju w latach 1969-1970;
    - sygn. 53/1601/0/6.11/855, pracownicze ogrody działkowe, nowe tereny dla rozbudowy ogrodów, 1970-1971;
    - sygn. 53/1601/0/6.11/856, pracownicze ogrody działkowe, plan rozwoju na lata 1971-1975, 1971;
    - sygn. 53/1601/0/7.3/959, rok 1971. 161-mieszkania pracownicze i ogródki działkowe tom I.
  6. Fabryka Obrabiarek Specjalnych „Ponar - Wiepofama” w Poznaniu, [1927 - 1961] 1961 - 1992 [1994], sygn. 53/1254/0/7.1/887/10/16, Zarząd Państwowych Ogródków Działkowych na lustracji [wycinek], 1953-1955.
  7. Akta gminy Dopiewo (pow. poznański), 1928-1954, sygn. 53/4414/0/3.4/136, zestawienie gminne - spis powierzchni warzyw oraz liczby drzew i krzewów owocowych - dla ogródków działkowych i dróg publicznych, 1951.
- Archiwum Państwowe w Poznaniu oddział w Gnieźnie:
1. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Gnieźnie, [1945 - 1950] 1950 - 1973 [1973 - 1975], sygn. 92/256/0/7.2/946, Projekt techniczno - roboczy na budowę pracowniczego ogrodu działkowego im. J. Chociszewskiego na Dalkach, 1953.
- Archiwum Państwowe w Poznaniu oddział w Pile:
1. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Pile, [1946]1950-1973[1974], sygn. 55/193/0/8.9, Pracownicze ogrody działkowe:
    - sygn. 55/193/0/8.9/608, Zarządzenia, regulaminy i sprawozdania dotyczące pracowniczych ogrodów działkowych, 1960;
    - sygn. 55/193/0/8.9/887, Pracownicze Ogrody Działkowe, 1963;
    - sygn. 55/193/0/8.9/888-889, Ogrody działkowe 1963-1964.
  2. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Czarnkowie, [1945]1950-1973[1974]:
    - sygn. 55/106/0/-/918, użytkowanie pracowniczych ogrodów działkowych, 1961.

3. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Trzciance, [1947] 1951-1973, sygn. 55/189/0/17/812, zarządzenia organizacyjne. Akcja sanitarno-porządkowa, sprawozdania z dostaw surowców wtórnych. Ogródki działkowe, 1965.

Archiwum Państwowe w Przemyślu:

1. Związek Zawodowy Pracowników Przemysłu Włókienniczego, Odzieżowego i Skórzanego Rada Zakładowa przy Zakładach Wyrobów Powlekanich „SANWIL” w Przemyślu, 1972-1980, sygn. 56/1812/0/31, dokumentacja dotycząca zakładowych ogródków działkowych, 1977-1979.

Archiwum Państwowe w Radomiu:

1. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Urząd Powiatowy w Szydłowcu, [1925] 1954-1975, sygn. 58/414/0/517, sprawozdania GUS o stanie zieleni miejskiej, ogródków działkowych i zadrzewienia, 1956-1965.

Archiwum Państwowe w Rzeszowie:

1. Związek Zawodowy Pracowników Społecznych i Państwowych Zarząd Okręgu w Rzeszowie, 1949-1973, sygn. 59/505/0/27, informacje Zarządu Okręgowego do przygotowania kierowania działalnością Pracowników Ogródków Działkowych, 1954.
2. Związek Zawodowy Metalowców Zarząd Okręgu w Rzeszowie, 1949-1981, sygn. 59/509/0/639, informacja z działalności Pracowniczych Ogródków Działkowych w zakładach metalowych podległych Zarządowi Okręgu, 1963.

Archiwum Państwowe w Siedlcach:

1. Miejska Rada Narodowa w Siedlcach, 1973-1990, sygn. 62/1619/0/478, Protokoły plenum Miejskiego Komitetu Kontroli Społecznej w Siedlcach, inf. o działalności MKKS, wynikach kontroli w służbie zdrowia, przygotowanie terenów dla budownictwa jednorodzinnego i ogródków działkowych, protokoły narad koordynacyjnych, 1980.

Archiwum Państwowe w Szczecinie:

1. Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Szczecinie, [1945] 1950-1973 [1989], sygn. 65/356/0/14469, Protokół konferencji w sprawie uzgodnienia planu zagospodarowania przestrzennego miasta Szczecin - ogródków działkowych oraz zieleni publicznej, 1953.
2. Zarząd Portu Szczecin-Świnoujście S.A., [1946] 1949-2000 [2001], sygn. 65/428/0/797, Zagospodarowanie terenu Pracowniczych Ogródków Działkowych „Portowiec”, dane wyjściowe do projektowania Pracowniczych Ogródków Działkowych „Dolinka” w Szczecinie, 1965-1967.
3. Stocznia Szczecińska S.A., [1945-1947] 1948-1999 [2001], sygn. 65/435/0/320, protokoły i sprawozdania z posiedzenia dotyczące działalności: 1)

Oddziału Zaopatrzenia Robotniczego. 2) Ogródków działkowych. 3) Kasy Zapomogowo-Pożyczkowej, 1956.

4. „Miastoprojekt” Biuro Projektowo-Badawcze Budownictwa Ogólnego w Szczecinie, 1950-2006, sygn. 65/450/0/3905, plan szczegółowego zagospodarowania ogrodów działkowych, 1978,

Archiwum Państwowe w Szczecinie Oddział w Międzyzdrojach:

1. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej i Urząd Powiatowy w Nowogardzie, [1947] 1950-1975 [1976], sygn. 67/62/0/1916, Ewidencja pracowniczych ogródków działkowych, 1953.

Archiwum Państwowe w Toruniu Oddział we Włocławku:

1. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Ciechocinku powiat aleksandrowski, 1950-1973, sygn. 71/354/0/88, Komisje doraźne. Protokół z zebrania członków, pracowników ogródków działkowych, regulamin, instrukcje, 1953.

Archiwum Państwowe we Wrocławiu:

1. Wojewódzka Rada Związków Zawodowych we Wrocławiu, 1945-1980, nr zespołu: 82/372, dział: Sprawy pracowniczych ogródków działkowych 1949-1952, sygn. 341-345, Instrukcje i zarządzenia, plany, sprawozdania:

- sygn. 82/372/0/341, instrukcje, okólniki, zarządzenia dot. pracowniczych ogródków działkowych pod patronatem Związków Zawodowych, 1949-1951;
- sygn. 82/372/0/342, protokoły dot. organizacji i prowadzenia pracowniczych ogródków działkowych, 1949-1951;
- sygn. 82/372/0/343, plany pracy dot. pracowniczych ogródków działkowych; 1949-1952;
- sygn. 82/372/0/344, sprawozdania opisowe dot. pracowniczych ogródków działkowych, 1948-1951;
- sygn. 82/372/0/345, sprawozdania opisowe i protokoły dot. pracowniczych ogródków działkowych, 1949-1952;
- sygn. 82/372/0/445, sprawozdania statystyczne - ankiety z działalności samorządów Pracowniczych Ogródków Działkowych tom I;
- sygn. 82/372/0/446, sprawozdania statystyczne - ankiety z działalności samorządów Pracowniczych Ogródków Działkowych tom II;
- sygn. 82/372/0/447, ankiety statystyczne z urządzeń sprzętu Pracowniczych Ogródków Działkowych tom I;
- sygn. 82/372/0/448, ankiety statystyczne z urządzeń sprzętu Pracowniczych Ogródków Działkowych tom II;

2. Związek Nauczycielstwa Polskiego - Zarząd Okrę-

gu we Wrocławiu, 1945-1973 [1975-1980], sygn. 82/374/0/354, Sprawozdania oddziałów powiatowych ZNP dotyczące ogródków działkowych dla nauczycieli;

Archiwum Państwowe w Zielonej Górze:

1. Wojewódzki Zarząd Pracowniczych Ogródków Działkowych w Zielonej Górze, 1959-1979,:

- sygn. 89/1145/0/1, protokoły ze zjazdów sprawozdawczo-informacyjnych Wojewódzkiego Zarządu Podmiejskich Ogrodów Działkowych w Zielonej Górze, 1966-1975;
- sygn. 89/1145/0/2, protokół z VI Zjazdu Delegatów Pracowników Ogrodów Działkowych w Zielonej Górze z 25 czerwca 1972 roku, 1972;
- sygn. 89/1145/0/3, kampania sprawozdawczo-wyborcza w Podmiejskich Ogródach Działkowych w 1972 roku i 1975 roku, 1972-1975;
- sygn. 89/1145/0/4-6, protokoły z posiedzeń Plenarnych Wojewódzkiego Zarządu Pracowniczych Ogrodów Działkowych w Zielonej Górze, 1965-1979;
- sygn. 89/1145/0/7-14, protokoły z posiedzeń Prezydium Wojewódzkiego Zarządu Pracowniczych Ogrodów Działkowych w Zielonej Górze, 1959-1979;
- sygn. 89/1145/0/15, Komisja Kobiet przy Wojewódzkim Zarządzie Pracowniczych Ogrodów Działkowych w Zielonej Górze, 1965-1975;
- sygn. 89/1145/0/16, protokoły z posiedzeń Wojewódzkiej Komisji Fachowo-Szkoleniowej przy Wojewódzkim Zarządzie Pracowniczych Ogrodów Działkowych w Zielonej Górze, 1966-1975;
- sygn. 89/1145/0/17, Komisja Socjalna przy Wojewódzkim Zarządzie Pracowniczych Ogrodów Działkowych w Zielonej Górze, 1978;
- sygn. 89/1145/0/19, sprawy organizacyjne dotyczące Wojewódzkiego Zarządu Pracowniczych Ogrodów Działkowych w Zielonej Górze, 1966-1978;
- sygn. 89/1145/0/20-23, zakładanie i likwidacja ogrodów działkowych, 1970-1978;
- sygn. 89/1145/0/24-28, preliminarze budżetowe Pracowniczych Ogrodów Działkowych na lata [1974] 1976-1979, [1973] 1975-1978;
- sygn. 89/1145/0/29, plan modernizacji Pracowniczych Ogrodów Działkowych w województwie zielonogórskim na lata 1971-1975, 1973-1975, 1971-1973;
- sygn. 89/1145/0/31-36, Sprawozdania finansowe Podmiejskich Ogrodów Działkowych za lata 1975-1978, 1976-1979;
- sygn. 89/1145/0/37-39, Sprawozdanie z działalności Wojewódzkiego Zarządu Pracowniczych Ogrodów Działkowych w Zielonej Górze za

okres 1966-1974, 1967-1975;

- sygn. 89/1145/0/40-41, POD – 1, Sprawozdania ze stanu zagospodarowania pracowniczych ogrodów działkowych wg stanu na 31 grudnia 1972, 1973 rok, 1973-1974;
  - sygn. 89/1145/0/42, analiza działalności Wojewódzkiego Zarządu Pracowniczych Ogrodów Działkowych w Zielonej Górze za 1974 rok, 1975;
  - sygn. 89/1145/0/45, informacje o wypoczynku w pracowniczych ogrodach działkowych na terenie województwa zielonogórskiego, 1971-1978;
  - sygn. 89/1145/0/46, 48, 51, informacje Prezydium Krajowej Rady Pracowniczych Ogrodów Działkowych dla Wojewódzkiego Zarządu do wykorzystania i stosowania, 1973-1978;
  - sygn. 89/1145/0/50, informacje o kierunkach rozwoju pracowniczych ogrodów działkowych w województwie zielonogórskim w latach 1978-1985, 1978;
  - sygn. 89/1145/0/52, spisy akt Pracowniczych Ogrodów Działkowych przekazane z Wojewódzkiego Zarządu Pracowniczych Ogrodów Działkowych w Zielonej Górze wchodzące w skład nowo utworzonego Wojewódzkiego Zarządu Pracowniczych Ogrodów Działkowych w Gorzowie Wlkp., 1971-1975;
  - sygn. 89/1145/0/53, Biuletyny informacyjne Wojewódzkiego Zarządu Pracowniczych Ogrodów Działkowych w Zielonej Górze, 1972-1973;
  - sygn. 89/1145/0/55, protokoły z przeprowadzonych kontroli w Podmiejskich Ogródach Działkowych przez Wojewódzki Zarząd Pracowniczych Ogrodów Działkowych w Zielonej Górze, 1967-1970;
  - sygn. 89/1145/0/56, współzawodnictwo w pracowniczych ogrodach działkowych, 1969-1978;
  - sygn. 89/1145/0/57, protokoły z posiedzeń Komisji Współzawodnictwa przy Wojewódzkim Zarządzie Pracowniczych Ogrodów Działkowych w Zielonej Górze, 1972-1973;
  - sygn. 89/1145/0/61, sprawozdania z działalności Wojewódzkiej Komisji Rozjemczej przy Wojewódzkim Zarządzie Pracowniczych Ogrodów Działkowych w Zielonej Górze, 1968-1975.
2. Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Zielonej Górze, [1933] 1975-1990, sygn. 90/330/0/942, materiały Wydziału dotyczące produkcji ogrodniczej i działkowej - informacje o produkcji ogrodniczej 1980, wytyczne w sprawie rozwoju ogródków działkowych 1979, 1983; 1979-1983.
3. Lasy Państwowe - Okręgowy Zarząd Lasów Państwowych w Zielonej Górze, [1932] 1945-1981,

sygn. 89/567/0/3614, dokumentacja projektowa na odbudowę zbiorników wodnych i budowę drenarki na terenie ogródków działkowych w Nadleśnictwie Ochla, 1973.

Archiwum Państwowe w Zamościu:

1. Wojewódzka Rada Związków Zawodowych w Zamościu, 1975-1981, nr zesp. 88/298/0, sekretarz Wojewódzkiego Zarządu Pracowniczych Ogródków Działkowych, Wojewódzki Zarząd Pracowniczych Ogródków Działkowych.

IV.4.2. Uzupełniające:

Archiwum Państwowe w Bydgoszczy:

1. Powiatowa Rada Związków Zawodowych w Tucholi, 1949-1975, nr zesp. 6/1032/0, Posiedzenia, informacje o sytuacji gospodarczej, sprawy pracowniczych ogrodów działkowych, skargi i zażalenia, akta osobowe, Działalność Pracowniczych Ogródków Działkowych, 1975-1975, sygn. 6/1032/0/10.
2. Związek Zawodowy Pracowników Handlu i Spółdzielczości Zarząd Okręgu w Bydgoszczy, 1945-1973, nr zesp. 6/1036/0, Związek działalność socjalno-bytową realizował głównie przez organizację wypoczynku w ramach Funduszu Wczasów Pracowniczych, funkcjonowanie pracowniczych ogródków działkowych i działalność kasy zapomogowo-pożyczkowej.
3. Związek Zawodowy Robotników Rolnych i Leśnych Zarząd Okręgu w Bydgoszczy, nr zesp. 6/1040/0, ...Działalność socjalno-bytową realizował głównie przez organizację wypoczynku w ramach Funduszu Wczasów Pracowniczych, funkcjonowanie pracowniczych ogródków działkowych i działalność kasy zapomogowo-pożyczkowej.

Archiwum Państwowe w Częstochowie:

1. *Miejska Rada Narodowa w Lublińcu, 1974-1990, nr zesp. 8/758/0, ...sprawy ogrodów działkowych.*

Archiwum Państwowe w Elblągu z siedzibą w Malborku:

1. *Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Sztumie, 1950-1973, sygn. 9/174/0/68, Sprawy Zarządów Ogródów Działkowych.*
2. *Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Malborku, 1950-1973, sygn. 9/212/0/22, Sprawy Zarządów Ogródów Działkowych.*
3. *Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Braniewie, 1951-1973, sygn. 9/212/0/20, 43, 57, 58, Sprawy Zarządów Ogródów Działkowych, 1958, 1971-1973.*

Archiwum Państwowe w Katowicach Oddział w Oświęcimiu:

1. *Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Zatorze,*

[1949] 1950-1972, nr zesp. 16/161/0, dział V.4. Gospodarka terenami komunalnymi z lat 1950-1959, sygn.594-613: sprawy utrzymania dróg, mostów i placów publicznych, zarząd nieruchomościami i terenami komunalnymi, sprawy parków, zieleńców i ogródków działkowych, utrzymanie cmentarza komunalnego.

Archiwum Państwowe w Lesznie:

1. *Urząd Miasta i Gminy Krzywiń, 1973-1990, nr zesp. 34/471/0, Sprawy z zakresu rolnictwa i leśnictwa prowadził Referat Rolnictwa, Gospodarki Żywnościowej i Leśnictwa. Zachowały się tylko nieliczne materiały dotyczące kontraktacji (sprawozdania), zaopatrzenia ludności w wodę i ogrodów działkowych.*
2. *Miejska Rada Narodowa w Kościanie, 1973-1990, nr zesp. 34/477/0, Do własności MRN należały szczególnie sprawy: gospodarki mieszkaniowej i komunalnej; w tym zaopatrzenia miasta w wodę, od-prowadzenia ścieków i ich oczyszczania, utrzymania czystości i po-rządku w mieście, zakładania i utrzymania terenów zielonych, cmentarza komunalnego, ogródków działkowych...*
3. *Miejska Rada Narodowa w Lesznie, [1973-1974] 1975-1990, nr zesp. 34/480/0, Do własności MRN należały szczególnie sprawy: gospodarki mieszkaniowej i komunalnej; w tym zaopatrzenia miasta w wodę, od-prowadzenia ścieków i ich oczyszczania, utrzymania czystości i po-rządku w mieście, zakładania i utrzymania terenów zielonych, cmentarza komunalnego, ogródków działkowych...*

Archiwum Państwowe w Olsztynie

1. *Izba Rolnicza w Olsztynie, 1945-1947, nr zesp. 42/902/0, (...) sprawy ogródków i osiedli działkowych.*

Archiwum Państwowe w Opolu:

1. *Wojewódzka Rada Związków Zawodowych w Opolu, 1947-1956, nr zesp. 45/514/0, Wydział Socjalno-Bytowy podzielony był na pięć referatów: 1. socjalny, 2. bytowo-mieszkaniowy, 3. ubezpieczeń społecznych, 4. wczasów pracowniczych, 5. ogródków działkowych. Wydział Socjalno-Bytowy: ankiety dotyczące urządzeń i sprzętu pracowniczego ogrodów działkowych 1951 (1 j.a.).*
2. *Powiatowa Rada Związków Zawodowych w Głubczycach, 1951-1953, nr zesp. 45/515/0, Wydział Socjalno-Bytowy podzielony był na pięć referatów: 1. socjalny, 2. bytowo-mieszkaniowy, 3. ubezpieczeń społecznych, 4. wczasów pracowniczych, 5. ogródków działkowych.*
3. *Powiatowa Rada Związków Zawodowych w Kluczborku, 1946-1953, nr zesp. 45/516/0, Wydział Socjalno-Bytowy podzielony był na pięć referatów: 1.*

socjalny, 2. bytowo-mieszkaniowy, 3. ubezpieczeń społecznych, 4. wczasów pracowniczych, 5. ogródków działkowych.

4. Powiatowa Rada Związków Zawodowych w Namysłowie, 1951-1953, nr zesp. 45/517/0, Wydział Socjalno-Bytowy podzielony był na pięć referatów: 1. socjalny, 2. bytowo-mieszkaniowy, 3. ubezpieczeń społecznych, 4. wczasów pracowniczych, 5. ogródków działkowych.

5. Powiatowa Rada Związków Zawodowych w Niemodlinie, 1950-1953, nr zesp. 45/518/0, Wydział Socjalno-Bytowy podzielony był na pięć referatów: 1. socjalny, 2. bytowo-mieszkaniowy, 3. ubezpieczeń społecznych, 4. wczasów pracowniczych, 5. ogródków działkowych.

6. Powiatowa Rada Związków Zawodowych w Oleśnie, 1949-1952, nr zesp. 45/519/0, Wydział Socjalno-Bytowy podzielony był na pięć referatów: 1. socjalny, 2. bytowo-mieszkaniowy, 3. ubezpieczeń społecznych, 4. wczasów pracowniczych, 5. ogródków działkowych.

7. Powiatowa Rada Związków Zawodowych w Opolu, 1948-1950, nr zesp. 45/520/0, Wydział Socjalno-Bytowy podzielony był na pięć referatów: 1. socjalny, 2. bytowo-mieszkaniowy, 3. ubezpieczeń społecznych, 4. wczasów pracowniczych, 5. ogródków działkowych.

8. Powiatowa Rada Związków Zawodowych w Raciborzu, 1952-1953, nr zesp. 45/521/0, Wydział Socjalno-Bytowy podzielony był na pięć referatów: 1. socjalny, 2. bytowo-mieszkaniowy, 3. ubezpieczeń społecznych, 4. wczasów pracowniczych, 5. ogródków działkowych.

Archiwum Państwowe w Poznaniu. Oddział w Koninie:

1. Powiatowa Spółdzielnia Mieszkaniowa w Turku, 1948-1953, nr zesp. 54/251/0, sprawy ogrodów i ogródków działkowych.

Archiwum Państwowe w Przemyślu:

1. Związek Zawodowy Metalowców Rada Zakładowa Zakładu Maszyn Budowlanych w Lubaczowie, 1965-1981, nr zesp. 56/1811/0, realizacja zadań statutowych związku: rejestr wniosków zasiłków statutowych, sprawy Pracowniczych Ogródków Działkowych, podania o zapomogi, Zakładowy Fundusz Mieszkaniowy, wczasy, kolonie, sanatoria, organizowanie imprez kulturalno-oświatowych, sygn. 1969-1981.

2. Związek Zawodowy Pracowników Przemysłu Włókienniczego, Odzieżowego i Skórzanego Rada Zakładowa przy Zakładach Wyrobów Powlekanych „SANWIL” w Przemyślu, 1972-1980, nr zesp. 56/1812/0, dokumentacja dotycząca zakładowych ogródków działkowych, 1977-1979, sygn. 31.

3. Związek Zawodowy Pracowników Gospodarki Komunalnej i Przemysłu Terenowego Rada Zakładowa Zakładów Przemysłu Terenowego w Przemyślu, [1951] 1975-1976 [1977-1979], nr zesp. 56/1931/0, realizacja zadań statutowych związku: sprawy Pracowniczych Ogródków Działkowych... [1951] 1957, 1960-1976, sygn. 94-106.

4. Związek Zawodowy Chemików Rada Zakładowa przy Zakładach Chemii Gospodarczej „Pollena-Astra” w Przemyślu, 1976-1981, nr zesp. 56/1932/0, realizacja zadań statutowych związku (sprawy Pracowniczych Ogródków Działkowych..., 1976-1981, sygn. 73-82.

Archiwum Państwowe w Toruniu:

1. Przedsiębiorstwo Zieleni Miejskiej w Toruniu, 1950-1992, nr zesp. 69/1049/0, do zadań jednostki należało m.in. administrowanie ogrodami działkowymi.

Archiwum Państwowe we Wrocławiu oddział w Jeleniej Górze:

1. Spuścizna Józefa Pałki - działacza społecznego w Jeleniej Górze, 1945-1980, nr zespołu: 83/239/0, Od 1962 r. działał w Zarządzie „Zachód” Pracowniczych Ogródków Działkowych w Jeleniej Górze, Dokumenty (1945-1976), sygn. 1/8, Dzienniki i pamiętniki (1946-1977), sygn. 9/20, Rysunki (1977-1980), sygn. 21/48.

V. DOKUMENTY PRAWNE I PRZEPISY ORGANIZACYJNE

V.1. Do 1918 r.

V.1.1. Prawo i przepisy państwowe (wybór):

1. The General Enclosure Act, 1845, ustawa brytyjska (materiał uzupełniający).

2. Allotments and Cottage Gardens Compensation for Crops Act, 1887, ustawa brytyjska (materiał uzupełniający).

3. The Smallholding and Allotment Act 1907, ustawa brytyjska (materiał uzupełniający).

V.1.2. Przepisy organizacyjne

1. „Statut Towarzystwa Ogrodów Robotniczych”, Warszawa, Towarzystwo Ogrodów Robotniczych, 1909.

V.2. Lata 1918-1944

V.2.1. Prawo i przepisy państwowe:

1. Kleingarten- und Kleinpachtlandordnung vom 31. Juli 1919 (RGBl. S. 1371), Niemiecka Ustawa o ogrodach działkowych z 31 lipca 1919 r. (materiał uzupełniający).
2. The Allotments Act ,1925, ustawa brytyjska (materiał uzupełniający).
3. Projekt ustawy o ogrodach działkowych z 1928 r. przyjętej przez Państwową Radę Opieki Społecznej, Instytut Gospodarstwa Społecznego, 1929, nieuchwalona?
4. Projekt ustawy Centralnego Związku Towarzystw Ogrodów i Osiedli Działkowych o ogrodach działkowych, projekt obywatelski, nieuchwalona w wyniku wybuchu wojny w 1939 r.³¹.

V.2.1. Przepisy organizacyjne:

1. „Statut Towarzystwa Ogródków Działkowych we Lwowie”, Towarzystwo Ogródków Działkowych,

Lwów, nakł. Towarzystwa Ogródków Działkowych, 1933.

2. „Statut Towarzystwa Ogrodów Działkowych w Katowicach przy ul. Raciborskiej”, Towarzystwo Ogrodów Działkowych przy ul. Raciborskiej, Katowice, 1935.
3. „Statut Towarzystwa Ogrodów Działkowych przy Parku Kościuszki w Katowicach stowarzyszenie zarejestrowane”, Towarzystwo Ogrodów Działkowych przy Parku Kościuszki, Katowice, 1936.
4. „Statut Polskiego Stowarzyszenia Ogródków Działkowych im. Juliusza Ligonia w Katowicach”, Polskie Stowarzyszenie Ogródków Działkowych im. Juliusza Ligonia, Katowice, 1936.
5. „Projekt statutu Okręgowego Związku Towarzystw Ogrodów i Osiedli Działkowych w Warszawie”, Okręgowy Związek Towarzystw Ogrodów i Osiedli Działkowych, Warszawa, 1939.

V.3. Lata 1944-1981

V.3.1. Prawo i przepisy państwowe:

1. Dz.U. 1944 nr 4 poz. 17 - Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej.
2. Dz.U. 1946 nr 16 poz. 109 - Dekret o planowanym zagospodarowaniu przestrzennym kraju.
3. Dz.U. 1946 nr 34 poz. 208 1949.04.04 - Dekret z dnia 25 czerwca 1946 r. o ogrodach działkowych (uchylony).
4. Dz.U. 1949 nr 18 poz. 117 - Ustawa z dnia 9 marca 1949 r. o pracowniczych ogrodach działkowych.
5. M.P. 1951 nr 102 poz. 1483 - Uchwała nr 828 Prezydium Rządu z dnia 1 grudnia 1951 r. w sprawie zagospodarowania użytków rolnych w obrębie miast i terenów bezpośrednio przyległych.
6. Dz.U. M.B.M. i O. Nr 6 poz. 58 - Zarządzenie nr 50 Ministra Budownictwa Miast i Osiedli z dnia 22 marca 1952 r. w sprawie „Tymczasowych normatywów urbanistycznych dla projektowania miast i osiedli”.
7. Biuletyn Ministerstwa Budownictwa Przemysłowego nr 14/21 z 1 listopada 1952 r. - Zarządzenie nr 214 Ministra Budownictwa Przemysłowego z dnia 31 lipca 1952 r. w sprawie wielkości ogrodów działkowych przy nowych obiektach przemysłowych.
8. Zarządzenie Ministra Gospodarki Komunalnej z dnia 1 kwietnia 1952 r. w sprawie ogrodów dział-

kowych i i zagospodarowania użytków rolnych w obrębie miast i terenów bezpośrednio przyległych.

9. Okólnik nr 105 Ministra Gospodarki Komunalnej L.dz. PZ-4/510/52 z dnia 24 lipca 1952 r. w sprawie organizowania ogrodów działkowych.
10. Okólnik nr 97 Ministra Gospodarki Komunalnej L.dz. 0/0/22/53 z dnia 9 września 1953 r. w sprawie przekazywania terenów przeznaczonych na pracownicze ogrody działkowe.
11. Pismo okólne nr 99 Ministerstwa Gospodarki Komunalnej C.Z.P.U.K. Nr PZM d.I.20/50/54 z dnia 27 sierpnia 1954 r. w sprawie zasad i trybu likwidacji lub przeniesienia pracowniczych ogrodów działkowych.
12. Normatyw techniczny projektowania nr I.G.K. 1/52 zatwierdzony na podstawie Uchwały Rady Ministrów Nr 612 z dnia 18 sierpnia 1951 r. decyzją nr 29 Przewodniczącego PKPG z dnia 30 listopada 1953 r. Nr GKOPi – VIII – 426 – 53.
13. Uchwała nr 636/55 Prezydium Rządu z dnia 6 sierpnia 1955 r. w sprawie powiększenia produkcji warzyw. Urząd Rady Ministrów P.Rz. 349/55.
14. Pismo Urzędu Rady Ministrów z dnia 25 czerwca 1957 r. L.dz. P-1/191/57 do przewodniczących Prezydium WRN w sprawie likwidacji pracowniczych ogrodów działkowych.
15. Pismo Okólne ministra Gospodarki Komunalnej nr 58 – L.dz. U2-d/20/64/58 w sprawie pracowniczych ogrodów działkowych.

³¹Wł. Lubawy, tamże, s. 86.

16. Okólnik prezesa KUA Nr 1 z dnia 1 lutego 1959 r. w sprawie pracowniczych ogrodów działkowych.
17. Uchwała Prezydium Centralnej Rady Związków Zawodowych z dnia 3 czerwca 1958 r. w sprawie wykonywania zarządu nad pracowniczymi ogrodami działkowymi.
18. Dz.U. 1971 nr 27 poz. 249 - Ustawa z dnia 26 października 1971 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych oraz rekultywacji gruntów.
19. M.P. 1977 nr 15 poz. 82 - Uchwała nr 83 Rady Ministrów z dnia 3 czerwca 1977 r. w sprawie rozwoju pracowniczych ogrodów działkowych do 1980 r.

V.3.2. Przepisy organizacyjne:

1. *Regulamin pracowniczych ogrodów działkowych zatwierdzony uchwałą Sekretariatu Centralnej Rady Związków Zawodowych z dnia 16 stycznia 1953 r.*
2. *Regulamin Pracowniczego Ogrodu Działkowego z 1960 r.*
3. *Regulamin Porządkowy Pracowniczego Ogrodu Działkowego z 1960 r.*
4. *Regulamin Wojewódzkiego Zarządu Pracowniczych Ogrodów Działkowych z 1960 r.*
5. *Regulamin Komisji Rewizyjnych działających przy organach terenowych Pracowniczych Ogrodów Działkowych z 1960 r.*
6. *Regulamin Komisji Rewizyjnych przy Pracowniczych Ogrodach Działkowych i Wojewódzkich Zarządach POD z 1960 r.*
7. „Regulamin pracowniczego ogrodu działkowego zatwierdzony uchwałą Prezydium Centralnej Rady Związków Zawodowych z dnia 16 maja 1972 r.”, Warszawa, KR POD, 1972.
8. „Wytyczne w sprawie jednolitej księgowości w zarządach pracowniczych ogródków działkowych”, Centralna Rada Związków Zawodowych, Warszawa, Wydawnictwo Związkowe CRZZ, 1956.
9. Henryk Pyrzanowski, „Wybrane przepisy mające zastosowanie w gospodarce finansowej pracowniczych ogrodów działkowych”, Warszawa, Krajowa Rada Pracowniczych Ogrodów Działkowych, 1967.
10. Józef Zygmunt Roskosz, Feliks Galli, „Pracownicze ogrody działkowe - przepisy prawne i komentarze”, Krajowa Rada Pracowniczych Ogrodów Działkowych przy Centralnej Radzie Związków Zawodowych, Warszawa, Wydawnictwo Związkowe CRZZ, 1968.
11. „Wytyczne Krajowej Komisji Rewizyjnej POD w sprawie działalności komisji rewizyjnych pracowniczych ogrodów działkowych”, Krajowa Rada Pracowniczych Ogrodów Działkowych przy CRZZ, Warszawa, Instytut Wydawniczy CRZZ, 1975.

V.4. Od 1981 r.

V.4.1. Prawo i przepisy państwowe:

1. Dz.U. 1981 nr 12 poz. 58 - Ustawa z dnia 6 maja 1981 r. o pracowniczych ogrodach działkowych.
2. M.P. 1982 nr 9 poz. 56 - Uchwała nr 50 Rady Ministrów z dnia 6 marca 1982 r. w sprawie rozwoju ogrodnictwa działkowego do roku 1985 r. (uznany za uchylony)
3. M.P. 1982 nr 9 poz. 57 - Uchwała nr 51 Rady Ministrów z dnia 6 marca 1982 r. w sprawie świadczeń zakładów pracy na rzecz pracowniczych ogrodów działkowych. (uznany za uchylony)
4. M.P. 1983 nr 17 poz. 96 - Uchwała nr 46 Rady Ministrów z dnia 18 kwietnia 1983 r. zmieniająca uchwałę w sprawie świadczeń zakładów pracy na rzecz pracowniczych ogrodów działkowych. (uznany za uchylony)
5. Dz.U. 1985 nr 12 poz. 50 1985.04.01 - Ustawa z dnia 14 marca 1985 r. o podatkach i opłatach lokalnych. (uchylony)
6. Dz.U. 1985 nr 35 poz. 162 1985.08.10 - Ustawa z dnia 24 lipca 1985 r. o zmianie ustawy o związkach zawodowych i niektórych innych ustaw określających uprawnienia związków zawodowych. (uchylony)
7. Dz.U. 1989 nr 35 poz. 192 1989.07.01 - Ustawa z dnia 30 maja 1989 r. o zmianie upoważnień do wydawania aktów wykonawczych.
8. Dz.U. 1990 nr 34 poz. 198 1990.05.27 - Ustawa z dnia 17 maja 1990 r. o podziale zadań i kompetencji określonych w ustawach szczególnych pomiędzy organy gminy a organy administracji rządowej oraz o zmianie niektórych ustaw.
9. Dz.U. 1995 nr 99 poz. 486 1995.09.08 - Ustawa z dnia 23 czerwca 1995 r. o zmianie ustawy o pracowniczych ogrodach działkowych. Dz.U. 1996 nr 85 poz. 390 - Obwieszczenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z dnia 12 lipca 1996 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o pracowniczych ogrodach działkowych.
10. Dz.U. 1997 nr 141 poz. 943 1999.04.01 - Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej.
11. Dz.U. 1998 nr 106 poz. 668 1999.01.01 - Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej - w związku z reformą ustrojową państwa.

12. Dz.U. 1999 nr 86 poz. 965 1999.10.22 - Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 września 1999 r. sygn. akt K. 14/98.
13. Dz.U. 2000 nr 50 poz. 581 2000.07.06 - Ustawa z dnia 26 maja 2000 r. o zmianie ustawy o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego oraz o zmianie ustawy o pracowniczych ogrodach działkowych.
14. Dz.U. 2000 nr 62 poz. 734 - Obwieszczenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 21 lipca 2000 r. o sprostowaniu błędów.
15. Dz.U. 2002 nr 18 poz. 184 2002.03.06 - Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 lutego 2002 r. sygn. akt K. 39/2000.
16. Dz.U. 2002 nr 25 poz. 253 2003.01.01 - Ustawa z dnia 1 marca 2002 r. o zmianach w organizacji i funkcjonowaniu centralnych organów administracji rządowej i jednostek im podporządkowanych oraz o zmianie niektórych ustaw.
17. Dz.U. 2002 nr 200 poz. 1683 2003.01.01 - Ustawa z dnia 30 października 2002 r. o zmianie ustawy o podatkach i opłatach lokalnych oraz o zmianie niektórych innych ustaw.
18. Dz.U. 2003 nr 110 poz. 1039 2003.01.01 - Ustawa z dnia 8 maja 2003 r. o zmianie ustawy o pracowniczych ogrodach działkowych, ustawy o podatku rolnym oraz ustawy o podatkach i opłatach lokalnych.
19. Dz.U. 2005 nr 169 poz. 1419 2005.09.21 - Ustawa z dnia 8 lipca 2005 r. o rodzinnych ogrodach działkowych. (uchylona).
20. Dz.U. 2008 nr 223 poz. 1475 - Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 grudnia 2008 r. sygn. akt K 61/07.
21. Dz.U. 2009 nr 72 poz. 620 - Ustawa z dnia 24 kwietnia 2009 r. o zmianie ustawy o szczególnych zasadach przygotowania i realizacji inwestycji w zakresie dróg publicznych.
22. Dz.U. 2012 nr 0 poz. 837 - Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 lipca 2012 r. sygn. akt K 8/10.
23. Dz.U. 2013 nr 0 poz. 1205 - Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 lipca 2013 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych.
24. Dz.U. 2014 nr 0 poz. 40 2014.01.19 - Ustawa z dnia 13 grudnia 2013 r. o rodzinnych ogrodach działkowych.
25. Karta Lipska na rzecz zrównoważonego rozwoju miast europejskich przyjęta z okazji nieformalnego spotkania ministrów w sprawie rozwoju miast i spójności terytorialnej w Lipsku, w dniach 24-25 maja 2007 r.
- ny na IX Krajowym Zjeździe Delegatów Pracowniczych Ogrodów Działkowych w czerwcu 1981 r.”, Polski Związek Działkowców, Warszawa, PZD, 1981.
2. „Polski Związek Działkowców. Krajowa Rada. Uchwała Prezydium Krajowej Rady Polskiego Związku Działkowców z dnia 30 listopada 1981 r. w sprawie przeprowadzenia inwentaryzacji majątku, należności i zobowiązań pracowniczych ogrodów działkowych, podjęta zgodnie z ustawą z dnia 6 maja 1981 r. o pracowniczych ogrodach działkowych”, Warszawa, PZD, 1982. BN.
3. „Regulamin pracowniczego ogrodu działkowego uchwalony dn. 29.X.1981 r. przez Krajową Radę Polskiego Związku Działkowców na podstawie par. 72 lit. "i" Statutu PZD”, Polski Związek Działkowców, Warszawa, PZD, 1982.
4. „Regulamin Komisji Rozjemczych Polskiego Związku Działkowców : uchwalony przez Krajową Komisję Rozjemczą P.Z.D. w dniu 7 grudnia 1981 r.”, Polski Związek Działkowców, Warszawa, PZD, 1982 („Tamka”).
5. „Regulamin pracowniczego ogrodu działkowego”, Polski Związek Działkowców Krajowa Rada, Warszawa, PZD, 1995.
6. „Statut Polskiego Związku Działkowców uchwalony na V Krajowym Zjeździe Delegatów Polskiego Związku Działkowców 6 września 1997 roku”, Polski Związek Działkowców, Warszawa, PZD, 1997.
7. European Commission, The European Union Compendium of Spatial Planning Systems and Policies, Luxemburg, 1997.
8. „Regulamin OZ PZD we Wrocławiu z dn. 21.02.1998, ustawa o pracowniczych ogrodach działkowych z dn. 06.05.1981”, KR PZD, 1998.
9. „Regulamin Pracowniczego Ogrodu Działkowego uchwalony przez KR PZD w dniu 7 kwietnia 2004 roku”, Warszawa, KR PZD, 2004.
10. „Regulamin kontroli Komisji Rewizyjnych PZD - uchwalony 15 listopada 2006 r.”, Polski Związek Działkowców Krajowa Rada, Warszawa, 2014.
11. „Regulamin rodzinnego ogrodu działkowego uchwalony przez Krajową Radę Polskiego Związku Działkowców w dniu 21 lutego 2014 r. Uchwała Nr 2/XVIII/2014”, Polski Związek Działkowców Krajowa Rada, Warszawa, KR PZD, 2014.
12. „Zbiór przepisów związkowych PZD. Stan na dzień 1 stycznia 2011 r.”, Warszawa, Krajowa Rada PZD, 2011.
13. „Prawo w PZD - stan prawny na 29 marca 2012 r.”, Warszawa, PZD, 2012.

V.4.2. Przepisy organizacyjne:

1. „Statut Polskiego Związku Działkowców uchwalono-

VI. Materiały do historii ogrodów działkowych na ziemiach odzyskanych do 1945 r. (wybór głównie dla Wrocławia i Śląska)

VI.1. Literatura, strony internetowe:

1. „Führer durch die Kleingartenbau-Ausstellung «Mein Kleingarten» in der Südhalle des Messengeländes in Breslau-Scheitnig vom 22.-24. August 1926”, Bezirksverband Breslauer Kleingartenvereine, Verlag: Becker & Bärhold, Breslau, 1926.
2. „Kleines statistisches Taschenbuch für die Stadt Breslau 1933”, Nach Amtlichen Quellen zusammengestellt vom Statistischen Amt der Stadt Breslau, Selbstverlag des Statistischen Amtes der Stadt Breslau, 1933, str. 26.
3. A.W. Drescher, „The German Allotment gardens - a model for poverty alleviation and food security in Southern African cities”, w: „Proceedings of the Sub-Regional Expert Meeting on Urban Horticulture”, Stellenbosch, South Africa, 2001.
4. „Schrebergärten”, artykuł na stronie Breslau – Wrocław, Geschichte - Erinnerungen, źródło: <http://www.breslau-wroclaw.de/wb/pages/geschichte/erinnerungen/schrebergarten.php> (dostęp: 10.2014).
5. „Zur Geschichte des Kleingartenwesens in Sachsen - von den Anfängen bis 1945. Eine Bibliographie”, Landesverband Sachsen der Kleingärtner E.V., 2000.
6. „Der Schrebergärtner - Mitteilungen der Arbeitsgruppe Geschichte des Kleingartenwesens in Sachsen”, Herausgegeben vom Vorstand des Landesverbandes Sachsen der Kleingärtner e.V., 1997-2000.
7. „Der Schrebergärtner - Jahrbuch zur Geschichte des Kleingartenwesens in Sachsen”, od 2001, Landesverband Sachsen der Kleingärtner E.V.
8. Friedrich Vetter, J. Hans Pichler, Valter Heinrich, „Neue Grosswohngebiete und Nahverkehr”, str. 49.
9. „Urban Experience: A People-Environment Perspective”, pod redakcją F.E. Brown, S.J. Neary, M.S. Symes, Routledge, 2003, str. 447.
10. Wladimir Kaminer, „Mein Leben im Schrebergarten”, Manhattan, 2012.

VI.2. Archiwalia:

Muzeum Architektury we Wrocławiu. Archiwum Budowlane do 1945 r.:

1. Żerniki. Zespół ogródków działkowych „Am Flossgraben” / Neukirch. Heimstattengartenkolonie „Am Flossgraben”, ul. Lewa / Deckeweg, Altany / Wohnlaube, sygn. MAT-AB-(87224-87317)
2. Ogródki działkowe / Schrebergarten, ul. Jana Władysława Dawida bn. / Gajowa 19 / Gliniana 36 /

Arletiusstr. 11 / Herdainstr. 19 / Lehmgrubenstr., sygn. MAT-VI-28128.

3. Osiedle Sępolno. Ogródki działkowe / Siedlung Zimpel. Kleingarten, ul. Dembowskiego Edwarda / Ludendorffstr., sygn. MAT-AB-(65033, 65034, 63480/8), MAT-VI-28205.
4. Księża Małe. Ogródki działkowe / Klein Tschansch. Kleingarten, ul. Gliwicka / Bytomska / Głubczycka / Hajducka / Raciborska / Gleiwitzerstr. / Beuthenerstr. / Leobschützerstr. / Laurahütterstr. / Ratiborerstr., Altany mieszkalne / Wohnlaube, sygn. MAT-AB-(115593-115594), MAT-AB-(115588 -115591).
5. Ogródki działkowe, Kleingartenverein, ul. Jana Heweliusza bn. / Birkenzeile, MAT-AB-(86142-86143, 86128), MAT-VI-26577.
6. Ogródki działkowe. Wodociąg / Kleingarten. Wasserleitung, al. Jana Kasprowicza 47-61 / Korso Allee 47-61, sygn. MAT-AB-(115044-115046).
7. Ogródki działkowe / Kleingartenverein, Na ostatnim groszu bn. / Bystrzycka bn. / Hellerstr. / Weistritzstr., sygn. MAT-AB-103823.
8. Ogródki działkowe / Kriegsgemüseland, al. Ludomira Różyckiego 14-15 / Morgenzeile 14-15, sygn. MAT-VI-28144.
9. Ogródki działkowe / Kleingärten, ul. Spacerowa bn. / Starogroblowa bn. / Karl-Partsch-Weg / Damstr., sygn. MAT-VI-(26569, 28150).
10. Ogród Schrebera / Schrebergarten, ul. Kwaśna bez nr / Sauerbrunn ohne Nr., Altana / Laube, sygn. MAT-AB-86530.
11. Wystawa Stulecia. Wystawa Sztuki Ogrodowej. Ogrody specjalne / Jahrhundertausstellung. Gartenbauausstellung. Schrebergarten Wohnlaube, Tereny Wystawowe / Ausstellungsgelände, sygn. MAT-VI-21178.

Archiwum Państwowe w Elblągu z siedzibą w Malborku:

1. Kleingartenverein Wittenfelde Elbing, 1927-1940, sygn. 9/502/0/2344, nr 136, im Reichsverband der Kleingarten- und Kleinsiedler Deutschlands.
2. Kleingartenverein Pangritz Elbing, 1931-1932, sygn. 9/502/0/2346, nr 149.
3. Kleingartenverein Feldstrasse Elbing, 1933-1940, sygn. 9/502/0/2349, nr 192.
4. Kleingartenverein Grubenhagen Elbing, 1933-1940, sygn. 9/502/0/2350, nr 199, zał.: Amtsbatt für den Regierungsbezirk Marienwerder, nr 5 (1935).
5. Kleingartenverein Tannenberg Allen Elbing, 1934-1940, sygn. 9/502/0/2351, nr 203.

6. Kleingartenverein Rosswiesen Elbing, 1940-1941, sygn. 9/502/0/2360, nr 229.

7. Kleingartenverein Mühle Wesseln Elbing, 1942-1943, sygn. 9/502/0/2362, nr 235.

Archiwum Państwowe w Opolu:

1. Blattsammlung Kleingartenvereins Konstadt Oberschlesien, Konstadt, 1930-1940, sygn. 45/685/0/550, VR 10.

Archiwum Państwowe w Szczecinie:

1. Anliegersiedlung, Kleingartenpachtland, Parzellierungen, 1923-1936, sygn. 65/109/0/435, Tit.V Sek.17a, nr 8 Vol. 3.

2. Das Landwirtschaft – Kleingartenwesen, 1924-1934, sygn. 65/109/0/436, Tit.V Sek.17b, nr 2 Vol. 2.

Archiwum Państwowe w Gorzowie Wielkopolskim:

1. Förderung des Kleingartenwesen, 1919-1943, sygnatura: 66/204/0/855.

Archiwum Państwowe we Wrocławiu:

1. Akta miasta Wrocławia, [1990] 1214-1945, nr zesp. 82/28/0, Dział 57, Zarząd Parków i Ogródów (1914-1918) Administracja parków i zieleni, upiększanie miasta, ogródki działkowe.

Archiwum Państwowe we Wrocławiu oddział w Jeleniej Górze:

1. Gartenpflege und Schrebergärten, 1918-1922, sygn. 83/20/0/103, Abt. XIX, Abschn. I, nr 3, Bd. 1.

Archiwum Państwowe we Wrocławiu oddział w Legnicy:

1. Kleingartenwesen, 1919-1936, sygn. 85/5/0/184, Abt. IV Fach. 44, nr 13.

2. Kleingartenwesen, 1919-1937, sygn. 85/5/0/185, Abt. IV Fach. 44, nr 12.

Archiwum Państwowe w Zielonej Górze oddział w Wilkowie:

1. Kleingarten dauerten Lagen, 1939-1939, sygn. 90/183/0/1515, Fach. 611, nr 9.

VII. Materiały uzupełniające do historii ogrodów działkowych w Europie

1. J.L. Green, „Allotments and Small Holdings”, London, 1896.

2. Ule Lanmert, „Spielenlagen”, VEB Verlag, Berlin, 1979.

3. M.F. Collins, „The Sporting Life: Health and Recreation in Urban Parks”, Elsevier, London, 1994.

4. H. Muta, „Ogrody działkowe w Japonii”, w: „Działkowiec”, 1995, nr 6, s. 24-25.

5. John Brookes, „Planowanie ogródków”, tł. z ang. Grażyna Obidoska, Warszawa, „Wiedza i Życie”, 1996.

6. A. Grocholski, „Z wizytą u przyjaciół działkowców w Niemczech”, w: „Działkowiec”, 1997, nr 7, s. 35.

7. P. Kołodziejczak, „Na angielskich działkach”, w: „Działkowiec”, 1997, nr 11, s. 17.

8. David Crouch, „English Allotments Survey”, Anglia Polytechnic University, National Society of Allotments and Leisure Gardens, Corby, 1997.

9. David Crouch, Collin Ward, „The Allotments. Its Landscape and Culture”, London, 1998.

10. „Ogrody działkowe w Szwecji”, w: „Działkowiec”, 1998, nr 12, s. 56.

11. Michael Hyde, „City Fields. Country Gardens”, Elsevier, Cambridge.

12. Paul Clayden, „The Law of Allotment”, Oxford, 2002.

13. Jan Turowski, „The Schreber Garden”, w: „Cabinet-Horticulture”, 2002 nr 6, dokument on line.

14. M. Popielarz, „Ogrody działkowe Danii”, w: „Działkowiec”, 2007, nr 1, s. 44-45.

15. M. Popielarz, „Spacer po kopenhaskich działkach”, w: „Działkowiec”, 2007, nr 2, s. 33.

16. Way Twigs, „Allotment”, Oxford: Shire Publications, 2010.

17. Way Twigs, „A Nation of Gardeners”, London: Prion, 2010.

SPIS TREŚCI

I. VIII posiedzenie Krajowej Rady PZD	1
1. Informacja	1
2. Porządek obrad	1
3. Komisja uchwał i wniosków	2
4. Ocena walnych zebrań sprawozdawczych w ROD w roku 2016	2
5. Informacja w sprawie funkcjonowania ustawy o utrzymaniu porządku i czystości w gminie w zakresie opłat za śmieci	4
6. Uchwały	26
• Uchwała Nr 2/VIII/2016 Krajowej Rady Polskiego Związku Działkowców z dnia 29 czerwca 2016 r. w sprawie wyników oceny funkcjonowania okręgów dokonanej przez Prezydium KR PZD na podstawie kryteriów przyjętych Uchwałą Nr 2/IV/2015 KR PZD z dnia 25 listopada 2015 r.	26
• Uchwała Nr 3/VIII/2016 Krajowej Rady Polskiego Związku Działkowców z dnia 29 czerwca 2016 r. w sprawie oceny walnych zebrań sprawozdawczych w rodzinnych ogrodach działkowych w 2016 r.	27
• Uchwała NR 4/VIII/2016 Krajowej Rady Polskiego Związku Działkowców z dnia 29 czerwca 2016 r. w sprawie zadań dla struktur PZD związanych z funkcjonowaniem w ROD ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach	28
• Uchwała Nr 5/VIII/2016 Krajowej Rady Polskiego Związku Działkowców z dnia 29 czerwca 2016 r. w sprawie nadania nazwy Okręgowi PZD w Gdańsku	29
• Uchwała Nr 6/VIII/2016 Krajowej Rady Polskiego Związku Działkowców z dnia 29 czerwca 2016 r. w sprawie rejestracji regulaminu Okręgowego Zarządu PZD w Gorzowie Wlkp.	30
II. Krajowe Dni Działkowca 2016	30
• Uchwała Nr 213/2016 Prezydium Krajowej Rady Polskiego Związku Działkowców z dnia 28 czerwca 2016 r. w sprawie organizacji Krajowych Dni Działkowca 2016	31
III. Spotkanie delegacji PZD z Rzecznikiem Praw Obywatelskich ..	32
• Stanowiska i listy w sprawie wniosku RPO do NSA	33
IV. Spotkanie delegacji PZD z Sekretarzem Stanu w Ministerstwie Infrastruktury	35
V. Wydarzenia w ROD	37
• Tętniące radością ogrodowe spotkania	37
VI. Relacje z przeglądów ROD. Komunikat	40
• Komunikat Prezydium Krajowej Rady z dnia 12 maja 2016 r. w sprawie powszechnego przeglądu zagospodarowania ROD i działek w 2016 roku	40
VII. Uchwały Prezydium KR PZD dotyczące dotacji na inwestycje oraz usuwanie skutków klęsk żywiołowych	42
• Uchwała Nr 248/2016 Prezydium Krajowej Rady Polskiego Związku Działkowców z dnia 28 czerwca 2016 r. w sprawie przyznania dotacji na inwestycje i remonty w rodzinnych ogrodach działkowych z funduszu PZD przeznaczonego na usuwanie skutków klęsk żywiołowych w ROD	42
• Uchwała Nr 249/2016 Prezydium Krajowej Rady Polskiego Związku Działkowców z dnia 28 czerwca 2016 r. w sprawie przyznania dotacji na inwestycje i remonty w rodzinnych ogrodach działkowych	42
VIII. Interpelacje poselskie	44
1. Interpelacja posła Tomasz Szymańskiego w sprawie zakazu meldunku	44
2. Interpelacja Krzysztofa Paszyka w sprawie zamieszkiwania w ROD	44
IX. Reprywatyzacja – Sąd Najwyższy pyta o moralność!!	45
X. Ku przestrodze. Czym grozi nielegalne budownictwo w ROD? ...	46
XI. Historia ogrodnictwa i ruchu działkowego na ziemiach polskich. Zarys problematyki badań i studiów źródłowych	47

Fot. okładka: Archiwum

Redaguje
Komitet Krajowej Rady PZD
www.pzd.pl

Wydawca: Wydawnictwo „działkowiec” Sp. z o.o.
ul. Bobrowiecka 1, 00-728 Warszawa

Skład i łamanie:
Magda Adamska

Druk:
Drukarnia Semafik
Nakład: 5 750